

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

**KUR'ÂN MEALLERİNDEKİ HATALARIN SEBEPLERİ
(SEÇME MEALLER ÇERÇEVESİNDE)**

Yüksek Lisans Tezi

MERVE BOŞNAK

İstanbul, 2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

**KUR'ÂN MEALLERİNDEKİ HATALARIN SEBEPLERİ
(SEÇME MEALLER ÇERÇEVESİNDE)**

Yüksek Lisans Tezi

MERVE BOŞNAK

Danışman: Prof. Dr. MURAT SÜLÜN

İstanbul, 2020

GENEL BİLGİLER

Adı Soyadı	: Merve Boşnak
Anabilim Dalı	: Temel İslam Bilimleri
Bilim Dalı	: Tefsir
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Murat Sülün
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans- Eylül 2020
Anahtar Kelimeler	: Kur'ân Çevirileri, Hataların Sebepleri

ÖZET

KUR'ÂN MEALLERİNDEKİ HATALARIN SEBEPLERİ (SEÇME MEALLER ÇERÇEVESİNDE)

Ülkemizde Arapça bilmeyenler için Kur'ân'ı anlama noktasında Kur'ân mealleri ehemmiyet taşımaktadır. Fakat bu eserler çeşitli sebeplerden dolayı hatalar barındırmaktadır. Hem çeviri, hem çeviren hem de çevresel etmenlerden oluşan bu sebeplerin incelenmesi, meallerdeki hataların en aza indirilerek okurlar için daha iyi bir meal hazırlayabilmek adına önem arz etmektedir. Ayrıca bu hatalar rağbet gören ve yetkin kişiler tarafından yazılmış meallerde de bulunmaktadır. Bu nedenle sadece hataların sebeplerini sıralamak yeterli değildir. Bu çalışma ile bahsedilen bu hataların örnekleri ve onları hazırlayan iç ve dış etmenler ele alınmıştır. Bunun için öncelikle Kur'ân mealleri açısından önemli olan kavramlar incelenmiş, bu kavramları ortaya çıkaran ve etkileyen hususlara değinilmiştir. Çalışma için seçilen metinlerin yazarları ve meallerinin mukaddimeleri incelenerek bu eserlerden seçilen hata örnekleri değerlendirilmiştir. Çalışmada meal alanı ile ilgilenen diğer mütercimlerin eğitim bilgileri de tablo halinde listelerle verilip yorumlanmıştır. Kur'ân meallerindeki hataların sebepleri çoğunlukla çeviri ile ilgili olmakla birlikte, bazı çevresel etmenler de mealleri dolaylı olarak etkilemiş, bu eserlerde hata oluşmasına yol açmıştır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Merve Boşnak
Field : Basic Islamic Science
Department of Science : Tafsir
Supervisor : Professor Murat Sülün
Degree Awarded and Date : Master- September 2020
Keywords : Quran Translations, Causes of Errors

ABSTRACT

CAUSES OF ERRORS IN THE QUR'ANIC TRANSLATIONS (WITHIN THE FRAMEWORK OF FEATURED ARTICLES)

For those who do not speak Arabic in our country, the translations of the Quran are important in understanding the Quran. However, these works contain errors for various reasons. Examination of these reasons, consisting of both translation, translator and environmental factors is important in order to prepare a better translation for the readers by minimizing the errors in the translations. In addition, these errors are also found in the translations written by popular and specialist authors. For this reason, it is not enough just to list the causes of the errors. In this study, examples of these errors and the internal and external factors that prepared them were discussed. For this, first of all, the concepts that are important for the translations of the Quran have been examined, and the issues that reveal and affect these concepts are mentioned. The authors of the texts selected for the study and their translations were examined and the error examples selected from these works were evaluated. In the study, educational information of other translators who are interested in the field of translation are given in tabular lists and interpreted. Although the reasons for the errors in the translations of the Quran are mostly related to translation, some environmental factors have also indirectly affected the translations and caused errors in these works.

ÖNSÖZ

Kur'ân mesajını insanlara anlatmada önemli bir yere sahip olan Kur'ân meallerinde bulunan hataların düzeltilmesi ve okurlara daha iyi nitelikte mealler sunulması gerekmektedir. Bu konuda mealle ilgisi olan herkese bazı görevler düşmektedir. Bunun için öncelikle meallerdeki hataların tespit edilmesi gereklidir. Kur'ân meallerindeki hatalar çeşitli sebeplerden kaynaklanmaktadır. Tezimizde bu sebepleri dile getirmeye ve örnekleri ile beraber sunmaya çalıştık. Konuya dair sadece bilgi vermeyip meal mukayesesi ve değerlendirmesi niteliğinde olan bu çalışmanın meal hazırlamak isteyenlere rehberlik edeceğini umuyoruz. Çalışmayı hazırlarken desteklerini esirgemeyen kıymetli aileme ve tezi okuyup değerlendirmelerde bulunan; Kocaeli Üniversitesinden hocalarım Doç. Dr. Mehmet Çiçek ve Öğr. Gör. Nevrin Nur Arslan ile ağabeyim Muhammed Boşnak ve eşi Nagihan Ayşe Boşnak'a teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	I
KISALTMALAR.....	II
GİRİŞ	1
I. Tezin Konusu ve Problemi	1
II. Tezin Amacı	2
III. Tezin Kapsamı ve İlgili Literatür	2
IV. Tezde Uyulacak Metot	8
 I. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TÜRKİYE'DE MEAL YAZIMI	10
 A. ÇEVİRİ VE KUR'ÂN ÇEVİRİSİ İLE İLGİLİ TERİMLER	10
1. Harfî ve Tefsîrî Tercüme	10
2. Meal Kelimesi, Te'vil ile İlişkisi ve Bu İsimlendirmenin Etkileri	14
3. Çeviri ve Anlama ile İlgili İlimler	16
 B. CUMHURİYET ÖNCESİ KUR'ÂN TERCÜMELERİ VE TÜRKİYE'DE MEALLERİN SEYRİ	21
1. Cumhuriyet Öncesi Kur'ân Tercümelerinin Durumu	21
2. Cumhuriyetin İlanından Günümüze Kur'ân Mealleri	22
3. Günümüzde Meallerin Durumu	25
 C. MEALLERİN TANITILMASI VE MÜTERCİMLERİ MEAL HAZIRLAMAYA SEVK EDEN AMİLLER	27
1. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır; Hak Dini Kur'ân Dili	27
2. Hasan Basri Çantay; Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm	29
3. Abdalbaki Gölpınarlı; Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli	30
4. Hüseyin Atay, Yaşar Kutluay; Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı	31
5. Ali Fikri Yavuz; Kur'ân-ı Kerîm ve Meâl-i Âlîsi	33
6. Süleyman Ateş; Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli	34
7. Muhammed Esed; Kur'ân Mesajı	35

8.	Yaşar Nuri Öztürk; Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli.....	37
9.	Ali Özek, Ali Turgut, Hayrettin Karaman, İbrahim Kafi Dönmez, Mustafa Çağrı, Sadrettin Gümüş; Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli.....	38
10.	Hasan Tahsin Feyizli; Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli	41
11.	Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin; Kur'ân-ı Kerîm Meâli	43
12.	Mahmut Ustaosmanoğlu ve Ekibi; Kur'ân-ı Mecîd ve Tefsirli Meâl-i Âlîsi	44
13.	Abdulkadir Şener, Mehmet Cemal Sofuoğlu, Mustafa Yıldırım: Yüce Kur'ân ve Açıklamalı-Yorumlu Meali.....	45
14.	Mustafa İslamoğlu; Hayat Kitabı Kur'ân/Gerekçeli Meal-Tefsir.....	47
15.	Mustafa Öztürk; Kur'ân-ı Kerim Meali (Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri)	50

II. BÖLÜM: KUR'AN MEALLERİNDE HATA OLUŞMASINA YOL AÇAN ETMENLER 55

A. TEMEL ETMENLER 55

1. Çevirenden Kaynaklanan Sebepler..... 55

1.1.	Ehliyet ve Liyakat Meselesi	55
1.1.1.	Arapça bilmek	69
1.1.2.	İslami ilimler tahsili almak.....	69
1.1.3.	Tefsir alanında ihtisas yapmak	71
1.1.4.	Çeviri yöntemlerini bilmek ve uygulamak.....	73
1.2.	Acelecilik ve Öykünme (Taklit/Aparma).....	75
1.3.	Yeterlilik ve Hassasiyet Eksikliği	81
1.3.1.	Bilimsel Yeterlilik.....	82
1.3.2.	Dînî Hassasiyet	84

2. Çevirinin Doğasından Kaynaklanan Hatalar 88

2.1.	Çeviride Yöntem Sorunu	88
2.1.1.	Hûd Suresinin (11) 17. Ayeti.....	93
2.2.	Dilbilgisi Sorunları	100
2.2.1.	Yûsuf Suresinin (12) 30. Ayeti	101
2.2.2.	Hûd Suresinin (11) 71. Ayet	105
2.3.	Diğer ilimlerin terminolojisinin meale yansıtılması.....	109
	Yûnus Suresinin (10) 39. Ayeti	111
2.4.	Bağlam sorunu	115
2.4.1.	en-Nisâ Suresinin (4) 79. Ayeti.....	118

2.5. Kur'ân'ın üslup özelliklerinin iyi yansıtılmaması	123
2.5.1. el-İsrâ Suresinin (17) 36. Ayeti	125
B. ÇEVRESEL ETMENLER	129
1. İşin Teorik (Fıkhî-Kelâmî) Veçhelerinden Kaynaklanan Etmenler	129
1.1. Kur'ân-ı Ker'im'in Tam Tercümesinin İmkansız Görülmesi	129
2. Okur Kitlesinden Kaynaklanan Etmenler.....	132
2.1. Halkın Meallere Olan İlgisinin Yeterli Olmaması	132
2.2. Mealler Üzerine Yapılan Çalışmaların Takip Edilmemesi	133
3. Yayınevlerinden Kaynaklanan Etmenler	134
3.1. Yayınevlerinin Meallerin Ticari Yönü ile Daha Çok İlgilenmesi	134
3.2. Yayınevlerinin Meal Sahibi Üzerindeki Etkisi	135
4. Akademi ve DİB'in tutumundan kaynaklanan etmenler	136
4.1. Akademinin Meallere Yaklaşımı İle İlgili Sorunlar	136
4.2. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Meallere Yaklaşımı İle İlgili Sorunlar	137
SONUÇ	139
KAYNAKÇA	144

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1.A : İlahiyat Akademisyeni Olmayan Meal Sahipleri I.....	56
Tablo 1.B: İlahiyat Akademisyeni Olmayan Meal Sahipleri II.....	58
Tablo 1.C: İlahiyat Akademisyeni Olmayan Meal Sahipleri III.....	60
Tablo 1.D: İlahiyat Akademisyeni Olmayan Meal Sahipleri IV.....	60
Tablo 1.E: İlahiyat Akademisyeni Olmayan Meal Sahipleri V.....	61
Tablo 2.A: İlahiyat Akademisyeni Olan Meal Sahipleri I.....	62
Tablo 2.B: İlahiyat Akademisyeni Olan Meal Sahipleri II.....	65
Tablo 3.A: en-Nisâ Suresi'nin (4) 9. Ayeti Meallerinin Mukayesesi.....	72
Tablo 3.B: es-Sâffât Suresi'nin (37) 19. Ayeti Meallerinin Mukayesesi.....	73
Tablo 4.A: el-İsrâ Suresi'nin (17) 13. Ayeti Meallerinin Mukayesesi.....	74
Tablo 4.B: en-Nisâ Suresinin (4) 50. Ayeti Meallerinin Mukayesesi	75
Tablo 5: Yûnus Suresi'nin (10) 88. Ayeti Meallerinin Mukayesesi.....	77
Tablo 6: Hûd Suresi'nin (11) 17. Ayeti Meallerinin Mukayesesi.....	93
Tablo 7.A: Yûsuf Suresi'nin (12) 30. Ayeti Meallerinin Mukayesesi.....	101
Tablo 7.B: Hûd Suresi'nin (11) 71. Ayeti Meallerinin Mukayesesi.....	105
Tablo 8: Yûnus Suresi'nin (10) 39. Ayeti Meallerinin Mukayesesi.....	111
Tablo 9: en-Nisâ Suresi'nin (4) 79. Ayeti Meallerinin Mukayesesi.....	118
Tablo 10: el-İsrâ Suresi'nin (17) 36. Ayeti Meallerinin Mukayesesi.....	125

KISALTMALAR

(as)	Aleyhi's-selâm
AÜ	Ankara Üniverstesi
c.	Cilt
çev.	Çeviren
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
FSM	Fatih Sultan Mehmet
İÜ	İstanbul Üniversitesi
vd.	Ve diğerleri
(ra)	Radyallahu Anh
s.	Sayfa
S.	Sayı
(sas)	Sallallahu Aleyhi ve sellem
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	Tahkik
ty.	Tarih yok

GİRİŞ

I. Tezin Konusu ve Problemi

Arapça olarak nazil olan Kur'ân-ı Kerîm'i, Arapça bilmeyen diğer insanlara anlatmak bir tebliğ görevidir. Esasen onun bütün yönleri ile anlaşılması için hicri ilk asırlardan günümüze kadar nakle ve dirayete dayanarak birçok tefsir eseri hazırlanmış, Tefsir geleneği varlığını sürdürmüştür. Halen hazırlanmaya devam edilen Tefsir eserleri geniş hacimli ve detaylı olduğundan dolayı, ayetlerin anlamlarını hızlı ve özet bir biçimde anlamak isteyenler tarafından tercih edilmemektedir. Yine tarihi yeni olmayan satır arası Kur'ân-ı Kerîm tercümeleri de ayetin anlamını akıcı bir şekilde sunmadığı için pratik değildir. Bu nedenle ve tezimizde zikredeceğimiz çeşitli sebeplerden dolayı Kur'ân'ın tercüme edilmesi bir ihtiyaç haline gelmiştir. Fakat bu tercüme İslâm dini için en önemli metin olan Kur'ân-ı Kerîm'in tercümesi olduğu için özel bir önem taşımaktadır. Onun tercümesine "meal" isminin verilmesi de bu onun tercümesine gösterilen hassasiyetin bir sonucudur. Kur'ân tercümelerinin hepsine bu isim verilme de, onlar için genel bir isimlendirme olmuş, halk arasında yaygınlaşmıştır.

Kur'ân tercümelerinin ilk örnekleri daha eski tarihlerde hazırlanmış olsa da "meal" formu yirminci yüzyılda ortaya çıkmıştır. Türkiye'de meal formatında birçok Kur'ân tercümesi hazırlanmıştır. Bunların hepsi aynı yöntemi kullanmasa da, yöntemleri arasındaki farkın fazla olduğu söylenemez. Bununla birlikte meal eserleri yöntem açısından yavaş yavaş değişmektedir. Bu değişime neden olan temel sebebin mevcut meallerin bazı hatalar ve eksiklikleri barındırması olduğu söylenebilir. Meallerdeki hatalar konusunda birçok çalışma yapılmıştır ve yapılmaya devam edilmektedir. Çünkü halkın Kur'ân'ı anlaması için mealler lazım olmakla birlikte, onu doğru ve kolay bir şekilde anlaması için mevcut meallerin düzelmesini sağlayacak çalışmalara da ihtiyacı vardır. Bu nedenle meallerdeki hatalara dair yapılan çalışmalar önemlidir. Yapılan bu çalışmalara baktığımızda konunun daha çok belirli konulara odaklanarak ele alındığını görürüz. Fakat fikrimizce meallerdeki hataların tüm yönleri ile ele alınması gereklidir. Bunu yaparken mütercim'in meal hazırlamasını doğrudan etkileyen iç etmenlerle birlikte dolaylı olarak etkileyen fakat pek önemli görülmeyen dış etmenlerin de incelenmesi faydalı olacaktır. İç etmenler daha çok çevirideki zorluklar ve çevirmenin kimliği ile ilgili iken, dış etmenler sosyo-kültürel etmenler ve meal eserleri ile ilgilenen/ilgilenmesi gereken kişilerin tutumunu ifade etmektedir. Ayrıca basılmış olan

meallerin çeşitliliği ve bazı meal yazarlarının tutumları okurların meallere yaklaşımını etkilemektedir. Bu hataları tespit etmek konunun örnekleri ile birlikte sunulmasını gerektirmektedir. Bu problemlerden ve ihtiyaçtan yola çıkarak hazırlamayı planladığımız tezimizin odak noktası meallerdeki hataları belirlediğimiz meallerdeki örnekler ile bunları hazırlayan iç ve dış amillerle birlikte ele almaktır. Meal hazırlamayı etkileyen bu amilleri anlamadan meallerdeki hataları tam olarak anlamak mümkün gözükmemektedir.

II. Tezin Amacı

Kur'ân-ı Kerîm'i anlamak ve onun ilkeleriyle anlamlandırıp buna göre hayatına yön vermek her Müslümanın dînî görevidir. Kur'ân dili olan Arapça'yı herkesin anlaması mümkün olmadığından, Kur'ân çevirileri, Arap olmayanlar için büyük bir öneme sahiptir. Tezimizin amacı ideal bir Kur'ân çevirisinin nasıl olabileceğine rehberlik edecek bir çalışma ortaya koymaktır. Bu konuda yapılmış birçok çalışma mevcuttur. Fakat bu çalışmaların her biri ayrı bir öneme sahip olmakla birlikte, tezimizde bu çalışmalardan yararlanarak konuyu genel hatları ile ele alan bir çalışma yapmayı amaçladık. Tezimiz ile Kur'ân çevirilerindeki hatalar ve bu hataların sebepleri de işleyerek, meallerdeki hataları konu edinen çalışmalara katkıda bulunacağımızı düşünüyoruz. Tezimiz hem meal hazırlayanlar hem de mealle ilgilenenler için;

- i. Kur'ân meallerinde bulunan hatalara örnekler verme,
- ii. Bu hataların sebeplerini sunma,
- iii. Meal hazırlayanları hangi hatalara düşebilecekleri noktasında uyarma,
- iv. Mealleri incelemeleri beklenen yetkilileri uyarma,

hususlarında da faydalı olacağını düşünüyoruz.

III. Tezin Kapsamı ve İlgili Literatür

Tezimizde, çeşitli yönleriyle öne çıkan on beş meal karşılaştırılarak inceleyeceğiz. Bu meallerde görülen hatalar sadece çeviri kaynaklı olmayıp çevirmenin kimliğinden kaynaklanan hataları da içermektedir ve bu tür hatalara yol açan etmenler meal yazımının arka planındaki önemli sebeplerdir. Bunların yanında halkın meallere karşı tutumu da, meallerin üslubunu ve baskılarını büyük ölçüde etkilemiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in metninin tahrif edilme endişesi kalmadığı için dikkatler, İslam dininin mükelleflere tebliğinde önemli bir konuma sahip olan meallerde yoğunlaşmıştır. Çünkü meal adı altında yapılan çeviriler kimi zaman hiçbir delile dayanmayarak yapılmış şahsi görüşlerin eseri olabilmektedir. Ayrıca meal

hazırlama ameliyesi fevkalade dikkat gerektiren bir iştir. Zira çeviride bir harf bile dikkatlerden kaçtığında çeviri yanlış veya eksik olabilmektedir. Meallerdeki hataları bir veya birkaç meali ele alarak inceleyen çalışmaların yanında, bu hataları konularına göre ayırarak belirli başlıklar altında inceleyen birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalar arasında başta kitap ve makale olmak üzere meallerdeki hatalara yönelik olarak yapılmış olan yüksek lisans ve doktora tezleri de vardır. Bu çalışmalardan tezimizde yararlandığımız ve içindeki konular bakımından tezimiz ile benzeşenleri üç ayrı kategoride ele alabiliriz:

a. Kitaplar:

- I. *Salih Akdemir; Cumhuriyet Dönemi Kur'ân Tercümeleri (Eleştirel Bir Yaklaşım)*. Yazar bu eserini Kur'ân'la ilgili temel bilgiler verdiği giriş kısmından sonra iki ana bölüme ayırmıştır. Giriş bölümünde o dönemde yazılan meallerin özelliklerinden genel olarak bahsettikten sonra cumhuriyetin ilanından sonra kaleme alınmış olan otuz adet Kur'ân mealini ve bu mealleri hazırlayan kişileri zikretmiştir. Giriş bölümünde verdiği listedeki halk arasında meşhur olan meallerden bazılarını birinci bölümde özetleyerek değerlendirmiştir. Akdemir bu mealleri tenkit ederken sadece kendi yorumlarını değil bu meallerle ilgili diğer tenkitleri de serdederek bunlar üzerinden değerlendirmeler yapmıştır. Bölümün devamında Kur'ân tercümelerindeki mevcut hatalar ve sebepleri ile Türk dilinde güvenilir bir tercüme oluşturmak için uyulması gereken hususları ele almıştır. Bu teorik giriş ve değerlendirmelerden sonra ikinci bölümü Kur'ân tercümelerindeki –özellikle Hüseyin Atay ve Yaşar Kutluay'ın ortak çalışması olan mealdeki- hatalara ayırmıştır. Bu bölümde yazar Diyanet yayınından çıkan meal ile diğer mealleri mukayese ederek ortaya çıkan hataları ve bu hataların nasıl düzeltilebileceğini ele almıştır. Bu çalışma kısmen yöntem bakımından tezimiz ile benzerlik göstermektedir.
- II. *Düccane Cündioğlu: Kur'ân Çevirilerinin Dünyası*. Kur'ân çevirilerindeki hatalarla ilgili bilgilerin yer aldığı bu eserde yazar konuyu birçok açıdan ele almıştır. İlk olarak çevirilerdeki yöntem sorununu inceleyen yazar, çevirilerdeki metin içi, sayfa içi düzeni ve ayet düzeni ile birlikte çevirilerin; kelime, cümle ve düzeyinde içerdiği dili incelemiştir. Kur'ân'ı anlamada deyimsele ifadelerin önemli bir rolü olduğunu ifade eden yazar anlam değişmelerine dikkat çekerek ayetlerin en saf anlamına ulaşmaya çalışmıştır. Ayrıca anlam değişmesine uğrayarak anlamı günümüze farklı şekilde ulaşan kelimeleri de incelemiştir. Konuları anlatırken farklı ayetlerden ve çeşitli

meallerden örnekler sunmuştur. "Kur'ân Çevirileri Üzerine Notlar" başlığı altında Kur'ân çevirilerinin güvenilirliği konusuna eğilen yazar saf anlam veya yorumsuz çevirinin imkanını tartışmıştır. Bazı ayetlerden örnekler vererek bunları Kur'ân'ın belagatine uygun çeviri yapmanın önemine dikkat çekmiştir. Ayrıca Türkiye'de Kur'ân çalışmalarının seyri için önemli bir dönem olan cumhuriyet dönemini meal çalışmaları açısından ele almıştır. Kur'ân çevirilerindeki sorunlara ilgili başlık altında kısaca değinen yazar bu problemin en önemli iki sebebi olan "acelecilik" ve "yetersizlik" hususlarından bahsetmiştir.

Elmalılı'nın yazma nüshaları üzerinde çalışmalar yapmış olan Cündioğlu, Hak Dini Kur'ân Dili eseri üzerinde yapılan sadeleştirme çalışmalarının eserin orijinalinden ne kadar farklı olduğunu ve bu yüzden esere zarar verdiğini anlatmıştır. Eserine çeşitli meal eleştirileri ile devam eden yazar, bunları meal isimleri ve özelliklerinden yola çıkarak seçtiği başlıklar altında kimi zaman diğer meallerle karşılaştırarak eleştirmiştir. Bütün bunlardan hareketle bu çalışmada meallerdeki hatalara dair genel bir profil çizilmiştir. Çalışmamızda ele alacağımız konular da benzer hususlara değinmekle birlikte mukayese etmek için seçmiş olduğumuz meal sayısı daha fazladır.

- III. *Mustafa Öztürk: Meal Kültürümüz:* Odak noktası Kur'ân çevirilerindeki sorunlar olan eser, yazarın meal hazırlarken çeşitli mealleri incelemesi ve çevirilerdeki hataları tespit etmesi neticesinde ortaya çıkmış bir eserdir. On adet makale başlığından oluşan eserde önce Kur'ân'ın dil özellikleri, muhtevası ve üslubunu ele alan yazar, devamında Türkiye'deki Kur'ân çevirileri için artık kavramlaşmış bir kelime olan "meal" kelimesi ve kavramlaşma sürecini incelemiştir. Takip eden başlıklar altında ise Kur'ân'ın çeviri yöntemlerindeki hataları açıklamıştır. Öztürk'e göre bu hatalar kimi zaman Kur'ân'ın hitap üslubunu yanlış yansıtmaktan, kimi zaman da sonradan ortaya çıkan akımların mealler üzerindeki etkisinden kaynaklanmıştır. Nitekim bu akımlardan biri Türkiye'de belli bir dönem etkili olan "mealcilik" akımıdır ki meallerin sayısındaki hızlı artışın sebeplerinden birisidir.

Muhammed Esed'in Kur'ân-ı Kerim tercümesi ve tefsiri olan "Kur'ân Mesajı" eserini ve "Kur'ân Yolu: Türkçe Meâl ve Tefsir" eserini ele alan Öztürk, bu eserlerdeki sorunlar üzerine eleştiriler yöneltmiştir. Tezimizde çeşitli konularda yararlandığımız bu eserdeki değerlendirmeleri dikkate alarak, Kur'ân meallerindeki hataların hangi konularda yoğunlaştığını belirlemeye çalıştık.

b. Makaleler ve Bildiriler

Kur'ân'daki kavramlara dair birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar kelimelerin zaman ve zemine uygun bir şekilde tercüme edilmesi açısından önemlidir. Ayrıca Kur'an'da geçen edatları, harf-i cerleri ve deyimleri konu edinen, Kur'ân'ın bütünlüğüne işaret eden ve buna benzeyen konularda yapılmış çalışmalar da onun en doğru şekilde tercüme edilmesine katkı sağlamak bakımından önemlidir. Kur'ân mealleri alanında yapılmış ve çalışmamıza kaynaklık eden önemli çalışmalardan biri "Kur'ân Mealleri" adı ile 24-26 Nisan 2003'te İzmir'de yapılmış olan sempozyumdur. Bu sempozyumda Kur'ân meallerindeki hatalar, Kur'ân'ı tercüme yöntemleri, Türkiye'de Kur'ân tercümelerinin tarihi, bazı Kur'ân meallerinin tahlili gibi konulara dair birçok bildiri sunulmuştur. Bu çalışmalar arasından tezimizde işlediğimiz konularla benzerlik gösteren çalışmalar şunlardır:

- I. *Murat Sülün: "Mealler, Kur'ân Mesajını Türk Toplumuna İletmede Ne Kadar Başarılıdır?"* Bu çalışmada yazar meallerin içinde bulunduğu durumu özet bir şekilde sunmuş ve meallerin nasıl daha faydalı olabileceğine dair tekliflerini ortaya koymuştur. Yazar meallerin başarılı ve başarısız oldukları hususları açıklarken meallere olan yaklaşıma da değinmiştir. Bu hususları maddeler halinde vererek, önemli tercüme hatalarına temas ettiği çeşitli örneklerle açıklamıştır. Diğer birçok çalışmadan farklı olarak meallerin şekillenmesini etkileyen sosyolojik arka plandaki etmenleri de kısaca ele almıştır. Meal konusunda sunduğu tekliflerde halkın çeşitli kitlelerinin meal okumasını kolaylaştırmayı amaçlayan önerilerde bulunmuştur.
- II. *Ali Eroğlu: Tercüme Problemleri ve Mealler.* Mealleri tercüme olmaları bakımından inceleyen yazar bu çalışmada genel olarak tercüme kavramı üzerinde durmuş ve Kur'ân tercümelerindeki hatalara dair genel bir perspektif sunmuştur. Bu kavramın tanımını, çeşitlerini, ilkelerini ortaya koyarak mealleri söz konusu hususlar açısından değerlendirmiştir. Bu değerlendirmelerden hareketle Kur'ân tercümelerindeki problemlere kısaca değinmiştir. Kur'ân'ı anlamada tercümelerin tek başına yeterli olamayacağını söyleyen yazar Kur'ân metnini ve tercümesini karşılaştırarak Kur'ân metninin güzelliklerinin öğretileceği bir edebiyat çalışması yapılmasını önermiştir.
- III. *Mehmet Çakır: Kur'ân Meâllerinde Çeviri Sorunları.* Yazar bu çalışmada ilk olarak Kur'ân meallerinin klasik yazımından kaynaklanan imla hatalarına işaret etmiştir. Bugünkü meallerin teknolojik gelişmelerin katkısı ile bu hataları artık çok az barındırdığı söylenebilir. Devamındaki kısımda ise Kur'ân meallerinde Arapça gramere uymamaktan kaynaklanan hataları ele almıştır. Cümle kalıpları, fiil yapıları,

kelime kalıpları, sanatlı ifadeler ve deyimler gibi hususların çevirisinde yapılan hataları örneklendirerek açıklamıştır. Bu çalışmada sunmuş olduğu yöntemle kendi hazırladığı meal çalışmasında uymaya çalıştığını ifade etmiştir.

c. Tezler:

Tefsir bilim dalı ve diğer bilim dallarında Kur'ân mealleri ile ilgili yüksek lisans ve doktora düzeyince birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaları hazırlandığı konulara göre gruplayarak şu şekilde sıralayabiliriz:

- I. Kur'ân meallerinin tercüme teknikleri ve dilbilimsel yönünü konu edinen tezler:
 1. *Naif Yaşar, Kur'ân Tercüme Teknikleri Açısından Işıcık Meâlî*, Selçuk Üniversitesi SBE, Tefsir Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
 2. *Ahmet Akpınar, Türkçe Kur'ân Tercümelerindeki Dînî Eşdeğerlerin Semantik Açidan İncelenmesi (XI-XV. Yüzyıllar Arası)*, Gazi Üniversitesi SBE, Türk Dili Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2020.
- II. Kur'ân mealleri değerlendirmesi ve mukayesesini konu edinen tezler:
 1. Kevser Serap Eliacıık, *Çağdaş Meal-Tefsir Analizleri: Recep İhsan Eliacıık- Mustafa Öztürk- Mustafa İslamoğlu Örneği*, Erciyes Üniversitesi SBE, Tefsir Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
 2. Sait Ali Ekinci, *"Kur'an Mesajı" ile "Hayat Kitabı Kur'an" Adlı Meal-Tefsirlerin Karşılaştırılması*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi SBE, Tefsir Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
 3. Fatma Çağlar Benli, *Mustafa Öztürk'ün "Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri" adlı Kur'ân Mealinin Tahlili*, Erciyes Üniversitesi SBE, Tefsir Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
 4. Serkan Göktaş, *Kur'ân'ın Kur'an ile Tefsiri Bağlamında Kur'an'ı Kerim Meal ve Tefsiri Adlı Eserin Değerlendirilmesi*, Muş Alparslan Üniversitesi SBE, Tefsir Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
 5. Vehbi Cansız, *Son Dönem Kur'ân Tercümelerine Mukâyeseli Bir Bakış (Muhammed Esed ve Mustafa İslamoğlu Örneği)*, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi SBE, Tefsir Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- III. Kur'ân meallerindeki anlam ve yorum sorunlarını konu edinen tezler:
 1. Ahmet Faruk Güney, *Kur'ân Tercümelerinde Anlam Sorunu (Fasılalar ve Vakıflar Bakımından)*, Marmara Üniversitesi SBE, Tefsir Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2002.

2. Ayşe Uçar, *Anlam ve Yorum Eksenli Meallerin İmkân ve Sınırları- Mustafa Öztürk'ün "Kur'ân-ı Kerîm Meali" Örneği*, İnönü Üniversitesi SBE, Tefsir Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
3. Metin Yeşildağ, *Anlama Etki Eden Kıraat Farklılıklarının Türkçe Kur'ân Meallerine Yansıması*, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Tefsir Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
4. Emine Değirmencioğlu, *Kur'an Mealleri Bağlamında Selefî ve Mu'tezilî Eğilimlerin Kur'an-ı Anlama ve Yorumlamaya Etkileri*, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi SBE, Temel İslam Bilimleri Bilim Dalı, 2020.

IV. Kur'ân meallerindeki kavramları inceleyen tezler:

1. Cahit Karaalp, *Türkçe Meallerde Kavram Çevirileri Sorunu: Salat Kavramı Örneği*, Necmettin Erbakan Üniversitesi SBE, Tefsir Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2018.

V. Kur'ân meallerindeki belagat sorunlarını ele alan tezler:

1. Avnullah Enes Ateş, *Türkçe Meallerin İstiâre Sanatı Açısından Değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi SBE, Tefsir Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2016.
2. Hüseyin Ölmez, *Arap Dilinde İstiare ve Kur'an Meallerindeki İstiareli Üsluplar*, İstanbul Üniversitesi SBE, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Bu çalışmalardan ayrı olarak zikretmek istediğimiz şu iki çalışmayı, tezimizdeki konularla ilgili olması nedeniyle kendisinden yararlandığımız önemli çalışmalar olduğunu ifade edebiliriz. Bu çalışmalar ve içerikleri şu şekildedir:

- a. *Faruk Gürbüz; Tercüme Problemleri ve Mealler*, Atatürk Üniversitesi SBE, Tefsir Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2003. Tercüme faaliyetini ele alan yazar, meseleyi çeşitleri ve teorileri ile birlikte ortaya koymuş, anlabilimin tanımına ve tercümedeki önemine yer vermiştir. Anlam değişimleri ve çok anlamlılık gibi önemli hususları da çalışmasında inceleyen yazar, Kur'ân ayetlerinden seçtiği bazı kavramları örnek vererek bunlar üzerinden açıklamalar yapmıştır. Devamında, Kur'ân'ın icâzî konusunu ele alarak, bu başlık altında; Kur'ân'ın şiir üstü üslubu, tercümede söz sanatları ve deyimsele ifadelerin çevirisi gibi mühim konuları yine ayetlerden seçmiş olduğu örneklerle birlikte anlatmıştır. Ayrıca harf-i cerler ve işaret isimlerini de tercüme problemleri bağlamında ele almıştır. Mealleri iyileştirmede önemli bir yere sahip olan; şekil, düzen ve bütünlük konularını incelemeyi de ihmal etmemiştir. Son

bölümde Arapça ve Türkçe arasındaki farklılıkları inceleyen yazar, bu farklılıklardan kaynaklanan problemleri de ayrıntılı bir şekilde sunmuştur. Konuları incelerken verdiği ayet meallerini halk arasında meşhur olan birkaç eserden seçerek bu çeviriler üstünde yorumlar yapmıştır. Tezimizde ele alacağımız konularda bu çalışma en çok yararlandığımız kaynaklardan birisidir. Gürbüz'ün bu çalışmasının kitap olarak basımı yapılmıştır.

- b. *Halil Hacımüftüoğlu: Türkçe Kur'ân Tercümelerinde Metot Sorunu*, Ankara Üniversitesi SBE, Tefsir Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2006. Kur'ân'ın Türkçe tercümelerindeki mevcut yöntemleri inceleyen yazar çalışmasında mütercimin Kur'ân'ı çevirme faaliyetinin her aşamasında nelere dikkat etmesi gerektiğini delilleri ile birlikte sunmuştur. İlk bölümde çeviriyi tanımlayıp çeviri kuramlarını anlatmıştır. Bu girişten sonra Kutsal Kitap çevirilerini kısaca ele alarak Kur'ân'ın Türkçe tercümelerindeki sorunlara eğilmiştir. Ele aldığı sorunların tümü çeviri yönteminde yapılan hatalardan kaynaklanan sorunlardır. Bu sorunları ele alırken çeşitli mealleri mukayese etmiştir. Kur'ân çevirilerinin çalışma planı ve süreçlerini incelediği ikinci bölümde ise meselenin kültürel, kelâmî ve tefsirle ilgili boyutlarını incelemiştir. Yine bu bölümde çevirmenin kimliği ve çeviri öğelerinin niteliği gibi konuları açıklamıştır. Sözlü bir hitap olan Kur'ân'ın yazılı halinde vurgularının anlaşılması için önemli bir yere sahip olduğunu düşündüğümüz imla ve noktalama kurallarını da çalışmasının bu bölümünde işlemiştir. Devamında çeviri sürecinde mütercime rehberlik edecek yöntemleri detaylıca açıklayarak sıralamıştır. Son olarak çeviri süreci sonrasını inceleyen yazar, Kur'ân çevirisinin her aşamasına rehberlik edebilecek bir çalışma ortaya koymuştur. Bu çalışma da çeviri yöntemi açısından tezimize kaynaklık eden bir eser olmuştur.

Türkiye'deki mealler ve meallerdeki hatalarla ilgili çalışmalardan çoğu kendinden önceki çalışmalardan yararlanarak ve meal hazırlama sorunsalındaki hususlardan birine odaklanarak hazırlanmıştır. Tezimizde bu çalışmalardan farklı olarak konunun iç ve dış etmenlerini bir arada bulunduran bir çalışma yapmayı amaçladık. Tekrara düşmemek için tez içerisinde ilgili konular altında zikrettiğimiz çalışmaları bu başlık altında zikretmedik.

IV. Tezde Uyulacak Metot

Tezimizde ilgili literatürü taramak ve ulaştığımız bilgileri değerlendirmek suretiyle, dokümantasyon veri yöntemi kullanılacaktır. Çeviri hatalarına örnek olarak gösterilen ayetler ve bunların çevrilmiş biçimleri, belirlediğimiz meallerin mukayese edilmesinden oluşan tablolar

ile gösterilecektir. Çalışmamızın başında tercüme ve meal terimleriyle ilgili konular ve Türkiye’de meal yazımının seyrine dair başlıklar incelenecektir. İlerleyen bölümde meallerin istenen başarıyı yakalayamamasına yol açan sebepler, ilk olarak çeviri ve çevirenden kaynaklanan; temel sebepler olarak ele alınacaktır. Sonraki bölümde meallerin istenen itibarı yakalayamamasının arka planındaki; çevresel sebepler ele alınacaktır. Sonuç kısmında ise bütün bu sebeplerden hareketle dilimize en uygun Kur’ân çevirisinin nasıl olması gerektiği üzerinde durulacak ve bu konudaki öneriler dile getirilecektir.

Tezimizde inceleyeceğimiz meallerin ortak özelliği çoğu evde bulunan eski ve yeni mealler olmasıdır. Bu mealleri seçerken sadece belirli tarihler arasındaki eserler olmamasına dikkat ettik. Bu eserlerin ilk baskı tarihleri 1938’de başlayıp günümüze kadarki tarihler arasında değişmektedir. Bu farklılığı taşıyan mealleri mukayese ederek, meallerin değişip değişmediğini ya da birbirini tekrar edip etmediğini gözlemlemiş olacağız. Ayrıca bu meallerin kimisinin heyet tarafından ve kimisinin de münferit olarak hazırlanan mealler olmaları, bu iki yöntemin mealin kalitesine etki etmesi noktasında okuyuculara fikir verebilir. Halk tarafından rağbet gördüğünü düşündüğümüz bu meallerin karşılaştırılmasının bu meallerden faydalanarak meal hazırlayan mütercimlere fayda sağlayacağını düşünüyoruz.

I. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TÜRKİYE'DE MEAL YAZIMI

A. ÇEVİRİ VE KUR'ÂN ÇEVİRİSİ İLE İLGİLİ TERİMLER

Meal konusunu ele almak için öncelikle tercüme konusunu kısaca ele almak faydalı olacaktır. Bu bahisten sonra meal kavramı ve bu kavramın ortaya çıkış süreci ile Kur'ân tercümelerine etkilerini inceleyeceğiz. Ayrıca bu ana başlık altında tercüme için önemli olan diğer terimlere de kısaca değinerek, Kur'ân tercümelerini tanımak için önemli olduğunu düşündüğümüz meal konusunun kavramsal çerçevesini genel hatlarıyla sunmaya çalışacağız.

1. Harfî ve Tefsîrî Tercüme

Arapça rubai "t-r-c-m" kökünden gelen tercüme kelimesi bir dilden diğer bir dile yapılan çeviriyi ifade eder. Tercüme yapan kişiye ise tercüman denir.¹ Mütercim de tercüme yapan kişi demektir. Fakat tercüman iki dil arasında sözlü olarak çeviri yapan kişi iken; mütercim iki dil arasında yazılı olarak çeviri yapan kişiye denir.² Hz. Peygamber (sas)'ın Heraklius'a gönderdiği mektubun anlatıldığı rivayette de tercüman kelimesi, dil çevirisi yapan kimse anlamında kullanılmıştır.³ Bir sözü açıklamaya da tercüme etmek denilmiştir. Ayrıca "terceme" kelimesi biyografi anlamına da gelmektedir. Kelimenin çoğulu için "تَرَاجِم", "تَرَاجِمَة" ve "تَرْجَمَات" kelimeleri kullanılmaktadır.⁴ Bu kelimenin tefsir ilmi için özel bir anlamı vardır. Çünkü Hz. Peygamber (sas)'ın Kur'ân'ın te'vilini öğrenebilmesi için kendisine dua ettiği⁵ İbn Abbas (ra)'a "Tercümânü'l-Kur'ân" lakabı verilmiştir.⁶ Tercümenin detaylı bir tanımını yapan Elmalılı, tercümenin tam olabilmesi için hedef dilden seçilen kelimelerin; açıklıkta, işaret ettiği anlamda, özet ifade etmesinde, ayrıntı bildirmede, genel veya özel anlam ifade etmede, kuvvetli bir anlam olmasında, sözün isabeti ile güzelce ifade edilğinde

¹ Cemalüddin İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, 3.baskı, Beyrut:Dâru Sâdir, 1993, c.12, s.66.

² Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, 15. Basım, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2006, s.395.

³ Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *es-Sâhîhu'l-Buhârî*, 1. Basım, Beyrut: Dâru İbn-i Kesîr, 2002, s.9.

⁴ İbrahim Üneys ve diğr., *el-Mu'cemu'l-Vasîl*, 4.baskı, s.83.

⁵ Ebû Abdullah Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü Ahmed b. Hanbel* (thk. Şuayb el-Arnaut), 1. Basım, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001, c.4, s.225.

⁶ Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, Abdullah b. Abdü'l-Muhsin et-Türkî (tahkik), 1.Basım, Kâhire:Dâru'l-Hicr, 2001, c.21, 188.

ve anlatma üslubunda yani; ilimde ve sanatta asıl dildeki ifadeye denk olması gerektiğini ifade etmiştir.⁷

Tefsir Kelimesi de Arapça sūlasî mezîd bir fiil olan “fes-se-ra” kelimesinden gelir. Anlam olarak bir kelimenin veya bir kitabın açıklanmasını ifade eder.⁸ Makul olan manaları ortaya koymak anlamına gelen “fessera” kelimesindeki bu açıklama işlevinin, ayrıntılarıyla beraber ele alma ve inceleme gibi bir yönü de vardır. Bu yüzden aynı kelimedenden “idrar numunesi” anlamına gelen “تَفْسِيرَة” kelimesi türetilmiştir. Bu inceleme anlamını taşıyan tefsir de kısaca lafızların anlamlarını ortaya çıkarmak ve yorumlamak demektir. Yine rüya yorumlamak için de “tefsir etmek” tabiri kullanılmıştır.⁹ Terim olarak özel bir ilmin adı olan tefsir “*Arap dili belagati ve bütün araçların kullanılıp ayeti çevreleyen tarihsel şartlar da dikkate alınarak Allah’ın muradının kitap ve sünnette ortaya çıkarılması*” anlamına gelir.¹⁰

Kur’ân tercümelerinde genel itibariyle iki yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemlerden birine çeviride lafızlarda eşitlik esas alındığı için lafzî tercüme, diğerine ise cümlelerin geneli esas alındığı ve gerektiğinde kelimelere iç ve dış bağlama göre tefsir edilerek anlam verildiği için tefsîrî tercüme denmiştir. Kur’ân meallerinde özellikle Cumhuriyet Dönemi eserlerinde daha çok birinci yöntem yani kelimesi kelimesine bir çeviri metodu anlamına gelen harfî tercüme kullanılmıştır. Bununla birlikte harfî tercüme yöntemini benimsemiş olan meallerde tefsîrî tercüme ve tefsîrî tercüme yöntemini belirlemiş olan meallerde de harfî tercüme örnekleri bulunmaktadır.¹¹ Birbirine zıt olan bu iki yöntemi bir arada kullanmak bazen mümkün olmamaktadır. Modern kullanımda bu iki tercüme yöntemi *kelimesi kelimesine ve anlamı anlamına* çeviri olarak isimlendirilmiştir.¹²

Harfî tercüme özetle “düzendeki ve sıralamada kelimeler arasında uyumluluk şartı gözetilerek yapılan çeviri”dir.¹³ Bu yöntemde göre, çeviri sadece dilsel bir aktarımdan ibaret olup, anlamı aktarmaktan ve anlamsal analizler yapmaktan ziyade lafzı aktarmak

⁷ Muhammed Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur’ân Dili**, İstanbul: Matbaai Ebüzziya, c.1, s.12-13.

⁸ Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, **Kitâbu’l-Ayn** (thk. Mehdi el-Mahzûmî ve İbrahim es-Samerrâî), Dâru ve Mektebetü Hilâl, c.7, s.247.

⁹ er-Râgıb el-İsfahânî, **Müfredâtu Elfâzi’l-Kur’ân** (thk. Safvan Adnan Davudi), 5. Basım, Şam:Dâru’l-Kalem, 2011, s.636.

¹⁰ Muhsin Demirci, **Tefsir Terimleri Sözlüğü**, 6.baskı, İstanbul: İFAV, 2017, s.283.

¹¹ Faruk Gürbüz, “Tercüme Problemleri ve Mealler”, (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Atatürk Üniversitesi SBE, 2003) s.72.

¹² Gürbüz, s.62.

¹³ Hidayet Aydar, **Kur’ân’ı Kerîm’in Tercümesi Meselesi**, İstanbul: Kuran Okulu Yayıncılık, 1996, s.58

önceliklidir.¹⁴ Fakat bu aktarımı yapmak çeşitli nedenlerden dolayı çok kolay bir faaliyet değildir ve çeviri ifadeleri asıl dildeki ifadelere bazen tam anlamda denk olmamaktadır. Özellikle de fesahati ve belagati eşsiz ve son derece güzel, ilahi bir Kitap olan Kur'ân-ı Kerîm'in ayetlerinin harfî tercümesini yapmak zor olduğu ifade edilmiştir.¹⁵ Kur'ân'ın kendine has olan anlatım üslubu, bütünüyle harfî çeviri tekniğini kullanmayı zorlaştıran diğer bir husustur. Kur'ân'ın harfî tercümeyi zorlaştıran bu kendine has üslubunun öğeleri arasında; *"Peygamberliğin ispatı ve tasdiki için gelen mu'ciz bir kitap olması, Kur'ân'ın asli ve tabii manaları olması, birden fazla manaya gelen kelimeler bulunması, anlam zenginliği sağlayan kıraat ve irab vecihlerinin olması, mecaza hamledilmesi gereken ifadeler barındırması, ayetler ve sureler içindeki ses ve ahenk uyumu, müteşabihler ile fiili sıfatları konu edinen ayetler, kelimelerin bağlama göre değişen anlamlarda kullanılması ve müenneslik müzekkerlik"*¹⁶ gibi hususlar sayılabilir. Bunlara ilaveten dillerin cümle yapıları ve dil kurguları arasındaki farklılıklar ile ünlem/ sevinç/ üzüntü bildiren ifadeleri ve milletlerin kendi geleneklerine has ifadelerin tam bir çevirisi her zaman mümkün olmamaktadır.¹⁷

Tefsîrî tercümede harfî tercümenin aksine şekle bağlılık şartı yoktur. Bu tür tercümede esas olan, bir dildeki sözcüğün manasını diğer dile açıklayarak aktarmaktır. Asıl amaç anlamı güzel bir şekilde aktarmak olduğu için bazı ifadelerin atılması uygun görülmüştür.¹⁸ Tefsirde bir kelimeyi anlatmak için onun anlamdaşı olan bir kelimeyi vermek veya onu birden çok kelime ile anlatmak gibi tefsîrî tercümede de bir kelimenin yerine çeviride gerektiği takdirde birden fazla kelime koyulabilir.¹⁹ Bununla birlikte tefsîrî tercümede ayrıntıları vermek, tefsirdeki kadar mümkün olmadığından daha kestirme bir anlatım kullanmak esastır. Tefsîrî tercüme yaparken tefsirlerdeki mevcut rivayet ve bilgilerden yararlanmak gerekir. Bu zorunluluk özellikle geleneksel öğeler ile diğer tarih ve bağlam unsurlarının hedef dile aktarılması noktasında ortaya çıkar. Müfessirlerin şahsi yorumlarının tefsirlere karıştığı söylenilerek onlardan faydalanılmadığında, sözlükteki müteaddit anlamlar arasında tercih yapmak zorunluğu doğar ki bu da çeviren kişinin yorumunun tercümeye karışması tehlikesini ortaya çıkarır.²⁰ Çeviri yapan kişinin mefhumu anlayıp başarılı bir şekilde

¹⁴ Hasan Yılmaz, "Kur'ân Meali Bağlamında Harfî Tercüme İle Tefsirî Tercüme Türü Arasında Bir Mukayese", **Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.3, no.6 (Kars, 2016), s.4.

¹⁵ Yazır, c.1, s.15.

¹⁶ Aydar, Kur'ân'ı Kerîm'in Tercümesi Meselesi, s.242-262.

¹⁷ Abdülcelil Bilgin, "Harfî ve Tefsiri Tercümenin İşlevselliği ve Aktüel Değeri", **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, No.33 (Erzurum, 2010), s.5.

¹⁸ Aydar, Kur'ân'ı Kerîm'in Tercümesi Meselesi, s.59.

¹⁹ Gürbüz, s.44.

²⁰ Yazır, c.1, 17.

tefsîrî tercüme tarzı ile anlatmasının yolu dile vakıf olmasına ve kelimeler arasındaki incelikleri bilmesine bağlıdır.²¹

Kur'ân meallerinde kullanılan harfî tercüme ve tefsîrî tercümeyi karşılaştırdığımızda ayetlerin çevirisi için tefsîrî tercüme tekniği daha uygun gibi gözükse de bazen tefsîrî tercüme ile bazı ifadeleri çevirmek mümkün olmamaktadır. Bu ifadelere örnek olarak "Allah", "cennet" ve "cehennem" gibi dilimize yerleşmiş lafızlarla "hamd" ve "din" gibi dilimizde tam karşılığı olmayan kelimeleri zikredebiliriz.²² Bu gibi kelimelerin olduğu gibi çevrilmesi ve meal nüshasının başında veya sonunda bunların açıklamalarının yapıldığı bir bölüme yer verilmesi mealin akıcılığı bakımından daha uygun olabilir. Ayrıca gerek lafzen gerek manen ilahi bir kitap olan Kur'ân-ı Kerim'in her suresi, her ayeti ve hatta her bir kelimesi bizim için kutsallık arz eder. Tefsîrî tercümede ise bazı ifadelerin çevrilmeyip atlanması gibi bir durumun söz konusu olması, onun çevirisinde bazı sıkıntılar oluşturabilir. Fakat tefsîrî açıklamaların fazla olması tercüme içerisinde meal sınırlarını aşmaya yol açabileceğinden, açıklama mahiyetindeki yorumları dipnotta vermek ve mümkün merteye kelime atlaması yapmamak daha doğru olur.

Tercümeleri başarılı ve okunur kılan önemli özelliklerden biri metni okurken onun çeviri bir metin olduğunun çok fazla hissedilmemesidir. Bu noktada çevirisi en zor olan tabirlerden biri deyimlerdir.²³ Bu tür ibarelerin tercümesinde metnin lafızlarından çok uzaklaşmamak ve anlatımın güzelliğini yansıtabilmek şartıyla tefsîrî tercüme kullanılmalıdır. Bu konuya örnek olarak {حتى تضع الحرب أوزارها}²⁴ ibaresine verilen anlamları ele alabiliriz. Birçok mealde bu ibarenin tercümesi ya motamot tercümeyle "savaş ağırlıklarını bırakıncaya kadar" ya da tefsîrî bir tercümeyle "savaş bitinceye kadar" şeklinde yapılmıştır. Bu ayetin tefsirine çeşitli eserlerden baktığımızda ise aslında *imanla şirk arasında*²⁵ var olan bir savaşın bitmesinin kastedildiği anlaşılıyor.²⁶ Ayetin mealinin okurlar tarafından tam olarak anlaşılabilmesi için deyimini tefsîrî tercüme ile çevirmek ve parantez içinde veya dipnotta tefsirini vermek ayetin mesajını daha anlaşılır kılabilir.

²¹ Bilgin, s.176.

²² Gürbüz, s.76.

²³ Yılmaz, s.3.

²⁴ **Kur'ân-ı Kerim**, Muhammed Suresi, Ayet 4.

²⁵ Murat Sülün, **Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı**, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2012, s.507.

²⁶ Muhammed b. Cerîr et-Taberî, **Câmiu'l-Beyân**, Abdullah b. Abdü'l-Muhsin et-Türkî (tahkik), 1.Basım, Kâhire:Dâru'l-Hicr, 2001, c.21, 188; Zemahşeri, **el-Keşşâf**, Halil Me'mûn Şihâ (tahkik), 3.baskı, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2009, s.1018.

2. Meal Kelimesi, Te'vil ile İlişkisi ve Bu İsimlendirmenin Etkileri

Meal kelimesi Arapça "أول" (e-ve-le) fiilinden türemiş olan mimli masdar veya ism-i mekandır. Bu fiil bir şeyin başlangıcını veya sonunu ifade eder. Bu fiilden türeyen الأول (el-evvel) kelimesi bir işin başlangıcı anlamına gelirken, aynı fiilden türemiş olan المآل (el-meâl) kelimesi bir işin varacağı sonuç anlamına gelir. Yine bu fiilden türeyen kelimeler bir şeyi gütmek-yönetmek, bir işi havale etmek ve sözü sonucuna hamletmek anlamlarına gelmektedir.²⁷ Mealler konusu ile yakından ilgisi olan "te'vil" kelimesi ise birden fazla anlama gelen kelimeleri açıklamak demektir ki bu açıklama kelimeyle aynı kökten olmayan eş anlamlı kelimelerle yapılabilir.²⁸ Elmalılı'ya göre meal kelimesinin "bir şeyi eksiltmek" ve "davarın zayıflaması" gibi anlamları da vardır. Genel kullanımda ise mealin "*bir sözün manasını her yönüyle aynen değil de biraz eksikliğiyle amaçlanan anlama göre ifade etmek*" anlamına geldiğini söylemiştir. Kur'ân-ı Kerîm çevirisi için meal kelimesini seçmesinin nedeni olarak da bu tanımı göstermiştir.²⁹

"E-ve-le" fiilinden gelen "evl" kelimesi dönüş demektir. Bu dönüş anlamı herhangi bir fiilin veya bilginin kastedilen manaya döndürülmesi ile olur ki bu işleme "te'vil" adı verilir. Te'vil kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de muhtelif ayetlerde yer almaktadır. Genel olarak "sonuç" ve "beyan" gibi iki temel anlamı olsa da anlamı bulunduğu ayetin bağlamına göre değişebilmektedir. Âl-i İmrân suresinin(3) 7. ayetinde³⁰ geçen te'vil kelimesi, bilgi hususundaki dönüşün örneğidir. Bu ayette, müteşabih ayetlerden kastedilen asıl manayı yalnızca Allah'ın bileceği buyrulmuştur. en-Nisâ suresinin(4) 59. ayetinde³¹ geçen te'vil ise; yapılacak olan en güzel çıkarım veya ahiretteki en güzel karşılık yani sonuç anlamındadır.³² Yûnus suresinin (10) 39. ayetinde³³ geçen te'vil kelimesi ise beyan anlamındadır ve Kur'ân-ı Kerîm'in ilahi bir kitap olduğunu inkar edenlere yöneltilen tehdidin henüz gerçekleşmediği ifade edilmektedir.³⁴ el-Kehf suresinde yer alan Hz. Musa ve kendisine ilim verilmiş olan kişi arasında geçen olayların sonunda, kendisine ilim verilen kişinin yaptığı işlerin asıl

²⁷ İbn'ül-Fâris, **Mu'cemu Mekâyîsi'l-Luga**, Abdusselâm Muhammed Hârûn (tahkik), Şam:Dâru'l-Fikr: 1979, c.1, s.158-162.

²⁸ Halil b. Ahmed el-Ferâhîdî, **Kitâbu'l-Ayn**, Abdu'lhamid Hendâvî (tahkik), Beyrut:Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003, 1.Basım, 4.cilt, s.100.

²⁹ Yazır, c.1, s.30.

³⁰ {فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ}

³¹ {فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا}

³² Ragıb el-İsfahânî, s.99.

³³ {بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذَّابٌ كَذَّابٌ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ}

³⁴ Taberi, c.12, s.184.

mahiyetinin anlatıldığı 78-82.ayetlerde “te’vil” ifadesini kullanmıştır. Burada ise bu ifade ile, yaptığı garip işlerin varacağı sonuca yönelik bir beyan vardır.³⁵

Kur’ân-ı Kerîm’de te’vil yapmayı övülen ve yerilen te’vil olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Buna göre müteşabih ayetleri yorumlamada haddi aşmak yerilirken, Hz. Yusuf’un rüyaların hakiki anlamlarını ortaya çıkartmak için yaptığı rüya tabirleri övülmüş ve Allah’ın verdiği bir ilim³⁶ olarak nitelenmiştir.³⁷

Türkçe’de meal kelimesi özellikle Osmanlı Dönemi’nde; anlam, kavram, mefhum, sonuç gibi anlamları barındırmıştır. Mealen bir sözü açıklamak, kelimeyi “harfi harfine uymadan açıklamak” demek olan örfî bir anlam kazanmıştır. Bu şekilde mealen yapılan tercüme, aslın lafızlarını bütünüyle yansıtmayan daha çok anlamı aktarma amacına yönelik yapılan tercümedir. Fakat Kur’ân meallerin büyük bir bölümüne bakıldığında, meallerde daha çok harfî tercüme tekniğine uyulduğu görülmektedir.³⁸ Özellikle cumhuriyet sonrası meallerinde bu tekniğin hakim olmasının, Kur’ân lafızlarının ilahi vasfını gözeterek hiçbir lafzı atlamama gayretinden kaynaklanmış olması mümkündür. Hak Dini Kur’ân Dili’ndeki üslubun sonraki yazarlar tarafından takip edilmesinin meallerin genelinde harfî çevirinin hakim olmasına neden olduğu söylenebilir. Fakat meallerde kullanılan harfî harfine tercüme tekniğinin, mananın tam anlamıyla aktarılamamasına neden olduğu söylenebilir. Elmalılı eserinde, ayetlerin mealini harfî tercüme ile verip tefsir kısmında ayetlere dair açıklama yaptığı için böyle bir teknik kullanmıştır ve böylece harfî tercüme nedeni ile mealde oluşan anlam boşluklarını tefsir kısmında büyük ölçüde gidermiştir. Bu tekniği takip edip sadece çeviriyle yetinerek tefsir yapmayanların ise meallerinde bu tür eksiklikler oluşabilmiştir. Yakın zamanda yapılan Kur’ân çevirilerinde ise daha ziyade lafızlardaki manaya odaklanarak, mefhumun aktarılmasını amaçlayan çeviriler ortaya koyulmuştur. Bu durum ise meal kelimesinin örfî anlamına uymakla birlikte, bazı meallerde lafızlardan uzaklaşmaya ve te’vil yapmaya olanak tanıyan bir çeviri tekniğinin kullanılmasına neden olmuştur. Her iki durumda da lafız veya manayı önceleyip diğerini geri plana atan bir yöntem söz konusudur. Elmalılı’nın mukaddimesinde belirttiği üzere Kur’ân çevirileri için “meal” kelimesinin seçilmiş olması da bu eksikliğe işaret etmek içindir.

³⁵ Taberi, c.15, s.152.

³⁶Kur’ân-ı Kerim, Yûsuf Suresi (12), Ayet 16.

³⁷ Murat Sülün, **Kur’ân Kılavuzu**, 2.Basım, İstanbul: Ensar, 2013, s.182-183.

³⁸ Gürbüz, s.55-56.

Türkiye’de Kur’ân çevirilerine “tercüme” ismi yerine “meal” ismi verilmiştir. Çünkü tercüme kelimesi bir noksanlığı ifade etmezken, meal kelimesi bir sözü her yönüyle aynen değil biraz eksik bir şekilde ifade etmektir. Arap dilinde ve ilahi bir kitap olan Kur’ân-ı Kerîm’in çevirilerinde, metin her ne kadar tercüme edilmeye çalışılsa da bu çevirinin eksik kalacağı ön kabulü vardır ve meal kelimesi bu ön kabulü yansıtmaktadır. Ayrıca Kur’ân çevirisinin zorluğu sadece ilahi bir kitap olması ile ilgili olmayıp dil ve üslup açısından eşsiz bir kitap olmasından da kaynaklanmaktadır.³⁹ Bu yüzden meal ismi meal sahiplerince kabul görmüş ve Kur’ân çevirilerinde genel olarak tercih edilen bir isimlendirme olmuştur. Bunun en olumlu etkisinin ise yapılan çevirilerin hiçbirinin en doğru tercüme olma iddiasını taşıması olduğu söylenebilir. Bu iddiayı taşımayan çeviriler ise ayetlerden kastedilen manaları aktarırken ihtiyatlı bir tutum içinde olmuşlardır. Fakat bu ihtiyata rağmen meal kelimesinin verdiği serbestlikten yararlanarak ve mefhumu aktarma iddiasını taşıyarak yazılan bazı meallerde, ayetin tefsiri ile ilgili olmayan şahsi yorumlar olabilmektedir. Kur’ân’ın tam bir çevirisinin mümkün olup olmadığı meselesi bir yana bırakılacak olursa ayetleri tercüme ederken mümkün olan en iyi üslubun ve çabanın kullanılmaması, okurlar üzerinde meallere itibar etmek konusunda olumsuz bir etkiye yol açtığı söylenebilir.

3. Çeviri ve Anlama ile İlgili İlimler

Kur’ân-ı Kerîm’in tercümesi her ne kadar sıradan bir tercüme olmasa da tercüme/çeviri ameliyesi ile ilgilidir. Bu yüzden çeviri bilimin konusuna kısaca değindikten sonra bir metni anlamayı amaçlayan bilimlerin semantik ve hermenötiklerin nasıl ilimler olduğunu ve Kur’ân’ı çeviri yöntemi olarak kullanılıp kullanılmayacağına değineceğiz. Bu bilgilerden sonra bu ilimlerin tabiri caizse bizim geleneğimizdeki karşılığı sayabileceğimiz “te’vil” ve tefsir ilmine kısaca değinerek bunların meal konusu ile ilişkisini inceleyeceğiz.

Çeviri bilim: Tercümenin ortaya çıkışı medeniyetlerin kurulup birbirleri ile etkileşime geçmelerine dayanır. Farklı dilleri konuşan kavimlerin birbirleriyle anlaşabilmesi ve barış durumlarında anlaşmalar yapabilmesi, bu diller arasında çeviri yapmayı zorunlu kılmıştır. Aynı şekilde toplumlardaki çok kültürlülük unsuru da çeviri yapmayı gerektirmiştir.⁴⁰ Bu ve benzeri sebeplerle ortaya çıkan çeviri faaliyeti tarih içerisinde varlığını sürdürmüş, sosyal ve siyasi hayatın gerekli bir parçası olmuştur. Bu faaliyet ilerleyen devirlerde Edebiyat ve üslupla ilgili bir sanat olarak varlığını devam ettirmiştir. Bilimlerin çeşitlenmesi, gelişmesi ve

³⁹ Osman Bilen, “Tercüme ve Meâl Farklı mı?: Kur’ân Meâli Kavramı Üzerine Bir Çözümleme”, **Kur’an Meâlleri Sempozyumu (24-26 Nisan 2003-İzmir)**, 2.Baskı, Ankara:DİB Yayınları, 2010, c.1, s.176.

⁴⁰ Faruk Yücel, **Tarihsel ve Kuramsal Açından Çeviri Edimi**, Ankara:Dost, 2007, s.21-22.

bilimlerde kullanılan terimlerin diğer dillere çevrilmeye başlanmasıyla çeviride yeni kuramlar oluşmuştur. Çeviri sahasında ortaya atılan bu yeni kuramlar onun bir bilim haline gelmesine olanak sağlamıştır.⁴¹

Hermenötik: hermenötik mitolojide ilahi mesajları alıp insanlara çevirerek aktaran Hermes'in isminden gelir. Aslı "hermeneuinen" olan hermenötik sanatı "haber verme, bildirme, açıklama ve çeviri yapma" anlamlarına gelmektedir. Ortaya çıkışından Yeni Çağa kadar hususen "kutsal bilginin kişiye en uygun şekilde açıklanması" anlamına gelen hermenötik, Yeni Çağdan itibaren; teolojik, filolojik, hukuki ve felsefi yorumları bünyesine katmıştır. Bu bilim belli alanlarda kökleşmiş olan kavramları anlamaya çalışırken bu kavramların değişen, gelişen ve dönüşen yönünü araştıran bir ilim olmuştur.⁴² Bu yönüyle semantiğe benzeyen hermenötik, semantikteki gibi etimolojik analizlere girmez. Fakat bu noktada semantikten yararlanabilir. Kavramların tarihsel ve evrensel boyutlarıyla ilgilenir. Hermenötikte tek bir yöntem hakim olmayıp, metin yorumu ile ilgilenen Schleiermacher, Gadamer ve Dilthey gibi meşhur yazarların farklı hermenötik kuramları vardır. Kutsal Kitabın yorumlanması etrafında ise "harfî (literal), ahlaki (moral), kinayeli-remzi-işârî (alegorik) ve batını (analojik)" olmak üzere temelde dört çeşit hermenötikten söz edilebilir. Anlama, açıklama ve yorumlamayı amaç edinen hermenötik, anlamaya çalışıp uygulamayı ifade ettiği için geleneğimizdeki "ictihat" kavramına benzetilmiştir. Ayrıca hermenötik sadece yazılı metinleri inceleyen bir ilim olmayıp, resim ve heykel gibi görsel icraya dayanan sanat ürünlerinin yorumlanmasında da kullanılır.⁴³

Hermenötik sanatı en genel anlamıyla bir yorumlama sanatıdır. Tefsir, te'vil ve meal faaliyetleri de yorum ile ilgili olması noktasında hermenötik ile birleşir. Fakat hermenötik metin yazarından ve yazıldığı zamandan bağımsız olarak yeni bağlamlara göre değerlendirmeyi esas alır.⁴⁴ Bu durum ise Kur'an'ın tüm zamanlar için geçerli oluşunu ve hükümlerinin bağlayıcılığını görmezden gelmeye yol açabilir. Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise hermenötiğin Kutsal Kitap'ı anlamak için geliştirilmiş olmasıdır. Kutsal Kitab'a eklemeler yapıldığını bilen ve bunu kabul eden Hristiyan dünyası, yorum yaparken rahat davranabilmişlerdir.⁴⁵ Kur'an-ı Kerîm söz konusu olduğunda metnin kutsallığı ve orijinallliği

⁴¹ Ali Eroğlu, "Tercüme Problemleri ve Mealler", **Kur'an Meâlleri Sempozyumu (24-26 Nisan 2003-İzmir)**, 2.Basım, Ankara:DİB Yayınları, 2010, c.1, s.73.

⁴² Doğan Özlem, **Hermenötik (Yorumbilgisi) Üzerine Yazılar**, 1.Basım, Ankara:Ark, 1995, s.11-15, 26.

⁴³ Ali Galip Gezgîn, "Kur'an'ı Anlamak İçin Hermenötik mi Semantik mi", **Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, no.7(2001), s.128, 131.

⁴⁴ Gürbüz, s.48.

⁴⁵ Gezgîn, s.137.

Müslümanların kabul ve iman ettiği bir konudur. Bu yüzden onu yorumlarken rahat ve mesnetsizce hareket etmek kabul görmez.

İslam dünyasında bu yorum sanatının Kur'ân'a uygulanmasına dair girişimlerde bulunulmuştur. Bu girişimler mevcut tefsir usulünün yeterli görülmeyip, hermenötüğün tefsire uygulanma çabasının bir sonucu olduğu söylenebilir. Fakat hermenötik belli bir yorumu değil, çeşitli yorumları bünyesinde barındıran bir faaliyettir. Bu girişimler hangi hermenötik metodunun uygulanacağı sorusunu da beraberinde getirmiş, bireysel tercihlere dayanan yöntemler uygulanmıştır. Vahiy anlayışının farklılığına göre seçilen yöntemler Kur'ân yorumuna uygulanmaya çalışılmış fakat bu konuda bir uzlaş sağlanamamış ve hermenötüğü Kur'ân'a uygulamak Kutsal Kitap ile Kur'ân'ın farklı özelliklere sahip olmasından dolayı tam olarak mümkün olmamıştır.⁴⁶ Kur'ân yorumunda bu şekilde sıkıntılar oluşturan hermenötik ilmini -tercümenin yorum içermekten kaçınmayacağı görüşünden dolayı sonuçta bir yorum olan- meale uygulamak da sıkıntılara yol açabilir.

Semantik: Semantik kelimesi Grekçe "semantike-semantikos"tan gelmektedir. Kelime anlamı ise bir şeyin anlamını vermek veya onu belirtmektir. Semantik ilminde kullanılan metot kelimelerin etimolojik anlamlarının incelenerek aynı kökten gelen kelimeler arasında ilişki kurulmasına dayanır.⁴⁷ Konumuzu ilgilendiren "Dilbilimsel Semantik" ise dildeki kelimelerin zaman geçtikçe zihinde ifade ettiği anlamların değişmesi ile ilgilenir. Semantik analiz ise kelimelere üzerinde uzlaşılmış anlamlar vererek cümledeki doğru anlamı bulmaya yönelik çalışma yapmaktır. Bu analiz sadece kelimenin köküne inmeye yönelik bir çalışma yani etimolojiden ibaret değildir; kelimelerin tarihi süreçte ifade ettiği anlamların değişimini de araştırır.⁴⁸ Semantik analizin kelimelerin anlamını tespit etmede tek bir yöntemi yoktur. Bu analizin doğru bir şekilde yapılması İzutsu'nun da ifade ettiği gibi kelimelerin birbiri arasındaki eş anlamlılık, zıt anlamlılık, çok anlamlılık ilişkilerini ve bulundukları bağlamlarda ifade ettiği anlamları iyi tespit etmeye bağlıdır. Gerçek ve mecaz anlam da yine dikkate alınması gereken bir kıstastır ve çoğunlukla siyaktan anlaşılabilir. Kur'ân'da birçok kelime dînî/uhrevî anlamlar kazanmıştır. Örneğin "küfr", "nifak" ve "iman" gibi kelimeler bu şekildedir. Bu gibi kelimelerin anlamının semantik

⁴⁶ Mehmet Çiçek, "Hermenötik-Te'vil İlişkisi ve Tefsirdeki Yeri", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2003) s.193-195.

⁴⁷ İsmail Yakıt, "Doğru Bir Kur'ân Tercümesinde Semantik Metodu Önemi", **I. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri (1-5 Kasım 1993)**, Ankara: TDV İSAM Yayınları, 1995, c.2, s.412.

⁴⁸ Ali Galip Gezgın, **Tefsir'de Semantik Metod**, 2.Basımı, İstanbul: Rağbet, 2015, s.397.

analizinde bağlam bilgisi önemlidir. Bu da metne etki eden dış faktörlerin doğru bir şekilde tespit edilmesini gerektirir.⁴⁹

Kur'ân'a dair yapılan çalışmalara baktığımızda, özellikle tedvin döneminde kaleme alınmış olan filolojik/dilsel tefsirlerde eski Arap şiirinden de yararlanarak kelimelerin etimolojik analizlerinin yapılmış olduğunu görürüz. Ayrıca Kur'ân'ın nüzulünden sonra tedvin edilen sözlüklerde kelimelerin anlamı verilirken, lügavî, şer'î ve örfî anlamlarının ayrı ayrı verilmesi de etimolojik analize örnek verebileceğimiz hususlardandır. Çağdaş dönemde kaleme alınan eserlerde ise semantik metot daha çok konulu tefsirlerde, aynı kökten gelen kelimelerin bulunduğu ayetleri incelemek için kullanılmıştır. Bu kelimelerin anlamlarının değişimi üzerinde yapılan çalışmalar ise birer semantik analiz örneği sayılabilir.

Meallerin büyük oranda birer tefsir çalışması olmasından dolayı meallerde de semantik ilmi önem arz etmektedir. Ayetlerin çevirisinin en doğru şekilde yapılabilmesi için siyak ve sibakında anlatılan hususlarla bütünlük içinde olması ve kelimelerin kullanıldığı harf-i cerler ve mecaz ihtimali gibi etkenlerin semantik analiz yaparken dikkate alınması gerekmektedir. Bir ayetteki kelimenin kimi zaman diğer bir ayette bulunan aynı kelimeyle farklı anlamlara gelmesi de bunun sonucudur. Arap Dili'nde kelimelerin yalın halde çeşitli manalara sahip olup cümle içinde o anlamlardan yalnızca birini ifade etmesi de mümkün olduğu bilinen bir husustur. İslam dininin kelimelere yüklediği şer'î anlamlar da etimolojik anlamın çeviride etkili olmasına mani olabilir. Hatta bir kelime bir cümlede lügavî, başka yerde dînî anlam taşıyabilir. Bu yüzden semantik analizin tüm yönleriyle bilinmesi gereklidir. Meallerde adı geçen yöntemler arasında semantik metot kullanıldığına dair bilgi verilmemesi, meallerde bu metodun kullanılmadığı anlamına gelmez. Bununla birlikte çeşitli meallerde aynı hataların yapılmış olması sözlüklere çok başvurulmadığına delil olabilir. Kimi tefsirlerde olduğu gibi⁵⁰ bazı meallerde de semantik metot ayetlere ideolojik anlamlar vermeye imkân sağlamıştır. Fakat bu tür bir analiz semantik analiz değildir. Ayete sadece kök anlamından yola çıkılarak verilen anlamlar da semantik analizin şartlarını dikkate almadan yapılan çevirilerin ürünüdür. Mütercim'in çeviri yaparken herhangi bir delile dayanmayan ve politik veya mezhebi görüşlerine dayanan çeviriler yapması çeviride anlam tahrifi yaptığı anlamına gelir.⁵¹

⁴⁹ Gezgin, *Tefsir'de Semantik Metod*, s.408.

⁵⁰ Örneğin; lafızdan hareketle birçok ayetin kelami ve siyasi meselelere delil olarak gösterilmesi.

⁵¹ Salih Akdemir, *Cumhuriyet Dönemi Kur'ân Tercümelere (Eleştirel Bir Yaklaşım)*, Ankara: Akid, 1989, s.129.

Tefsir usulü geleneğinde Kur'ân-ı anlama ve nesillere anlatma çabası çerçevesinde yorumlama faaliyetinin karşılığı, tefsir ve te'vil çalışmaları olmuştur. Bu kavramlar genelde aynı anlamda kullanılırken bazen farklı anlamlara da gelebilmiştir. Aradaki en önemli farkın ise tefsir dendiğinde lafızların açıklanması, te'vil dendiğinde ise ayetin yorumlanmasının anlaşılması olduğu söylenebilir. Önceki başlıkta Kur'ân'da geçtiği ayetlerdeki manalarına işaret ettiğimiz te'vilin, ayetlerin tefsirinde geçerli olabilmesi için müfessirlerce kabul gören bazı şartlar öne sürülmüştür. Örneğin bazı ayetlere lafızların anlamının dışında bir anlam verebilmek için, te'vilin o manayı destekleyen bir delile dayanması şart koşulmuştur.⁵² Te'vil, tefsir ve meâl kavramları bir yorum ve dil çalışmalarının ürünleri olması bakımından hermenötik ve semantikle benzerlik gösterir. Yorumlama faaliyeti noktasında, özellikle te'vil ve hermenötik benzeşir. Fakat ikisi de kendilerine has özelliklere sahip olmaları nedeniyle birbirlerinin yerine kullanılamazlar.⁵³

⁵² Yazır, c.1, s.28.

⁵³ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Mehmet Çiçek, "Hermenötik-Te'vil İlişkisi ve Tefsirdeki Yeri", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2003)

B. CUMHURİYET ÖNCESİ KUR'ÂN TERCÜMELERİ VE TÜRKİYE'DE MEALLERİN SEYRİ

Kur'ân tercümelerinin tarihini bilmek, günümüzde yazılmış olan meallerin gelişim sürecini anlamak bakımından önemlidir. Zira Kur'ân meali terimi birdenbire ortaya çıkmamıştır. Kur'ân meallerinin yazımındaki siyasi arka plan, bu eserlerin üslubunu ve niteliğini etkileyen önemli unsurlardan biridir. Bu ana başlık altında, Kur'ân tercümelerinin cumhuriyetin ilanından sonra geçirmiş olduğu önemli merhaleleri ele alacağız.

1. Cumhuriyet Öncesi Kur'ân Tercümelerinin Durumu

Kur'ân'ın Arapça dışındaki dillere tercüme edilişinin başlangıcı Hz. Peygamber (sas)'ın zamanına kadar götürülebilir. Fakat başlangıçtaki bu tercümeler bazı kısa surelerin veya surelerden kesitlerin tercümesinden ibaret olmuştur. Kur'ân'ın tam olarak tercüme edilmesinin ise hicri dördüncü asırda başladığı ifade edilmiştir.⁵⁴

Kur'ân-ı Kerîm'in tercüme edildiği ilk yabancı dil Farsça olmuştur. Türklerde Kur'ân'ın tercüme edilmesi ise Kur'ân'ın farklı dillere ilk defa tercümesinde olduğu gibi çeşitli vesilelerle yapılmış olan kesitlerin tercümesi ile başlamıştır. Bazen de bu tür tercümelere çeşitli eserlerin içerisinde rastlanmıştır. İlk İslami Türk Edebiyatı eserleri bu tür tercümelere yer veren en eski metinlerdendir.⁵⁵ İlk Türkçe Kur'ân tercümesinin tarihinin hicri beşinci asrın başları olduğu söylenmekle birlikte, bilinen en eski nüshanın istinsah tarihi hicri 734'tür.⁵⁶ Eski Türkçe Kur'ân tercümelerinin yalın birer Kur'ân tercümesi olduğunu söylemek mümkün değildir. Bunları genel olarak "satır arası kelime kelime olarak yapılan tercümeler" ve "tefsire benzer hikâyelerle genişletilerek yapılan tercümeler" olmak üzere ikiye ayırabiliriz.⁵⁷ Bu tercümelere Günay ilgili eserinde detaylı bir şekilde incelemiştir.⁵⁸

Kur'ân-ı Kerîm'in Batı dillerine tercümesi 12. yüzyılda İslam'a karşı mücadele başlatmak amacıyla Latince yapılmıştır ve bu tercüme diğer Batı dillerine aktarılmıştır.⁵⁹ Kur'ân tercümelerindeki hareketlilik ve Kur'ân'ın tercümesinin imkânı tartışmaları modern dönemde

⁵⁴ İlhami Günay, *Başlangıcından Bugüne Kur'ân'ın Türkçe Tefsir ve Tercümesi*, 1.Basım, İstanbul: Ensar, 2016, s.65.

⁵⁵ Mehmet Şeker, "İslam Tarihinde Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe İlk Çevirileri", *Kur'an Meâlleri Sempozyumu (24-26 Nisan 2003-İzmir)*, 2.Basım, Ankara:DİB Yayınları, 2010, c.1, s.11.

⁵⁶ Muhammed Abay, "Türkçedeki Kur'an Meâllerinin Tarihi ve Kronolojik Bibliyografyası", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c.10, no.19-20 (2012), s.235.

⁵⁷ Şeker, s.16.

⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Günay, *Başlangıcından Bugüne Kur'ân'ın Türkçe Tefsir ve Tercümesi*

⁵⁹ Günay, s.67.

vuku bulmuştur. Bunun tarihî arka planında ise İslam dünyasındaki işgaller ve oryantalistlerin faaliyetlerin olduğu söylenebilir. Özellikle de İngilizlerin Hindistan'ı ele geçirmesi üzerine alimlerin oryantalist faaliyetlere karşı tedbir amaçlı, Kur'ân çalışmalarını yoğunlaştırdıkları ifade edilmiştir. Bu çalışmalarla birlikte birçok Kur'ân tercümesi ortaya çıkmıştır.⁶⁰

Osmanlı'da özellikle Tanzimat'ın ilanı ile beraber yenilenme çalışmaları hız kazanmıştır. İslam dünyasındaki geri kalmışlığın müsebbibinin İslami kaynaklar olduğu düşünülmüştür. Bu kaynakların yeniden ele alınması amacıyla Babıali'de Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe tercüme ve tefsiri yapılmıştır.⁶¹ Özellikle II. Meşrutiyet'ten itibaren Kur'ân-ı Kerim'i tercüme faaliyetleri Müslüman olanlar ve olmayanlar tarafından yoğun bir şekilde yapılmaya başlanmıştır. Bu konuda Müslümanların kaygısı dini anlamak ve tecdit etmeye çalışmak için tercümenin gerekli görülmesi iken gayr-i Müslimlerin hedefininse tercümeler yoluyla Kur'ân'daki hakikatleri çarpıtmaya çalışmak olduğu ifade edilmiştir. Bir diğer amacın ise bireysel bir din anlayışı oluşturarak ulemanın halk üzerindeki etkisini kırmaya yönelik olduğu söylenebilir.⁶² Osmanlının son dönemlerinde tercüme faaliyetleri bu tür amaçlarla yapılmıştır. Kur'ân meallerinin ortaya çıkışını cumhuriyet döneminden başlatmak ise hatalı bir yaklaşımdır. Çünkü "Kur'ân mealı" kavramını ortaya çıkaran süreç cumhuriyetin ilanından önceye dayanmaktadır. Fakat cumhuriyetin ilanından sonra bir devlet projesi olarak Kur'ân'ın tefsir ve tercümesinin yapılması, konuya siyasi bir anlam ve resmiyet kazandırmıştır.

2. Cumhuriyetin İlanından Günümüze Kur'ân Mealleri

Yirminci yüzyılın başlarında Kur'ân'ın açıklamak için tefsir yerine tercümenin tercih edilmeye başlanması, gelenekten sıyrılarak yeni bir form oluşturma çabasının bir göstergesi sayılabilir. Oluşturmak istenilen bu formda ise "Kur'ân'ın ne demek istediğinden ziyade ne dediğinin esas alınması" ve daha öz bir yekûna sahip olması amaçlanmıştır. Kur'ân'ın tercüme edilmesi ve bunların tefsir değil de tercüme olarak adlandırılması dinde yapılmak istenilen tecdid çabalarının bir ürünüdür. Bu tercümelerin ilk Türkçe örnekleri hazırlanırken, Kur'ân'ın Arapça aslı yerine Batıdaki Kur'ân tercümelerinden faydalanılmış olması, sahih bir Kur'ân tercümesi yapılması amacına ters düşmüştür. Bir diğer ilginç durum ise Kur'ân'ın

⁶⁰ Abdulhamit Birişik, "Kur'ân Tercümesinde Hint Alt Kıtası Örneğinden Yararlanma", **Kur'an Meâlleri Sempozyumu (24-26 Nisan 2003-İzmir)**, 2.Basım, Ankara:DİB Yayınları, 2010, c.1 s.51

⁶¹ Mustafa Öztürk, **Cumhuriyet Türkiye'sinde Meal ve Tefsirin Serencamı**, Ankara: Ankara Okulu yayınları, 2012, s.21.

⁶² Günay, s.453, 461.

tercümesinin Hristiyan bir Arap olan Zeki Megamiz'e yaptırılmasıdır. Bu çevirinin Cumhuriyet öncesinde tepki aldığı, fakat 12 yıl sonrasında nüsha üzerinde birkaç değişiklik yapılarak tekrar basıldığı ifade edilmiştir.⁶³ Bu durum ise bazı tercümelerin, Kur'ânî hükümleri gerçekten anlamaktan ziyade ekonomik amaçla yapılmış olabileceğini akla getirmektedir.

Cumhuriyet sonrasında her alanda yapılmakta olan yenilikler Müslüman bir toplum için önemli olan din alanında da kendini göstermiştir. Bu yenilikler her alanda Türkçeleştirme faaliyetini içermesi sebebiyle dinde ulusallaşma gayretinin birer ürünü olarak görülmüştür. Bu arzuyu açıkça dile getirenlerden birisi Ziya Gökalp (v.1924)'tir. Onun, Latince'nin İncillerdeki etkisinin tercümeler yoluyla ortadan kaldırıldığı gibi Kur'ân'ın tercüme edilmesi ile de Türkiye'de dini reform yapılması gerektiğini düşündüğü ifade edilmiştir.⁶⁴ Yapılan bu yenilik çalışmalarının diğer bir vechesi ulemanın halk üzerindeki etkisiyle ilgili idi. Çünkü halk tercüme ve tefsire olan ihtiyacını camilerde ve tekkelerde verilen tefsir derslerinden karşılıyordu. Kur'ân'ın tercüme edilmesinin amaçlarından birisi de daha bireysel bir din anlayışı oluşturmak da ulema-halk bağına zayıflatmaya yönelikti. Din alanında böyle bir reformun yapılması ile ulusal kalkınmanın sağlanacağı düşünülüyordu.⁶⁵ Fakat Arapça Müslümanlarca çok mühimdi ve tercüme ile beraber Kur'ân'ın orijinal dili olan bu dilin Müslümanların gözünde değerini kaybedeceği endişesi ortaya çıkmıştı. Ayrıca bazı aydınların "ulusal din dili" oluşturma gayretine girmesi ve Hristiyanların yaptığı dînî reformları örnek almaları, tercüme tartışmasının arka planında yatan sebeplerdendi. Tercüme ile tefsir ayrımının ısrarla altının çizilmesi de Kur'ân dilinin ilahi vasfına işaret etmek içindi. Bu yüzden Şeyhülislam Sabri Efendi (v.1954) bu ayrımı savunanlardan biri oldu.⁶⁶

Cumhuriyet'in ilanından sonra Kur'ân-ı Kerîm'i tercüme etme görevi ilk önce Mehmet Akif (v. 1936)'e verilmişti. Devletin ulusal din projesi yapmak istediğini düşünen Mehmet Akif'in, kendisine tevdi edilen bu görevden vazgeçerek ücreti iade ettiği ifade edilmektedir. Onun görevden vaz geçmesi üzerine bu görev Kur'ân'ın Türkçe tefsir edilmesi görevini yürüten Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (v.1942)'a tevdi edildi. Elmalılı da Mehmet Akif gibi bu Türkçeleştirme çabasının altında yatan sebebi anlamakla birlikte yapacağı tercümenin böyle bir amaca hizmet etmeyeceğini mukaddimesinde "Türkçe Kur'ân var mı be hey şaşkın!" şeklinde ifade etmiştir. Elmalılı'nın tercümede okuyuşu zorlaştıracak şekilde devrik

⁶³ Dücane Cündioğlu, *Türkçe Kur'ân ve Cumhuriyet İdeolojisi*, 1.Basım, İstanbul:Kitabevi, 1998, s.28.

⁶⁴ Orhan Atalay, "Kur'an'ın Başka Dillere Çevrilmesi Ekseninde Ortaya Çıkan Tartışmaların Tarihsel Arka Plânı", *Kur'an Meâlleri Sempozyumu (24-26 Nisan 2003-İzmir)*, 2.Basım, Ankara:DİB Yayınları, 2010, c.1, s.36, 37.

⁶⁵ Cündioğlu, *Türkçe Kur'ân ve Cumhuriyet İdeolojisi*, s.39.

⁶⁶ Cündioğlu, *Türkçe Kur'ân ve Cumhuriyet İdeolojisi*, s.25.

ve tefsire başvurmayı gerektiren bir dil kullanmasının bu amaca matuf olduğu söylenebilir.⁶⁷ Ayrıca Kur'ân tercümesi için özellikle "meal" kelimesini seçmiş olması da Kur'ân'ın orijinaline hiçbir tercümenin denk olamayacağına dair hassasiyetinin bir göstergesi sayılabilir. Çünkü Elmalılı'dan önce Kur'ân tercümelerine meal denilmezken bu kullanım Elmalılı'nın özel olarak seçtiği bir kelimedir.⁶⁸ Basılan bu meal, devlet emriyle yapılmış olmasının da etkisiyle kendisinden sonrakilere örneklik teşkil eden bir meal olmuştur. İlerleyen süreçte yazılan tercümeler farklı özellikler taşıyordu. Örneğin bazı meallerde Arapça ifadeler daha Türkçe olmaları için günlük kullanımda olmayan sözlerle sadeleştirmeye çalışıldı.⁶⁹ Zaman zaman tercüme tartışmalarına yol açan sebep ise Latin harfleri ile "Türkçe Kur'ân" yazma çabasının devam etmesiydi. Türkçe ibadet edilmesi denemeleri kapsamında ise Kur'ân tilaveti ile beraber çeşitli camilerde meal okutulmuş ve halkın tepkisi ölçülmüştür. Daha da ileri gidilerek bir camide Türkçe kıraatle namaz kıldırılınca tartışmalar şiddetlenmiştir. Bunun üzerine Diyanet İşleri Riyaseti'nin isteği ile rapor hazırlayan Ahmet Hamdi Akseki (v. 1951) bu raporda Arapça dışındaki dillerde ibadet yapılamayacağını delillerle açıklamıştır.⁷⁰

1980 sonrasında özellikle de 2000li yıllarda Türkiye'yi etkileyen Ehl-i Kur'ân görüşlerinin meallere yönelimin artmasına sebep olduğu söylenebilir. Zira bu akım Kur'ân ayetlerinin İslam'ın yegâne kaynağı olduğu esasına dayanıyordu. Bu akımın taraftarları görüşlerini açıklarken ayetlerin tercümesini kullanıyorlardı. Bu dönemde meal yazım yönteminde de farklı usuller kullanılmaya başlanmıştı. Bu meallerden bazılarının (örn. Yaşar Nuri Öztürk meali) parantez kullanmadan yapılarak tefsîrî tercüme sınırlarını zorlayan meallerden olduğu söylenebilir.⁷¹ Akımın taraftarları sadece meallerle kalmayıp çeşitli dergiler yoluyla Kur'ancı görüşlerin yer aldığı yazılar yayımladı.⁷² Bu çalışmalar neticesinde bu akım Türkiye'de "mealcilik" adı ile şöhret buldu. Bu akımın etkisi devam ederken Türkiye'deki çoğu cemaatin kendine ait meal basma isteği meal sayısının hızla artmasının nedenlerinden biri oldu.⁷³ Bu dönemde yeni mealler yazılmaya devam ederken satır arası meal türü de ilgi gördü ve bu tür mealler yaygınlaştı. Elmalılı meali üzerindeki telif hakkının kaldırılması üzerine bu meal üzerinde birçok sadeleştirme çalışması yapıldı.⁷⁴ Bu nedenle Elmalılı meali basıldığı tarihten günümüze en çok tercih edilen meallerin başında

⁶⁷ Cündioğlu, *Türkçe Kur'ân ve Cumhuriyet İdeolojisi*, s.65.

⁶⁸ Abay, s.251, 252.

⁶⁹ Abay, s. 255.

⁷⁰ Günay, s.478, 479.

⁷¹ Öztürk, *Cumhuriyet Türkiyesinde Meal ve Tefsirin Serencamı*, s.33-37.

⁷² Öztürk, " İslami Kökenciliğin Bir Tezahürü: Mealcilik", *İslâmiyât Dergisi*, Sayı 10, no.1 (2007), s.120.

⁷³ Mustafa Öztürk, *Cumhuriyet Türkiyesinde Meal ve Tefsirin Serencamı*, s.33-37.

⁷⁴ Abay, s.258-259.

gelmektedir. Yine bu mealin devlet eliyle yaptırılmış bir tercüme olmasının, onun birçok baskısının yapılmasının önemli sebeplerinden olduğu söylenebilir.

3. Günümüzde Meallerin Durumu

Kur'ân okumak en temelde "anlayarak" ve "anlamadan" okumak olmak üzere iki kısma ayrılabilir. Diğer türlü okumalar ise; ibadet amaçlı okumalar, tefe'ul amaçlı okumalar ve konu odaklı okumalar şeklinde sıralanabilir. Bu okuma çeşitlerinin kimisi pratik faydaya dayanırken kimisi de anlamını kavramak için yapılan okumalar grubuna girer.⁷⁵ Anlamını kavramak için meallere ihtiyaç duyulması kaçınılmazdır. Çünkü herkesin Arapça öğrenmesi ve hatta Kur'ân'ı en doğru şekilde anlamasını sağlayacak birçok ilmi öğrenmesi mümkün değildir. Bu yüzden meallerin bu özellikleri gözeterek yazılmış olmaları, dolayısıyla da Kur'ân'ı anlamak için mümkün olan en iyi çeviriyi yapma gayretinde olmaları önemlidir. Fakat söz konusu kitap Kur'ân-ı Kerim olduğunda uygun çeviriyi yapmak çok daha zordur. Türkiye'de cumhuriyetin ilanından sonra gerek devlet eliyle gerek de şahsi çalışmalar çerçevesinde birçok meal yazılmış, mevcut meal sayısı günden güne artmıştır. Bu artışla birlikte mealler çeşitli evrelerden geçmiş ve meal hazırlamada çeşitli üsluplar denenmiştir. Bu yöntemlerden en makbulü ilk başlarda harfî çeviri gibi dururken, ilerleyen süreçte Kur'ân'ın harfî tercümesinin yapılamayacağının anlaşılması ile birlikte tefsîrî tercüme ön plana çıkmıştır. Bu tercüme türünün yazara "çeviride daha rahat davranma imkânı sağlaması" meal yazımını artıran sebeplerden biri olmuştur.

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'ân Dili eserinin meal kısmı, ülkemizde telif edilen ilk Kur'ân çevirisi olmasa da hem devlet tarafından bastırılması hem de ilmi açıdan nitelikli bir meal olması hasebiyle rağbet görmüştür. Gazeteler geçmişten günümüze eklerinde en çok bu meali vermişlerdir.⁷⁶ Bu meal, dili halk için ağır olsa da saydığımız nedenlerden dolayı rağbet gördüğü için çoğu evde bulunan bir meal olmuştur. Hasan Basri Çantay meali de yine çok tercih edilen mealler arasındadır. Elmalılı mealinin üslubundan daha duru bir üsluba sahip olduğu ifade edilen bu meal, halkın ilgisine mazhar olmuştur. Türkiye'yi etkisine alan Ehl-i Kur'ân ekolünün ülkemizdeki yansıması olan "Kur'ân'ı doğrudan anlama" akımı sürerken en çok tercih edilen meallerden biri olan Ali Bulaç meali ise Elmalılı ve Hasan Basri Çantay meallerini taklit ettiği yönünde eleştiriler almıştır.⁷⁷

⁷⁵ Sülün, *Kur'ân Kılavuzu*, s.143-151.

⁷⁶ Öztürk, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Meal ve Tefsirin Serencamı*, s.40, 41.

⁷⁷ Öztürk, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Meal ve Tefsirin Serencamı*, s.42, 43.

Ülkemizde meal okumaları ile ilgili veriler az olmakla birlikte bazı çalışmalar mevcuttur. Bunlardan biri 2011-2015 yılları arasında yapılan anketlere dayanılarak hazırlanmış olan Hidayet Aydar'ın "*Yaygınlık Bakımından Meallerimiz ve Mealler Üzerine İstatistiksel Bir Değerlendirme*" isimli çalışmasıdır. Bu makalede verilen bilgiler yapıldığı tarihteki meal tercihinin büyük ölçüde ortaya koymaktadır. Bu çalışmada sunulan verilere göre halkımızın evinde en çok bulunan meal Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır mealidir. 2850 aileyi kapsayan bu anket çalışmasına göre bu mealin tercih edildiği oran yüzde elliye yakın bir sayı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebeplerinden biri de bu meal üzerinde birçok sadeleştirme çalışmasının ve satır altı mealin hazırlanmasıdır. Bu çalışmaya göre ikinci sırada yer alan meal Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarından çıkan meallerdir. Bu meallerin yaygınlık oranı yüzde otuzdur. Üçüncü sıradaki meal yine yüzde otuz oranında ailenin evinde bulunan, Türkiye Diyanet Vakfı tarafından asılan altı kişilik komisyon mealidir. Bu iki mealin bu kadar çok tercih edilmesinde Diyanet çalışmalarına gösterilen itimat ve bu meallerin halka karşılıksız dağıtılması gibi sebepler gösterilebilir. Tercih edilen diğer mealler arasında sırasıyla Hasan Tahsin Feyizli, Muhammed Esed, Ali Bulaç, Hasan Basri Çantay, Mustafa İslamoğlu, Ömer Nasuhi Bilmen ve Ahmed Davudoğlu mealleri gelmektedir.⁷⁸ Bu meallerden bir kısmının yaygın olmasının sebebi belli camialar tarafından tercih edilmesine dayanırken bir kısmı (örn. Muhammed Esed meali) sahip olduğu farklı üslup nedeniyle tercih edilmiş olmasıdır. Fakat bu verilerin güncelliğini korumadığını tahmin ediyoruz. Ayrıca meallerin daha çok internet ortamında yer alması, hangi mealin daha çok satıldığı bilgisinin ülkedeki meal tercihinin objektif bir biçimde yansıtmayabileceğini göstermektedir. Bu yüzden hangi mealin ne kadar okunduğunu anlamak için güncel anket çalışmaları ve araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

⁷⁸ Hidayet Aydar, "Yaygınlık Bakımından Meallerimiz ve Mealler Üzerine İstatistiksel Bir Değerlendirme", **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, no.5 (Bahar, 2015), s.131.

C. MEALLERİN TANITILMASI VE MÜTERCİMLERİ MEAL HAZIRLAMAYA SEVK EDEN AMİLLER

Çalışmamızda Kur'ân meallerindeki hataları birbiri ile mukayese ederek göstermek için seçtiğimiz 15 adet Kur'ân mealinin özelliklerini ve sahiplerini bu mealleri hazırlamaya sevk eden sebepleri inceleyeceğiz. Seçtiğimiz bu meallerin en belirgin ortak özelliği başta Elmalılı meali olmak üzere halk tarafından rağbet gören mealler olmalarıdır. Bu eserleri ilk basım tarihlerine göre sıralayarak ele alacağız.

1. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır; Hak Dini Kur'ân Dili

1842'de Antalya'da dünyaya gelen Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, medresede yetişerek hafızlığını tamamlamış ve çeşitli hocalardan icazetler almış bir alimdir. Çeşitli idari görevlerde bulunmuş, belli bir dönem bakanlık yapmıştır. İslami ilimlerdeki derin bilgisinin yanında Edebiyat, Mantık, Musiki ve Felsefe ile de meşgul olmuştur. Türkçe, Arapça ve Farsça şiirleri vardır. Müderris olarak da görev yapmış, 1942'de İstanbul'da vefat etmiştir.⁷⁹ Hükümet tarafından kendisine Kur'ân tefsiri ve tercümesi görevi verilen Elmalılı bu eserine, mevcut tercümelerin ne durumda olduğunu ve kendisinin bu eseri hazırlarken nasıl bir yol izlediğini anlatan bir mukaddime ile başlamıştır. Kendisi Kur'ân'ın tam bir tercümesinin yapılabileceğini mümkün görmemekle birlikte TBMM'nin bu görevi ona vermesi üzerine meal-tefsirini hazırlamayı kabul etmiş ve 1926'da başladığı yoğun bir çalışmadan sonra 1938 yılında tamamlamıştır. Eserini hazırlarken halka faydalı olmasını amaçlamıştır.⁸⁰ Bu eserin tefsirinden ziyade sonradan müstakil olarak çeşitli baskıları yapılan meal kısmı çalışmamızı ilgilendirmektedir.

Hak Dini Kur'ân Dili⁸¹ adlı eserin mukaddimesinde tercüme, tefsir, meal, te'vil gibi Kur'ân'ın açıklanması ile ilgili ilimleri ele alan Elmalılı, Kur'ân'ın isimlerini de kısaca açıklamıştır. Tercümeyi açıkladığı meşhur tanımında onu "*bir sözün anlamının başka dildeki dengi bir ifade ile aynen karşılanması*" olarak ifade etmiştir. Fakat bir sözün, dengini bulmak

⁷⁹ Yusuf Şevki Yavuz, "Elmalılı Muhammed Hamdi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, c.11 , İstanbul:TDV Yayınları, s.57, 58.

⁸⁰ Yazır, c.1, s.8, 9.

⁸¹ Hak Dini Kur'ân Dili adlı eserini farklı ilimlere ait yönlerden inceleyen birçok çalışma yapılmıştır. Bunlar arasında Ahmet Sait Sıcak ve Recep Bilgin'in ortak çalışması olan makale eserin kaynak noktasında barındırdığı sıkıntıları ele almıştır. Detaylı bilgi için bkz: "Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili İsimli Tefsirinde Kaynakça Gösteriminde Düşülen Hatalar", **5. Uluslararası Kültür ve Medeniyet Kongresi**, 12-14 Nisan 2019,Hatay, s. 607-622

konusunda birtakım şartları sağlaması gerektiğini söyleyerek bu hususun da sadece akla ve mantığa hitap eden metinlerde mümkün olacağını ifade etmiştir. Çünkü ona göre mantıkla beraber duygulara hitap eden bir metnin tercümesi daha zordur. Bunun yanında eserdeki edebi derinlik ve söz sanatlarının da tercümeyi zorlaştıran unsurlardan olduğunu belirtmiştir. Diğer metinlerde tercümenin zorluğunu bu şekilde anlatan Elmalılı, Arapça bir metin olarak nazil olan Kur'ân-ı Kerim'in hem ilahi vasfı hem de edebî derinliğinden dolayı birebir tercüme edilmesinin mümkün olmadığını beyan etmiştir. Ayrıca Kur'ân'daki müteşabih kelimelerden olma ihtimalinden dolayı bazı kelimelerin tefsirle bile anlamının en doğru şekilde verilemeyeceğini söylemiştir. Bu noktada Kur'ân'ı tercüme ettiklerini, yalnızca tercümeyle dayanarak Kur'ân'ı incelediklerini söyleyenleri ve tercümeyle Türkçe Kur'ân ismini verenleri kinamıştır. Devamında Kur'ân'ın ifade üslubunu örneklerle birlikte açıklamıştır. Kur'ân'ın i'câz ve edebi derinliğe sahip olmakla birlikte anlaşılacak için de kolaylaştırıldığını ifade eden Elmalılı, onun tebliğ ve tefsirinin de bir vazife olduğunu beyan etmiştir.⁸²

Meal yazımının Kur'ân'ın tebliğ edilmesi vazifesinin bir parçası olduğunu söyleyen Elmalılı meal yazımında kullandığı yönteme dair bilgiler vermiştir. Bu ifadelerle göre yaptığı kelime seçimlerinde halkın kullanımını gözetmeye çalışmıştır. Bazı kelimelere ise Türkçe karşılıklar vermeyip açıklamasını ayetin tefsirine bıraktığını ifade etmiştir. Bazen de eski Türkçe kelimeler kullandığını ve konuşma dilimizde mevcut olan yöntemlerden olmasından dolayı takdim-tehir gibi usûllere başvurduğunu belirtmiştir. Yaptığı çalışmanın eksiklikler içerebileceğini söyleyip Kur'ân'ın yazdıklarıyla ölçülmemesi gerektiği hatırlatmasında bulunmuştur.⁸³

Elmalılı tefsir başlığı altında, ayetlerin tefsirinde kullandığı yöntemi açıklarken Arapça ibare tahlillerine çok yer vermediğini ifade etmiştir. Kullandığı yöntemi maddeler halinde sıralamış; ayetlerin tefsirinde Kur'ân'ın bütünlüğünü gözetmeye çalışan, müsteşriklerin çarpıtmalarına işaret eden, Kur'ân'ın hayat içindeki hakiki yerini muhataplara anlatmaya çalışan bir eser ortaya koymayı amaçladığını ifade etmiştir. Ayrıca yararlandığı önemli tefsir eserlerinin ismini zikretmiştir. Sadece tefsir kitaplarıyla kalmayarak muhtelif ilimlerin kitaplarını da incelediğini ve ayetlere dair yeri geldiğinde detaylı, yeri geldiğinde veciz açıklamalar yaptığını belirtmiştir. Bu açıklamalardan sonra Kur'ân ile ilgili terimlere ve Mushaf tarihine dair bilgiler vermiştir. Tefsir ve te'vil kavramları arasındaki ilişkiye değinen

⁸² Yazır, c.1, s.9-15.

⁸³ Yazır, c.1, s.17-20.

yazar bu konudaki görüşleri ortaya koymuştur. Son olarak Kur'ân okumanın faziletlerine yer veren müellif bu konudaki rivayetleri sunmuştur.⁸⁴

2. Hasan Basri Çantay; Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm

1887'de Balıkesir'de dünyaya gelen Çantay medrese eğitimi almış, Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Ayrıca Edebiyat, Hukuk, Felsefe, İktisat, Maliyeye dair ilimleri çeşitli hocalardan tahsil etmiştir. Bir süre muallimlik yaptıktan sonra milli mücadelede etkin rol oynamış ve mecliste mebus olarak yer almıştır. Sonrasında bir müddet ticaret ve ziraatla meşgul olan Çantay, bu müddetin sonunda ilmi ve edebi eserler yazmaya devam etmiş ve 1964'te İstanbul'da vefat etmiştir.⁸⁵

1953'te ilk baskısı yapılmış olan eserin⁸⁶ başında kendisine incelemesi için gönderilen Kamil Miras'ın önsözü vardır. Devamında gelen Çantay'ın önsözü ise Kur'ân'a övgü ile başlamaktadır. Sözünü Kur'ân tercümeleri hakkında sürdüren Çantay mevcut tercümelerin eksikliklerinden bahsetmiştir. Bunlar arasında; Kur'ân'ın tercümesinin zorluğu nedeniyle hakkıyla çevrilememesi, diğer dillerdeki Kur'ân tercümelerinden yapılan tercümeler, eski tercümelerin anlaşılır olmaması gibi nedenleri saymıştır. Beş adet meşhur tercüme ismi üzerinde duran Çantay bunların çeşitli özelliklerinden dolayı yeterli birer tercüme olmadığını söylemiştir. Saydığı tercümeler arasında Elmalılı'nın mealini de zikreden yazar onun mealinden daha çok dini ilimlerle ilgilenenlerin istifade edebileceğini ve meal kısmında Elmalılı'nın mealinin tercümeyle dönüşmesi endişesi ile akıcı olmayan bir üslup kullandığını belirtmiştir. Hem halkın hem de aydın kesimin aradığı tarzda izahlı bir meal bulunmadığını söyleyen Çantay bu çalışmayı bu yüzden hazırladığını ifade etmiştir.⁸⁷

Çantay maddeler halinde güzel bir Kur'ân tercümesinin nasıl olması gerektiğini tarif eden vasıfları sıralamış ve böylece mealini kaleme alırken kullanmış olduğu yöntemi de ortaya koymuştur. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Tercümede hurafe ve benzeri malumatı kullanmamak
- Tercüme yaparken o çağın dilini ve üslubunu benimsemek

⁸⁴ Yazır, c.1, s.20-31.

⁸⁵ Emin Işık, "Hasan Basri Çantay", TDV İslam Ansiklopedisi, C.8, İstanbul:TDV Yayınları, 1993, s.218.

⁸⁶ Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm adlı eser üzerine bazı tanıtımlar yapılmıştır. Ziya Şen'in "Hasan Basri Çantay'ın Hayatı ve "Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm" Adlı Eserinin Genel Özellikleri" (Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, 2016, ss. 1-28) adlı makalesi bunlardandır. Ayrıca Mehmet Özkan tarafından "Hasan Basri Çantay'ın "Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm" Adlı Eseri Üzerine Bir Değerlendirme" adında bir değerlendirme çalışması vardır.

⁸⁷ Hasan Basri Çantay, **Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm**, 5.Basım, İstanbul: Ahmed Said Matbaası, 1965, c.1, s.5-7.

- Muteber tefsirlere başvurmak
- Hadis-i şeriflerden yararlanarak ve onlara uygun olacak şekilde çeviriler yapmak
- Tercüme yaparken asılda bulunan kelimelerin tercümede tam karşılığını vermeye çalışmak ve olabildiğince harfî tercüme üslubunu kullanmak
- Bilimsel teorileri meale karıştırmamak
- Tercüme edilen kelimenin kalıbının ayetteki aslına uygun olmasını sağlamak
- Tercüme anlamı tamamlamak için kelime ekleme zarureti doğduğunda bunu parantez içine yazmak
- Basmakalıp ifadeler kullanmak yerine daha orijinal çeviriler yapmak
- Tercümenin yanında metne müracaatı kolaylaştırmak için Kur'ân metnini koymak

Bu maddeleri sayan Çantay bunlara riayet etmeye çalıştığını ifade etmiştir. Son derece güzel bir çeviri ortaya koyduğunu iddia etmemekle birlikte önceki meallerden daha derli toplu ve sonrakilere örneklik teşkil edecek tarzda güzel bir çalışma ortaya koyduğunu belirtmiştir.⁸⁸ Parantezli meallerin ilki sayılan bu mealin yazılma amacının mevcut meallerin yetersiz görülmesi olduğu anlaşılmaktadır.

3. Abdülbaki Gölpınarlı; Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli

Gölpınarlı 1900 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Medrese eğitimi almış ve çeşitli tarikatlara intisap etmiştir. Edebiyat fakültesinde tahsilini tamamlamış, çeşitli okullarda; yabancı dil, edebiyat, coğrafya dersleri vermiştir. Yüksek tahsilini Edebiyat fakültesinde tamamladıktan sonra, Dil ve Tarih-Coğrafya fakültesinde eğitim faaliyetlerine devam etmiştir. Türk tasavvufuna dair dersler de veren Gölpınarlı 1982'de İstanbul'da vefat etti.⁸⁹ "Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli" isimli iki cilt olarak hazırladığı eserinin ilk baskısı 1955'te yayımlanmıştır. Eserinin önsözüne Kur'ân'ın isimleri ve vasıflarını açıklayarak başlamıştır. Devamında Kur'ân'ın bölümlerine verilen isimler, Kur'ân ayetlerinin sayısı, ayet ve surenin tanımı gibi Kur'ân'la ilgili temel konuları ele almıştır. Yazar Kur'ân'a dayanan ilimler olan tecvid, kıraat, Kur'ân hattı, tefsir ve te'vil gibi önemli konuları da açıklayarak mealinin başında Kur'ân'a dair bilinmesi gereken önemli hususlara yer vermiştir. Vahyin tanımı ve çeşitlerini de bu kısımda açıklamıştır.⁹⁰

⁸⁸ Çantay, c.1, s.8-10.

⁸⁹ Ömer Faruk Akün, "Abdülbaki Gölpınarlı", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.14, İstanbul:TDV Yayınları, 1996, s.146.

⁹⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, **Kur'ân-ı Kerîm Meâli**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1958, s.3-10.

Vahiy sürecini anlattıktan sonra Kur'ân'ın Mushaf haline getirilmesi konusunu ele alan Gölpınarlı, Mushaflarla ilgili rivayetlerden yararlanarak Kur'ân nüshaları arasında ihtilaf olup olmadığını anlatmıştır. Kur'ân'ın okunması ile ilgili olan noktalama ve harekeleme çalışmalarına da Kur'ân tarihini anlattığı bu kısımda değinmiştir. Son olarak Kur'ân'daki önemli kavramların tanımına yer veren yazar bu kısımda "*Allah, berzah, beyt, Beyt-i Haram, gayb, halife, imam, Rab, Rahman, Rahim, takva ve ümmet*" kavramlarını açıklamıştır.⁹¹ Mukaddimesinde mealini hazırlarken kullandığı yönteme yer vermeyen yazar kendisini meal yazmaya sevk eden sebebe dair bilgi de vermemiştir. Fakat yazıldığı dönemdeki meal sayısının azlığı göze alındığında mealini mevcut meallerin yeterli olmadığını düşündüğünden dolayı hazırladığı söylenebilir.

4. Hüseyin Atay, Yaşar Kutluay; Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı

1930 yılında Rize'de dünyaya gelen Hüseyin Atay, ilkokulda iken hafızlığını tamamlamış, Arapça öğrenmiştir. Orta ve yükseköğrenim eğitimini Bağdat'ta almıştır. Bu sırada İslami ilimlere ve Arap Edebiyatı'na dair eserler okumuştur. Doktorasını asistan olarak girdiği Ankara Üniversitesi İslam Felsefesi alanında tamamlayan Atay, aynı alanda doçent ve Kelam dalında profesör unvanlarını almıştır. Çeşitli ülkelere ilmi çalışmalar yapmak üzere ziyarette bulunan Atay, 3 sene boyunca Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde dekanlık görevinde bulunmuştur. Suudi Arabistan'da 5 sene İslam Dini Esasları dersine ve 1997 yılındaki emekliliğine kadar Ankara Üniversitesindeki derslerine devam etmiştir. 1997'den bu yana aynı fakültede yüksek lisans ve doktora dersleri vermektedir.⁹² Yaşar Kutluay ise 1931 yılında Mersin'de dünyaya gelmiştir. İlkokul ve ortaokulu Mersin'de okuduktan sonra yükseköğrenimini A.Ü. İlahiyat Fakültesi'nde birincilikle tamamlamıştır. Aynı fakültede İslam Mezhepler Tarihi alanında asistan olan Kutluay doktorasını da bu alanda tamamlamış, Atay'la birlikte İsrail'e gitmiştir. Döndükten sonra İslam Mezhepler Tarihi alanında doçent unvanını almış ve Konya Yüksek İslam Enstitüsü'nde İslam Mezhepler Tarihi öğretmeni olmuştur. İngiltere'de de ilmi çalışmalarda bulunan Kutluay profesörlük için çalışırken 1969'da bir kaza sonucu hayatını kaybetmiştir.⁹³

Diyanet İşleri Başkanlığının teşviki ile Hüseyin Atay ve Yaşar Kutluay'ın birlikte hazırladığı bu mealin⁹⁴ ilk baskısı 1961'de yapılmıştır. İlk baskıya önsöz hazırlayan Hüsnü

⁹¹ Gölpınarlı, c.1, s.18-32.

⁹² <https://huseyinatay.com/Biyografi.html>

⁹³ Ümmügülsüm Şentürk, "Yaşar Kutluay", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul:TDV Yayınları, 2016, s.97.

⁹⁴ Tezimizin giriş kısmında ele aldığımız eserlerden Salih Akdemir'in "Cumhuriyet Dönemi Kur'ân Tercümelere (Eleştirel Bir Yaklaşım)" isimli eserde bu meal ile ilgili eleştiriler yapılmıştır.

Erdem'in ifadesine göre Kur'ân'ın tercüme edilmesine olan talebin neticesinde çok sayıda mealin yazılmış olması ile birlikte Diyanet İşleri Başkanlığı'nın tercüme görevini tamamen üzerine almamasının sebebinin, "Kur'ân'ın en doğru mealini hazırlama iddiasında olma vebalinden kaçınması" olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte DİB bünyesinde hazırlanmış olan bu mealin en iyi meal olma iddiası olmasa da mevcut mealler arasında en doğru meal olduğunu eklemiştir. Çalışmanın "meal" olarak isimlendirilmesinin Kur'ân'ın tam bir tercümesinin yapılamayacağı hususuna işaret ettiğini belirten Erdem, "mümkün olan en iyi Kur'ân mealini ortaya koymak" amacıyla hazırlanan bu mealde de hatalar bulunabileceği ihtimalini zikrederek okuyucular tarafından tespit edilen hataların yayınevine bildirilmesini rica etmiştir.⁹⁵

Mealın sahipleri olan Hüseyin Atay ve Yaşar Kutluay yazdıkları önsözde Kur'ân'ın eşsiz bir kitap olduğu bilgisine değindikten sonra mealde kullandıkları yönteme dair bilgi vermişlerdir. Buna göre Kur'ân'ın anlaşılması için harfî tercüme yerine tefsîrî bir tercüme kullanılmasının daha uygun olacağını belirtmişlerdir. Tercümede özellikle Allah'ın isim ve sıfatlarının çevirisinde zorlukla karşılaştıklarını ve sahih kaynaklardan yararlanmak suretiyle çeviri yaparak bu zorlukları izale ettiklerini belirtmişlerdir. Müteşabih ayetlerin çevirisinde Maturîdî (v. 333/944) ile Ehl-i Sünnet'in görüşlerine uyduklarını ve huruf-u mukattaa ile Türkçe'ye yerleşmiş (örn. Rahman ve Rahim) kelimeleri aynen naklettiklerini ifade etmişlerdir. Ayetin çevirisinin anlamada eksik kaldığı yerlerde ise açıklamaya başvurduklarını söylemişlerdir. Yazım kuralları konusunda ise bazı usuller belirlediklerini ve örneğin Allah'a raci sıfat ve zamirlerin baş harflerini büyük yazdıklarını beyan etmişlerdir. Mealın uzman kişilerden oluşan bir kurul tarafından incelendiğini ve önceki meallerde bulunan hatalardan kaçındıklarını eklemiştir.⁹⁶

Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı isimli bu eserde Hattat Hasan Rıza Efendi'nin biyografisine ve Mushaf çalışmalarına yer verilmiştir. Devamında Osman Keskiöğlu esere yazdığı giriş kısmında, genel olarak Kur'ân'ın tarihi ve tercüme edilmesi meselesini ele almıştır. "Kuran-ı Kerim ve başka dillere çevrilmesi konusunda açıklamalar" başlığı altında Kur'ân'ın insanlık için maddi-manevi değerini ifade etmiş onun öğütlerine dair örnekler vererek üslubunu ve ilkelerini açıklamıştır. Keskiöğlu ayrıca Kur'ân'ın insanlık için değerini ve önemini anlattıktan sonra iniş süreci, cem edilmesi ve istinsahına dair bilgiler vermiştir.

⁹⁵ Hüseyin Atay ve Yaşar Kutluay, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, 14.baskı, Ankara:DİB yayınları, 1987, s.7, 8.

⁹⁶ Atay ve Kutluay, s.9-10.

Bundan sonra ise Kur'ân'ın tebliğ edilmesinin gerekliliği ile ilgili ayetleri sıralamıştır. Bu ayetlerden hareketle Kur'ân'ı anlamanın, anlatmanın ve tebliğ etmenin ne derece gerekli olduğunun altını çizmiştir.⁹⁷

Kur'ân'ın diğer dillere tercüme edilmesi meselesini ele alan mütercimler, konunun tarihçesine ilişkin bilgilendirmeden sonra fikhî yönüne değinmişlerdir. Tercümeceye cevaz verilmesi ve bu faaliyetin şartlarını delillerle beyan etmişlerdir. Bu konuyu ele alırken çeşitli İslam alimlerinin bu konudaki görüşlerini serdetmişlerdir. Bu mukaddime yazılarından sonra ise meal bölümüne geçilmiştir. ⁹⁸

5. Ali Fikri Yavuz; Kur'ân-ı Kerîm ve Meâl-i Âlîsi

Ali Fikri Yavuz 1924'te Trabzon'da dünyaya gelmiş ilkokulu orada, ortaokulu ise Bayburt'ta tamamlamıştır. Lise eğitimini Trabzon'da aldıktan sonra bir süre kâtip olarak çalışmış, bu sırada doğduğu köydeki ders halkalarına katılarak icazet almıştır. DİB'in vaizlik imtihanını kazanan Yavuz vaizlik görevini yürüttüğü sırada İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Arap-Fars Filolojisi bölümüne başlamış fakat bitirememiştir. İstanbul il müftülüğü görevinde bulunmuş olan Yavuz, 1992'de İstanbul'da vefat etmiştir.⁹⁹

Eserinde kısa bir önsöze yer veren Yavuz, bu kısımda Kur'ân ile ilgili bilgilerden bahsetmiş ve meal hazırlarken kullandığı yöntemi anlatmıştır. Buna göre çeşitli Arapça tefsir ile Türkçe meal ve tefsirlerden yararlandığını ifade etmiştir. Mealini hazırlamasına yönlendiren sebebi açıklarken tercüme okurlarını sınıflayan Yavuz, onları temel olarak "Osmanlı Türkçesi bilenler ve bilmeyenler" şeklinde iki gruba ayırmıştır. Buna göre Osmanlı Türkçesi bilmeyen gençler için daha basit bir dille meal yazılması gerektiğini söylemiştir. Yavuz, Hasan Basri Çantay'ın ve Diyanet İşleri Başkanlığı teşviki ile hazırlanan "Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı" isimli eserleri bazı hususlarda eleştirerek Çantay'ın eseri için ayet tercümelerini çok kısa bulduğunu söylemiştir. Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı isimli eserde ise ayetlerin kimi yerde topluca tercüme edilmesinin metni karşılaştırmalı okuyanlar için sorun oluşturduğunu ifade etmiştir. Mealinde kullandığı yöntemi maddeler halinde sıralayan Yavuz bu maddelere göre: İtikat olarak Ehl-i Sünnete tâbî olmuş, ayetlerin tercümesinde teville gitmemiş, parantez içinde kısa tefsirler ve dipnotta açıklamalar vermiş, bazı kavramları çevirmeyerek bu kavramları açıklamış, her sayfada ayet ve mealler birbirine muadil

⁹⁷ Atay ve Kutluay, s.11-17.

⁹⁸ Atay ve Kutluay, s.18-23.

⁹⁹ Yusuf Şevki Yavuz, "Ali Fikri Yavuz", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul:TDV Yayınları, C.43, s.350.

hazırlamış; baskı malzemelerini iyi seçmiş ve Arapça ve Türkçe eserlerden yararlanmıştır.¹⁰⁰ Eserin ilk baskısı 1967’de yapılmıştır.

6. Süleyman Ateş; Kur’ân-ı Kerîm ve Yüce Meâlî

Süleyman Ateş 1933’te Elazığ’da dünyaya gelmiş, 10 yaşında hıfzını tamamlamıştır. Doğduğu köyde medrese eğitimine başlayıp bu eğitime şehir merkezindeki Kuran kursunda devam etmiştir. Erzurum’a gelerek çeşitli hocalardan Mantık ve klasik Arapça eserleri okumuştur. Daha sonra Elazığ’a dönüp burada İmam Hatip Okulu ve Elazığ Lisesi’nde eğitim görmüştür. Bir süre Ankara’da imamlık yaptıktan sonra Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde eğitim görmüş ve burada asistan olmuştur. Aynı fakültede doktor ve doçent unvanlarını almıştır. Bir buçuk sene süresince Diyanet İşleri Başkanlığı görevinde bulunan Ateş daha sonra Ankara Üniversitesi’ndeki görevine dönerek profesör olmuştur. Ankara Üniversitesi’ndeki görevinden istifa edip Batı Almanya ve Suudi Arabistan’da çeşitli dersler vermiştir. Türkiye’ye geri döndüğünde sırasıyla Samsun Ondokuz Mayıs, İstanbul ve Marmara üniversitelerinde öğretim üyeliği yaptıktan sonra 1998’de emekli olmuştur.¹⁰¹

Önsöze Kur’ân’ın nüzul süreci, yazılması, ezberlenmesi, cem’î ve istinsahı gibi konulardan başlayan Ateş, sonrasında Kur’ân’ın muhtevasına dair bilgiler vermiştir. Bu muhteva içerisinde Kur’ân’ın getirdiği hükümlerin iyiliklere dair emirleri, sunduğu mükemmel hayat nizamının özelliklerini zikrederek bu gibi hükümlerin varlığının ve sonradan vuku bulacak olayları meydana gelmeden önce haber vermesinin Kur’ân’ın ilahi yönüne delil olduğunu söylemiştir. Pozitif bilimlerle ilgili gerçeklerin ve sahip olduğu edebi ahengin de Kur’ân’ın mucize bir kitap olduğunu gösterdiğini belirtmiştir. Ateş, Kur’ân’ın tercüme edilmesinin zaruretini anlatırken Kur’ân’ın tam anlamda tercüme edilmesinin imkansızlığından bahsederek Fransız bir yazarın Kur’ân tercümesi hakkındaki sözleri ile görüşlerini desteklemiştir. Bu yüzden meal kelimesinin tanımını vererek Kur’ân tercümelerine meal denmesinin daha uygun olacağını ifade etmiştir. Tercümelerin tarihine de kısaca değindikten sonra, son asırda yapılmış olan Kur’ân tercümelerinin isimlerini zikretmiştir. Zikrettiği isimler arasında çalışmamızda ele alacağımız meallerin çoğu yer almaktadır. Meallerin ticaret aracı gibi görülmesinin yanlışlığına dikkat çekerek bazı meallerin

¹⁰⁰ Ali Fikri Yavuz, *Kur’ân-ı Kerîm ve Meâl-i Âlîsi*, İstanbul:Sönmez, 1979, s.1, 2.

¹⁰¹ Prof. Dr. Süleyman Ateş; *Hayatı*. (t.y.) http://www.suleyman-ates.com/index.php?option=com_content&view=article&id=19&Itemid=42 (20 Şubat 2020)

orijinal olmayıp diğer meallerden kopya edilerek hazırlanmış mealler olduğunu dile getirmiştir.¹⁰²

Meallerdeki eksikliklere dikkat çeken Ateş, tercümelerde kullanılan dil unsurunu ele almıştır. Kullanılan dilin günümüz Türkçesine uygun olmadığını ifade ederek hem bu güncelliğin sağlanmasını hem de harfî tercüme ve tefsîrî tercüme yöntemleri arasında bir usûl takip edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte aslına uygun tam bir çeviri mümkün olmadığı için ihtiyaç dahilinde parantez içindeki ve dipnotlardaki açıklamalarla metnin desteklenmesi gerektiğini beyan etmiştir. Bu hususları zikrettikten sonra mealinin ilk baskısının 1975'te ayetlerin metni olmadan basıldığını, sonradan yapılan baskılarda kendisinin artan ilmî birikimi sayesinde mealinde fark ettiği eksiklik ve hataları düzelttiğini belirtmiştir. Son olarak hiçbir tercümenin Kur'ân'daki belagati tam olarak yansıtamayacağını itiraf ederek hayır dua ricasında bulunmuştur. Bu beyanlarından kendisinin meal yazmadaki amacının mevcut mealleri hitap ettiği dil ve kullandıkları yöntem bakımından yetersiz görerek bu alandaki eksikliği kapatmaya çalışması olduğu söylenebilir.¹⁰³

7. Muhammed Esed; Kur'ân Mesajı

Leopold Weiss ismiyle 1900'de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Lvov şehrinde dünyaya gelen Esed'in ailesi Yahudidir. Bu nedenle Esed İbrani dili ve kültürü ile yetişmiştir. Yükseköğrenimini ise Viyana Üniversitesi'nde Sanat Tarihi ve Felsefe alanında tamamlamıştır. Sonrasında gazetecilik yapan Esed; Kudüs, Kahire, Bursa, İstanbul, Belgrad şehirlerini ziyaret etmiştir. Daha sonra Mısır, Ürdün, Lübnan, İran ve Afganistan'ı gezerek buradan Merv, Buhara, Semerkant, Taşkent ve Moskova'ya gitmiş ve bu gezileri esnasında Ezher şeyhi Mustafa Meraği ile tanışarak Ezher'de Arapça öğrenmiştir. 1926'da Müslüman olan Esed, altı sene boyunca Arabistan'da yaşamış ve burada İslami ilimlerde ilerleme kaydetmiştir. İslam coğrafyasındaki gelişmelerle ilgili yazılar yazmıştır. Pakistan'ın kurulmasının ardından kendisine İslami Tecdid Kurumu'nu kurma görevi verilmiştir. Pakistan'da karışıklıklar çıkması üzerine İsviçre, Fas, Portekiz ve İspanya'ya giderek ilmi çalışmalarda bulunan Esed, 1992'de Granada'da vefat etmiştir.¹⁰⁴

¹⁰² Süleyman Ateş, **Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli**, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, s.1-4.

¹⁰³ Ateş, s.5.

¹⁰⁴ Kemal Kahraman, "Muhammed Esed", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul:TDV Yayınları, 2005, C.30, s.526.

İlk baskısı 1980 yılında yapılan eserin Türkiye'deki ilk baskısı 1996 yılında yapılmıştır. Eserin orijinal adı "The Messages of the Qur'ân"¹⁰⁵ dir. Kur'ân mesajının değerinden bahsederek söze başlayan yazar bu mesajın insanların hayatını nasıl iyi ve faydalı kılan bir mesaj olduğu fakat birçok Müslümanın bu mesajın özünden uzaklaşarak onu yanlış anladığından bahsetmiştir. Müslümanların Kur'ân'ı anlamaya çeviriler yolu ile vakıf olduğunu söyledikten sonra inanmayanların Kur'ân'ın üslubunu beğenmese de bu üslubun birçok insana ilham kaynağı olduğunu inkar edemediklerini eklemiştir. Yazar Batı'da Kur'ân'ın üslubunun beğenilmemesini, Kur'ân'ın yanlış tanıtılmış olmasına bağlamış ve çeviriyi çarpıtmış olmaları ihtimaline işaret etmiştir. Kur'ân'ın Avrupa'da daha anlaşılır bir şekilde sunulması gerektiğine de vurgu yaptıktan sonra çevirinin güzel bir şekilde yapılması için Kur'ân dili olan Arapça'nın çok iyi bilinmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Kur'ân'ın nazil olduğu ortamın şartlarını bilmenin de iyi bir çevirinin gereklerinden olduğunu söylemiştir. Arapça'ya tam olarak vakıf olmanın kitaplardan araştırma ile olamayacağını, bu dili tam olarak öğrenmek için onu hissetmenin şart olduğunu ve bunun da dili bozulmamış olan Araplar arasında yaşamakla mümkün olacağını ifade etmiştir.¹⁰⁶

Avrupa'daki mevcut çevirilerin Arap dilinin ruhundan uzak kaldığını söyleyen yazar Arabistan'da uzun bir süre kalmasından ve o dilin ruhunu kavramasından dolayı kendi çevirisinin Kur'ân'ı Avrupa dillerine açıklayıcı bir şekilde sunduğunu eklemiştir. Bu çeviriyi bir açıklama olarak tavsif etmesinin nedenini diğer kitapların çevrilebilirliği mümkün iken eşsiz dilsel özelliklerinden dolayı Kur'ân'ı çevirmenin tam anlamıyla mümkün olmaması ile açıklamıştır. Çevirmenin Kur'ân çevirisini iyi bir şekilde yapabilmesi için belli bir takım özelliklere sahip olması gerektiğini söyleyen yazar bu özelliklerin başında yukarıda bahsettiğimiz "dili konuşanlar arasında yaşayarak dilin ruhunu kavrama" kabiliyetini sayarken, diğer özelliklerden birkaçını ise, çeviride "i'câzı dikkate almak, Kur'ân'ın diğer vahiyleri temsil eden bir kitap olduğunu göz önünde bulundurmak, bazı kalıp ifadelerin çevirisini daha açıklayıcı biçimde yapmak" şeklinde sıralamıştır.¹⁰⁷

Kur'ân'daki kavramların anlamlarının zaman içinde değiştiğini söyleyen Esed, kendi kullandığı çeviri yönteminde bu kavramların çevirisinde değişmeyen insan unsurundan faydalandığını ifade etmiştir. Kur'ân ve sure kavramları dışında her kelimenin çevirisini

¹⁰⁵ Bu eserle ilgili çeşitli eleştiriler yapılmıştır. Mustafa Öztürk'ün "M. Esed'in "Meâl-Tefsir'nde" Batınî Te'vil Olgusu" ve "Muhammed Esed'in Tefsir Notlarındaki Yanlış Atıflar ve Çarpıtmalar Üzerine" isimli makaleleri önem arz etmektedir. Öztürk bu meal-tefsir ile ilgili "Meal Kültürümüz" adlı kitabında da eleştiriler yapmıştır.

¹⁰⁶ Muhammad Asad, **The Message of The Quran**, Trowbridge:Redwood Books, s. Önsöz; 1-4

¹⁰⁷ Asad, s.5.

yaptığını belirterek çeviride ayet ve sureler arasındaki bütünlüğü korumanın önemine işaret etmiştir. Ayetlerin tarihsel olaylardan ibaret görülmemesi gerektiğine de değindikten sonra ayetin özel manasının yanında genel manasının da önemsenmesi gerektiğini söylemiştir. Yazar çeviriyi yaparken önemli dilci ve müfessirlerin görüşlerinden yararlandığını ifade etmiş ve yorumlardaki farklılıkların rahmet olduğunu eklemiştir. Çeviride kullandığı yöntemin tefsiri bir tercüme olduğunu söyleyen yazar yaptığı çevirinin farklı dilde bir Kur’ân değil -buna zaten Kur’ân’ın üslubunun izin vermeyeceğini belirtmiştir- Kur’ân çevirisi konusunda son söz söyleme iddiasına sahip olmayan bir çeviri olduğunu beyan etmiştir.¹⁰⁸ Önsözdeki ifadelerden de anlaşılacağı üzere yazarın meal hazırlamadaki amacı Batı dillerindeki Kur’ân çevirilerinden memnun olmayışıdır. İyi bir çeviri için öne sürdüğü “dil ruhunu kavramak” şartını da Araplar arasında geçirmiş olduğu sürede kazandığını düşünmektedir. Bu meal Türkiye’de farklı dilden tercüme edilmiş bir meal olmasına rağmen, Esed’in Kur’ân’ı tercüme etme yöntemi beğenildiği için en çok okunan mealler arasında olmuştur.

8. Yaşar Nuri Öztürk; Kur’ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâlî

Yaşar Nuri Öztürk, 1951’de Trabzon’da dünyaya gelmiştir. Trabzon İmam-Hatip Okulu’nu tamamladıktan sonra Marmara Üniversitesi İlahiyat ve İstanbul Üniversitesi Hukuk fakültelerinden mezun olmuştur. 1976 yılında İstanbul Üniversitesi’ne asistan olarak giren Öztürk, üç sene içinde doktorasını tamamlamıştır. Aynı fakültede görevine devam ederek doçent ve profesör unvanlarını almıştır. Bir süre New York’ta İslam Düşüncesi dersleri verdikten sonra Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde öğretim üyeliği ve Tasavvuf Bilim Dalı başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde dekan olarak görev yapmış olan Öztürk, 2016’da İstanbul’da vefat etmiştir.¹⁰⁹

Öztürk’ün mukaddimede¹¹⁰ yer alan ifadesine göre, mevcut meal sayısının fazla olmasına karşın bu meallerde “Kur’ân’ın ruhuna ve Arap Dili verilerine uymayan çeviriler” yapılmıştır. Ayrıca bazı meallerde mezhep taassubuna ve hurafe bilgilere dayanan çeviriler bulunduğunu ifade etmiştir. Kendisini meal hazırlamaya sevk eden sebebin, belirttiği bu konulardaki eksikliği gidermek olduğu anlaşılmaktadır. Öztürk’e göre meallerde mevcut olan dil problemi Elmalılı’nın mealinde de vardır ki bu problem tercümede kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerin ayetlerin anlaşılmasını zorlaştırmasıdır. Bu meal üzerinde yapılan

¹⁰⁸ Asad, s.önsöz; 6-8.

¹⁰⁹ Yaşar Nuri Öztürk *Biyografisi*. 2016. <https://www.biyografya.com/biyografi/6566> (10 Mart 2020)

¹¹⁰ Muammer Erbaş, “Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk’ün Mealine Dair Bir Değerlendirme” isiminde makale kaleme almıştır. Ayrıca, Düccane Cündioğlu’nun “Kur’ân Çevirilerinin Dünyası” isimli kitabında bu esere dair eleştiriler yer almaktadır.

sadeleştirme çalışmalarının ise artık Elmalılı'ya ait olmayan yeni mealleri ortaya çıkardığını söylemiştir. Meallerde çokça başvuru parantezleri eleştiren Öztürk, bu parantezlerin sübjektif yorumlar içerdiğini ve bu yüzden okuyucunun hoşuna gitmediğini ifade etmiştir. Hatta bazı meal sahiplerinin parantez kullanmadan ayete bazı kelimeler eklediklerini ifade etmiştir. Bunu eleştiren Öztürk ayet çevirilerinin hiçbir ekleme olmadan yapılması gerektiğini söylemiş bununla birlikte hiçbir Kur'ân çevirisinin onun yerine geçemeyeceğini de eklemiştir. Parantez içi ilavelerin herhangi bir zorunluluktan kaynaklanmadığını belirterek genelde parantez içinde verilen ifadelerin Arap dilindeki edatlar olduğunu ve bu edatların anlamlarının parantez içine alınmasına gerek olmadığını söylemiştir. Bazen de yapılan bu ilavelerin çok anlamlı kelimelerin diğer anlamlarının parantez içinde verilmesinden kaynaklandığını örnekler zikrederek anlatmıştır.¹¹¹

Mevcut meallerdeki eksiklikleri örneklerle beraber anlatan Öztürk, meal hazırlarken kullandığı yöntemi anlatmıştır. Buna göre:

- Arap kültürüne ait bazı kelimeleri koruyarak yaşayan bir dil ile çeviri yapmıştır. Bu kelimelerin açıklaması için bu terimleri içeren kendi hazırladığı sözlüğe başvurulmasını tavsiye etmiştir.
- Ayetleri çevirirken hiç parantez kullanmamıştır.
- Bazı terim ve deyimlere Arap dili lügatlerindeki karşılıklar vermiştir.
- Sure başlarına Mushaf sırası ile birlikte nüzul sırasını da yazmıştır.
- Fıkıh ve tasavvuf ekollerinin terminolojilerini meale yansıtmamıştır.

Mealinde kullandığı yöntemi bu şekilde anlatan Öztürk, son olarak hiçbir mealin Kur'ân mealinde son sözü söyleme hakkının olmadığını ve hepsinin tartışmaya açık olduğunu ifade etmiştir.¹¹² Eserin ilk baskısı 1994 yılında yapılmıştır.

9. Ali Özek, Ali Turgut, Hayrettin Karaman, İbrahim Kafi Dönmez, Mustafa Çağrı, Sadrettin Gümüş; Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli

Ali Özek 1932'de Muğla'da doğmuştur. İlköğrenim ve medrese eğitimini Muğla, İzmir ve Antalya'da çeşitli kurs ve hocalardan almıştır. Yükseköğrenimini el-Ezher üniversitesinde Usulüddin Fakültesi'nde tamamlamıştır. Burada Kur'ân ve Hadis ilimlerinde mastır yaptıktan sonra Türkiye'ye dönmüştür. İmam Hatip lisesinde bir süre öğretmenlik yapan Özek,

¹¹¹ Yaşar Nuri Öztürk, **Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli**, 96.Baskı, İstanbul: Yeni Boyut Yayınları, 1999, s.5-7.

¹¹² Yaşar Nuri Öztürk, s.8, 9.

İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde Arap Dili ve Edebiyatı öğretim üyeliği görevi yapmıştır. Bu sırada Arap-Fars Dilleri ve Edebiyatları bölümünde lisans ve doktora yapmıştır. Burada doktor ve doçent unvanlarını alan Özek, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyeliği yaptıktan sonra 1998 senesinde emekli olmuştur. İngiltere'yi bir yılına ziyaret etmiş olan Özek, Kazakistan'da Devlet Dünya Dilleri Üniversitesi'nde 2002 yılına kadar öğretim üyeliği yapmıştır. 1982 yılından bu yana kurucusu olduğu İslami İlimler Araştırma Vakfı'nda başkanlık görevini yürütmektedir.¹¹³

1934 yılında dünyaya gelen Hayrettin Karaman Konya İmam Hatip okulu ve İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü mezunudur. Bir süre meslek dersleri öğretmenliği yaptıktan sonra İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde asistan olarak görev yapmış ve burada doktor, doçent ve profesör unvanlarını almıştır. İzmir ve İstanbul Yüksek İslam Enstitülerinde öğretim üyeliği ve yurt dışında da misafir öğretim üyeliği görevlerinde bulunmuştur. Çeşitli dergilerde yazılar yazan Karaman birçok ödül almıştır. Emekli olup çalışmalarına devam etmektedir.¹¹⁴

1951 yılında İzmir'de dünyaya gelmiş olan İbrahim Kafi Dönmez, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde lisans eğitimi almıştır. Doktorasını Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'nde tamamladıktan sonra doçent ve profesör unvanlarını almıştır. 1977'de asistan olarak girdiği İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde burada öğretim üyeliği ve dekanlık görevlerinde bulunmuştur. 2010 yılında emekli olmuştur. Cezayir, Malezya ve Frankfurt'ta öğretim üyeliği yapmıştır. İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi'nin kurucu rektörüdür.¹¹⁵

Mustafa Çağrı, 1950 yılında Sivas'ta doğmuştur. Kayseri'de hafızlık eğitimi almıştır. Sivas İmam-Hatip Okulu'nda ve İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde öğrenim görmüştür. Lisansüstü eğitimine Marmara Üniversitesi'nde devam eden Çağrı doktorasını tamamlamış ve doçent ve profesör unvanlarını almıştır. İmam-hatip olarak göreve başlayan Çağrı, MEB bünyesinde öğretmenlik yapmış, sonrasında da öğretim üyeliği görevinde bulunmuştur. Çalışmalarını daha çok İslam Ahlak Düşüncesi üzerine yoğunlaştırmıştır. 2003-2011 yılları arasında İstanbul il müftülüğü görevinde bulunan Çağrı Marmara Üniversitesi İlahiyat

¹¹³ Prof. Dr. Ali Özek'in Özgeçmişi. 2017. <https://www.aliozek.com/hakkimizda> (15 Mart 2020).

¹¹⁴ Hayrettin Karaman Hakkında. <http://www.hayrettinkaraman.net/kimdir.htm> (15 Mart 2020).

¹¹⁵ İbrahim Kafi Dönmez; Müellifin Özgeçmişi. 2017. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muellif/ibrahim-kafi-donmez> (10. Mart 2020)

Fakültesi'nden emekli olmuştur. Halen İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Kur'an Araştırmaları Merkezi'nde bilim kurulu üyesidir.¹¹⁶

Erzurum'da 1945 yılında dünyaya gelmiş olan Sadrettin Gümüş, hafızlığını burada tamamlamıştır. Erzurum İmam-Hatip Okulu'ndan mezun olan Gümüş, yükseköğrenimini İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde tamamlamış ve buraya Arap Dili ve Edebiyatı bölümü asistanı olarak atanmıştır. 1981 yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'deki görevine öğretim üyesi olarak devam etmiştir. Aynı fakültede doktor, doçent ve 1996'da Tefsir Anabilim Dalı'nda profesör unvanlarını almıştır. Halen Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'nde öğretim üyeliği görevi yapmaktadır.¹¹⁷

Ali Turgut 1946 yılında Konya'da dünyaya gelmiştir. İlk ve ortaöğrenimini burada tamamladıktan sonra yükseköğrenim için girdiği Konya Yüksek İslam Enstitüsü'nden mezun olmuştur. Bir süre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği yapan Turgut, 1977'de İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde Tefsir bölümü asistanı olarak atanmıştır. Doktorasını aynı fakültede tamamlayarak öğretim üyeliği görevi yapmış daha sonra doçent unvanını almıştır. Turgut 1991'de İstanbul'da vefat etmiştir.¹¹⁸

Altı kişilik bir heyet tarafından hazırlanan bu mealin ilk baskısı Dünya İslam Birliği'nin talebi üzerine 1982'de yapılmıştır. Daha sonra heyet tarafından meal tekrar incelenerek, bazı ilavelerin çıkartılması ile birlikte Türkiye Diyanet Vakfı tarafından bu baskı yapılmıştır.¹¹⁹

Mealin hazırlanış sürecini ifade eden önsözden sonra yazarlar, "Kur'ân" ve "meâl" kavramlarının açıklamalarının yer aldığı kısa bir giriş yazmışlardır. Burada Kur'ân kelimesinin anlamı, diğer isimleri, iniş süreci ve inzalin mahiyeti ile zaman aralıkları ile inmesinin hikmeti gibi konulara değinmişlerdir. Bu kavramsal çerçeveden sonra Kur'ân'ın ilahi kelimeler olmasının özelliklerini açıklamış; onu okumanın olduğu gibi onun tercüme ve tefsirlerini okumanın da ibadet olduğuna değinmişlerdir. Devamında ise Kur'ân'ın lafzî özellikleri ve üslubunu ele almışlardır.¹²⁰

Kur'ân'ın tebliğ edilmesinin gerekliliğine değinen yazarlar, bu tebliğin iki türlü olabileceğinden bahsetmişlerdir. Bunları ise ya herkesin Arapça öğrenmesi ya da Kur'ân'ın

¹¹⁶ Mustafa Çağrı; Müellifin Özgeçmişi. 2019. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muellif/mustafa-cagrici> (10 Mart 2020)

¹¹⁷ Prof. Dr. Sadrettin Gümüş; Biyografi. (t.y.) <http://sgumus.fsm.edu.tr/Biyografi> (20 Temmuz 2020)

¹¹⁸ Yakup Çiçek-Bünyamin Açıkalın, **Türkiye İlahiyat Fakülteleri Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Elemanları Biyografileri**, y.y., İstanbul, 2000, s.255, 256.

¹¹⁹ Ali Özek ve diğerleri, **Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâl**, 1.baskı, Ankara: TDV yayınları, 1999, s.5.

¹²⁰ Özek ve diğerleri, s.7, 8.

tercüme edilmesi olarak açıklamışlardır. Herkesin Arapça bilmesinin mümkün olmamasından dolayı Kur'ân'ın tercüme edilmesinin gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu kısa girişten sonra ayetlerle ilişkilendirilen konu başlıklarından oluşan bir indeks verilmiştir. Bu kısım Allah, insan, akıl, ibadet, peygamberlik, ahlak, toplum düzeni ile Kur'ân ve önceki kitaplar gibi genel konuları ele alan indekstir.¹²¹ Önsözde mealin yazılış amacı tam olarak belirtilmemekle birlikte, bu heyete meal hazırlamaları için çağrı yapılması bu alanda bir eksiklik görüldüğünü düşündürmektedir. Aynı heyetin mealini tekrar gözden geçirerek TDV yayınlarına vermelerinden ise meallerini daha iyi hale getirme çabasında oldukları anlaşılmaktadır. Yazarlar meal hazırlarken kullandıkları yöntemle dair bilgi vermemişlerdir.

10. Hasan Tahsin Feyizli; Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli

1934'te Kırşehir'de dünyaya gelen Feyizli, ilköğretimi ve hafızlık eğitimini burada tamamlamıştır. İstanbul'da İstanbul İmam-Hatip Lisesi'nde eğitim aldıktan sonra İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nden mezun olmuştur. İmam-Hatip liselerinde öğretmenlik yapmaya devam ederken ise İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Elektrik Bölümü'nü tamamlamıştır. Meslek dersleri öğretmenliğinden emekli olan Feyizli bir süre elektrik işiyle de meşgul olmuştur. Avrupa'da 20 yıl kadar irşat çalışmaları yapmıştır. Rotterdam Üniversitesi'nde İmam Âsım ile İmam Nâfi' kıraatlerini karşılaştırmalı çalışarak yüksek lisans ve Avrupa İslam Üniversitesi'nde "Kur'ân'da Hukuk ve Ahlak" ismiyle doktora tezi hazırlayan Feyizli, aynı kurumda devam ettiği kıraat çalışmaları ile doçent ve profesör unvanlarını almıştır.¹²²

Kur'ân-ı Kerim'in dînî hayat içerisindeki önemine vurgu yapan yazar, Kur'ân'sız bir yaşantının, onun esaslarını hayata geçirmemenin ne denli tehlikeli olacağına değinmiştir. Bunu da Kur'ân'ın içeriğine atıf yaparak açıklamış, gerek kulluk öğretisi gerek ahlak ilkeleri ve gerekse fert ve toplum ilişkisi gibi mühim konuları içermesinden dolayı bunları bilmenin zaruretiye değinmiştir. Kur'ân mesajının önemini bu şekilde anlatan yazar Kur'ân'ın uygulaması olan sünnetten uzaklaşılmasını da İslam dünyasının gerileme sebeplerinden biri olarak göstermiştir. Uygulama açısından Müslümanların ne kadar eksik olduğunu imanlarımızın taklide dayandığını bu taklitten kurtulmak için ise Kur'ân'ı ve Sünneti gerçekten anlayan Müslümanlar olmamız gerektiğini ifade etmiştir. Meal hazırlama sebebinin, Kur'ân ve Hz. Peygamber (sas)'i kendine örnek edinenlerin kendisinden hayatlarını Kur'ân ile bütünleştirmelerini sağlayacak olan bir tercüme yapmasını talep

¹²¹ Özek ve diğerleri, s.9.

¹²² Yusuf Genç, "70 Yaşında Doktoraya Başladı 81 Yaşında Profesör Oldu" *Yeni Şafak Gazetesi*, 22 Kasım 2015, <https://www.yenisafak.com/hayat/70-yasinda-doktoraya-basladi-81-yasinda-profesor-oldu-2344506> (15 Temmuz 2020)

etmeleri olduğunu söylemiştir. Çalışmasını yaparken yoğun ve uzun soluklu bir hazırlık yaptığını ifade eden yazar klasik bir meal yerine hukuki ve sosyal meseleleri açıklayan bir meal hazırladığını beyan etmiştir. Diğer meallerde gördüğü özellikleri sıralarken; ayetlere dair açıklama yapılmamış olduğu, sayfa sonlarında yer alan küçük harfle yazılmış dipnotların gözden kaçtığı, esnek bir tercüme yapıldığı, bazı ayetlerin mealinin yanlış yorumlara dayanarak yapıldığı ve pek çok mealde çağın sorunlarını çözecek açıklamalara yer verilmediği gibi bazı hususları saptadığını belirtmiştir.¹²³

Yazar çeviri yaparken kullandığı yöntemin esaslarını maddeler halinde sıralamıştır. Bu maddelere göre;

- Gerekli görülen yerlerde parantez kullanmış,
- Parantez haricindeki kısım ile ayetin tercümesi anlaşılır kılmaya çalışmış,
- Tercümede gramer kurallarına riayet etmeye özen göstermiş,
- Sebebi nüzul, itikadî açıklama, fikhî açıklama gibi ayeti anlaşılır kılan bilgilere açıklamalara yer vermiş,
- İki anlama gelebilecek ayetlerde doğru olma ihtimali ağır basan çeviriyi tercih etmiş,
- Dilimizde kullanılmayan ve hoş görülmeleyen kelimelere yer vermemiş,
- Okuyuşu kolaylaştırmak için noktalama işaretlerine önem vermiş,
- Ayetle ilgili diğer ayetleri dipnota vermiş,
- Mealden istifadeyi artırmak amacıyla detaylı bir indeks ve surelerin ana konularını içeren başka bir indekse yer vermiştir. Mealinin güzel olması için elinden geleni yapmakla birlikte birtakım hataların bulunabileceği ve bulunduğu takdirde kendisine iletildiğinde bu hataları tashih etmekten mutluluk duyacağını ifade etmiştir.¹²⁴

Önsözden sonra Kur'ân-ı Kerim hakkında bilgi veren yazar bu kısımda; Kur'ân'ın özelliklerini (ilahi kelim oluşu, tercüme edilmesi, eşsizliği, nüzulü vb), onun Mushaf çalışmaları ile ilgili tarihi ile kıraatlerini açıklamıştır.¹²⁵ Meal hazırlama ameliyesinde gördüğü eksiklikleri ve meal hazırlarken takip ettiği yöntemi bu şekilde anlatan yazarın amacının tercümede "ayetlerin hükümlerinin uygulanabilirliğini göstermeyi" ön plana çıkarmayı amaçladığı söylenebilir. Eserin ilk baskısı 2000 yılında yapılmıştır.

¹²³ Hasan Tahsin Feyizli, **Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli**, İstanbul: Server İletişim (Seçil Ofset), 2002, s.1-3. (Önsöz)

¹²⁴ Feyizli, s.3, 4.

¹²⁵ Feyizli, s.5-11.

11. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin; Kur'ân-ı Kerîm Meâli

Altuntaş 1952 yılında Trabzon'da doğmuştur. Yükseköğrenimini İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde tamamlayan Altuntaş, Giresun İmam-Hatip Lisesi'nde Meslek Dersleri öğretmenliği yapmıştır. Daha sonra yurt müdürlüğü ve vaizlik görevlerinde bulunmuştur. Altuntaş Haseki Eğitim merkezinden mezun olduktan sonra Din İşleri Yüksek Kurulu uzmanı ve üyesi olmuştur. Tefsir anabilim dalında akademik çalışmalarına devam etmiş doktor ve doçent unvanlarını almıştır. Çeşitli konularda makaleler yazan Altuntaş, Diyanet İşleri Başkanları yayınlarınca hazırlanan birçok müşterek çalışmada da yer almıştır.¹²⁶

Şahin 1950 yılında Bayburt'ta dünyaya gelmiştir. İlköğretim ve medrese eğitimini burada almıştır. Ortaokul ve liseyi İmam-Hatip Okulu'nun derslerini uzaktan vererek tamamlamıştır. 1982'de Erzurum Yüksek İslam Enstitüsü'nden mezun olan Şahin, Muş'ta müftülük yapmıştır. İstanbul'da Haseki eğitimini tamamladıktan sonra Din İşleri Yüksek Kurulu'nda uzman olmuştur. Din İşleri Yüksek Kurulu üyesi olan Şahin 2003-2007 yılları arasında Din İşleri Yüksek Kurulu başkanı olarak görev yapmıştır.¹²⁷

Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarından çıkan bu eserin ilk baskısı 2005 yılında yapılmıştır. Eserin önsözünde Kur'ân-ı Kerîm ile ilgili kavramlara, Kur'ân tarihine ve Kur'ân'ın mucize oluşu hususuna dair kısaca bilgi vermişlerdir. Tercüme ve meal kavramlarını açıklarken tercümenin, Kur'ân'ın "insanları doğru yola iletme" vasfını yansıtmayı gerektirdiğinden bahsetmişlerdir. Devamında meal hazırlayabilmek için gerekli olan özellikleri ele almışlardır. Kur'ân'ın sadece mealler vasıtasıyla anlaşılamayacağını ifade eden yazarlar bu durumu ayetlerin birçok manayı içerdiğini ve meal sahiplerinin bu manalardan anladıkları kadarını yazdıklarını eklemişlerdir.¹²⁸

Kur'ân-ı Kerîm'in ana dili Arapça olmayan insanlara tebliğ edilmesi gerektiğini söyleyen yazarlar, halkımızın özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren meallere karşı yoğun bir talep içinde olduğunu ve bu talebin DİB tarafından karşılanmasını istediklerini ifade etmişlerdir. Yazarları meal hazırlamaya sevk eden sebebin; gerekli özeni göstererek nitelikli bir meal ortaya koymak olduğu söylenebilir. Yazarlar gereken özeni göstermek

¹²⁶ *Din İşleri Yüksek Kurul Üyesi Doç. Dr. Halil ALTUNTAŞ'ı Tanıyalım*, 2014, <https://www.dinihaber.com/muftu-tanitim/din-isleri-yuksek-kurul-uyesi-doc-dr-halil-altuntasi-taniyalim-h3014.html> (18 Temmuz 2020).

¹²⁷ "Hayat Dedikleri: 19.Bölüm", [Televizyon Programı], Ankara: Diyanet TV, (13 Mayıs 2019).

¹²⁸ Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin, *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, 12.Baskı, Ankara: DİB yayınları, 2011, önsöz; s.5-12.

amacıyla dipnotlarda kısa açıklamalara yer verdiklerini, tutarlılığı gözetmeye çalışıp akıcılığa engel olmayacak şekilde bir tercüme yapmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.¹²⁹

Kur'ân okumanın önemi ve en doğru şeklinin nasıl olacağına yer veren yazarlar ayetleri anlamak için gerekli olan bazı önemli hususları zikretmişlerdir. Bu hususların; Kur'ân bütünlüğünü gözetmek, Hz. Peygamber tarafından hayata geçirilişini önemsemek, hicretten sonraki ilk üç neslin Kur'ân çalışmalarına uymak, ayetlerin nüzul sebebini bilmek, Arapça ve dini ilimler açısından yetkin olmak, tilavette Kıraat ilminin kurallarına uymak ve Kur'ân'ın ilahi bir hitap olduğunu unutmamak olduğunu ifade etmişlerdir.¹³⁰ Yazarların Kur'ân okuma hakkında zikrettikleri bu hususların aynı zamanda meal yazımında da gözetilmesi gereken hususlar olduğu söylenebilir. Kur'ân'ın hiçbir dile hakkıyla çevrilemeyeceğini ifade eden yazarlar meal hazırlarken sade bir üslup kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu ifadeye göre; bazı ayetlerin dipnotlarında farklı ayetlere atıflar yapmışlar, Kur'ân'da birden fazla yerde geçen fiil-terim-isimlerin çevirisinde zaruret olmadıkça değişiklik yapmamışlar, bazı ayet dipnotlarında kısa açıklamalar yapmışlar, anlamın çeviriyle tam olmadığı yerlerde parantez içindeki eklemelerle eksiklikleri tamamlamaya çalışmışlardır. Kur'ân'ın daha iyi anlaşılabilmesi için meal çalışmalarının devam ettiğini ifade eden yazarlar bu eserin daha iyi hale getirilmesi için eleştiri ve tavsiyelere açık olduklarını ifade etmişlerdir.¹³¹

12. Mahmut Ustaosmanoğlu ve Ekibi; Kur'ân-ı Mecîd ve Tefsirli Meâl-i Âlîsi

Mahmut Ustaosmanoğlu 1929'da Trabzon'da doğmuştur. Küçük yaşta dini eğitime başlayan Ustaosmanoğlu, Kayseri'de Arapça ve diğer dini ilimlere dair medrese eğitimi almıştır. İstanbul'da bulunan İsmailağa Camisi'nde 65 yaşındaki emekliliğine kadar imamlık yapmıştır. Bu görevi sırasında aynı zamanda medrese eğitimi veren Ustaosmanoğlu, birçok insanın kendisine intisab ettiği bir tarikat şeyhidir. Tasavvuf ve Tefsir'e dair eserler kaleme almış olan Ustaosmanoğlu İstanbul'da yaşamaktadır.¹³²

Mealın başındaki önsözü kaleme alan Ustaosmanoğlu, mevcut birçok meal bulunmasına rağmen kendisini bu meali hazırlamaya sevk eden sebepleri bu önsözde anlatmıştır. Bu açıklamaya göre bunun ilk sebebi Kur'ân'ın anlaşılması amacıyla tefsir yazmaya başlamakla birlikte bu çalışmanın uzun süreceğini fark ederek önce meal

¹²⁹ Altuntaş ve Şahin, s.12-18 (önsöz)

¹³⁰ Altuntaş ve Şahin, önsöz; s.13-16.

¹³¹ Altuntaş ve Şahin, önsöz; s.17, 18.

¹³² Mahmud Efendi. 2014. <https://www.biyografya.com/biyografi/19006> (17 Temmuz 2020).

hazırlamayı tercih etmesidir. Devamında Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan nesih olgusunun sadece anlamının verilip yeterince açıklanmadığını zikretmiştir. Yazar, ayetlerden tek başına hüküm çıkarmanın imkansızlığına değinerek bazı kişilerin bunu yapmaya çalıştığını ifade etmiştir. Tercümenin hükme kaynak olmasının önüne geçmek için ise Ehl-i sünnet ulemasının görüşlerini tefsir olarak verdiğini ifade etmiştir. Bazı ayetlerde de tercüme yeterli olmayıp tefsire ihtiyaç olduğu için bu ulemanın sözlerini açıklayıcı ilaveler olarak parantez içerisinde vermiştir. İtikadi konularda da Ehl-i sünnetin görüşlerini verdiğini belirtmiştir.¹³³

Meal hazırlanırken yoruma müsait kelime ve cümlelerin tercümesinin, lügatlere veya Kur'ân'daki diğer kullanım şekillerine bakılarak çağdaş yorum tahrifleri yapıldığından bahseden yazar bu tahriflere karşı sahih sünnet ve tefsirlerden bakarak kelimelerin doğru çevirisini ortaya koymayı amaçladığını ifade etmiştir. Esmâ-i hüsnâ gibi özel ifadelerin çevirisini parantez içinde ayeti kerimedeki muhtevaya uygun olacak şekilde vermiştir. Lafızların korunması ve bunların izahının yapılmasına özen göstermiştir. Tefsirinin özelliklerinden bahsederken parantezsiz meal yazılmayacağını vurgulayarak mealinde hiçbir lafzın çevirisini ihmal etmediğini belirtmiştir.¹³⁴ İfadelerinden açıklayıcı ve geleneksel anlayışa uygun bir meal ortaya koymayı amaçladığı anlaşılan Ustaosmanoğlu mealinin ilk baskısı 2007'de yapılmıştır.

13. Abdulkadir Şener, Mehmet Cemal Sofuoğlu, Mustafa Yıldırım: Yüce Kur'ân ve Açıklamalı-Yorumlu Meali

Şener, 1933 yılında Yozgat'ta dünyaya gelmiştir. Kayseri'de hafızlık eğitimi ve medrese eğitimi almıştır. Ortaöğrenimini Kahire'de başlayıp Bağdat'ta tamamlamıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nda müftü ve Adana İmam-Hatip Okulu'nda öğretmen olarak görev yapmış, yükseköğrenimini 1966'da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tamamlamıştır. Aynı fakültede İslam Hukuku asistanlığı kadrosuna atanan Şener, burada doktor ve doçent unvanlarını almıştır. Dokuz Eylül Üniversitesi'nde profesör olarak tayin edilmiş, buradaki öğretim üyeliği görevinden 1999 yılında emekliye ayrılmıştır.¹³⁵

1941'de Kütahya'da doğan Sofuoğlu, ilköğrenimi ve hafızlık eğitimini Kütahya'da almıştır. İzmir'de Kur'ân kursu eğitimi alırken, İzmir İmam-Hatip Okulu'nu tamamlamıştır. Bir süre İzmir'de imamlık yapan Sofuoğlu, ilerleyen süreçte Ankara Üniversitesi İlahiyat

¹³³ Mahmut Ustaosmanoğlu, *Kur'ân-ı Mecîd ve Tefsirli Meâl-i Âlîsi*, İstanbul: İsmailağa Yayınevi, 2007, s.5-7

¹³⁴ Ustaosmanoğlu, s.8-10.

¹³⁵ Ayşe Elmalı, "Hocamız Prof. Dr. Abdulkadir Şener ile Söyleşi", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S.12, 2008, s.33-37.

Fakültesi'nden mezun olmuş, Manisa'da İmam-Hatip Okulu meslek dersleri öğretmenliği görevinde bulunmuştur. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Hadis Kürsüsü'ne asistan olarak tayin edilmiş, el-Ezher Üniversitesi'nde yaptığı araştırmalar sonrasında doktora çalışmasını tamamlamıştır. Akademik çalışmalarına devam eden Sofuoğlu doçent ve profesör unvanlarını almıştır. Öğretim üyeliği görevini Dokuz Eylül Üniversitesi'nde yapmıştır. Kazakistan Ahmet Yesevi Üniversitesi'nde de çalışan Sofuoğlu, Dokuz Eylül Üniversitesi'nden emekli olmuş, İzmir'de 2008 yılında vefat etmiştir.¹³⁶

1957'de Eskişehir'de dünyaya gelen Yıldırım ilköğretim ve hafızlık eğitimini burada tamamlamıştır. Kütahya İmam-Hatip Lisesi'nde ortaöğrenimini tamamladıktan sonra girdiği İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nden mezun olmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki Haseki Eğitim Merkezi'nde Arapça ihtisası gören Yıldırım, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda imam ve hizmet içi eğitim öğretmeni olarak görev yapmıştır. İslam Hukuku'nda akademik çalışmalarına devam ederek doktorasını bu alanda tamamlamış ilerleyen süreçte doçent ve profesör unvanlarını almıştır. İslam Hukuku'na dair birçok makale, tebliğ ve kitap yazan Yıldırım İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi'ndeki görevine devam etmektedir.¹³⁷

TDV yayınlarından çıkan bu mealin ilk baskısı 2008 yılında yapılmıştır. Esere kısa bir önsözle başlayan yazarlar öncelikle; Kur'ân'ın diğer isimleri ve iniş süreci, bir araya getirilip çoğaltılması ve böylece muhafaza edilmesinden bahsetmişlerdir. Kur'ân'ı diğer kitaplardan ayıran farklardan biri olan "korunması" özelliğine değinmişler, Mekkî ve Medenî' nin tanımını yapmışlardır. Kur'ân'ın içerdiği üslup özellikleri sıralanarak mucize oluşunu anlatmışlardır. İlahi hitabı anlamak için, Kur'ân'ın indirildiği çağın şartlarını ve insanların zihin dünyasını anlamının önemine vurgu yapmışlardır. Tüm bunları bilmenin yine de ilahi hitabı anlamaya yetmeyeceğine değinerek, onun başka bir dile çevirisinin zorluğuna dikkat çekmişlerdir. Hazırlanan bütün meallerin ilahi hitabı anlamaya yardımcı olacağına işaret eden müellifler, kendilerini meal hazırlamaya sevk eden amilin de Kur'ân'ın anlaşılmasına katkıda bulunmak olduğunu ifade etmişlerdir.¹³⁸

Yazarlar, çalışmanın bir meal çalışması olduğunun altını çizerek, her mealin neticede bir yorum olduğunu fakat ayetleri kendi görüşlerine delil kılmak gibi bir amaçla çeviri

¹³⁶ Nilgün Sofuoğlu Kılıç, "Sofuoğlu, Mehmet Cemal", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.Ek 2 , İstanbul:TDV Yayınları, 523, 524.

¹³⁷ Mustafa Yıldırım Özgeçmiş, <http://kisi.deu.edu.tr/mustafa.yildirim/>, (18 Temmuz 2020)

¹³⁸ Abdulkadir Şener ve diğerleri, **Yüce Kur'ân ve Açıklamalı-Yorumlu Meali**, İzmir:TDV yayınları, 2009, s.5-6

yapmadıklarını ifade etmişlerdir. Açıklamalarda alimlerin ayetlere dair yaptıkları yorumlardan faydalandıklarını ifade etmişlerdir. Mealde kullandıkları yöntemi maddeler halinde sıralamışlardır. Bu maddelere göre;

- Genel olarak metne sadık kalmaya ve anlaşılır bir dil kullanmaya gayret ettiklerini ifade etmişlerdir.
- Kur'ân'da fazlaca yer alan edebî sanatların çevirisinde tefsîrî tercümeye başvurduklarını söyleyerek, ayete farklı anlam katan farklı kıraatlerden faydalandıklarını eklemişlerdir.
- Çeviride çok parantez kullanmanın hoş olmadığını düşünmekle birlikte bunu yapmak durumunda kaldıklarını ifade etmişlerdir.
- Ayet sonlarında bulunan esma-i hüсна ifadelerini ayete uygun bir şekilde çevirip kelimeleri bilinen anlamının dışında çevirdiklerinde bunları dipnotla açıklamışlardır.
- Ayetin tefsirine dair görüşlerin hepsinin kaynağı verilme de kelimelere verdikleri anlamların hepsinin bir kaynağa dayandığını ifade etmişlerdir. Mealde kusur ve eksikler olabileceğinin mümkün olduğunu belirterek bunların hoş görülmesini rica etmişlerdir.¹³⁹

TDV yayınlarından çıkan bu eserin de diğerleri gibi meal alanındaki ihtiyacı gidermek için hazırlandığı anlaşılmaktadır.

14. Mustafa İslamoğlu; Hayat Kitabı Kur'ân/Gerekçeli Meal-Tefsir

Mustafa İslamoğlu, 1960'ta Kayseri'de dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimini Kayseri'de tamamlayan İslamoğlu, yükseköğrenimine Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü'nde başlayıp Kahire'deki el-Ezher Üniversitesi'nde tamamlamıştır. Edebiyat ve gazetecilik ile ilgilenmiş; çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazmıştır. İslami eserler başta olmak üzere farklı konulara dair kitaplar kaleme almıştır. Yurt dışında seminerler vermiştir. 1998-2008 yılları arasında Kur'ân'ın tamamını tefsir ettiği dersleri video kaydı olarak kendi web sitesinde yayınlamıştır. Çeşitli platformlardaki çalışmalarına devam etmektedir.¹⁴⁰

İslamoğlu, ilk baskısı 2008 yılında basılan eserin¹⁴¹ önsözünde meal hazırlama amacına ve yöntemine dair detaylı bilgiler vermiştir. Genelde vahyin, özelde ise Kur'ân'ın değerini edebi bir dille ifade ettikten sonra meal hazırlama sebebinin, halka açık olarak

¹³⁹ Şener ve diğerleri, s.9.

¹⁴⁰ Biyografi; Mustafa İslamoğlu Kimdir?. (t.y.). <https://mustafaislamoglu.com/biyografi/> (17 Temmuz 2020).

¹⁴¹ Halis Demir bu eser hakkında eleştirilerde bulunduğu “ ‘Hayat Kitabı Kur'an-Gerekçeli Meal-Tefsir' Üzerine” isimli bir makale çalışması hazırlamıştır. (Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 36, Erzurum 2011)

yaptığı tefsir derslerindeki meal çalışmasından hareketle olgun bir meal ortaya koymak olduğunu belirtmiştir. Kur'ân'ın ilk muhatapları üzerindeki dönüştürücü etkiden bahseden yazar, bu dönüşümün "dînî boyuta sahip yeni kavramlar oluşturmak, uygulamaya ve anlamaya dair yeni hükümler öğretmek, önceki kavimlerin yaşadıklarını anlatarak muhatabın şahsiyetini oluşturmak ve Kur'ân'ın bütün halde okunup anlaşılması ile onu insanlara hayat rehberi kılmak" şeklinde dört safhadan geçerek gerçekleştiğini ifade etmiştir. Sonraki muhataplar tarafından lafızların manadan daha çok önemsenmesi neticesinde Kur'ân'ın yaşanabilir bir hayat kitabı olma özelliğinin göz ardı edilmesi probleminin oluştuğunu söyleyen yazar, bu mealin Kur'ân'ın anlamının değerini yeniden göz önüne çıkararak ilahi maksadı anlayıp yaşamaya vesile olacağını ifade etmiştir.¹⁴²

Vahyin ve Kur'ân'ın tanımına yer veren yazar Kur'ân'ın çeşitli özelliklerini zikretmiştir. Devamında bir metni başka bir dile tercüme etmenin zorluğunu ifade ederken benzetme yaparak tercümenin fotoğraf çekmeye ya da bir şeyin resmini yapmaya benzemediğini söylemiştir. Tercümenin asıl metnin yerine geçemeyeceğinin altını çizen yazar, Arapça gibi köklü ve zengin bir dile ve ilahi kelimeler olma vasfına sahip olan Kur'ân'ın tercümesinin zorluğunun daha fazla olduğunu vurgulamıştır. Bu yüzden meal isimlendirmesinin isabetliliğine katıldığını belirtmiş ve hiçbir mealin, metni nihai anlamda kuşatamayacağına değinmiştir. Hazırlanan meallerin Kur'ân çevirisinde son nokta olmasının imkansız olduğunu ve bunu iddia etmenin lafzı tüketmek olduğunu halbuki Allah kelamının tükenmez vasıfta olduğunu belirtmiştir. Anlamın değişmesinin Kur'ân'ın insanlar üzerindeki gücünün bir göstergesi olduğunu ifade etmiştir.¹⁴³

İslamoğlu mealde kullandığı üslubu; anlam açısından, dil açısından, çeviri açısından, estetik ve belagat açısından ve tertip açısından şeklinde beş gruba ayırmıştır. Anlam açısından kullandığı üslubu anlatırken; bir metnin anlaşılmasının yazar merkezli anlama, metin merkezli anlama veya okur merkezli anlama türlerinden birine uymakla mümkün olduğunu söyleyen İslamoğlu, meali hazırlarken mevcut tefsirlerden yararlanarak ve onlara sırt çevirmeyerek klasik usûle uyduğunu ifade etmiştir. Metnin birden çok anlam sunması nedeniyle alternatif anlamları dipnotlarda verdiğini belirterek alternatif anlamların kitapta sunulan anlamlardan ibaret olmadığını, dipnotlardaki anlamların mealde verdiklerine en yakın olan alternatif anlamlardan olduğunu eklemiştir. İslamoğlu, mealde lafız mana ve

¹⁴² Mustafa İslamoğlu, Hayat Kitabı Kur'ân/Gerekçeli Meal-Tefsir, 2.Baskı, İstanbul:Düşün Yayıncılık, 2008, s.12, 13.

¹⁴³ İslamoğlu, s.13-17.

bağlama riayet etmeye özen gösterdiğini belirtmiştir. Kelimelere anlam verirken zaman içinde kazandığı terim anlamlarla çeviri yapmaktan kaçındığını beyan eden İslamoğlu, anlamları seçerken Kur'ân'ın bütünlüğünü, Arap dili kurallarını ve lafza uygun olmasını esas aldığını ifade etmiştir. Kur'ân metnine çeviri yoluyla zorla bir şeyler söyletmenin mümkün fakat bariz bir hata olduğunu söyleyerek kendisinin de böyle bir şeyi yapmış olması ihtimalinin bulunduğunu belirtip bunu kasten yapmadığını ifade etmiştir.¹⁴⁴

Mealde dil açısından kullandığı yöntemi anlatan İslamoğlu; dilin sabit ve belirli değil de canlı olduğu görüşüne katıldığını ifade ederek, kelimelerin lügat anlamını çeviride kullandığını belirtmiştir. Mutlak surette eş anlamlı kelimeler olamayacağını düşünenlerden olduğunu belirttikten sonra ise kelimeler arasında anlam yakınlığı olabileceğini ifade etmiştir. İslamoğlu, Kur'ân'da geçen her kelime ve harfin ehemmiyetine işaret ederek bunları mümkün surette çeviride değerlendirildiğini ve Kur'ân lafzında ziyade bir harf olmadığını ifade etmiştir. Deyimlerin çevirisinin ihmal edildiğini belirttikten sonra bunlara çoğu zaman uygun Türkçe karşılıklar bulunduğunu ve fakat bunun kimi zaman mümkün olmadığını belirtmiştir. Bir kelimenin birden fazla anlamda kullanılabileceğinin imkanına değinen İslamoğlu, kelimelerin aynı bağlam içerisinde birden fazla anlama gelmesinin mümkün olmadığını vurgulamıştır.¹⁴⁵

Çeviri açısından mealinde kullandığı yöntemi açıklarken, çevirinin "kaynak dil ve hedef dil arasında lafza ilişkin bir dönüştürme işlemi" olmadığını söyleyen mütercim tam aksine "manaya ilişkin bir taşıma işlemi" olduğunu ifade etmiştir. Bu görüşünün delilli olarak ise İbn Abbas' a "Tercümânü'l- Kur'ân" lakabının verilmesini göstermiştir. Çeviride kullandığı tercüme türünün harfî tercüme ve tefsîrî tercümenin hassas bir karışımı olduğunu ifade etmiştir. Metinde lafzî karşılığı bulunmayan kelimeleri çeviride parantez içine aldığını belirtmiştir. Ayetlerin mealini verirken öncelikle Allah'ın o ayetteki muradının ne olduğunu saptamayı amaçlamıştır. Çeviride asıl metin ve hedef dildeki metnin eşdeğer olması gerektiğini söyleyen İslamoğlu, bu kuralı elinden geldiği kadar yerine getirdiğini belirtmiştir. Yakın ya da benzer anlamlı kelimeleri çevirirken hepsine aynı karşılıklar vermek yerine farklı ama birbirine yakın Türkçe kelimeler kullanmaya çalıştığını beyan etmiştir. Türkçe'de yer etmiş ve doğru anlamı ile yaygınlaşmış olan Arapça kelimelerin çevirisini ise değişiklik yapmadan aynen aktardığını ifade etmiştir.¹⁴⁶

¹⁴⁴ İslamoğlu, s.18-22.

¹⁴⁵ İslamoğlu, s.22-24.

¹⁴⁶ İslamoğlu, s.24-27.

Meal yöntemindeki estetik belagat üslubunu anlatırken Sibeveyh (v. 180/796), Ferrâ (v. 207/822), Müberred (v. 286/900), Sa'leb (v. 291/904) ve Zeccâc (v. 311/923) ile oluşan ve Ebu Ali Fârisî (v. 377/987) ile devam eden dil ekolünün İbn Cinnî (v. 392/1002), İbn Fâris (v. 395/1004), Abdulkâhir Cürcânî (v. 471/1078-79), Râgıb el-İsfahânî (v. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği) ve Zemahşerî (v. 538/1144) gibi önemli isimlerle zirveye taşındığını ifade eden İslamoğlu bu alimlerin izlerinden giderek mana-gramer ile nahiv-belagati birbirinden ayırmayan bir usûl takip ettiğini ifade etmiştir. İnşa ve haber cümleleri arasındaki farkları meale yansıtmak için ise noktalama işaretlerinden faydalandığını belirtmiştir. Çeviri boyunca lafız takdirinden kaçındığını ve bunun gereksiz olduğunu söyleyen mütercim, Kur'ân'daki iç musiki ve şiiri çeviriye yansıtmaya çalıştığını ve bunun ne kadar zor olduğunu eklemiştir. Hatta ayet sonlarındaki ses uyumunu yakalamak için Türkçe'nin imkanlarını zorladığını söylemiştir.¹⁴⁷

Son olarak tertip açısından kullandığı yöntemi anlatan İslamoğlu, ayetlerin çevirisinde Hz. Osman'ın Mushaf tertibine uyduğunu söyleyerek bütün surelerin başında vermiş olduğu giriş bölümünde surenin isimlendirilmesi ve surenin iniş zamanının tespitine dair açıklamalara yer verdiğini ifade etmiştir. Diğer Mushafların tertibine de yer verdiğini ekleyerek sebep-i nüzul rivayetlerini değerlendirmenin zorluğuna işaret etmiştir. Mealinde anlamı öncelediği için ayet ayet çeviri yerine pasajlar arasındaki bağlantıya dayanan bir çevirinin daha iyi olduğunu söyleyen İslamoğlu, ayetleri bir arada çevirmenin de doğru olmadığını söyleyerek ayet ayet çeviri yaptığını beyan etmiştir. Mealin sonunda verdiği dizinde ise "mealın ruhuna ve kavramsal dünyasına ulaşmayı mümkün kılan" bir dizin oluşturmaya gayret ettiğini söylemiştir.¹⁴⁸

15. Mustafa Öztürk; Kur'ân-ı Kerim Meali (Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri)

Mustafa Öztürk, 1965'te Giresun'da doğmuştur. İlk ve orta öğretimini burada tamamlamıştır. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde yükseköğrenimini tamamlayan Öztürk, bir süre öğretmen olarak görev yapmıştır. Bu sırada Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tefsir Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını tamamlamıştır. Aynı üniversitede araştırma görevlisi olarak göreve başlayan Öztürk doktora tezini de burada tamamlamıştır. 2003'te Çukurova

¹⁴⁷ İslamoğlu, s.27-28.

¹⁴⁸ İslamoğlu, s.29, 30.

Üniversitesi'nde yardımcı doçent olmuş, 2011'de profesör unvanını almıştır. 2017'den beri Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyeliği yapmaktadır.¹⁴⁹

Öztürk, ilk baskısı 2015'te yapılan eserinin¹⁵⁰ yeni baskısına yazdığı mukaddimede ilk olarak "meal" kelimesini ele almıştır. Bu kullanımın Türkiye'de yaygınlaştığını belirten mütercim, bu durumun yakın tarihteki fikrî gelişmelerle alakalı olduğunu söylemiştir. Devamında devlet emriyle Kur'ân'ın çevirisinin yapılmasını ve Elmalılı ve Hasan Basri Çantay meallerinin diğer mealler üzerindeki etkisini anlatmıştır. Meal kelimesi üzerindeki yorumlarını sürdürerek "te'vil" teriminin aksine yorumlamada bir keyfilik taşıdığını belirttikten sonra bu kelimenin anlamının kapsamına giren "yorum katmak" meselesi üzerinde durmuş ve tercüme çıkmazına bir çözüm olarak kullanılan bu kelimenin daha ziyade tefsiri tercümeye imkan verdiğini belirtmiştir. Çeviri konusunda gelenekte bulunan bu ihtiyatın Kur'ân'da Allah'ın muradına kendinden bir şeyler ilave etme kaygısından kaynaklandığını söyleyen Öztürk meal yazmak için gerekli olan şartların genel olarak kalamî anlayışa uygun olmakla ilgili olduğunu ve bu anlayışın tercümeyi şekillendirdiğini ifade etmiştir. Türkiye'deki meal yazımının teşekkülüne kısaca değinmekle birlikte meal kavramının Cumhuriyetten bu yana nasıl şekillendiğini ve nelerden etkilendiğini mukaddimesinde anlatmıştır.¹⁵¹

Sunuş başlığı altında Kur'ân-ı Kerîm'in nüzulünden bahseden Öztürk, keyfiyetinin bilinemeyeceğini ifade ettikten sonra onun bilime değil inanca dayandığına dikkat çekmiştir. Hz. Peygamber (sas)'ın, tebliğ görevini yazılı olmayan ve aralıklarla inen bu vahyi insanlara bildirmekle gerçekleştirdiğini söyleyerek, bu peyderpey inişin Kur'ân'ı bütüncül bir şekilde anlamayı zorlaştırdığını ve siyer bilgisi olmadan ayetleri açıklamanın çok zor olduğunu ifade etmiştir. Kur'ân'ın çok derin ve eşsiz bir belagate sahip olduğundan dolayı harfi tercümelerin bile takdiri ifadelerle dolu olduğunu söyleyen Öztürk, ayetler etrafında en doğru yorumu yapmak için Kur'ân'ın nüzulüne yakın olan nesilden gelen rivayetleri önemsemek gerektiğini, Kur'ân'daki kavramların günümüz dünyasının kavramlarıyla açıklanamayacağını vurgulamıştır. Kur'ân'ın asıl amacının tarihsel veya bilimsel bilgi vermek değil iki dünyada felaha erdirecek bilgileri insanlara sunmak olduğunu söyleyerek bu mesajı ifade eden vahyin kimi zaman evrensel kimi zaman yerel özellikler taşıdığını ifade etmiştir. Yerel özellikleri olan ayetlerdeki hususlara dikkat çeken Öztürk günümüzde yürürlükte olmayan cariyelik ve

¹⁴⁹ Mustafa Öztürk, **Kur'ân-ı Kerim Meali :Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri**, 2.baskı, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018, s.1.

¹⁵⁰ Mustafa Öztürk'ün mealı üzerine bazı eleştiriler yapılmıştır. Mesut Kaya'nın "Kur'an Meallerinde Şaz Yorumların Varlığı ve Öznellik Problemi -Mustafa Öztürk'ün Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri'si Örneği" (Marife: Dini Araştırmalar Dergisi [Bilimsel Birikim], 2019, cilt: XIX, sayı: 2) adlı makalesi bunlardan birisidir.

¹⁵¹ Mustafa Öztürk, *Kur'ân-ı Kerim Meali: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, s.7-14.

kölelik gibi müesseseleri bugünün şartlarından hareketle eleştirenleri kınamıştır. Ayetlerin özelliklerinden bahsederken hepsinin anlam açısından değeri eşit olmakla birlikte mesajın önemi açısından aynı değerde olmadığını söyleyerek bu görüşünü örneklerle açıklamıştır. Çeviri konusunda dikkat edilmesi gereken hususlardan biri olarak ayetlerde kimi zaman seci oluşturmak için gelen bazı kelimeler Türkçe'ye aktarılırken anlatım bozukluğu oluştursa da ayetin eksik tercüme edilmemesi için bu tür ifadelerin çevrilmesi gerektiğini söylemiştir.¹⁵²

Mealinin özelliklerinden bahseden Öztürk, bazı ayetlere dair verdiği anlamların çoğu mealden farklı olmakla birlikte, bu anlamları verirken klasik tefsir literatüründeki eserlerden yararlandığını ifade etmiştir. Mealini hazırlarken yararlandığı eserleri sıralayan Öztürk, tezimizde inceleyeceğimiz iki eser olan Elmalılı ve Çantay'ın eserlerini de zikretmiştir. Mütercim, meallerde birbirine çok benzeyen ifadelerin yer almasını meal sahiplerinin daha çok mezheplerin son halini aldığı dönemlerdeki eserlerden yararlanmalarına bağlamıştır. Kendisi ise ayetlerdeki ifadelere kelâmî ve fikhî terminoloji oluşmadan önceki anlamları verebilmek için mezheplerin oluşumundan önceki temel klasik eserlerden yararlandığını ifade etmiştir. Klasik eserlerle birlikte modern tefsirlerden de yararlandığını ifade eden Öztürk, yine de birçok ayetin çevirisinde zorlandığını beyan etmiştir. Mealın gözden geçirilmiş baskısında, çalışmamızda inceleyeceğimiz meallerden olan Şener, Sofuoğlu ve Mustafa Yıldırım'ın ortak çalışması olan mealden yararlandığını eklemiştir.¹⁵³

Öztürk mealini yazarken kullandığı yöntemi maddeler halinde sıralamıştır, biz bu maddeleri şu şekilde özetleyebiliriz:

- Çeviride akıcı bir dil kullanmaya gayret etmiştir.
- Ayetlerdeki cümle yapılarını çeviride dikkate almış, ünlem bildiren ifadeleri noktalama işaretleri ve ünlem ifadeleri ile karşılamıştır.
- Motamot tercümeden kaçınmıştır. Bazı açıklamaları parantezli bazılarını ise parantezsiz vermiştir.
- Çalışmanın meal olması ile birlikte gerekli olduğunu düşünerek birçok ayette açıklamalar eklemiştir.
- Özellikle nidalarından sonra gelen zamirleri açıklayıcı bir şekilde çevirmeye dikkat etmiştir.

¹⁵² Mustafa Öztürk, *Kur'ân-ı Kerim Meali :Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, s.15-21.

¹⁵³ Mustafa Öztürk, *Kur'ân-ı Kerim Meali: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, s.21-23.

- Bazı yerlerdeki ifadeler umumi olmasına rağmen bağlamın öyle gerektirmesinden dolayı hususi bir ifade gibi çevirmiştir. Aynı şekilde ma'rifelik takısı ile gelen cins isimlere de ayetin içeriğine göre anlamlar vermiştir.
- Kur'ân'daki bazı anahtar kelimelerin çevirisinde titiz davranmış, terimsel anlamlar vermekten kaçınmıştır.
- Mümin, kafir, münafık gibi bazı kelimeler tek kelimeyle karşılanamadığı için bu kelimeleri çevirmeyerek olduğu gibi vermiştir. Fakat eserin sunuş kısmında bu kelimeleri tanımlamıştır.
- Kur'ân'da çokça geçen bazı kelimelere tarihsel bağlamına uygun bir şekilde farklı anlamlar vermiştir.
- Ayet sonlarındaki Allah'ın sıfatlarını belirten kelimeleri açıklayıcı bir şekilde çevirmiştir.
- Bazı deyim ve ibarelere diğer meallere kıyasla daha Türkçe olan karşılıklar vermiştir.
- Hissî mucize bildiren ayetleri bilimsel bir şekilde yorumlamaktan kaçınarak lafzî anlamlar vermiştir. Tevil etmesi gereken yerlerde ise Ehl-i Sünnet akidesine uygun te'viller yapmıştır.
- Kök anlamı aynı olan fakat farklı ayetlerde geçen kelimelere farklı anlamlar vermiştir.
- Esmâ-i hüsnâdan olan kelimelere bazı yerlerde hususi anlamlar verirken genel olarak bu kelimeleri umûmî bir şekilde çevirmiştir.
- Ayetleri çevirirken anakronizme düşmemeye gayret etmiştir.
- Müşriklerin ifadelerini içeren ayetlerdeki sert ve alaycı ifadeleri çevirirken bunları yumuşatmak gibi bir yöntem izlememiştir.
- Bağlaçlar kullanarak ayetler arasında kopukluk olmasını engellemeye çalışmıştır.
- Bazı kelimelerin çevirisinde Hafs rivayetiyle gelen Asım kıraatinden farklı rivayetleri esas almıştır.
- Bazı ayetlerde bazı delillere dayanarak fiil kipini değiştirerek çevirmiştir.
- Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir isimli eserden yararlanarak her surenin başında nüzul dönemi özellikleri ve sebebine dair bilgi vermiştir.¹⁵⁴

Öztürk üç yıla yakın bir zaman diliminde hazırladığı bu çalışmada bazı ayetlerin çevirisi üzerinde yapılmış olan makale çalışmalarından faydalandığını belirtmiş ve bu

¹⁵⁴ Mustafa Öztürk, *Kur'ân-ı Kerim Mealî: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, s.23-39.

Çalışmaların sahiplerine teşekkür etmiştir. Birinci baskıda tespit ettiği hataları ikinci baskıda düzelttiğini ifade etmiştir.¹⁵⁵

¹⁵⁵ Mustafa ztrk, *Kur'ân-ı Kerim Mealı: Anlam ve Yorum Merkezli eviri*, s.39, 40.

II. BÖLÜM: KUR'AN MEALLERİNDE HATA OLUŞMASINA YOL AÇAN ETMENLER

A. TEMEL ETMENLER

Kur'ân meallerindeki hatalar konusunda yapılan çalışmalarda, sebeplerden ziyade hataların kendisine odaklanılmaktadır. Fakat bu hatalar tek yönlü olmayıp birkaç etmeden kaynaklanabilmektedir. Bunları kısaca “temel” ve “çevresel” şeklinde iki sınıf altında toplamayı tercih ettik. Temel etmenler sorunun ön planında yer alan etmenlerdir. Zira bir eser incelenirken onun içeriği ve hazırlayan kişinin nitelikleri önemlidir. Söz konusu eserde hata tespit edildiği vakit bu hatalar, içerikte kullanılan üslup ve eseri hazırlayan kişinin o işteki kabiliyeti açısından incelenir. Bu nedenle Kur'ân meallerindeki hataların temel etmenleri “çeviren” ve “çevirinin tabiatı”ndan kaynaklanan sebepler olarak ikiye ayrılabilir.

1. Çevirenden Kaynaklanan Sebepler

Meallerdeki hatalarda genellikle odaklanılan husus meallerdeki hatalardır. Bazı mealler üzerinde mukayeseli veya münferiden ele alınarak yapılan çalışmalar olmakla birlikte meal sahiplerinin kimliği ile ilgili çalışmalar fazla değildir. Tabi ki ortaya çıkan ürün meal sahibinin kimliğinden daha önemlidir. Fakat mealin kalitesini belirleyen en önemli etmenin çevirmenin sahip olduğu özellikler olduğu söylenebilir. Bu başlık altında çevirmenin şahsiyetinden kaynaklanıp meallerde hata oluşmasına neden olan etmenler işlenecektir.

Tezimizde incelemek üzere seçtiğimiz on beş meal sahibi bir önceki bölümde de tanıttığımız üzere İslâmî ilimlere hakim olan ve çoğunluğu akademide bulunan kişilerdir. Bu nedenle ve meallerdeki hataları mütercimler açısından inceleyebilmek için, bu ana başlık altında ulaşabildiğimiz bütün meal sahiplerinin eğitim aldıkları alanlar ve Kur'ân tercümesi için gerekli olduğunu düşündüğümüz hususlar açısından değerlendirmenin uygun olacağını düşünmekteyiz. Listede zikredeceğimiz bazı yazarların eserleri tefsirli meallerdir.

1.1. Ehliyet ve Liyakat Meselesi

Allah kelâmının Türkçe'ye çevrilmesi gibi ağır sorumluluk gerektiren son derece mühim bir işe girişenlerin taşınması gereken birtakım özellikler vardır. Bunlar dışarıdan ölçülebilen özellikler olmamakla birlikte, ortaya konulan eserlerin kalitesi sahibinin bu işe ne kadar vakıf olduğu hakkında ipuçları vermektedir. Meal sahibinin önce dînî alanda otorite olması beklenir. Dini alan bilgisi ise genelde İlahiyat veya medrese mezuniyetini gerektirir.

Kur'an'ı anlayıp açıklamak da tüm İslami disiplinlerden ziyade Tefsir ilminin uhdesinde olduğu için, meal sahibinin bu ilimde bir behresi olması şarttır. Mütercim çeviri ve Kur'an ilimlerinde mahir olmadığında meallerde çeviride birçok hata ortaya çıkmaktadır.¹⁵⁶

Hakkında bilgiye ulaşamadığımız birkaç kişi dışında kalan 150 meal sahibinin eğitim gördüğü alanları incelediğimizde karşımıza farklı alanlar ortaya çıkmaktadır. Bu alanları "ilahiyat akademisyeni olanlar ve olmayanlar" şeklinde iki temel başlık altında inceleyebiliriz. İlahiyat/İslami ilimler eğitimi öncelikle ve akademisyen olmayanları alanlarına göre gruplayarak oluşturduğumuz listelerden hareketle şu tablolar ortaya çıkmaktadır:

Tablo 1.A: İlahiyat Akademisyeni Olmayan Meal Sahipleri I

		Branşlar					
Meal Sahipleri		İslami İlimler/ İlahiyat	Askeriye	Veterinerlik	Edebiyat	Gazeteci/ Yazar	Felsefe
1	İsmail Hakkı İzmirli	+			+		+
2	Osman Raşit Efendi	+					
3	Ömer Rıza Doğrul	+				+	
4	Mehmet Akif Ersoy	+		+	+	+	
5	Elmalılı	+					
6	Hoca Rasim Efendi	+					
7	Besim Atalay	+			+		
8	Ali Fikri Yavuz	+					
9	Atıf Tüzüner	+					
10	Ahmet Davudoğlu	+					
11	Mahmut Toptaş	+					
12	Enver Baytan	+					
13	Beşir Eryarsoy (2 yazarlı heyet)	+					
14	İhsan Atasoy	+					
15	Şaban Döğen (6 yazarlı heyet)	+					

¹⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Faruk Gürbüz, Tercüme Problemleri ve Mealler.

		Branşlar					
Meal Sahipleri		İslami İlimler/ İlahiyat	Askeriye	Veterinerlik	Edebiyat	Gazeteci/ Yazar	Felsefe
16	İsmail Mutlu (6 yazarlı heyet)	+					
17	Salih Parlak	+					
18	Sami Kocaoğlu	+	+				
19	Süleyman Günver	+	+				
20	Ali Kara	+					
21	Veli Tahir Erdoğan	+					
22	Cemal Uşşak (6 yazarlı heyet)	+				+	
23	Ahmet Çelen	+					
24	Hasip Asutay	+					
25	Mehmet Emin Düvenci	+			+		
26	Osman Kesioğlu	+					
27	Mustafa Sağ	+					
28	Mustafa İslamoğlu	+				+	
29	Burhan Orhan	+					
30	R. İhsan Eliacı	+					
31	Ahmet Okutan	+					
32	Güngör Kızılbağ	+					
33	Mehmet Türk	+					
34	M. Cemil Kılıç	+					
35	Mehmet Nuri Yılmaz	+					
36	Mustafa Yıldız	+					
37	Ömer Karataş	+					
38	Tuncer Namli	+					
39	Ümit Şimşek					+	
40	Hasan Karakaya					+	

		Branşlar					
Meal Sahipleri		İslami İlimler/ İlahiyat	Askeriye	Veterinerlik	Edebiyat	Gazeteci/ Yazar	Felsefe
	(5 yazarlı heyet)						
41	Cemil Said		+			+	
42	Süleyman Tevfik Özzorluoğlu					+	
43	Hacı Murat Sertoğlu					+	
44	Adil Ali Atalay					+	
45	Murtaza Turabi					+	
46	İsmail Kazdal					+	
47	Kenan Seyithanoğlu (5 yazarlı heyet)					+	
48	Mehmet Süslü (5 yazarlı heyet)					+	
49	Nazmi(Nizami) Sakallıoğlu				?	+	
50	Yüksel Mert					+	

Tablo 1.B. İlahiyat Akademisyeni Olmayan Meal Sahipleri II

		Branşlar					
Meal Sahipleri		Ekonomi/ Ticaret	Eczacılık	Makina	Medrese	Edebiyat	Hukuk
51	Hasan Basri Çantay	+			+	+	+
52	İskender Ali Evrenosoğlu	+					
53	Hüseyin Kâzım Kadri (heyet, ?)	+					

		Branşlar					
Meal Sahipleri		Ekonomi/ Ticaret	Eczacılık	Makina	Medrese	Edebiyat	Hukuk
54	Medine Balcı		+		+		
55	Ali Rıza Sağman				+		+
56	Ömer Sevinçgöl			+			
57	Abdülbaki Gölpınarlı				+	+	
58	Abdullah Aydın				+		
59	Ahmet Dursun Akdoğan				+		
60	Ahmed Hulusi				+?		
61	Bahaeddin Sağlam				+		
62	Celal Yıldırım				+		
63	Hakkı Yılmaz				+		
64	Hayri Yıldızlı				+		
65	Enver Baytan				+		
66	Mahmut Ustaosmanoğlu				+		
67	Metin Saruhan				+		
68	Ömer Öngüt				+		
69	Salih Özbey				+		
70	Mehmed Paksu (6 yazarlı heyet)					+	
71	Ali Ünal					+	

Tablo 1.C: İlahiyat Akademisyeni Olmayan Meal Sahipleri III

		Branşlar					
Meal Sahipleri		Tarih	Arap Dili ve Edebiyatı	İdari Bilimler	Medrese	Eğitim/ Pedagoji	Elektrik
72	Said Alpsoy	+					
73	Şevket Gürel	+					
74	Şaban Piriş		+				
75	Ahmet Didin				+		+
76	İsmail Hakkı Baltacıoğlu					+	
77	Edip Yüksel			+			

Tablo 1.D: İlahiyat Akademisyeni Olmayan Meal Sahipleri IV

		Branşlar					
Meal Sahipleri		Tıp	Hukuk	İşletme	İlahiyat/ İslami İlimler	Edebiyat	İktisat
78	Bekir Sadak		+		+		
79	Sadi Irmak	+					
80	Bedri Noyan	+				+	
81	Sadık Türkmen	+					
82	Mehmet Akçay	+					
83	Orhan Kuntman	+					
84	Gazi Özdemir	+					
85	Mehmet Ziya Örmeci	+					
86	Mehmet Akçay	+					
87	Mevlüt Akça	+					
88	Muhammed Celal Şems	+?			+		
89	Münir Derman	+			+		

		Branşlar					
Meal Sahipleri		Tıp	Hukuk	İşletme	İlahiyat/ İslami İlimler	Edebiyat	İktisat
90	Mete Firidin	+					
91	Osman Nebioğlu		+				+
92	Mehmet Türk				+		
93	Cemal Külünkoğlu		+	+			
94	Mahmut Özdemir			+			

Tablo1.E. İlahiyat Akademisyeni Olmayan Meal Yazarları V

		Branşlar					
Meal Sahipleri		İlahiyat/ İslami İlimler	Türk Dili ve Edebiyatı	Arap- Fars Dili ve Edebiyatı	Sosyal Bilimler/ Sosyoloji	Hukuk	Polimer Ürünleri Mühendisliği
95	Abdullah Parlıyan	+					
96	Ali Akın	+					
97	Kadri Çelik	+					
98	Harun Yıldırım	+					
99	Mehmet Ali Eroğlu		+	+			
100	Ahmet Tekin	+			+	+	
101	Niyazi Kahveci	+			+		

		Branşlar					
Meal Sahipleri		İlahiyat/ İslami İlimler	Türk Dili ve Edebiyatı	Arap- Fars Dili ve Edebiyatı	Sosyal Bilimler/ Sosyoloji	Hukuk	Polimer Ürünleri Mühendisliği
102	Sonia Cihangir	+					+

Tablo 2.A: İlahiyat Akademisyeni Olan Meal Sahipleri I

		Anabilim Dalları					
Meal Sahipleri		Tefsir	İslam Tarihi	Hadis	Arap Dili ve Belâgatı/Türk İslam Sanatları	Din Psikolojisi	Mantık
1	Salih Akdemir	+					
2	Süleyman Ateş	+					
3	Ali Özek (6 yazarlı heyet)	+					
4	Halil Altuntaş (2 yazarlı heyet)	+					
5	Sadrettin Gümüş (6 yazarlı heyet)	+					
6	Yakup Çiçek (3 yazarlı heyet)	+					
7	Muhsin Demirci (3 yazarlı heyet)	+					

		Anabilim Dalları					
Meal Sahipleri		Tefsir	İslam Tarihi	Hadis	Arap Dili ve Belâgatı/Türk İslam Sanatları	Din Psikolojisi	Mantık
8	Murat Sülün	+					
9	Mustafa Öztürk	+					
10	Ömer Çelik	+					
11	Hasan Elik (2 yazarlı heyet)	+					
12	Ali Turgut (6 yazarlı heyet)	+					
13	Zeki Duman	+					
14	Ömer Dumlu (2 yazarlı heyet)	+					
15	Yusuf Işıcık	+					
16	Muhammed Coşkun (2 yazarlı heyet)	+					
17	Nusrettin Bolelli (2 yazarlı heyet)				+		
18	Hasan Tahsin Feyizli*	+(Kıraat)					
19	Ziya Kazıcı (2 yazarlı heyet)		+				
20	Mustafa Hizmetli		+				

* Avrupa İslam Üniversitesi'nde eğitimini tamamlamıştır. Türkiye'de akademik görevi bulunmamaktadır.

		Anabilim Dalları					
Meal Sahipleri		Tefsir	İslam Tarihi	Hadis	Arap Dili ve Belâgatı/Türk İslam Sanatları	Din Psikolojisi	Mantık
21	Ahmet Ağırakça (2 yazarlı heyet)		+				
22	Ahmet Varol			+			
23	M.Cemal Sofuoğlu (3 yazarlı heyet)			+			
24	Talat Koçyiğit			+			
25	M.Yaşar Kandemir (3 yazarlı heyet)			+			
26	Halit Zevalsiz (3 yazarlı heyet)				+		
27	Hüseyin Elmalı (2 yazarlı heyet)				+		
28	Nedim Yılmaz				+		
29	Mehmet Çakır				+		
30	Nusret Çam				+		
31	Hamdi Aktaş				+		
32	Hüseyin Peker					+	

		Anabilim Dalları					
Meal Sahipleri		Tefsir	İslam Tarihi	Hadis	Arap Dili ve Belâgatı/Türk İslam Sanatları	Din Psikolojisi	Mantık
33	Necip Taylan (2 yazarlı heyet)						+

Tablo 2.B: İlahiyat Akademisyeni Olan Meal Yazarları II

		Anabilim Dalları					
Meal Sahipleri		İslam Hukuku	İslam Felsefesi	Din Sosyolojisi	Kelam/ İslam Mezhepleri Tarihi	Din Eğitimi	Ahlak/ Tasavvuf
34	İ. Kafi Dönmez (6 yazarlı heyet)	+					
35	Muzaffer Şahin(2 yazarlı heyet)	+					
36	Hayrettin Karaman (6 yazarlı heyet)	+					
37	Hamdi Döndüren	+					
38	Mustafa Yıldırım (3 yazarlı heyet)	+					
39	Abdulkadir Şener (3 yazarlı heyet)	+					
40	Hüseyin Atay				+		

		Anabilim Dalları					
Meal Sahipleri		İslam Hukuku	İslam Felsefesi	Din Sosyolojisi	Kelam/ İslam Mezhepleri Tarihi	Din Eğitimi	Ahlak/ Tasavvuf
41	Y. Nuri Öztürk		+				
42	Abdullah Manaz*		+				
43	Zekeriya Beyaz			+			
44	Yaşar Kutluay (2 yazarlı heyet)				+		
45	Arif Aytekin				+		
46	Bayraktar Bayraklı					+	
47	Mustafa Çağrıçı (6 yazarlı heyet)						+
48	Niyazi Beki (2 yazarlı heyet)						+

Meal sahiplerinin eğitim geçmişlerini yansıtan bu tablolar ülkemizde meal alanında çalışanlar hakkında genel bir izlenim sunmaktadır. Bu tablolar meal hazırlayanların bizzat kendilerinin ya da yayınevlerinin internette paylaştığı bilgilerden yola çıkarak hazırlanmıştır. Bir kısmı ise meal sahipleri ve yayınevleri ile iletişime geçilerek elde edilmiştir. Bilgilerine ulaşamadığımız birkaç kişi dışında hemen her meal sahibinin eğitim gördüğü alan/alanlar bu tablolarda yer almaktadır. Hali hazırda mevcut meallerin sayısının 300 küsüre ulaştığı tahmin edilmektedir. Hazırlamış olduğumuz tabloda ise 150 meal sahibi yer almaktadır. Listenin meal sayısı kadar meal sahibini içermemesinin en önemli sebebi, çoğu yayın evinin meallerini Elmalılı ve Hasan Basri Çantay gibi yazarların mealleri üzerinde sadeleştirme yaparak hazırlamış olması ve bunların mevcut meal sayısını artırmasıdır. Diğer nedenler ise

* Manaz doktora çalışmasını tamamladıktan sonra akademiye devam etmemiştir.

yayınevlerinin kendi yayınlarına ait meal hazırlama arzusu ile özellikle Elmalılı gibi telif hakkı olmayan meallerden yararlanarak meal basmaları ve satır arası- Arapça metinli/ metinsiz gibi ayrı ayrı mealler hazırlamalarıdır. Tablolarda yer alan meal sahiplerinin hepsi meallerini tek başlarına hazırlamış değillerdir. 150 meal sahibi arasından 34 kişi hiç münferit meali olmayan; heyet ile meal hazırlayan isimlerdir. Bu 34 kişinin isimlerinin yanında heyet ibaresi ve kaç kişi ile yazdıkları belirtilmiştir.

Meal hazırlamak için gereken en temel şartlardan birinin dînî birikime sahip olmak olduğu söylenebilir. Bu birikim ülkemizde İmam-Hatip okulları, İlahiyat fakülteleri gibi resmi kurumlardaki eğitimler yoluyla elde edilebileceği gibi medrese eğitimi gibi geleneksel eğitim metotları ile de elde edilebilir. Tabloya baktığımızda meal/Kur'ân tercümesi hazırlayan 150 kişiden 102'si ilahiyat akademisyeni olmayan meal sahipleridir. Bu sayı meal sahibi toplamının üçte ikisine denk gelmektedir. 102 kişi içerisinde 49 tanesi yurt içi veya yurt dışında İlahiyat/İslami İlimler; 17 kişi ise medrese eğitimi almıştır. Geri kalan 36 kişi ise farklı branşlarda eğitim almıştır. Bu 36 kişinin bazıları İmam-Hatip Okulu mezunu olmakla birlikte bazılarının dini eğitimlerine dair bilgi yoktur. Medrese eğitimi alanların eğitimlerinin ise belli bir standardı yoktur. Çünkü kimisi muhtelif hocalardan medrese usulü ders okurken; kimisi de tasavvufa veya diğer İslami ilimlere duyduğu meraktan dolayı, kendi çabaları ile bu ilimleri öğrenmişlerdir. Yine medrese eğitimi alan mütercimlerden bazıları ticaret ve diğer serbest mesleklerle meşgul olurken bir yandan da medrese eğitimlerine dayanarak meal hazırlamışlardır. Tıp, hukuk, eczacılık gibi alanlarda eğitim alan bazı meal sahipleri bir yandan da İslami ilimler öğrenmişlerdir. Meal sahipleri içerisinde Caferilik (örn.Murtaza Turabi) ve Alevilik (örn. Nazmi Sakallıoğlu) gibi mezheplere mensup olup meallerini kendi kavramlarına göre hazırlayanlar da vardır.

Farklı branşlarda eğitim görmüş olan mütercimlere baktığımızda; Edebiyat, Gazetecilik, Felsefe, Veterinerlik, Ekonomi, Ticaret, Hukuk, Tıp, Sosyal Bilimler, Makine, Arap dili ve Edebiyatı, İdari Bilimler, Eğitim-Pedagoji, Elektrik, Tarih, İşletme, İktisat, Askeriye, Siyaset, Eczacılık ve Mühendislik alanları karşımıza çıkmaktadır. Bu kadar farklı alanlarla ilgili olan kişilerin meal hazırlamaya ilgi duyarak bu alana yönelmelerinin birçok nedeni olabilir. Öncelikli olarak meal hazırlama işi ülkemizde –özellikle belli bir dönemde- büyük bir ilgi görmüştür. Günümüzde de meal sayısı çok fazla olmakla birlikte artarak devam etmektedir. Yani sebep meallerin az olması değildir. Bazı meal sahipleri, mevcut meallerdeki hataların tekrar edilmediği bir meal hazırlamak amacıyla bu işe yönelmişlerdir. Meal kavramının tercüme kadar zor görülememesi veya meal hazırlamanın diğer alanlardaki gibi derin birikim

gerektirmeyen bir alan olarak görülmesi, farklı branşlarda eğitim görmüş kişileri meal hazırlamaya sevk etmiş olabilir. Farklı alanlardan meal hazırlama işine bu kadar fazla ilginin olmasının bir başka sebebinin, Kur'ân ayetlerini bilimsel bir tarzda açıklamak olduğu da söylenebilir. Ya da kendi uzmanlıklarını mealler üzerinde göstermek istemişlerdir. Mesela Edebiyat alanında eğitim alan bazı yazarlar, Kur'ân'ı şiirsel bir biçimde çevirmeye çalışmışlardır.

Ülkemizde kurulan ilahiyat fakültelerinin sayısı artmakta, bununla birlikte ilahiyat akademisyenlerinin sayısı da artmaktadır. 150 meal sahibi arasında İlahiyat akademisyenlerinden meal sahibi olan 48 kişi vardır. Bu da toplam yazar sayısının üçte birini kapsamaktadır. İlahiyatta meal alanına öncelikle yönelmesi beklenenler Tefsir alanında uzmanlaşanlardır. Tabloya göre akademisyenler arasında 48 kişiden 16'sı Tefsir alanında ihtisas yapmıştır. Bu sayı mevcut meal sahibi sayısına nazaran, Kur'ân meali hazırlama ameliyesinde en etkin olması beklenen bu alan için çok az bir orandır. Diğer alanlarda ise farklı oranlar mevcuttur. Tefsir akademisyenlerinden sonra en fazla meal hazırlayana sahip olan bilim dalı İslam Hukuku'dur ve meal sahipleri arasında 6 İslam Hukukçusu vardır. Bu alanı takip eden diğer alanlar; Arap Dili ve Belagati (6 kişi), Hadis (4 kişi), İslam Tarihi (3 kişi, İslam Felsefesi (2 kişi) ve Kelam (2 kişi)'dir. Meal hazırlamanın sonuçta bir çeviri ameliyesi olması bakımından, Arap Dili ve Belagati'nde ihtisas yapan meal sahiplerinin sayısının az olduğu söylenebilir. Diğer alanlarda ihtisas yapıp meal hazırlayanlar birer kişidir ve bu alanlar da Kıraat, İslam Mezhepleri Tarihi, Ahlak, Tasavvuf, Kelâm, Din Eğitimi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Türk İslam Sanatları Tarihi ve Mantık'tır.

Meal hazırlamaya olan bu büyük ilgi nedeniyle isteyen herkesin kolayca meal hazırlaması, kasıtlı veya kasıtsız olarak mütercimlerin önceki mealleri taklit etmesine yol açmıştır. Bazen de farklı bir yorum yapmış olabilmek amacıyla metindeki iç ve dış bağlama uymayan hatalı çeviriler yapabilmişlerdir. Medrese eğitimi almış olanlar İslami İlimlere dair belli eserlere vakıf olmayı yeterli görmüşlerdir. Ayrıca medrese mezunu mütercimlerden bir kısmının belli bir tarikata ya da cemaate mensup olması kendisini meal hazırlamaya sevk eden hususlardan sayılabilir. Çünkü her cemaatin kendi mealini hazırlayıp müntesiplerine onu tavsiye etmek istemesi mümkündür. Arap Dili ve Edebiyatı alanında eğitim görenler ise meseleye çeviri olması hasebiyle yaklaşmışlardır. Fakat meal hazırlama işi, bir çeviri ameliyesi olmakla birlikte yorum da gerektirir; doğru bir şekilde yorum yapmak ise Kur'ân tefsiri alanında yeterli bilgiye sahip ve donanımlı olmaktan geçer. Gazeteci ve yazarlardan

da meal hazırlamaya büyük ilgi olmuştur. Bu sahada çalışan 16 kişi meal hazırlamıştır. Bu da yine meal hazırlamanın, kitap yayınlama ile ilgili görülmesindendir.

Bu genel değerlendirmelerden sonra, meal sahiplerinin bu işe ehil olup olmadığını söylemenin ancak hepsini teker teker ele almakla mümkün olduğunu hatırlatmak gerekir. Fakat bazı meal sahiplerinin eserlerinden örnek vereceğimiz çevirilerde bazı hatalar içerdiği görülmektedir. Bu hataların nedenlerinden bazıları ise çevirmenin işe vâkıf olduğunun kanıtı olan, aşağıda başlıklar halinde açıklayacağımız özelliklere sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır.

1.1.1. Arapça bilmek

Kur'ân-ı Kerîm'i çevirme ehliyetine sahip olmak için gereken ilk şart şüphesiz Arapça'yı tüm incelikleri ile bilmek ve hedef dile güzel bir şekilde aktarmaya kabiliyetli olmaktır. Arapça bilmeden Kur'ân-ı Kerîm'i tercüme etmeye kalkışmak hem ilmi hem de dînî anlamda büyük bir cürettir. Bu tür bir çeviri ancak Kur'ân'ın farklı dildeki bir tercümesinden çevirmekle ya da mevcut mealleri kopyalamakla mümkün olabilir. Arapça bilmediği söylenen en meşhur isim ise İsmail Hakkı Baltacıoğlu'dur.¹⁵⁷ Murat Sertoğlu ve Osman Nebioğlu'nun da Arapça bilmediği ifade edilmiştir.¹⁵⁸

1.1.2. İslami ilimler tahsili almak

Kur'ân-ı Kerîm'i anlamak için İslami ilimlerin öğrenilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde ayetler meal hazırlayanların şahsi yorumlarına açık hale gelebilir. Esasen bu madde akademisyen olmayanları da kapsamaktadır. İslami ilimlerde ihtisas yapmak da ortaya çıkan eserin ilmi niteliği ve Kur'ân'ın Türkçe'ye güzel bir şekilde çevirisi için gereklidir. Bu alanda ihtisas yapmamış olan ve İslami ilimlerde ihtisasını kendi çabaları ile yapmaya çalışan meal sahiplerine şu isimler örnek verilebilir:

- Sadi Irmak, *Kutsal Kur'an Türkçe Meali*, İstanbul: Akşam Gazetesi [Akşam Matbaası], 1962¹⁵⁹ Irmak ihtisasını Tıp alanında yapmıştır.¹⁶⁰
- İsmail Kazdal, *Kur'an'ı Anlamak Meal - Mini Yorum*, İstanbul: Kur'an Okulu Yayıncılık, 1996. ¹⁶¹Kazdal Sanat Enstitüsü mezunudur. Çeşitli dergilerde yayın yönetmenliği yapmıştır.¹⁶²

¹⁵⁷ Günay, s.488.

¹⁵⁸ Aydar, *Kur'ân-ı Kerîm'in Tercümesi Meselesi*, s.309.

¹⁵⁹ Abay, s.273.

¹⁶⁰ Sadi Irmak. 2009. https://www.tbmm.gov.tr/biyog/cumsen_8.htm (20 Şubat 2020).

¹⁶¹ Abay, s. 277.

¹⁶² İsmail Kazdal. (t.y.) <https://www.biyografya.com/biyografi/10276> (20 Şubat 2020).

- Ahmed Hulusi, *Allah İlminden Yansımalarla Kur'ân-ı Kerîm Çözümü*, İstanbul:Kitsan, 2010.¹⁶³ İslami ilimlere okuduğu eserlerle birlikte ilgi duymaya başladığını söyleyen Hulusi, çalışmalarını bireysel olarak sürdürmüştür.¹⁶⁴ Yazarın tüm eserlerinde olduğu gibi bu bireysel çalışmanın sonucu olan değişik yorumlar, mealde de kendini göstermiştir. Üstelik bu yorumlar bâtinîliğe kayan bir özellik arz etmektedir.¹⁶⁵
- Nazmi (Nizami) Sakallıoğlu, *Ehl-i Beyt Muhiblerine Kelâm-ı Kadim Kur'an-ı Hakîm ve Öz Türkçe Meali*, Ankara: Ayyıldız Yayınları, 1995.¹⁶⁶ Alevi dedelerinden biri olduğu bilinen bu kişinin Ehl-i Beyt'e dair yazıları bulunmakla birlikte İslami ilimler tahsili aldığına dair bir bilgi yoktur. Ayrıca akademisyen de değildir. Kendisine "Dabbetü'l-Arz Profesörü" ismini vermiştir.¹⁶⁷ Bunlara ilave olarak "*Ehl-i Beyt İlminde Alternatif Kur'ân el-Hakiym ve Tefsiri* (Uysallar Yayıncılık 2008)" isminde bir eser hazırlamıştır. Bu eser belli bir kitle dışındakilere hitap etmemektedir.
- İskender Ali Evrenosoğlu, *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meali*, İstanbul: Gün Yayıncılık, 2009, 2013, 2014¹⁶⁸. 2019 yılının Kasım ayında hayatını kaybeden Evrenosoğlu, tahsilini Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu'nda yapmıştır.¹⁶⁹ İslami ilimlere dair tahsil almamıştır. İslami ilimlere dair ilgisi sonradan zuhur eden Evrenosoğlu'nun fikirleri bâtinî bir niteliktedir. Sahip olduğu düşünceler Türkiye'deki birçok Müslüman kesim tarafından bilinmekte ve tasvip edilmemektedir.
- Salih Parlak, *Bilgi Toplumuna Doğru Kur'an-ı Kerim Meal-Tefsiri=Bilgi Toplumu İçin Kur'ân-ı Kerim: Meal - Tefsir Denemesi*, İstanbul: 2001 Yayınları, 2001¹⁷⁰. Medrese eğitimini doğduğu köyde almaya başlayan Parlak ortaöğretim ve lise eğitimine İmam-Hatip okulunda devam etmiş, yükseköğretimini ise Konya Yüksek İslam Enstitüsü'nde tamamlamıştır. Bu süreçte bazı klasik eserleri ferdi olarak okumuştur. Akademisyenliğe devam edemediğini ifade eden Parlak, meslek dersleri öğretmenliği yapmıştır. Bilimle dini hükümleri ve ayetleri yorumlamaya çalıştığı için akademik camiadan kabul görmediğini ifade etmiştir.¹⁷¹ Parlak İslami ilimler tahsili almakla

¹⁶³ Abay, s.281.

¹⁶⁴ Ahmed Hulûsi Kimdir?. (t.y.) <https://www.ahmedhulusi.org/tr/ahmed-hulusi-kimdir> (20 Şubat 2020).

¹⁶⁵ Mustafa Öztürk, Türkçe'deki Telif/Tercüme Meallerin Tanıtılması, Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru Tefsir ve Toplum, Murat Sülün (Ed.), *Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru; Tefsir ve Toplum* içinde (150-201), İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011, s. 184.

¹⁶⁶ Abay, s.277.

¹⁶⁷ Çalışmaları hakkında detaylı bilgi için bakınız: <http://www.dabbetularz1.com/page4.html>

¹⁶⁸ Abay, s.281.

¹⁶⁹ İmam İskender Ali Mihr Hazretleri. (t.y.). mihr.com/kitaplar/263/imam-iskender-ali-mihr-hazretleri (15 Şubat 2020).

¹⁷⁰ Abay, s.278.

¹⁷¹ Salih Parlak. (t.y.). <http://www.salihparlak.com/about/> (15 Şubat 2020).

birlikte mealinde farklı bir yöntem izlemiştir. Çalışmalarının akademik nitelik taşımadığı söylenebilir.¹⁷²

1.1.3. Tefsir alanında ihtisas yapmak

Tefsir ilmi çalışmaları asırlardır Kur'ân'ı anlama etrafında gelişmiştir. Bu ilimle iştigal edenler sadece tefsirle değil diğer ilimlerle de ilgilenmişlerdir. Fakat Kur'ân'ı anlamak söz konusu olduğunda başvurulacak alanların başında Kur'ân ilimleri ve tefsir ilmi gelmiştir. Diğer ilimler, Kur'ân'a ilgilendiği belli başlı ayetler üzerinden yaklaşırken, tefsir ilminin konusu bütün Kur'ân ayetleridir. Tefsirlerde diğer ilimlerden de faydalanılmakla birlikte bu ilim kendine ait külliyattan müteşekkil köklü bir geleneğe sahiptir. Tefsir alanında ihtisas yapanlar ise bu gelenekten faydalanarak Kur'ân'ı anlamaya dair çalışmalar üzerinde yoğunlaşırlar. Kur'ân ilimlerinde ortaya konulan her bir konu, onun anlaşılma çabasının bir sonucudur. Ayrıca ayetlere doğru anlamlar verebilmek için tefsir kaidelerinin bilinmesi önemlidir. Tefsir akademisyenlerinin hazırladığı meallerin diğer İslami ilimlerde mütehassıs olanların meallerinden genel olarak daha iyi olduğu ifade edilmektedir. Buna örnek olarak tefsir dışındaki ilimlerde mütehassıs olan yazarların, mütehassıs oldukları ilimlerdeki kavramları kullanarak tercüme yapmaları gösterilebilir. Fakat bu durumun istisnaları da olabilmektedir ve tefsir alanında mütehassıs olmasa da iyi bir ilmî birikim ve tercüme kabiliyetine sahip olan yazarların başarılı mealleri vardır.¹⁷³

Yukarıda hazırladığımız tablolara bakıldığında tefsir akademisyenlerinin (150 meal sahibi arasında 16 kişi) diğer çevirmenlere oranının yüzde yirmi bile etmediği görülmektedir. Bu akademisyenler arasında da "münferit meal sahipleri" ve "heyet içinde bulunan meal sahipleri" şeklinde bir ayrım yapılabilir.

- a. Münferit meal sahibi Tefsir akademisyenleri: Tablo 2.A'da yer alan meal sahiplerinden; Salih Akdemir, Süleyman Ateş, Murat Sülün, Ömer Çelik, Mustafa Öztürk, Zeki Duman ve Yusuf Işıcık Tefsir alanında akademik ihtisasa sahiptirler.
- b. Heyet içindeki Tefsir akademisyenleri: Tablo 2.A'ya göre heyetle birlikte meal hazırlayan 7 meal sahibi vardır. Bunlar yer aldıkları heyetteki kişi sayısına göre; Ali Özek (6), Ali Turgut (6), Sadrettin Gümüş (6), Muhsin Demirci (3), Yakup Çiçek (3), Halil Altuntaş (2), Hasan Elik (2), Ömer Dumlu (2) ve Muhammed Coşkun (2) şeklinde sıralanabilir.

¹⁷² Mustafa Öztürk, "İl. Meşrutiyet'ten Günümüze Kur'an Mealleri", **TALİD**, Vol.9, No.18, (2011), s.172.

¹⁷³ Mustafa Öztürk, *Türkçe'deki Telif/Tercüme Meallerin Tanıtılması*, s. 166, 167.

Bu tablodan hareketle üzere Tefsir akademisyenlerinin meal sahipleri arasında yegâne bir yere sahip olmadığı söylenebilir. Diğer ilimlerde ihtisas yapanların mealle ilgilenmesi, çıkan çalışmaların kalitesinin iyi olması da göz önünde bulundurularak takdir edilebilir bir durumdur. Fakat meal konusu ile iç içe sayabileceğimiz Tefsir ilminde ihtisas yapanların meallerle daha çok ilgilenmesi, meallerdeki kaliteyi artırmak bakımından faydalı olabilir.

Tefsir ilminde ihtisası olan ve olmayan yazarların mealleri arasındaki farkı şu örneklerle mukayese edebiliriz:

Örnek 1:

Tablo 3.A: en-Nisâ Suresi'nin (4) 9. Ayeti Meallerinin Mukayesesi

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا	
Bayraktar Bayraklı	<i>Geriye zayıf çocuklar bırakmaktan endişe etsinler ve onlar üzerinde titresinler. Allah'tan sakınıp doğru söz söylesinler.</i> ¹⁷⁴
Süleyman Ateş	<i>"Kendileri, geriye zayıf çocuklar bıraktıkları takdirde onların durumundan endişe edecek olanlar, (öksüzlerin hakkına dokunmaktan) çekinsinler. Allah'tan korksunlar ve doğru söz söylesinler."</i> ¹⁷⁵

İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü mezunlarından olan Bayraklı, aynı zamanda Sosyoloji bölümü mezunudur. Tefsir alanında ihtisası olmayan yazar burada "lev" edatının cümleye kattığı anlamı tercümeyle yansıtmamıştır ve farz-ı misal olarak verilen ibareyi emir anlamında yani "onlar üzerinde titresinler" şeklinde çevirmiştir. Tefsir profesörü olan Süleyman Ateş'in çevirisi ifadelerin karşılıklarını verme ve ayetin vermek istediği mesajı anlatma açısından daha güzeldir. Parantez içinde verdiği "Öksüzlerin hakkına dokunmak" ifadesi ise tamamlayıcı bir yorum olmuştur. Ayrıca Ateş'in çevirisinin ayetin anlamını aktarmada veciz bir üsluba sahip olduğu söylenebilir.

Örnek 2:

¹⁷⁴ Bayraktar Bayraklı, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Meali**, İstanbul:Bayraklı Yayınları: 2007, s.568.

¹⁷⁵ Ateş, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli*, s.77.

Tablo 3.B: es-Sâffât Suresi'nin (37) 19. Ayeti Meallerinin Mukayesesi

فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ	
Hüseyin Atay	"Ancak o tek bir çığlıktır. Hemen bakakalırlar." ¹⁷⁶
Salih Akdemir	"O, ancak korkunç bir sestten ibarettir. İşte onlar, o anda [kendilerini] diriltirmiş olarak görecekler." ¹⁷⁷

Bu çeviriden başka Yaşar Kutluay'la birlikte yaptığı Kur'ân meali de olan Atay'ın ihtisası Kelâm ve İslam Felsefesidir. Tablodaki çeviri münferit olarak hazırladığı mealden alınmıştır. Atay'ın çevirisinde hatalı bir deyim kullanıldığı için ayetin anlaşılmasına imkan vermemektedir. Zira insanların bakakalmaları değil dirilişi görmeleri söz konusudur. Birbirinin devamı olan iki ifadenin arasındaki geçiş sağlanmamıştır. Aynı metnin en-Nâziât suresi (79) on üçüncü ayetindeki çevirisini de: "Ancak o bir tek çığlıktır Onlar hemen uyanma yerindedirler."¹⁷⁸ şeklinde yapmıştır. Burada da yine eksik bir Türkçe ifade vardır. Akdemir'in çevirisinin ise kelimenin içerdiği anlamı verme ve vakıayı betimleme açısından daha başarılı olduğu söylenebilir.

1.1.4. Çeviri yöntemlerini bilmek ve uygulamak

Kur'ân meali hazırlamak diğer çevirilerden farklı olsa da nihayetinde bir çeviri ameliyesidir. Bu yüzden meal sahibinin çeviri kuramlarını bilmesi ve mealine uygulaması gerekmektedir. İslami ilimler ve ilahiyat eğitimi almış olan yazarların çoğu aldıkları eğitim itibarı ile bu kuralları bilmektedirler. Fakat Tıp, Hukuk, Sosyoloji gibi eğitimini diğer branşlarda tamamlamış olan meal sahiplerinin klasik ve modern çeviri yöntemlerine dair eğitim aldıkları bilinmemektedir. Mütercim çeviri konusuna hakim olup olmadığı çeviri üzerinden anlaşılabilir. Fakat ilmî bir üsul olarak çeviride hangi yöntemleri kullandığını belirtmesi önemlidir. Bu konu ile ilgili yüksek lisans tezi hazırlamış olan Mehmet Yüksel birçok meal mukaddimesini taramıştır. Bunun sonucunda meallerde temelde iki çeviri kuramından bahsedildiğini tespit etmiştir. Buna göre meallerde kullanılan yöntemlerden biri çeviribilim kuramları diğeri ise klasik çeviri metotlarıdır.¹⁷⁹ Meal önsözlerinde mütercimler genel olarak çeviride hangi yöntemi kullandıklarından bahsetmişlerdir. Fakat bazı meallerde yazarlar

¹⁷⁶ Hüseyin Atay, *Kuran (Türkçe Çeviri)*, Ankara: Atay Yayınları, 2013, s.445.

¹⁷⁷ Salih Akdemir, *Son Çağrı: Kur'ân*, 2.baskı, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2009, s.445.

¹⁷⁸ Atay, s.582.

¹⁷⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Mehmet Yüksel, "Çeviri Kuramı ve Problemleri Açısından Tanzimat'tan Günümüze Matbu Kur'an Meallerinin Önsözlerinin Değerlendirilmesi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, 2011)

yöntemden bahsetmeyerek sadece Kur'ân'ın özelliklerine ve muhtevasına dair bilgiler vermişlerdir.¹⁸⁰ Çeviride dikkate aldığı yöntemlerden bahseden ve bahsetmeyen mütercimlerin mealleri şu örneklerle karşılaştırılabilir:

Örnek 1:

Tablo 4.A: el-İsrâ Suresi (17)'nin 13. Ayeti Meallerinin Mukayesesi

وَكُلِّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا	
Şeref Aziz Taha ve Kemal Çelik	"Her insan kaderini kendisi çizer. Kıyamet Günü önüne, bütün yaptıklarının kaydedildiği bir kitap koyarız." ¹⁸¹
Hasan Tahsin Feyizli	"Her insanın amel/hayat defterini boynuna astık (onu sevap günah, ne ile doldurursa doldursun). Kıyâmet günü herkese onu, (önünde) açılmış halde bulacağı bir kitap halinde çıkarırız." ¹⁸²
Hüseyin Peker	"Her insanın yaptıklarını boynuna bağlamaktayız. Her şeyin açıkça kaydedildiği bir kitabı, kıyamet günü, onun karşısına çıkaracağız." ¹⁸³

Taha ve Çelik, mealin önsözünde yalnızca Kur'ân'ın özelliklerine, muhtevasına ve nüzulüne dair bilgiler vermişlerdir fakat çeviride dikkate aldıkları yöntemlerden bahsetmemişlerdir. Mütercimler burada ibarelerin anlamından uzaklaşan tefsîrî bir tercümeye başvurmuşlardır. İbarede her ne kadar mecazî bir anlam olsa da çeviride mümkün mertebe lafızdan uzaklaşmamak önemlidir. Çünkü çevrilen bu metin Kur'ân ayetleridir. Meal tefsire kaydığında zannî yorumlar artabilir. Bir önceki bölümde tanıttığımız Hasan Tahsin Feyizli ise mealinde kullandığı yöntemi detaylıca açıklamıştır. Feyizli'nin buradaki çevirisi hem lafızları ihmal etmemesi hem de ayet içindeki kelimelerin birbirleri ile alakasını ortaya koyma bakımından Taha ve Çelik'in çevirisinden daha uygun bir çeviri gibi gözükmektedir. Parantez içerisinde açıklayıcı bir yorum vermiştir. Aynı şekilde Hüseyin Peker de mealinin önsözünde kısaca çeviri hakkındaki görüşlerinden bahsetmiştir.¹⁸⁴ Bu ayetin çevirisinde Peker iki cümle arasındaki anlam bağlantısını güzel ifade edememiştir. Bunun dışında çeviri güzel olmakla birlikte Feyizli'nin çevirisinde olduğu gibi kısa açıklamalar gereklidir. Bu örnekten hareketle

¹⁸⁰ Mehmet Yüksel, s. 107.

¹⁸¹ Şeref Aziz Taha ve Kemal Çelik, **Kur'ân-ı Kerim: Türkçe Çeviri**, Ankara: Araştırma Yayınları, 2004, s.211.

¹⁸² Feyizli, s.282.

¹⁸³ Hüseyin Peker, **Son İlahi Mesaj: Kur'ân ve Açıklamalı Meâli**, 1.Baskı, Samsun: Ceylan Ofset, s.282.

¹⁸⁴ Peker, s. 1-3 (önsöz).

çeviride Kur'ân'a uygun bir yöntem dikkate alınmanın gerekli olduğu kadar bunların dikkatlice uygulanmasının da gerekli olduğu söylenilebilir.

Örnek 2:

Tablo 4.B: en-Nisâ Suresinin (4) 50. Ayeti Meallerinin Mukayesesi

انْظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ	
Edip Yüksel	" <i>Bak, nasıl da yalan yere ALLAH'a iftira ediyorlar.</i> " ¹⁸⁵
Salih Akdemir	" <i>Allah hakkında nasıl yalan uydurduklarına baksana!</i> " ¹⁸⁶

Çevirisinin önsözünde Kur'ân'ın muhtevasına ve anlaşılır bir kitap olduğuna değinen Edip Yüksel, diğer meallerde mütercimlerin ayetlerden anladıkları manaları eleştirmiştir. Fakat çeviride kullandığı yönteme dair bilgi vermemiştir.¹⁸⁷ Nisa suresinin (4) ellinci ayeti olan bu örnekteki çevirisinde anlatım bozukluğu bulunmaktadır. Çünkü "iftira etmek" bizatihi "yalan yere" deyiminin anlamını içermektedir. Bu ayeti önsözünde çeviri kuramlarından detaylıca bahseden Akdemir'in¹⁸⁸ daha uygun bir şekilde çevirdiği söylenebilir. Ayrıca bu çeviri ayetin taşıdığı hayret anlamını daha güzel yansıtmaktadır.

1.2. Acelecilik ve Öykünme (Taklit/Aparma)

Meal hazırlamanın süresi için belirlenmiş bir alt sınır yoktur. Her mütercimin meal hazırlama süresi birbirinden farklıdır. Fakat diğer çeviriler kadar basit bir çeviri olmayan bu işin kısa sürede yapılamayacağı da müsellemidir. Bu yüzden meal hazırlarken harcanan sürenin ve çeviride nasıl bir yöntem takip edildiğinin belirtilmesi önemlidir. Meallerin önsözlerine baktığımızda bu bilgilerin bir kısmının verilmediğini görürüz. Özellikle de meal hazırlama süresine (mukaddimelerini incelediğimiz meallerden örnek olarak: *Yüce Kur'ân ve Açıklamalı- Yorumlu Meali; Abdulkadir Şener vd., Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı; Hüseyin Atay-Yaşar Kutluay, Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm; Hasan Basri Çantay*) yer verilmediği görülmektedir. Bu durum ise meal sahiplerinin aceleci tavırları hakkında somut yorumlar yapmamıza mani olmaktadır. Bununla birlikte meallerdeki hataların tekerrür etmesi meal yazarlarının bilgiye kolayca ulaşma isteği içinde oldukları ile ilgili şüpheleri akla getirmektedir. Ayrıca hızlı bir şekilde meal hazırlama arzusu, birçok husus göz önünde

¹⁸⁵ Edip Yüksel, **Mesaj: Kur'ân Çevirisi**, İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2013, s.100.

¹⁸⁶ Akdemir, *Son Çağrı:Kur'ân*, s.85.

¹⁸⁷ Edip Yüksel, s.12-16.

¹⁸⁸ Akdemir, *Son Çağrı:Kur'ân*, s.13-34 (Giriş).

bulundurarak yapılması gereken Kur'ân çevirisinde dikkatsizliğe yol açtığından meallerdeki hatalar da artabilmektedir.

Meallerde taklit, sadece aynı çeviriyi yapmaktan ibaret değildir. Meal sahiplerinin farklı yöntemlerle yazılmış meallerin yöntemlerini ve şekil düzenini tekrarlaması da taklit örneği olabilir. Örneğin ayetleri grup halinde çeviren bir mütercimın mealine bakan diğer meal sahibinin da aynı ayet grubunu seçerek çeviri yapması, mealini o yazara öykünerek hazırladığına dair bir ipucu olmaktadır. Tabi ki meal formatının ilk örnekleri olan eserler (örn. Hak Dini Kur'ân Dili) kendinden sonraki eserleri etkileyen bir yöneme sahiptir. Fakat diğer mütercimlerin şekil ve yöntemle birlikte çeviriyi de tekrar etmeleri durumunda o mealı taklit ettiklerinden söz edilebilir.¹⁸⁹

Meallerin birbirini tekrar etmesi yani bazı mütercimlerin önceki mealleri taklit ederek meal hazırlamaları, doğru olan çevirilerde değil daha çok yanlış olan çevirilerde ortaya çıkabilir. Çünkü doğru çeviriler göze çarpmazken farklı meallerde yapılan hatalar aynı olduğu zaman dikkat çeker. Bununla birlikte bir hatanın sonradan basılan diğer birçok mealde tekrerrür etmesi o hatanın fark edilmesini zorlaştırır.¹⁹⁰ Bu türden hatalara örnek olarak el-İsrâ suresinin (17) 103. ayetinin meallerdeki çevirisi verilebilir. Ayetin çeşitli meallerdeki çevirilerini karşılaştıran Cündioğlu, ayetteki "أَنْ يَسْتَفِزَّهُم مِّنَ الْأَرْضِ" ibaresinin birçok mealde aynı anlamda yani "sürüp çıkarma" anlamında çevrildiğini ifade etmiş ve bağlam dikkate alındığında bu çevirinin doğru olmadığını söylemiştir. Bu hatanın oluşmasına ibarenin tefsirlerdeki anlamlardan sadece birinin seçilmesinin neden olduğunu ifade eden Cündioğlu, tefsirlerde bu ifadeye "sürüp çıkarmak" anlamı verilmeyip başka anlamlar da verilmiş olmasına rağmen birçok meal sahibinin aynı anlamı seçip aynı çeviriyi yapmasının tesadüf olamayacağına dikkat çekmiştir.¹⁹¹ Buradan da anlaşıldığı gibi meal yazarlarının önceki yazarların yaptığı hatalara düşmemek için aynı çeviriyi tekrarlamamaları gerekmektedir. Mevcut meallerdeki birçok hatanın sebeplerinden birisi de çeviriyi taklit etmektir. Çeviri kurallarına riayet etmekle birlikte hali hazırdaki meallerin birbiri ile mukayese edilip dikkatli bir şekilde incelenerek hataların tespit edilmesi, nitelikli bir meal ortaya koymak noktasında önem arz etmektedir.

¹⁸⁹ Halil Hacımuftuoğlu, Türkçe Kur'an Tercümelerinde Metot Sorunu, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2006), S.35.

¹⁹⁰ Dücane Cündioğlu, **Kur'ân Çevirilerinin Dünyası**, 6.baskı, İstanbul:Kapı, 2018 , s.97.

¹⁹¹ Cündioğlu, *Kur'ân Çevirilerinin Dünyası*, s.98, 99.

Meal sahiplerinin kendinden önceki çalışmalardan faydalanması yeni bir durum değildir. Bugüne kadar yazılan tefsir eserlerinde de aynı durum mevcuttur. Fakat meallerde mütercimlerin önceki meal-tefsirlerden yararlanıp bu alıntılardan bahsetmeden eseri kendilerine mâl etmeleri doğru bir davranış değildir. Yapılan bazı çalışmalar bu durumun örneklerini ortaya koymaktadır. Örneğin Cemil Said Dikel (v. 1872-1942) hazırladığı meali kendi yoğun çalışmaları neticesinde ortaya koyduğunu söylese de Albert de Kasimirki (1808-1887)'ye ait Fransızca bir çeviri olan "Le Saint Koran" isimli Fransızca tercümeden çevirdiği ifade edilmiştir.¹⁹² Mevlana Muhammed Ali (1878-1931)'nin "The Holy Qur'an" isimli eseri de kendisinden çokça yararlanan bir eser olmuştur. Ömer Rıza Doğrul (1893-1952) bu eserden fazlaca yararlandığını kendisi belirtmiştir. Hatta Hasan Basri Çantay, Doğrul'un çevirisinin The Holy Qur'an'ın bir kopyası olduğunu ileri sürmüştür.¹⁹³ Muhammed Esed de aynı eserden yararlanmakla birlikte bu bilgiye yer vermemiştir.¹⁹⁴ Bu duruma bir başka örnek de Mustafa Sağ'ın "Evrensel Çağrı Kur'an" isimli eserinin Edip Yüksel'in "Mesaj Kur'an Çağrısı" isimli çevirisine benzemesidir. İki meal üzerinde mukayese yapan İsmail Çalışkan ayet meallerinde sadece çeviride değil; açıklama gerekli görülen ayetler, diğer ayetlere atıflar, surelerin konu konu ayrılması ve Yüksel'in aşırı iddialara dayanan çevirileri gibi hususların Sağ'ın mealinde de aynen yer aldığını ifade etmiştir.¹⁹⁵

Meallerde tekerrür eden hataları tespit edebilmek için her birini mukayese ederek okumak gereklidir. Aşağıdaki ayetin çevirisinin birçok mealde hatalı oluşunu buna örnek verebiliriz:

Tablo 5. Yûnus Suresi (10)nin 88. Ayeti Meallerinin Mukayesesi

وَقَالَ مُوسَى رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلَّوْا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ	
Elmalılı	<i>Musâ, ya rab! dedi, sen Fir'avne ve cem'iyyetine, dünya hayatta bir ziynet ve haşmet ve nice nice mallar verdin, yolundan saptırsınlar diye mi ya rab? Ya rab! Mallarını sil süpür ve kalblerini şiddetle sık ki o elîm azâbı görmedikçe iman etmeyecekler.</i>¹⁹⁶

¹⁹² Mustafa Öztürk, *Türkiye'de Meal ve Tefsir'in Serencamı*, s.23, 24.

¹⁹³ Çantay, s.7.

¹⁹⁴ Mustafa Öztürk, *Meal Kültürümüz*, s.s141, 142.

¹⁹⁵ İsmail Çalışkan, "Mealcilikte Taklidin Son Örneği (Mustafa Sağ'ın Kur'an Mealinin Orijinalliği Üzerine Bir İnceleme)", *Eskiye*, S. 9. , (Haziran, 2008), s.85-87.

¹⁹⁶ Yazır, c.4, s.2743.

وَقَالَ مُوسَى رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلَّوْا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ	
Hasan Basri Çantay	Musa: "Ey Rabbimiz, dedi, hakikaten Sen Firavun'a ve ileri gelenlerine dünya hayatında ziynet (ve haşmet) ve (nice) mallar verdin, Senin yolundan saptırsınlar diye mi hey Rabbimiz?! Sen onların mallarını yok et Rabbimiz, kalplerini şiddetle sık ki onlar o çetin azabı görecekleri zamana kadar iman etmeyeceklerdir."¹⁹⁷
Ali Fikri Yavuz	Mûsa şöyle dua etti: "-Ey Rabbimiz! Sen Firavun'a ve etrafındakilere dünya hayatında giyecek birçok süs eşyası ve mallar verdin; ey Rabbimiz, yolundan saptırsınlar diye mi? Ey Rabbimiz, mallarını mahvet ve kalblerini şiddetle sık ki, o acıklı azabı görmedikçe iman etmiyecekler."¹⁹⁸
Bekir Sadak	Musa dedi ki :Ey Rabbimiz, Sen Firavun ve ona bağlı olan ileri gelenler topluluğuna zînet ve mallar verdin bu dünya hayatında; Rabbimiz! senin yolundan saptırsınlar diye mi? Ey Rabbimiz, silip süpür onların mallarını; klaplerini de sıktıkça sık da, o acı azabı görünceye kadar îman etmesinler.¹⁹⁹
Süleyman Ateş	Musa: "Rabbimiz dedi, sen Fir'avun'a ve adamlarına yakın hayatta süs ve nice mallar verdin. Rabbimiz, senin yolundan saptırsınlar diye mi? Rabbimiz, onların mallarını yok et, kalplerini sık ki, acı azâbı görünceye kadar inanmasınlar!"²⁰⁰
Niyazi Kahveci	Musa dedi: "Ey Rabbimiz! Sen Firavun'a ve adamlarına şu dünya hayatında göz kamaştırcı zenginlik ve bol bol servet verdin. Ey Rabbimiz! Senin yolundan saptırsınlar diye mi? Ey Rabbimiz! Onların mallarını sil süpür ve kalblerine sıkıntı düşür. Çünkü onlar o acıklı azabı görmedikçe iman etmeyecekler."²⁰¹
Burhan Orhan	Musa: "Ey Rabbimiz, gerçekten sen Firavn'a ve ileri gelenlerine dünya hayatında nice ziynet (süs) ve mallar verdin. Rabbimiz, senin yolunda sapsınlar diye mi? Rabbimiz, sen onların mallarını yok et,

¹⁹⁷ Çantay, c.1, s.410.

¹⁹⁸ Yavuz, s.219.

¹⁹⁹ Bekir Sadak, **Kur'an-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı**, 2.baskı, İstanbul: MÜİF Vakfı Yayınları, 2009, s.217.

²⁰⁰ Ateş, s.217.

²⁰¹ Niyazi Kahveci, **İniş Sırası ve Sebepleri İle Kur'an-ı Kerim Tercümesi**, 1.baskı, Ankara:Sinemis, 2011, s.198.

	وَقَالَ مُوسَى رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلَّوْا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ
	<i>kalplerini de şiddetle sık; (zaten) onlar çetin azâbı görünceye kadar iman etmeyeceklerdir.</i>²⁰²
Sadık Türkmen	<i>Musa dedi ki: "Rabbimiz! Firavun'a ve ileri gelen adamlarına, dünya hayatında süs ve mallar verdin. Ey Rabbimiz! Senin yolundan saptırsınlar diye mi? Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et/yerin dibine geçir! Kalplerini iyice sık, acı azabı görünceye kadar (isterse) iman etmesinler.</i>²⁰³
Bayraktar Bayraklı	<i>Mûsâ dedi ki: "Ey Rabbimiz! Gerçekten sen, Firavun ve kavmine dünya hayatında ziynet ve nice mallar verdin. Ey Rabbimiz! Onlara bu nimetleri, insanları senin yolundan saptırsınlar ve elem verici cezayı görünceye kadar iman etmesinler diye mi verdin? Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et, kalplerine sıkıntı ver.</i>²⁰⁴
Yaşar Nuri Öztürk	<i>Mûsa şöyle dedi: "Rabbimiz! Sen, Firavun ve kodamanlarına şu geçici hayatta debdebe verdin, mallar verdin. Rabbimiz! Senin yolundan saptırsınlar diye mi? Rabbimiz! Onların mallarını sil süpür, kalplerini şiddetle sık ki, acıklı azabı görünceye kadar inanmasınlar.</i>²⁰⁵
Şaban Piriş	<i>Musa: -Rabbimiz, doğrusu sen Firavun'a ve çevresine ziynetler ve dünya hayatında mallar verdin. Rabbimiz, (insanları) senin yolundan şaşırtmaları için mi? Rabbimiz, mallarını yok et, kalplerini sık; çünkü onlar can yakıcı azabı görmedikçe inanmazlar, dedi.</i>²⁰⁶
Abdülbaki Gölpınarlı	<i>Ve Musa, Rabbimiz dedi, sen Firavun'a ve ona uyanlardan ileri gelenlere gerçekten de dünya yaşayışına ait ziynetler ve mallar verdin. Rabbimiz, onlar bu yüzden halkı doğru yoldan çıkarmada, saptırmadalar. Rabbimiz, mallarını mahvet, yurtlarında kendi sefaletlerini göster onlara</i>

²⁰² Burhan Orhan, *Açıklamalı Kur'ân-ı Kerim Meâli*, İstanbul:Kitsan, 2007 s.219

²⁰³ Sadık Türkmen, *Akıl ve Bilim Işığında Kur'an'ın Türkçe Çevirisi*, 4.baskı, c.1, İstanbul:Turksad21 Yayıncılık, 2009, s.276.

²⁰⁴ Bayraklı, s.218.

²⁰⁵ Yaşar Nuri Öztürk, s.219.

²⁰⁶ Şaban Piriş, *Kur'an Yolu: İniş Sırasına Göre Anlam ve Tefsiri*, Kayseri:Arz, (ty) s.565.

وَقَالَ مُوسَى رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلَّوْا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ	
	da yüreklerini sık, çünkü onlar, o elemli azabı görünciyedek inanmıyacaklar.²⁰⁷
Muhammed Esed	Ve Musa: "Ey Rabbim!" dedi, "gerçek şu ki, Sen Firavun ve onun seçkinler çevresine dünya hayatında görkem ve zenginlik verdin; öyle ki, bunun sonucu olarak onlar da, ey Rabbim, [başkalarını] Senin yolundan çeviriyorlar! Ey Rabbimiz, öyleyse artık onların zenginliklerini silip yok et, (ve böylece) kalplerini katılaştır; çünkü çetin azabı görmedikçe inanmayacaklar!"²⁰⁸
Mustafa Öztürk	Musa "Rabbimiz" dedi, "Sen Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına bu hayatta muazzam bir haşmet ve onca servet bahşettin. Rabbimiz! Onlar bu imkanları senin yolundan saptırmak için kullanıyorlar. Rabbimiz! Onların mallarını-mülklerini yok et; kalplerine de darlık ve sıkıntı ver. Belli ki onlar can yakıcı azabı görmedikçe imana gelmezler."²⁰⁹
Mustafa İslamoğlu	Ve Musa "Rabbimiz!" dedi; "Şu bir gerçek ki Sen, Firavun ve onun yakın çevresine bu dünya hayatında göz kamaştırıcı bir saltanat ve mal verdin! Rabbimiz (işte) bu yüzden senin yolundan insanları saptırıyorlar. Rabbimiz! Onların servetlerini kökünden kazı ve yüreklerine bunun acısını oturt; belli ki onlar, can yakıcı azabı görmedikçe iman etmeyecekler!"²¹⁰

Tablodaki meallerde bu ayet-i kerimenin mealı için hemen hemen aynı ifadeler kullanılmıştır. Bu durum gayet doğal olmakla birlikte ayetin yorumlanış biçiminde de (Gölpınarlı, Esed, M.Öztürk ve İslamoğlu haricindeki meallerde) aynı ifadelerin kullanılması diğer meal sahiplerinin Elmalılı'nın etkisinde kaldıklarını göstermektedir. Hata olarak ele alabileceğimiz husus, Hz. Musa'nın Allah-u Teâlâ'ya hitabının çevirisidir. Ayette "dalalet" fiilinin başındaki "lam" harfinin anlamında ihtilaf edilmiştir. Tefsirlerde ise bu harfin ya "emr-i gaib lamı" ya

²⁰⁷ Gölpınarlı, s.247.

²⁰⁸ Muhammed Esed, **Kur'ân Mesajı: Meal-Tefsir**, Cahit Koytak ve Ahmet Ertürk (çev.), 2.baskı, İstanbul:İşaret Yayınları, s.411.

²⁰⁹ Mustafa Öztürk, **Kur'ân-ı Kerim Mealı: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri**, s.277.

²¹⁰ İslamoğlu, s.389.

“key” anlamı taşıyan lam” ya da “lâmu’l-âkibe” olduğu bilgisi yer almaktadır. Taberi (v. 310/923) “key” harfi anlamını tercih etmiştir. Lam harfi burada “key” harfi manasında ise anlam “senin yolundan saptırmaları için” olur. Lamu’l-âkibe olduğunda anlam el-Kasas suresinin (28) sekizinci ayetinin²¹¹ örneğindeki gibidir; Firavun’un maiyetindekiler bebeği kendilerine bir düşman ve hüsrân olsun diye almış değillerdir ama nihayetinde Musa bebek onlara düşman ve hüsrân olmuştur. Eğer bu lam, lâmu’l-âkibe ise burada da aynı şekilde anlam “senin yolundan saptırmaları için” değil “doğru yoldan sapmaktalar” olacaktır.²¹² Lam harfi eğer emr-i gaibin başında gelen lam ise o zaman da Hz.Musa’nın Firavun ve beraberindekilere bütün bu nimetlere ve nasihatlerine rağmen iman etmedikleri için “Rabbimiz, o halde senin yolundan saptırsın (ve helak olsunlar)” şeklindeki bedduası anlamındadır.²¹³ Ayette bu fiile verilebilecek anlamlar bunlardır. Elmalılı fiilin başındaki lamın “key” anlamında olduğunu düşünerek “saptırmaları için” anlamını vermiştir. Fakat bu anlam verilince ortaya çıkan bu sorgulayıcı üslubu Hz. Musa’nın Allah Teâlâ’ya hitabına yakıştıramadıkları için ve ayrıca Allah’ın insanları dalaletle düşürecek vesileleri gönderip onları helak edeceği gibi bir anlam çıkacağı için, meale soru ekini ekleyip hitabı yumuşatmaya çalışmıştır. Fakat ayette soru anlamına gelen herhangi bir edat yoktur. Gölpınarlı, Esed, M.Öztürk ve İslamoğlu haricindeki diğer meal sahipleri de ayetin tefsirinden farklı bir anlam seçmek yerine Elmalılı’nın bahsettiğimiz hususlara çare olarak meale eklediği soru ekini kullanarak bu hatayı tekrarlamışlardır. Gölpınarlı, Esed ve İslamoğlu lam harfinin lâmu’l-âkibe ifade ettiğini düşünerek “bu yüzden, bundan dolayı” anlamında çevirmişlerdir. Bu çeviri ile Elmalılı mealindeki hatanın tekrarlanmamış olmaktadır. Mustafa Öztürk ise “key” edatı anlamında olduğunu düşünerek “saptırmak için” şeklinde çevirmiş ve bu çeviriyi bahsi geçen soruna çözüm olarak kullanılan soru ekini çeviriye eklemekten yapmıştır. Ayrıca çevirisi Hz. Musa’nın duasındaki yakarışı da yansıtmaktadır.

1.3. Yeterlilik ve Hassasiyet Eksikliği

Kur’ân meallerinin yeterliliklerini belirlemek açısından meal sahiplerinin çalışmalarını etkileyen amilleri bilmek önemlidir. Bu amillerin yeterli derecede olup olmaması çalışmanın ciddiyetini belirlemektedir. Mütercimleri meal hazırlamaya yönlendiren etmenlerin belirlenmesi de bunlardan biridir. Birçok mealin önsözünde görüleceği üzere müellifi meal

²¹¹ { فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا }
²¹² Taberi, c.12, s.261, 262.
²¹³ Zemahşeri, s.472.

hazırlamaya sevk eden sebeplerin başında “mevcut meallere göre daha az hata içeren ve daha yetkin bir meal yazma” amacı gelmektedir.²¹⁴

Meal hazırlayan bir kişide bulunması gereken iki önemli unsur vardır ki bunların varlığı sıhhatli bir çeviri için elzemdir. Bu temel iki unsur ise; işi daha dikkatli ve tekniğine uygun yapmayı sağlayan “bilimsel yeterlilik” ile tutarlı ve dînî esaslara uygun yorumlar yapmayı sağlayan “dini hassasiyet”tir. Bu iki unsurun eksik olması durumunda yanlış hatta aşırı teviller içeren çeviriler ortaya çıkabilmektedir. Bu unsurları daha geniş biçimde açıklayarak örnekleri ile beraber alt başlıklarda ele almak uygun olacaktır.

1.3.1. Bilimsel Yeterlilik

Kur’ân’ı Kerîm’i tercüme etmek, ilgili başlık altında da ifade ettiğimiz üzere belli alanlarda yetkin olmayı gerektirmektedir. Bununla birlikte sonuçta bir çeviri ameliyesi olan Kur’ân’ı tercüme etme işinde yazarın belli yöntem ve kaynaklardan istifade etmiş olması ve bunları ifade etmesi de işin bilimsel yönünü ortaya koymaktadır. Bu bilgilere genellikle mealin giriş veya mukaddime kısmında yer verilir. Buradaki mevcut bilgilere bakıldığında bazı meallerde kaynak zikredilmediği görülecektir. Bu durum bilimsel dikkatle ilgilidir. Çoğu yazarın mealinde ise kaynak olarak Arapça ve Türkçe deyimleri içeren sözlüklerden yararlanılmayıp daha önce yazılmış olan meal ve tefsirlerin ismi zikredilmiştir.²¹⁵ Kur’ân’daki Arapça deyimlerin karşılıklarını tefsir eserlerinde bulabilmek mümkün olmakla birlikte Türkçe ifadeler için meallerin kullanılması yeterli değildir. Ayrıca Kur’ân dilini anlamak için güncel kaynaklar yerine klasik kaynaklar daha muteber iken, çevirinin hedef dildeki güncelliğini sağlamak açısından Türkçe deyimler için yeni kaynaklara başvurmak daha iyi olabilir. Bu kaynaklar Türkçe deyimler sözlüğü gibi eserlerin yanında Kur’ân’daki kavram ve kelimelerin doğru çevirisini konu edinen makale ve eserler de olabilir. Bazı yazarların tefsir eserlerinin hurafe ve israiliyat bilgileri ile dolu olduğunu söyleyerek klasik eserlerden yararlanmaktan kaçınmaları, israiliyatla birlikte hakiki anlamların da bu eserlerde bulunabileceği gerçeğini görememelerine yol açabilmektedir.²¹⁶ Bu kaynaklardaki bilgiler yerine mesnedi olmayan “yeni ve farklı” yorumları ortaya koymak ise tefsir usûlüne aykırı olan keyfî tevilleri ortaya çıkarabilir.

²¹⁴ Birinci bölümde bilgi verdiğimiz 15 meal sahibinin neredeyse hepsinin meal yazmadaki amacı budur. Detaylı bilgi için bkz: “Meallerin Tanıtılması ve Yazarları Meal Yazmaya Sevk Eden Amiller” başlığı.

²¹⁵ Kara, s.16.

²¹⁶ Cündioğlu, *Kur’ân Çevirilerinin Dünyası*, s.104.

Ayetlerin yanlış yorumlanması bilimsel yeterliliğin eksikliğine işaret olabilir. Bu alanda yapılan çalışmalar yöntem zayıflığından kaynaklanan hataları ortaya koymaktadır. Bu çalışmalardan biri de Cahit Karaalp'in çalışmasıdır. Çalışmasında bazı mealleri inceleyen Karaalp, meal sahiplerinin yaptığı yanlış yorumları konularına göre ayırarak örnekler vermiştir. Bu meallerde ortaya çıkan yöntem sorunlarından birisi de ayetlerin nazil olduğu zaman dilimindeki anlamlar yerine sonradan teşekkül eden ilimlerin terimleri ile (anakronistik bir şekilde) çevrilmesidir. Bu hatanın örneklerini şu şekilde sıralayabiliriz: Ahmed Hulusi'nin et-Tûr suresinin(52) 10. ayetindeki²¹⁷ "dağlar" anlamına gelen kelimeyi parantez içinde "benlikler" şeklinde yorumlaması, Gazi Özdemir'in "Bakara suresinin (2) 104. ayetindeki²¹⁸ "bize bak" anlamına gelen ifadenin "görüşümüze başvur" anlamına gelip bunun demokratik idare ile ilgisi olduğunu iddia etmesi, Ali Rıza Safa'nın Bakara suresinin (2) 256. ayeti²¹⁹, Yunus suresinin (10) 99.²²⁰ ve 108.²²¹ ayetleri ve Zümer suresi (39) 41.²²² ayetinde laiklik vurgusunun bulunduğunu ifade etmesi.²²³ Bu çevirilerde görüldüğü üzere tefsir ilminin yöntemine uygun yorumlar yapmadıkları için yazarların bilimsel yeterliliğe sahip olmadıkları söylenebilir.

Başarılı bir Kur'ân çevirisi ortaya çıkarmak için yazarın her iki dile hakim olması ve çeviri kabiliyetinin olması gereklidir. Bu kabiliyet biraz da tecrübe ile ilgilidir. Daha önce hiç çeviri yapmamış olan birinin bu deneyimini ilk olarak Kur'ân çevirisi ile yaşaması teknik olarak doğru değildir. Çünkü mütercimmin çeviri konusundaki acemiliğini meal hazırlayarak ortadan kaldırması, yetkin ve hatalardan arınmış bir çeviri ortaya çıkarmasına engel olur. Dahası (önceden yazılmış olan meallerdeki ifadeleri tekrarlamadığı sürece) çevirisindeki motamotluk kendini hissettirir. Bu yüzden meal hazırlayanın Kur'ân mealinden önce çeviri tecrübesinin bulunması ve bu sayede çeviriye hakim olması beklenir.²²⁴ Bu hususu dikkate almayarak çeviriye ilk olarak Kur'ân çevirisi ile başlamış olanların dînî hassasiyet taşımakla birlikte bilimsel yeterlilik noktasında eksik oldukları söylenilebilir.

²¹⁷ { وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا }

²¹⁸ { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ }

²¹⁹ { لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ }

²²⁰ { وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ الْمَنَ فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا أَقَانَتْ تَكْرَهُ النَّاسِ حَتَّىٰ يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ }

²²¹ { قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ }

²²² { إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ }

²²³ Cahit Karaalp, "Son Dönem Meallerinde Kur'ân'ın Yeniden Yorumlanması Çabaları: Tahlil ve Tenkit", **Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.5, S.1, (Bahar, 2019), s.72.

²²⁴ Cündioğlu, *Kur'ân Çevirilerinin Dünyası*, s.110.

1.3.2. Dînî Hassasiyet

Müslümanlar için en önemli metin olan Kur'ân-ı Kerîm'in çevirisi, asıl metni ile eşdeğer olmayıp "meal" olarak adlandırılrsa da Kur'ân'ın anlamlarını aktarma çabasında olduğu için önem arz etmektedir. Bu kadar önemli bir işe girişen Müslümanların unutmamaları gereken bir diğer husus da Kur'ân'ın Allah'ın kullarına göndermiş olduğu bir mesaj olduğu için çevirisinde titiz davranmamanın kul hakkını yemek riskini taşımasıdır.²²⁵ Bu yüzden meal sahiplerinin dînî hassasiyet taşıyarak çeviri yapmaları gerekir. Bu hassasiyeti taşımayanlar ayetlere istedikleri anlamı verirler. Kur'ân meallerinde ayetle ilgili açıklamaların yer aldığı parantez ve dipnot kullanımı da bu yorumları ihtiva etmektedir. Bununla birlikte yine de parantez kullanımı yazarın hassasiyetinden kaynaklanmaktadır. Zira parantez kullanmadığı halde kendi yorumlarını meale yansıtan yazarlar da vardır. Bu konu özel bir başlık altında işlenecektir. Meal isimlendirmesinin mütercimlere rahatlık sunmakla birlikte, çevirisine "Türkçe Kur'ân" gibi isimler verenlerin art niyetlerinin olabileceğine, meal hazırlamanın tarihi sürecini ele aldığımız kısımda değindik. Dînî hassasiyet taşıyan ve bu konuda vicdanlı olan meal sahipleri ise çeviriyi kendi düşüncelerine alet etmekten kaçınmışlardır.

Dînî hassasiyet açısından eksik olan meal sahiplerinin tevillerini en çok hükümler ve ibadetlerle ilgili olan ayetlerde yoğunlaştırdığı söylenebilir Bununla birlikte maddi olarak açıklanamayan mucizeleri ve gaybî varlıkları da te'vil etme yoluna gitmişlerdir. Bu durum onları bilimsel hassasiyet eksikliğinden kaynaklanan anakronistik yorumlar yapmalarına yol açtığı gibi bu yorumların ortaya çıkması hadisler ve asr-ı saadetten bu yana süregelen uygulamaları dikkate almamalarından kaynaklanmış olabilir. Bu yorumlar çoğu zaman ayetlerde geçen kelimelerin sözlük anlamlarından birisinin seçilip verilmesi ile ortaya çıkar. Örneğin namaz ibadeti için Gazi Özdemir, Edip Yüksel, Erhan Aktaş ve Hakkı Yılmaz; "sosyal yardımlaşma" ve "dayanışma" gibi anlamlar vermişlerdir. ²²⁶ Şüphesiz namaz ibadetinin İslam dininde çok özel ve mühim bir yerinin olduğu bütün Müslümanlar için müsellemdir. Kur'ân'da geçen "salat" kelimesi bazı yerlerde "dua, yakarış" gibi özel anlamlarda kullanılmakla birlikte genel olarak namaz anlamındadır.²²⁷ Ayrıca bu anlam siyak ve sibak bilgisi çerçevesinde tespit edilmektedir. Mütercimlerin hükümlerle ilgili yorum çarpıtmalarına

²²⁵ Cündioğlu, *Kur'ân Çevirilerinin Dünyası*, s.167.

²²⁶ Karaalp, s.61.

²²⁷ Sülün, *Kur'ân Ne Diyor Biz Ne Anlıyoruz?*, s.131-134.

örnek olarak da "örtünme ayeti" olarak bilinen en-Nûr suresinin(24) 31. ayetinin²²⁸ mealı gösterilebilir. Burada geçen "himar-humur" kelimesini Yaşar Nuri Öztürk, Erhan Aktaş, Gazi Özdemir, Hakkı Yılmaz, Mesut Yılmaz ve Mert Yüksel "göğüs örtüsü"; Mustafa Cemil Kılıç ve Sonia Cihangir "yaka örtüsü" ; İsmail Dinçer ise "içlerinde taşıdıkları değerler" olarak çevirmiştir.²²⁹ Halbuki bu kelimeye klasik tefsir eserlerinde "saçları, kulakları ve boynu örten örtü yani başörtüsü anlamı verilmiştir.²³⁰ Yakanın ve göğsün örtülmesi de bu emre dahildir. Bu meal sahiplerinin verdikleri anlamlardan, başın örtülmesinin gerekliliği anlaşılmamaktadır. Bu yorumların dînî hassasiyetle bağdaşmadığı görülmektedir. Dînî hassasiyet noktasında meal hazırlama açısından çok önemli iki konuyu da alt başlıklar halinde ele alacağız.

1.3.2.1. Allah Teâlâ'ya İftira Atmış Olma Tehlikesi

Dînî hassasiyet noktasında meal sahibinin aklından çıkarmaması gereken diğer önemli bir husus da yaptığı bu işin sadece kul hakkına değil aynı zamanda Allah (cc)'ın hakkına taalluk etmesidir. Bu da kul hakkına taalluk etmekten daha mühim bir husustur. Metni iyice kavramadan yüzeysel bir çeviri yapan veya işin ciddiyetini kavramamış bir mütercim, yaptığı çeviri ile Allah'a ayetin lafızlarında buyurmadığı bir sözü O'na isnad/iftira etmiş olabilir. Herkes için geçerli olacak anlamlar ifade etmekle birlikte Allah'a iftira etmekle ilgili ayetler Kur'ân-ı Kerim'de; Ehl-i Kitap (örn. Âl-i İmrân 3/94²³¹, el-En'âm 6/21²³²) ve müşriklere (örn. en-Nisâ 4/48²³³, el-Enâm 6/144²³⁴) yöneltilen eleştirileri konu edinmektedir. Allah hakkında iftira atmanın cezası ise ilgili ayette buyurulduğu üzere çok büyüktür.²³⁵ Allah'a ve ahiret gününe iman eden ve bu tehdidin mevcudiyetini bilen bir Müslüman'ın çok dikkatli bir çeviri yapması gerekir. Türkçe'nin imkanlarını sonuna kadar kullanmak güzel olmakla birlikte, çeviride ayet lafızlarının mefhumundan uzaklaşmamak lazımdır. Dünyevi menfaatlerini düşünerek ayetleri kendi istediği doğrultuda çevirmek büyük bir vebaldir. Bu

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرَ أُولِي الإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُفْلِحُونَ وَتَوْبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

²²⁹ Karaalp, s.s.59.

²³⁰ Taberi, c.19, s.159.

²³¹ { فَمَنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ }

²³² { وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ }

²³³ { إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَى إِثْمًا عَظِيمًا }

²³⁴ { وَمِنَ الْإِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ قُلْ آلَّذِينَ حَرَّمَ آمَ الْأَنْثَيْنِ أَمْ الْأُنثَيْنِ عَلَيْهِمْ أَرْحَامُ الْأُنثَيْنِ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ وَصَّاهُ اللَّهُ بِهَذَا فَمَنْ }

{ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ }

²³⁵ { وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ لَئِنْ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ } Ankebut 29/68

duruma bazı meal yazarlarının ahkam ayetlerinde yaptıkları çeviriler örnek gösterilebilir. Örneğin el-Mâide suresi (5)nin 38. ayetindeki²³⁶ “hırsızın elinin kesilmesi” ifadesini “gücünün kesilmesi” olarak çeviren mütercimler olmuştur.²³⁷ Hâlbuki bu ifadeyi te’vil etmeyi gerektirecek bir karine yoktur. Zîrâ Hz. Peygamber (sas)’ın hırsızlık cezası uygulaması, hırsızın elinin kesilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Mütercimler bu çeviriyi kendi istekleri doğrultusunda yapmış ve Allah’ın hükmünü meale doğru bir şekilde yansıtmamışlardır. Modern zihniyetin Kur’ân algısını yumuşatmak adına bile olsa bu şekilde çeviri yapmak Allah’ın sözünü çarpıtmak olacaktır. Ayrıca dînî hassasiyet taşımayarak yapılan çeviriler, halkın gözünde meallerin itibarının zedelenmesine ve meallere tereddütle yaklaşmalarına yol açmaktadır.

1.3.2.2. Meallerde Tahrife Düşme

Tefsirlerde zannî yorumların (dirâyetin) olup olmaması gerektiği tartışılrsa da delillerle desteklendiği sürece olağan karşılanmıştır. Meal hazırlama işi de anlamların değerlendirilmesi ve bağlamı dikkate alarak farklı anlamlar arasından doğrusunun tespit edilmesi noktasında kişisel te’villere dayandığı için, sadece metnin tercümesini ortaya koyma değil aynı zamanda yorum da içermektedir. Tercüme, kaynak dildeki ifadeyi hedef dile aktarırken, hedef dilin imkanlarını gözetmeyi de gerektirdiği için lafzî tercüme yeterli olmayıp tefsîrî tercümeye ihtiyaç duyulmaktadır. Tefsîrî tercüme de yazarın yöntemini ortaya koymaktadır. Tefsir söz konusu olduğunda Fıkıh usulü ve Hadis usulünde olduğu gibi belli başlı kurallardan bahsetmek pek mümkün değildir. Fakat Tefsirler ve Kur’ân ilimleri ile ilgili yazılan eserler Tefsir ilminin usulünü oluşturmaktadır. Yani yazılı kaideler olmasa da bu ilmin geleneğinde takip edilmiş olan usûl doğru ve yanlış te’vilin ölçüsünü belirlemek için önemlidir. Bu konuda en meşhur ve belirleyici ölçüt ise Hz. Peygamber (sas)’ın ifade ettiği “ومن قال في القرآن برأيه فليتبوأ مقعده من النار”²³⁸ uyarısıdır. Bu uyarının gereği olarak ayetler hakkında hiçbir delile dayanmadan yorum yapmamak gerekir. Bu deliller ise kelimenin sözlükteki anlamlarından bir tanesini seçmek değil kısaca; konuyla ilgili diğer ayetler, Hz. Peygamber (sas)’ın hadisleri ve Kur’ân’ın ilk muhataplarının görüşleridir. Bahsettiğimiz kitap herhangi bir kitap olmadığından onun te’vilinde yanlış yapmamaya gayret etmek önemlidir.

²³⁶ { وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ }

²³⁷ Karaalp, s. 58.

²³⁸ Et-Tirmizi, *Câmiu’l-Kebîr*, Beşşâr Avvâd Ma’rûf (thk.), “Kurân’ı Kendi Görüşüne Göre Tefsir Edenler Hakkında” Bâbı, c.5, s.66.

Meal sahibinin anlam tahrifine varan yorumlar yapmasında birçok neden olabilir. Bu durum onun meal hazırlamak için gereken yetkinlikte olmamasının bir sonucu da olabilir. Fakat buna yol açan önemli sebeplerden biri, yazarın dînî görüş ve diğer ideolojilerini mealler üzerinden yansıtmaya çalışmasıdır. Nitekim çeşitli meclislerde ayetler okunarak lafzî çeviriler yapılmakta ve hiç ilgisi olmayan konular (özellikle gündemdeki konular) o ayetlerle ilişkilendirilmektedir. Bu durum Allah kelâmını kendi çıkarı doğrultusunda anlam tahrifine uğratmak anlamına gelir. Çıkarı için Allah kelâmını kullananların ise Yahudiler örneğindeki gibi iflah olmayacağı malumdur.²³⁹

Mütercimin herhangi bir cemaate mensubiyeti mealde indî tercümeler yapmasına neden olabilmektedir. Her yanlış yorum anlam tahrifine yol açma tehlikesini taşır. Ayetlerdeki herhangi bir harf üzerine de olsa bu şekilde yorumlar yapmak doğru değildir. Özellikle de ayetlere çok özel anlamlar ve çeşitli değerler yükleyerek bilimsel formüllere konu edilmesi meallerde anlam tahrifine yol açabilmektedir. Bu duruma Edip Yüksel'in hurûf-u mukattaa ile ilgili teorisi örnek verilebilir. Bu teoriye göre bu harflerin anlamı, nazil olduğu zamandan yirminci yüzyıla kadar gizli kalmış ve bu yüzyıl içerisinde de deşifre edilmiştir. Yüksel bu harflerin anlamının yirminci yüzyıla özel olarak bir kişi (Reşat halife) için saklandığını iddia etmiştir. Bu harflerin matematiksel yapısından yola çıkarak İslam'da reform çağının geldiğini de eklemiştir.²⁴⁰ Yüksel'in bu teorisi, her ne kadar kendince birtakım delillere dayanır gibi gözükse de zayıf bir iddiadan öteye gitmemektedir. Çünkü bahsettiği delillerin diğer Müslümanlar için bağlayıcılığı yoktur. Durum böyle olduğu halde Kur'ân'daki bütün mukattaa harflerinin anlamının kesin olarak bahsettiği anlama geldiğini iddia etmesi, anlam tahrifinin kapsamına girmektedir.

²³⁹ Kur'ân-ı Kerim, Bakara 2/79: {فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُمُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيُشْتَرَوْا بِهِ تَمَنَّا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْتُمُونَ}.

²⁴⁰ Edip Yüksel, s.16

2. Çevirinin Doğasından Kaynaklanan Hatalar

Kur'ân meallerindeki hatalar sadece meal hazırlayanın ilmi kişiliği ile ilgili değildir. Çeviride seçilen yöntem ve her iki dilin gramerine hakim olmak da meallerin kalitesini etkilemektedir. Esasen bu durum meal hazırlayanın ilmî birikiminden ayrı bir husus değildir. Fakat hataların somut olarak ortaya konulması, çeviri üzerinden yorum yapmakla mümkün olacaktır. Çalışmamızda olduğu gibi meallerdeki hataların temel ve çevresel etmenlerini, on beş adet meal üzerinden ele alan bir çalışmada, bu hataların teker teker tespit edilmesi çalışma sınırlarını aşacaktır. Bunun yerine çeviride ortaya çıkan sorunların başlıklar halinde sıralanarak hatalı meal örneklerinin bu başlıklar altında ele alınmasının daha uygun olduğunu düşünmekteyiz.

Kur'ân meallerindeki hatalar üzerinde yapılmış çalışmaların birçoğu çevirideki sorunlara odaklanarak yapılmış çalışmalardır. Bu sorunlar genel olarak; Kur'ân'daki çeşitli kavramların çevirisi, meallerdeki yöntem sorunları, çok anlamlılık, dil bilgisi yanlışları, çeşitli edatların çevirisi, Kur'ân'ın üslubunun özellikleri ve bağlamı dikkate almamaktan kaynaklanan hatalar gibi konular etrafında şekillenmektedir. Biz de yapılan bu çalışmaları dikkate alarak belirlediğimiz başlıklar altında örnek olarak seçtiğimiz ayetleri birinci bölümde tanıttığımız on beş mealdeki çevirilerinden hareketle mukayese edeceğiz. Bu mukayeseyi ilk basım tarihlerine göre sıraladığımız meallerle oluşturduğumuz tablolar üzerinden yapacağız. Mukayeseler üzerinden yapacağımız değerlendirmelerle, Kur'ân meallerindeki hataların çeviri bağlamındaki temel sebeplerini sunmaya çalışacağız.

2.1. Çeviride Yöntem Sorunu

Kur'ân-ı Kerîm'in tercüme edilmesinin caiz olup olmadığı hususu 20. yüzyılın başlarında tartışmalı bir mevzu iken günümüzde meal sayısının fazlalığından da anlaşılacağı üzere caiz olduğuna kanaat getirilmiştir. Önceki tartışmalar yerini meallerin sayısındaki hızlı artışa ve niteliğinin yeterliliğine dair tartışmalara bırakmıştır. Meal sahipleri, mevcut meallerin içerdiği hatalardan dolayı yetersiz olduğunu gerekçe göstererek meal hazırlamaya girişmişlerdir. Fakat önceki yüzyılda Kur'ân tercümesinin yapılmasına gelen haklı itirazların gerekçelerinden birisi de, tercümede hangi yöntemin kullanılmasının daha iyi olacağına dair uzlaşının olmayışdır. Bu tartışmaların öncesinde tam birer Kur'ân tercümesi değil, daha çok tefsir niteliğinde satır arası notlarla oluşturulmuş eserler mevcuttu. 19. yüz yıldan itibaren ise Kur'ân'ın baştan sona tefsirsiz tercümeleri yapılmaya başlanmıştır. İlk başta Kur'ân lafızlarına riayet edilerek, ayet metninden sanılır kaygısıyla yorum katmadan harfî tercüme

yapılmıştır. Zamanla harfî-lafzî tercümenin ayetlerdeki manaları anlatmaya yeterli olmadığı düşünülerek tefsîrî tercüme kullanılmaya başlanmıştır. Manzum halde ve nüzul sırasına göre dizilerek yapılan mealler dışarıda tutulursa meallerde çoğunlukla kullanılan üslup klasik tefsirlerde olduğu gibi ayetlerin Mushaf tertibine uyularak çevrilmesidir.

Kur'ân tercümelerinde herkesin üzerinde uzlaştığı bir yöntem yoktur. Fakat meal sahiplerinin hepsinin kendine ait bir üslubunun olduğunu söylemek de mümkün gözükmemektedir. Hatta meallerdeki en büyük sorunun çeviride yöntemsizliğin hakim olduğu ifade edilmiştir²⁴¹ Bu iddiayı haklı gösteren durum ise meal sahiplerinin çeviri yöntemlerine dair bilgi vermemeleri olabilir. Yöntemle ilgili diğer sebepleri de kısaca şu maddeler ile özetleyebiliriz:

- a. Seçilen tercüme yönteminin ayetin içeriğini anlatmada yetersiz kalması: Meallerde ya harfî tercüme ya da tefsîrî tercüme ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Harfî tercümenin tek başına çeviri için yeterli olmadığı hususu malumdur. Fakat kimi zaman tefsîrî tercüme de yeterli olmamaktadır. Örneğin "fitne, zikir, hikmet, hamd..." gibi dilimizde yer etmiş birçok kelime vardır. Bazı ayetlerde bu kelimelerin o siyaktaki anlamını anlatmak için bir açıklama yapmak gereklidir. Tefsîrî tercüme ile bu kelimelerin anlamını vermeye çalışarak meal sınırlarını aşmak yerine, ifadelerin lafzî çevirilerinin yapılp kelimelerin bir dipnotta açıklayıcı bir şekilde anlatılması fikrimizce daha uygun olabilir.
- b. İbarelere mezhebî veya ideolojik bir okuma etkisinde anlam verilmesi: Yazarlar bazen zihnindeki fikrî ve mezhebî önyargılarından hareketle çeviriler yapabilmektedirler. Muhammed Esed'in mealinde kullandığı bâtinî te'vil yöntemini bu duruma örnek gösterebiliriz.²⁴²
- c. İki dil arasındaki farkların çeviride dikkate alınmaması: Kur'ân-ı Kerim'in dili çok veciz ve sanatlıdır. Ayrıca Arapça'da, Türkçe'de kullanılmayan ifade tarzları mevcuttur. Fakat Türkçe'nin de kendine has bir ifade güzelliği vardır. Çeviri yaparken Arapça'yla Türkçe'yi kıyaslayarak her kelimeye bir karşılık bulmaya çalışmak, Türkçe ifadeler açısından sorun oluşturmaktadır.

²⁴¹ Cündioğlu, *Kur'ân Çevirilerinin Dünyası*, s.30.

²⁴² Mustafa Öztürk, "Muhammed Esed'in "Meâl-Tefsir"inde Batini Tevil Olgusu", **Kur'an Meâlleri Sempozyumu (24-26 Nisan 2003-İzmir)**, 2.Baskı, Ankara:DİB Yayınları, 2010, c.1, s.390.

- d. Meallerin birbirine çok benzemesi veya birbirinden çok farklı ifadeler içermesi: Bazı mealler sanki önceki meallerin kopyasıymış gibi görünmektedir. Kimi zaman da aynı ayete dair bir mealde yer alan çeviri ile başka mealde yer alan çeviri çok farklı olmaktadır. Bu durum okuyucunun kafasını karıştırmaktadır. Bunun sebebi önceki maddelerde zikrettiğimiz bir husustan veya yorum farkından kaynaklanabilmekle birlikte hatalı çeviri yapmaktan da kaynaklanabilir. Yani mevcut tercümelerden bir kısmı yanlış çeviriler içermektedir. Bu durum da büyük oranda yazarların ayetlerin yorumlarını anlamak için seçtiği kaynaklarla ilgilidir. Yazarların yorumlarını sahih kaynakları seçerek yapmaları ve tercihlerini yaparken hangi kaynaktan yararlandıklarını da belirtmeleri mealler arasındaki farklılıkların nedenini daha anlaşılır kılacaktır.
- e. Ayetin tefsirinden faydalanmamak- kaynak kullanımı eksikliği: Özellikle çok anlamlı kelimelerin çevirisinde mütercimlerin farklı çeviriler yapması, ayetin tefsiri yerine sadece sözlüklerdeki bilgileri ve önceden yapılmış olan çevirileri esas almalarından da kaynaklanabilmektedir. Bir önceki maddede de değindiğimiz üzere kaynaklardan faydalanılarak kelimelerin anlamlarının doğru tespit edilmesi gerekir. Aksi takdirde kelimeye yanlış anlam vermek ya da kelimenin geniş olan anlamını sınırlandırmak gibi bir hata ortaya çıkacaktır. Bazen kaynaklarda kelimelerin anlamlarına dair birden fazla görüş zikredilmiş olabilir. Bu görüşlerden birini tercih etmek mümkün olmakla birlikte ayetin doğru anlamlarından birine delalet ediyorsa en genel anlamı seçmek daha isabetli olabilir. Örneğin anlamı geniş kelimelerden biri olan el-Bakara suresinin (2) 57. ayetindeki²⁴³ "الْمَنّ" kelimesinin tercümesi meal sahipleri tarafından "kudret helvası" olarak kaydedilmektedir. Fakat kelime için "reçine, yufka ve lavaş ekmeği, içecek, bal" gibi birbirinden farklı anlamlar kaynaklarda geçmektedir. Bu yüzden bu kelimenin çevirisinde kudret helvası yerine "diğer gıdalar" gibi genel bir ifade kullanılabilir.²⁴⁴
- f. Kur'ân'ın konuları anlatım üslubundan bîhaber olmak ve gerekli yerlerde açıklama yapmamak: Bilindiği üzere Kur'ân-ı Kerîm'de hiçbir konu aynı bağlamda ve bütünlük arz eden bir şekilde ele alınmaz. Ayrıca –özellikle kıssalarda- anlatılan olaylar bazen

²⁴³ { وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوى كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ }
²⁴⁴ Muhsin Demirci, **Kur'ân Tefsirinde Farklı Yorumlar**, 1.baskı, İstanbul: Marmara Üniversitesi İFAV Yayınları, 2017, c.1, s.77, 78.

şahısların ismi açıklanmadan ve olayın sadece önemli kesitleri verilerek anlatıldığı için anlatımda bazı boşluklar kalmaktadır. Bu nedenle ayetlerdeki ifadelerin faileri karıştırılabilmektedir. Fakat bu karışıklıklar okurun Kur'ân'ın bu üslubunu gözden kaçırmamasından kaynaklanmış da olabilir. Mesela Hz. Yusuf'un hapisten çıkarılmasındaki diyalogların geçtiği Yûsuf suresinin (12) 45-53. ayetleri arasında bazı yerlerde Aziz'in karısı ile Hz. Yusuf'un sözleri birbirine karıştırılmıştır. Örneğin Cündioğlu 51. ayet ve diğer sayfada başlayan 52. ayetteki²⁴⁵ ifadelerin her ikisinin de Aziz'in karısına ait olduğunu iddia etmektedir.²⁴⁶ Bunun sebebi ise Aziz'in karısının kralın önündeki itirafı (51. ayet) ile Hz. Yusuf'un bunu öğrenmesi ve cevap vermesi (52. ayet) arasında kalan kısmın zikredilmiyor olmasıdır. Hâlbuki 52. ayetteki ifadelerin Hz.Yusuf'a ait olduğu bilgisi kaynaklarda yer almaktadır.²⁴⁷ Buna benzer ayetlerin çevirisinde, ayetler arasındaki bağlantının mütercimler tarafından kısa açıklamalarla tamamlanması yararlı olacaktır.

- g. Çeviride tutarlı olmamak: Kur'ân'da bazı ifadeler çeşitli surelerde aynı şekilde tekrar etmiştir. Meal sahipleri bu ifadelerin çevirisini yaparken belli bir metotta sabit kalmak yerine farklı çeviriler yapmayı tercih etmişlerdir. Fakat aynı ifadenin aynı konu içerisinde başka siyaktaki tekrarına farklı bir çeviri yapmak çevirinin tutarlılığı açısından sorun oluşturmaktadır. Mesela çeşitli ayetlerde yer alan "بِرَحْمَةٍ مِنَّا" ifadesinin çevirisinde durum bu şekildedir. El-A'râf suresinin (7) 72²⁴⁸ ve Hûd suresinin (11) 58²⁴⁹, 66²⁵⁰, 94.²⁵¹ ayetlerinde bu ifade tekrar etmektedir. Hepsinde de; uyarılarını yapan peygamberlerin ve maiyetlerindeki kulların Allah'tan gelen bir lütuf ile helakten kurtarılması anlatılmaktadır. Fakat meal sahipleri bu ifade için her ayette aynı çeviriyi kullanmamışlardır. Hasan Basri Çantay bu ifadeyi el-A'râf suresinin (7) 72. ayetinde "katımızdan bir rahmet ile"²⁵²; Hûd suresinin (11) 58. ayetinde "bizden bir rahmet olarak"²⁵³; 66.ayette "tarafımızdan bir esirgeme olarak"²⁵⁴ ve 94. ayette

²⁴⁵ قَالَ مَا خَطْبُكَ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا عَلَّمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ (51) ذَلِكَ لِيَعْلَمَ أَبِي لَمْ أَخْنُهِ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ

²⁴⁶ Cündioğlu, *Kur'ân Çevirilerinin Dünyası*, s.184, 185.

²⁴⁷ Taberi, c.16, s.140; Zemahşeri, s.519.

²⁴⁸ { فَأَنجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ }

²⁴⁹ { وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ }

²⁵⁰ { فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِمَّنْ خِزِّي يَوْمَئِذٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ }

²⁵¹ { وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ }

²⁵² Çantay, c.1, s.227.

²⁵³ Çantay, c.1, s.334.

²⁵⁴ Çantay, c.1, s.336.

“bizden bir esirgeme olarak”²⁵⁵ şeklinde çevirmiştir. Süleyman Ateş de Hûd suresi (11)nin 94. ayetin çevirisinde “bizden bir acıma ile”²⁵⁶ diğer ayetlerde ise “bizden bir rahmetle” şeklinde çevirmiştir.²⁵⁷ Bu metodun -özellikle Hûd suresinde tekrar eden ayetler olduğundan dolayı- çevirideki tekdüzeliği ortadan kaldırmak için yapıldığını kabul etmemiz durumunda ise aynı sure içinde peş peşe aynı çeviri yapılmışken sonradan neden farklı bir çeviri yapıldığı sorusu cevapsız kalmaktadır. Tekdüzeliğe yol açmadığı sürece aynı ibarelerin çevirisinin aynı şekilde yapılması, yöntemdeki tutarlılık açısından daha doğru gözükmemektedir.

- h. Çeviride Farklı Kıraatleri esas almak: Kur’ân çevirilerinde ayet metni çevrilirken hangi kıraatin esas alındığı önemli bir konudur. Zira ayet metnini bir kıraate göre verip mealini başka bir kıraate göre yapmak hatalı çevirileri ortaya çıkarabilir. Bazı meallerin önsözlerinde farklı kıraatler dikkate alındığına dair bilgi verilmiştir.²⁵⁸ Fakat çoğu meal böyle bir bilgiye yer vermemiştir. Buna örnek Yûsuf (12) Suresi’nin 110. ayeti örnek verilebilir.²⁵⁹ Bu ayetin “وَوَظَّنُوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا” ibaresindeki “كُذِّبُوا” kelimesinin şeddeli ve şeddesiz okunan iki kıraati vardır. Şeddesiz okunduğunda ibarenin anlamı “peygamberlerin kafirler karşısında mağlubiyet yaşadıklarında, kendilerine vâdedilen zafer konusunda neredeyse şüpheyi düştükleri” ve şeddeli okunduğunda ise “peygamberlerin kavimlerinin kendilerine edeceği yardım konusunda yalan söylediklerini düşünmeleri” anlamına gelir.²⁶⁰ Ülkemizde bütün Kur’ân-ı Kerimlerde aynı kıraat esas alınmasına rağmen, bu ayetteki kıraat farklılığı Kur’ân meallerine farklı şekillerde yansımıştır. Bir kısmı ifadeyi şeddesiz kıraate uyarak doğru çevirirken²⁶¹ bir kısmı şeddeli kıraate uyarak²⁶² yani farklı bir kıraati esas alarak çevirmiştir. Bu ise farklı kıraate uyularak çeviri yapıldığı belirtilmediği müddetçe hatalı bir çeviri sayılabilir. Bazı çevirilerde²⁶³ ise ibarede peygamberlerin kimin hakkında şüpheyi düştüğü belirtilmemiştir. Meal sahiplerinin bu kıraat farklılığına dikkat etmeden yaptığı çeviriye, tefsirlerde kelimenin şeddeli kıraati esas olarak yapılan açıklamayı²⁶⁴ dikkate almaları sebep gösterilebilir. Fakat meal

²⁵⁵ Çantay, c.1, s.340.

²⁵⁶ Ateş, s.231.

²⁵⁷ Ateş, s.227, 228.

²⁵⁸ Örneğin, Şener vd., M. Öztürk, M. İslamoğlu bu hususu dile getirmişlerdir.

²⁵⁹ { حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مِنْ نَشْأَةٍ لَا يَرُدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ }

²⁶⁰ Zemahşerî, s.532, 533.

²⁶¹ Ateş, s. 247; Çantay, c.1, s.366.; Esed, c.2, s.; 480, 481.

²⁶² Yavuz, s.249.

²⁶³ Atay ve Kutluay, s.222 ;Özek ve dğr., s.247.

²⁶⁴ Taberî, c.16, s.296, 297.

sahibinin tefsirden yararlanırken çeviride seçtiği kiraate uygun yorumları dikkate alması; farklı bir kiraati esas almışsa bunu dipnotta belirtmesi yöntem açısından daha doğru gözükmetedir. Aksi takdirde örnek verdiğimiz ayet mealindeki gibi hatalar ortaya çıkabilir.

Bu yöntem sorunlarından hareketle seçtiğimiz ayet örneğinin meallerdeki çevirilerini değerlendireceğiz.

2.1.1. Hûd Suresinin (11) 17. Ayeti

Tablo 6. Hûd Suresinin (11) 17. Ayeti Meallerinin Mukayesesi

أَقَمْنَ كَانَ عَلَى بَيْتِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ	
Elmalılı	<i>Ya onlara benzer mi? Artık o kim rabbından bir beyyine üzerinde bulunmuş hem bunu ondan bir şâhid ta'kib ediyor hem de önünden bir imam ve rahmet olarak Musânın kitabı var, işte bunlar ona iyman ederler, hiziblerden her kim de ona küfrederse artık ateş onun mev'ididir, sakın bunda şüpheye düşme, çünkü bu haktır rabbındandır ve lâkin nâsın ekserisi iymana gelmezler.²⁶⁵</i>
Hasan Basri Çantay	<i>(Yalnız dünyâ hayaatını arzu eden kimse); Rabbinin açık bir delîl? üzerinde bulunub da ardınca yine Ondan bir şâhid gelen, ondan önce de bir rehber ve bir rahmet olmak üzere Musânın hitabı (ile tasdiyk edilmiş) olan kimse gibi midir ki böyle olanlar ona (Kur'ana) inanırlar. Her hangi bir güruh onu tanımazsa ateş onun va'd edilen yeridir. Sen de bundan şübhe içinde olma. Çünkü o, hakdır, Rabbindendir. Fakat insanların çoğu îman etmezler.²⁶⁶</i>
Abdülbaki Gölpınarlı	<i>Rabbinden apaçık bir delile sahip olan, bundan başka bir de tanığı olup daha önce din ve dünya işlerinde uyulan ve aynı rahmet olan Musa'nın kitabında da bildirilen kişi, yalnız dünyayı dileyene benzer mi? Rablerinden açık bir delile sahip olanlar, Kur'an'a inanırlar; topluluklardan onu inkar edenlere vaadedilen yerse ateştir. Artık bu hususta şüpheye düşme, çünkü o, Rabbinden gelmedir, gerçektir, fakat insanların çoğu inanmaz.²⁶⁷</i>
	<i>Rabbinin katından bir belgesi ve onun arkasından da bir şahidi olanlar, önlerinde de Musa'nın Kitap'ı önder ve rahmet olarak bulunanlardır ki, işte</i>

²⁶⁵ Yazır, c.4, s.2766, 2767.

²⁶⁶ Çantay, c.1, s.329.

²⁶⁷ Gölpınarlı, c.1, s.253.

أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْتَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابٌ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ	
Hüseyin Atay - Yaşar Kutluay	onlar Kuran'a inanırlar. Hangi topluluk onu inkar ederse yeri ateştir; senin de bundan şüphelen olmasın. Doğrusu o, Rabbinden bir gerçektir, fakat insanların çoğu inanmazlar.²⁶⁸
Ali Fikri Yavuz	Bir mümin ki, Rabbi tarafından verilen açık bir delil (gerçek dâvasını isbat eden selim bir akıl) üzeredir ve bunu, Allah'dan bir şâhid olan Kur'ân, bir de Kur'ân'dan evvel kendisine uyulan ve büyük bir nimet bulunan Mûsa'nın kitabı (Tevrat) da teyîd ediyor; hiç o, sırf dünya hayatını istiyen asiler gibi olur mu? İşte bu vasıfta olanlar, Kur'ân'a iman ederler. Herhangi bir topluluk da Kur'ân'ı inkâr ederse, artık ateş, onun vaadedilen yeridir. Sen de, sakın bunda bir şüpheyeye düşme. Çünkü bu Kur'ân ve onun vaadi. Rabbin tarafından hakdır. Fakat insanların çoğu iman etmezler.²⁶⁹
Süleyman Ateş	Hiç böyleleri, şu kimse gibi olur mu ki, o Rabbinden bir delil üzerinde bulunur, ayrıca O'ndan bir şahid de onu takib eder. O (Hak şahidi Kur'a)n'dan önce de bir önder ve rahmet olarak Musa'nın Kitabı var. İşte onlar O(Kur'a)n'a inanırlar. Topluluklardan kim onu inkar ederse, onun yeri ateştir! O(Kur'a)n'dan hiç kuşkun olmasın. Muhakkak o, Rabbinden gelen gerçektir. Fakat insanların çoğu inanmazlar.²⁷⁰
Muhammed Esed	O halde, [hiç dünya hayatından ötesini umursamayan biriyle] Rabbinin katından apaçık bir kanıta dayanan kimse bir tutulabilir mi? O kanıt ki, O'nun katından olan [bu] tanıklık belgesiyle * ulaştırılmaktadır, hem de ondan önce [bir tanıklık belgesi], bir rehber ve rahmet olarak Musa'ya vahyedilen kitap da ortada iken. Onlar, [bu mesajı anlayan kimseler, işte yalnız onlar] o mesaja inanırlar; ama [düşmanlık için] örgütlenmiş inkarcılarınsa [ahirette] varacakları yer ateştir. Bunun içindir ki**, bu [vahyin gerçekliğinden] asla bir şüphelen olmasın: o elbette Rabbinden (gelen) bir gerçektir, insanların çoğu ona inanmasa da. *Lafzen, "O'nun katından bir şahidin okuduğu" ya da "duyurduğu". Zemaşşerî, Râzî ve öteki bazı klasik müfessirlere göre bu ibare Kur'an'ı îma etmektedir; bizim "tanıklık belgesi" şeklindeki aktarımımız da bu yoruma dayanmaktadır. Bunun yerine, bazı müfessirlerin

²⁶⁸ Atay-Kutluay, s.222.

²⁶⁹ Yavuz, s.224.

²⁷⁰ Ateş, s.222.

	أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْتَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابٌ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ
	söylediği gibi bu terim Hz. Peygamber'e ya da o'na vahyi aktaran Cebrail'e işaret ediyor olsaydı, o zaman, tanık olarak tercüme edilmesi gerekecekti. Hangi yorum benimsenirse benimsensin, netice olarak ayetin dile getirdiği mesaj, hep aynıdır; çünkü, bu ayetle ilgili açıklamasında İbni Kesîr'in de belirttiği gibi, "Kur'an Cebrail tarafından Muhammed (s)'e ulaştırılmış, o da insanlara tebliğ etmiştir" <i>**Râzî, genel anlamda insana hitab eden bu cümlelerin başındaki fe ("Bunun içindir ki") bağlacının yukarıda 12-14. ayetlerle bağlantı sağladığını söylemiştir ki, sonraki ayetlerin anlam akışı da bunu doğrulamaktadır.²⁷¹</i>
Yaşar Nuri Öztürk	Böyleleri şu kimse gibi olur mu: Rabbinden bir beyyine üzerinedir, O'ndan bir tanık da kendisini izler. Tanıktan önce de bir kılavuz ve rahmet olarak Mûsa'nın kitabı var. Onlar ona inanırlar. Hiziplerden onu inkâr edenin varış yeri ateştir. Ondan asla kuşkuya düşme; o Rabbinden bir haktır ama insanların çokları inanmıyorlar.²⁷²
Ali Özek ve Diğerleri	Rabbin tarafından (gelmiş) açık bir delile dayanan ve kendisini Rabbinden bir şahidin izlediği, ayrıca kendisinden önce, bir önder ve bir rahmet olarak Musa'nın Kitab'ı (elinde) bulunan kimse (inkârcılar gibi) midir? Çünkü bunlar ona (Kur'an'a) inanırlar. Zümrelerden hangisi onu inkâr ederse işte cehennem ateşi onun varacağı yerdir, bundan şüphen olmasın; zira bu, senin Rabbin tarafından bildirilmiş gerçektir; fakat insanların çoğu inanmazlar. <i>Bu ayet-i kerimede bir mukayese yapılmaktadır. Şöyle ki: Kur'ân-ı Kerim gibi pek parlak bir delile, bu delili teyit eden bir şahide yani mucizeye ve inançlarının sağlamlığını gösteren semavi kitaplardan biri olan Tevrat'ın şahitliğine sahip olan peygamber ile bunları inkar eden ve sadece dünya hayatından başka bir şey istemeyen bir kafirin eşit olamayacağı bildirilmektedir. Çünkü bunların biri Allah'ın kulu ve Allah'a inanmış, dolayısıyla dünya ve ahiret saadetini kazanmış kimsedir; diğeri ise inkar etmiş dolayısıyla ebedi azaba müstehak olmuştur.²⁷³</i>
Hasan Tahsin Feyizli	Hiç böyleleri, Rabb'inden (Kur'ân gibi) açık bir delili bulunan, üstelik bu delilin doğruluğuna (Cebrail gibi) Allah tarafından bir şahidi olan ve ondan önce de (önlerinde insanlara) bir rehber ve rahmet olan Musa'nın kitabı bulunan kimseler gibi olurlar mı? İşte bunlar o (Kur'ân)'a inanırlar.

²⁷¹ Esed, c.1, s.425-426.

²⁷² Yaşar Nuri Öztürk, s.224.

²⁷³ Özek ve dğr., s.222.

	أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْتَةٍ مِّن رَّبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابٌ مُّوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ
	<i>Kavimlerden kim onu inkar ederse, ateş onun Vâdedilen yeridir. Senin ondan şüphelen olmasın. Çünkü o (Kur'ân ve onu inkar edilenlere vâdelin bu yer*) Rabb'inden bir gerçektir. *Beydavî²⁷⁴</i>
Halil Altuntaş- Muzaffer Şahin	<i>Rabbi katından açık bir delile dayanan kimse, yalnız dünyalık isteyen kimse gibi midir? Kaldı ki, bu delili Rabbinden bir şahit (Kur'an) ve bir de ondan (Kur'an'dan) önce bir önder ve bir rahmet olarak (indirilmiş olan) Mûsâ'nın kitabı (Tevrat) desteklemektedir.* İşte bunlar ona (Kur'an'a) inanırlar. Gruplardan her kim onu inkâr ederse, ateş onun varacağı yerdir. Ondan hiç şüphelen olmasın. Şüphesiz o, Rabbin tarafından (bildirilmiş) gerçektir. Fakat insanların çoğu inanmazlar.</i> <i>* Tefsir bilginlerine göre burada sözü edilen delil akıldır. Buna göre âyette, aklını gereği gibi kullanan ve bu sayede Allah'ın varlığına ve birliğine inanan kimse ile, her şeyi dünya hayatından ibaret kabul edip fitrata aykırı olarak, inkâr yoluna sapan kimselerin bir olmadığı; üstelik insanın doğru bir inanca sahip olma yolunda aklıyla baş başa bırakılmayıp, aklın ilâhî vahiyle de desteklendiği vurgulanmış olmaktadır.²⁷⁵</i>
Mahmut Ustaosman- oğlu	<i>Yoksa (sadece dünya hayatını gaye edinmiş ve birtakım asılsız fikirlere uymuş olan kişi, hiç) o (Rasûlümüz olan) kimse (gibi) midir ki o, Rabbinden (kendisine indirilmiş olan Kur'ân gibi) pek açık ve çok büyük bir delil üzere bulunmuştur, O (Allâh-u Sübhânehû)nun tarafından bir şâhit (olan Cibrîl) de ardınca gitmektedir (ve hiç kendisinden ayrılmayarak dâima onu desteklemektedir, koruyup doğrultmak-tadır)/onu kendisine O (Allâh-u Sübhânehû)nun tarafından bir şâhit (olan Cibrîl) okumaktadır, üstelik öncesinde (din konusunda kendisi-ne uyulacak) bir önder ve (indirilenlere) büyük bir (nimet ve) rahmet olarak Musâ'nın kitabı bulunmaktadır (ki, o da onun geleceğini müjdelemektedir). İşte o (Tevrât'a inana)nlar bu (Kur'ân'a) (da) inanmaktadırlar. Ama o (Mekke müşrikleri ve Kur'ân-ı Kerîm aleyhine birleşen diğer) hiziplerden her kim onu inkâr ederse, artık ona vaad edilen yer ancak o ateştir. O halde sen o (Kur'ân'ın Allâh-u Te'âlâ tarafından indirilmiş olduğu)ndan hiçbir şüphe içinde olma! (Böyle bir şey senden asla beklenmezse de, bütün ümmetin, kendilerini şüpheden kurtaracak sağlam</i>

²⁷⁴ Feyizli, s.222.

²⁷⁵ Altuntaş-Şahin, s.240.

	أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابٌ مُّوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ
	<i>görüşlere sahip olmaya çalışsın.) Gerçekten de o, (seni dinî ve dünyevî konularda terbiye eden) Rabbinden (indirilmiş) bir haktır. Lâkin insanların çoğu (, kimi anlayış noksanlığı, kimi de kibir ve inadı nedeniyle bu hakikate) inanmazlar.²⁷⁶</i>
Abdulkadir Şener ve Diğerleri	<i>Âhireti inkâr edip yalnız dünya hayatına bağlanan kimse ile Rabbinden gelen bir delile dayanan ve Allah tarafından bir şahid/İncil* ayrıca daha önce Musa'ya rahmet ve rehber olarak verilen Tevrat tarafından da teyit edilen kimse, söyleyin bir olur mu hiç?*</i>Böyle kesin delillere dayanan kimseler o Peygambere inanırlar. Onu inkâr eden güruhun varacağı yer cehennemdir. Ey Peygamber! Sen, sakın bu Kur'ân'dan şüphe etme/bazı düşüncelerle Kur'ân'ın bir kısım ayetlerini tebliğde tereddüt etme.***Çünkü bu sana Rabbin tarafından indirilen hak bir kitaptır. Fakat ne yazık ki, insanların çoğu ona inanmazlar. <i>*Ayette geçen "şahid" kelimesini "İncil" olarak anlamayı ayetin bütünlüğü açısından daha uygun bulduk. Nitekim Ferrâ da bu görüşü nakletmektedir.</i> <i>**Ayette kastedilen kişinin Hz. Peygamberin kendisi olduğunu söyleyenler olduğu gibi Abdullah b. Selam gibi Müslüman olan bazı Yahudilerin kastedildiğini söyleyenler de vardır.</i> <i>***Razi'nin de belirttiği gibi, ayetin bu kısmına yukarıdaki 12-14. ayetlerle ilgili olduğundan, onlara uygun bir anlam verilmiştir.²⁷⁷</i>
Mustafa İslamoğlu	<i>Şu hâlde, hiç (böyleleri), Rabbinden (gelen) hakikatin apaçık belgesine dayanan kimseyle bir tutulabilir mi? Şimdilerde O'nun katından bir şahidin duyurduğu o belgeyi, daha önce de bir önder ve bir rahmet olarak Musa'nın Kitabı temsil ediyordu. İşte, ancak (hakikatin birliğini fark eden) o kimseler bu vahye inanırlar. Küfür ittifakı mensuplarından her kim bu hakikati inkâr ederse, iyi bilsin ki onun son durağı ateştir. Sen (ey Nebi); sakın ola onun kaynağı hakkında tereddüde düşeyim deme; iyi bil ki o, Rabbin katından gelen hakikatin ta kendisidir: ve fakat insanların çoğu (henüz bu gerçeğe) inanmıyorlar. *Önce ilk muhatap olan Hz. Nebi'ye, sonra tüm muhataplara bir uyardır.²⁷⁸</i>

²⁷⁶ Ustaosmanoğlu, s.222.

²⁷⁷ Şener vd., s.222.

²⁷⁸ İslamoğlu, s.400.

	أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابٌ مُّوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ
Mustafa Öztürk	<i>Kendisini sırf dünyadaki fani hayata adanmış kimse ile rabbi (Allah)'nin verdiği kesin bilgiye/vahye dayanan, yine Allah tarafından bir şahit (İncil) ve daha öncesinde Musa'ya bir rehber ve rahmet kaynağı olarak gönderilen vahiylerce teyit ve tasdik edilen kimse gibi olur mu hiç?! İşte ancak böyle kimseler Kur'an'a yürekten inanırlar. Hangi zümreden/kabilelerden olursa olsun, kim Kur'an'ın Allah kelamı olduğunu inkar ederse, onun yeri cehennemdir. (Ey Peygamber!) Sakın, Kur'an'ın kaynağı hakkında şüpheye düşme! Şüphesiz bu Kur'an sana rabbın tarafından indirilmiş bir vahiydir. Fakat ne yazık ki insanların çoğu (Mekke halkının müşrik çoğunluğu) bu gerçeğe inanmaz.²⁷⁹</i>

Ayetin güzel bir şekilde anlatılması için diğer ayetlerle bağlantısının çok iyi kurulması gerekir. Aksi takdirde ayette bahsi geçen “delil, şahit” gibi kelimeler ve zamirlerin anlamı yanlış verilebilir. Bu kelimelerin anlamlarını tespit etmek için meal sahiplerinin kaynaklardan yararlanmaları da gerekmektedir. Bu bağlamda on ikinci ayetten itibaren anlatılan husus “müşriklerin sürekli mucize göstermesini istemeleri üzerine Hz. Peygamber (sas)’ın içinde bulunduğu psikolojik hâlin değerlendirilmesi ” şeklinde özetlenebilir. Hz. Peygamber (sas)’e bununla ilgili gelen uyarıdan sonraki ayetlerde kafirlerin iddialarına cevaplar verilmiş ve kafir-mümin karşılaştırması yapılmıştır. Bu karşılaştırmanın hikmetleri arasında Hz. Peygamber (sas)’i teselli etmek ve müminlerin değerini anlatmak sayılabilir. Bu nedenle ayet çevirisinde bu mesajların vurgusunun yapılması gerekmektedir. Yine çeviri yöntemi açısından dikkat edilmesi gereken bir diğer husus çevirideki Türkçe ifadelerin anlaşılır olmasıdır.

“أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِ” ibaresi önceki ayetlerle (15. ve 16.) bağlantılıdır. Bu ifade ile, dünya hayatını tercih edip küfürde ileriye gidenler ve imanı tercih edenlerin farkından bahsedilmektedir. Atay-Kutluay meal haricindeki meallerde bu bağlantı muhtelif çevirilerle cümlelerin başında veya sonunda ifade edilmiştir. Elmalılı “Ya onlara benzer mi?”, Ateş-Feyizli-İslamoğlu “hiç böyleleri”, Y.N. Öztürk “böyleleri” şeklinde zamir kullanarak; Çantay, Gölpınarlı, Yavuz, Esed, Altuntaş-Şahin, Ustaosmanoğlu, Şener vd. ve M. Öztürk ise “dünya hayatını ahirete tercih eden kimse” mealindeki açıklamalarla bu bağlantıyı ifade

²⁷⁹ Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meal: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, s.283.

etmişlerdir. Özek ve diğerleri mealinde ise bu bağlantıyı sağlamak için "inkarcılar" kelimesi kullanılmıştır. Bu ifade de bağlantıyı sağlamakla birlikte özet bir ifadedir. "بَيِّنَةٍ" kelimesinin çevirisinde de farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bu ifade için Elmalılı ve Y.N. Öztürk "beyyine"; Çantay, Yavuz ve Özek vd., Feyizli, Altuntaş-Şahin "açık bir delil"; Gölpınarlı "apaçık delil"; Yaşar-Kutluay "belge"; Ateş ve Şener vd. "bir delil"; Esed "apaçık bir kanıt" ve Ustaosmanoğlu "pek açık ve çok büyük bir delil" şeklinde lafzî çeviriler yapmışlardır. Bu yazarlardan Yavuz, Esed, Özek vd. ve Ustaosmanoğlu lafzî bir çeviri yaptıktan sonra kelimenin anlamını parantez veya dipnotla ifade etmişlerdir. İslamoğlu bu kelimeyi "hakikatin apaçık belgesi" ve M. Öztürk ise "kesin bilgi/vahiy" şeklinde çevirmişlerdir. Devamındaki "وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ" ibaresinin çevirisi de aynı şekilde farklı yorumlar içermektedir. Elmalılı, Çantay, Gölpınarlı Yaşar-Kutluay, Ateş, Y.N. Öztürk ve Feyizli meallerinde yazarlar açıklama yapmadan kelimenin lafzî çevirisini vermekle yetinmişlerdir. Diğer yazarlar ise "şahit" kelimesine "Kur'ân", "Tevrat", "İncil" ve "Cebrail" anlamları verilmiştir. Bu yorumların hepsi kaynaklarda yer almakla birlikte²⁸⁰ bunlar arasından doğru anlamın tespit edilebilmesi için önceki ayetlerde yer alan ifadelerin ve ayetteki sıranın dikkate alınması gerektiğini düşünüyoruz. Bu karineden hareketle ayette bahsedilen "delil" kelimesinin; önceki ayetlerde kafirlerin durumlarının anlatılması sebebiyle imanı, "şahit" kelimesinin de; hem bu delili destekleyecek bir kaynak oluşu hem de insanlara rahmet ve rehber olsun diye indirilen Tevrat'ın bir kitap olmasına dayanarak Kur'ân'ı ifade etmesi daha doğru olabilir

Ayetteki "أُولَٰئِكَ" zamirinde iki ilahi kaynak olan Tevrat ve Kur'ân'a dayananların Hz. Peygamber (sas)'in etrafındaki imanlı kişiler olduğu vurgusu vardır. Fakat Şener vd. meali haricindeki meallerde iman ettikleri şey "Kur'ân" olarak çevrilmiştir ki bu çeviri ilk kısımda bahsedilen ifadeyi tekrarlamak demektir. Bize göre ayetin devamında hitabın Hz. Peygamber (sas)'e dönmesi sebebiyle buradaki zamir ve "وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ" ibaresindeki zamir Hz. Peygamber (sas)'i ifade etmektedir. Bu iki ibaredeki vurgunun –yorumumuzdan farklı olarak zamiri Kur'ân anlamında çevirmesiyle birlikte- M. Öztürk tarafından güzel bir şekilde ifade edildiğini görmekteyiz. Hitabın Hz. Peygamber'e döndüğü "فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ" ibaresi ve devamı ise 12. ayette geçen hususlar olan; Hz. Peygamber'in kafirlerin tebliğini inkarı ve mucize beklentilerinden dolayı oluşan psikolojik durumunu hatırlattığı için "sana inanıp vahye dayananlar ve kafirlerin arasındaki fark bu iken (o kafirlerin sözlerine inanarak) vahyin

²⁸⁰ İbn Ebi Hatim er-Razi (thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Riyad:Mektebetü Nizar Mustafa el-Bâz, 1997 , s.2013-2015; Zemahşeri, s.479, 480.

kaynağı hakkında hiç şüphen olmasın” şeklindeki bir uyarı kaygısını gidermek için gelmiş gibidir. Fakat meallerde, bu anlam çeviriye yansımamıştır.

Ayette birçok önemli husus bir arada yer aldığı için çeviri zorlaşmaktadır. Fakat bağlantılar dikkatli bir şekilde kurulmakla birlikte hem doğru hem de anlaşılır bir çeviri yapmak mümkündür. Meallerde genel olarak ayet kendi metni içerisinde değerlendirilerek çevrilmiştir ve diğer ayetlerle bağlantısının tam olarak sağlanmadığı görülmektedir. Meallerin büyük çoğunluğunda böyle bir yöntem takip edilmektedir. Ayrıca kelimelere dair genelde dipnotla da olsa açıklama yapılmamaktadır. Bunlar okuyucunun metni anlamasını zorlaştırabilmektedir. Açıklama yapıp da metnin uzatılmak istenmemesinin temel nedeni meal kısımlarının Mushaf sayfalarıyla birebir olmasının sağlamaktır. Fakat bu durumda da metinde anlaşılmayan veya açıklamaya ihtiyaç duyan yerler kalmakta; meal daha ziyade Kur’ân’ın içeriğine dair geniş ön bilgiye sahip olanlara hitap etmektedir. Bu nedenle bu tür açıklamaların mealde yer alması önemlidir.

2.2. Dilbilgisi Sorunları

Kur’ân meallerindeki hataların en fazla yoğunlaştığı konu dil bilgisidir. Bu hatalar Arap Dili ve Türk Diline tam hakimiyet kuramamak veya bu kuralları gözden kaçırmaktan kaynaklanmaktadır. Seçmiş olduğumuz meallerin sahiplerini tanıttığımız bölümdeki bilgilerden hareketle, çalışmamıza konu olan meal sahiplerinin her iki dilin bilgisine hakim olmadıklarını söylemenin mümkün değildir. Fakat bu mütercimlerin çeviri esnasında gözden kaçırmış oldukları hususlar meallerde hata oluşmasına yol açmıştır. Meallerde ilk bakışta göze çarpmasa da dikkatle incelendiğinde (özellikle de farklı çevirilerle mukayese edildiğinde) anlam değişmesinden kaynaklanan hatalar olduğu görülecektir.

Arap Dili söz konusu olduğunda çeviride bilinmesi gereken kurallar fazla olsa da sınırlıdır. Doğru bir çeviri için öncelikle metni doğru anlamak gereklidir. Kelimeleri doğru anlama noktasında Sarf; cümleyi doğru anlama noktasında ise Nahiv bilgilerinin bilinmesi şarttır. Diğer dile doğru bir aktarım için ise hedef dilin grameri tüm incelikleri ile bilinmeli ve kaynak metindeki ifadeler eksiksiz ve güzel bir biçimde çevrilmelidir. Söz konusu metin eşsiz ifade zenginliğine sahip olan Kur’ân-ı Kerîm olduğu için bu iş daha da zor bir hale gelmektedir. Bu yüzden çok dikkatli bir çeviri yapılması şarttır. Aksi takdirde çevirilerde; anlam kayması ve daralması, öğelerin eksik çevirisi, deyimlerin yanlış çevirisi, harf-i cer ve edatların çevirideki konumunun dikkate alınmaması, çok anlamlı kelimelerin bağlamdaki anlamının yanlış tespiti ve anlatım bozuklukları gibi hatalar ortaya çıkabilir. Ayrıca bir ayetin

çevirisinde bazen birden fazla hata olabilmektedir. Bahsettiğimiz bu hususlar seçmiş olduğumuz mealler üzerinden yapacağımız değerlendirmelerle daha iyi anlaşılabilir.

2.2.1. Yûsuf Suresinin (12) 30. Ayeti

Tablo 7.A. Yûsuf Suresinin (12) 30. Ayeti Meallerinin Mukayesesi

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا إِنَّا لَنَرِيهَا فِي صِلَالٍ مُّبِينٍ	
Elmalılı	Şehirde bir takım kadınlar da Azîzin karısı, dediler: delikanlısının nefsinden murad istiyormuş ona aşkıdan yüreğinin zarı çatlamış , karı bes belli çıldırmış. ²⁸¹
Hasan Basri Çantay	Şehirdeki bir kısım kadınlar: «Azîzin karısı, delikanlısının nefsinden murad almak istiyormuş. Sevgi, yüreğinin zarına işlemiş! Görüyoruz ki o, muhakkak apaçık bir sapıklıktadır» dedi (ler). ²⁸²
Abdülbaki Gölpınarlı	Şehirdeki kadınlar, azizin* karısı, kölesinden murat almak istemiş, sevgi, bütün kalbini kaplamış , görüyoruz ki o, apaçık bir sapıklıkta dediler. ²⁸³
Hüseyin Atay-Yaşar Kutluay	Şehirde bir takım kadınlar: "Vezirin karısı kölesinin olmak istiyormuş; sevgisi bağrını yakmış ; doğrusu onun besbelli sapıtmış olduğunu görüyoruz." dediler. ²⁸⁴
Ali Fikri Yavuz	Şehirdeki bir takım kadınlar da dediler ki: "- Vezir'in karısı, delikanlısının nefsine yaklaşmak istiyormuş. Ona olan aşkı, kalbinin içine nüfuz etmiş. O hanımı görüyoruz ki, çıldırmış besbelli.. ²⁸⁵
Süleyman Ateş	Şehirde birtakım kadınlar: Vezir'in karısı, uşağının nefsinden murad almak istemiş! Sevda, onun bağrını yakmış! Biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz!" dediler. ²⁸⁶
Muhammed Esed	VE ŞEHİRDE kadınlar [birbirleriyle]: "Falan kişizadenin karısı genç kölesinin gönlünü çelmeye kalkmış!" diye dedikodu etmeye

²⁸¹ Yazır, c.4, s.2858.

²⁸² Çantay, s.351.

²⁸³ Gölpınarlı, c.1, s.271.

²⁸⁴ Atay-Kutluay, s.237.

²⁸⁵ Yavuz, s.239.

²⁸⁶ Ateş, s.237.

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ۚ نَا لَنَرِيهَا فِي صِلَالٍ مُبِينٍ	
	<i>başladılar, "Tutkudan yüreği paralanmış kadının; doğrusu, açıkça yoldan çıkmış biri olarak görüyoruz onu!*</i> <i>*(Lafzen, "doğrusu biz onu apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz")</i>²⁸⁷
Yaşar Nuri Öztürk	<i>Şehirde bazı kadınlar şöyle konuştular: "Azîz'in karısı genç uşağının nefsinden gönlünü eğlendirmek istemiş. Aştan yüreğinin zarı delinmiş. Öyle anlıyoruz ki, kadın tam bir çılgınlığa düşmüş."</i>²⁸⁸
Ali Özek ve Diğerleri	<i>Şehirdeki bazı kadınlar dediler ki: Azizin karısı, delikanlısının nefsinden murat almak istiyormuş; Yusuf'un sevdası onun kalbine işlemiş! Biz onu gerçekten açık bir sapıklık içinde görüyoruz.</i>²⁸⁹
Hasan Tahsin Feyizli	<i>Şehirde birtakım kadınlar: "Vezirin karısı, delikanlısı (olan uşağı)nın nefsinden murad almak istiyormuş! Sevgisi yüreğine işlemiş! Doğrusu biz bu durumda onu apaçık bir sapıklıkta görüyoruz" dedi(ler).</i>²⁹⁰
Halil Altuntaş- Muzaffer Şahin	<i>Şehirde birtakım kadınlar, "Aziz'in karısı, (hizmetçisi olan) delikanlısından murad almak istemiş. Ona olan aşkı yüreğine işlemiş. Şüphesiz biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz" dediler.</i>²⁹¹
Mahmut Ustaosmanoğlu	<i>(Yûsuf (Aleyhisselâm)ın güzelliği dilden dile dolaşıp, Azîz'in hanımıyla başından geçenler duyulunca) o şehirdeki birtakım kadınlar dedi ki: "Azîz'in hanımı hileye başvurarak delikanlısını döne dolaşa (kandırmaya teşebbüs edip) kendi nefsinden talep ediyormuş. Gerçekten o (Yûsuf), sevgi bakımından onun kalbinin perdesini yırtmış (da gönlünün derinliğine kadar sızmış)! (Hiç böyle soylu bir kadının, yanında çalıştırdığı bir köleye âşık olması yakışık alır mı?) Gerçekten biz onu elbette çok</i>

²⁸⁷ Esed, c.2, s.460.

²⁸⁸ Yaşar Nuri Öztürk, s.239.

²⁸⁹ Özek ve Diğerleri, s.237.

²⁹⁰ Feyizli, s.237.

²⁹¹ Altuntaş-Şahin, s.257.

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا إِنَّا لَنَرِيهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ	
	açık (bir şekilde akıl ve mantığın gösterdiği doğru yoldan) tam bir sapma içerisinde görmekteyiz!²⁹²
Abdulkadir Şener ve Diğerleri	(Daha sonra olay şehirde duyulmuş) ve şehirdeki kadınlardan bazıları, "Azizin karısı kölesini koynuna almak istemiş, ona sırlısklam aşık olmuş. Bu kadın besbelli iyice azmış.!" Diye dedikodu ettiler.²⁹³
Mustafa İslamoğlu	VE ŞEHİRDE hanımlar (birbirine) şöyle dedi: "Malum yöneticinin karısı genç hizmetçisini baştan çıkarmaya yeltenip duruyormuş. Belli ki tutku* kadının yüreğine işlemiş. Bakın: bizim ona dair düşüncemiz işi iyice azıttığı yönündedir." *Burada "sevgi" anlamına gelen hubb ile birlikte kullanılarak, sözü edilen sevginin "haddi aşmış bir sevgi" olduğuna atıf yapılmıştır. Bu nedenledir ki, Kur'an'ın birçok yerinde olumlu anlamda sevgiyi ifade için kullanılan hubbu, şeğaf ile birlikte kullanıldığı tek yer olan bu bağlamda "tutku" ile karşıladık. Genellikle Arapça'da, sahibinin aklını tutuklayıp basiretini bağlayan şehvete dayalı beşerî sevgi 'aşk ile, sahibinin basiretine basiret katan sevgi hubb ile ifade edilir. Dilci İbn Fâris, Kur'an'da hiç geçmeyen 'aşkı, "muhabbetin haddi aşmış şekli" olarak tarif eder (Mekâyis).
Mustafa Öztürk	Şehirdeki bazı kadınlar, "Aziz'in karısı uşağıyla düşüp kalkmak istemiş, ona sırlısklam aşık olmuş. Belli ki kadın iyice azmış." Diye dedikodu ettiler.²⁹⁴

Ayetin çevirilerinde bazı sorunlar olduğu görülmektedir. Bu durum daha ziyade çevirilerde lafzî çeviriye ağırlık verilmesinden kaynaklanmıştır. Bu sorunlardan en barizi "قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا" ibaresinin çevirisidir. İbareye sözlüklerde "aşkın-sevginin kalbi örtmesi-parçalaması" gibi anlamlar verilmiştir.²⁹⁵ Ayette Aziz'in karısının Yusuf'a olan aşkının aklını başından alması neticesinde yaptıklarından dolayı şehirdeki bazı kadınların onu kınamaları anlatılmaktadır.

Elmalılı "yüreğinin zarı çatlamış"; Çantay "sevgi, yüreğinin zarına işlemiş!"; Gölpınarlı "sevgi, bütün kalbini kaplamış"; Yavuz "ona olan aşkı, kalbinin içine nüfuz etmiş"; Y. N.

²⁹² Ustaosmanoğlu, s.237.

²⁹³ Şener ve Diğerleri, s. 237.

²⁹⁴ Mustafa Öztürk, Kur'an-ı Kerim Meali: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri, s.300.

²⁹⁵ Halil b. Ahmed, c.2, s.340, 341.

Öztürk "aşktan yüreğinin zarı delinmiş", Özek vd. "Yusuf'un sevdası onun kalbine işlemiş"; Feyizli "Sevgisi yüreğine işlemiş", Altuntaş-Şahin "Ona olan aşkı yüreğine işlemiş"; Ustaosmanoğlu "sevgi bakımından onun kalbinin perdesini yırtmış"; İslamoğlu "Belli ki tutku kadının yüreğine işlemiş" şeklinde lafzî çeviriler yapmışlardır. Motamot bir tercüme olarak bu çevirilerin hepsi doğru sayılabilir. Çünkü ortada büyük bir arzu-aşk vardır ve bu aşk Aziz'in karısının kalbini kuşatmıştır. Bu yüzden lafzî çeviriler arasında en anlaşılır olan çeviri Özek ve diğer heyet üyelerinin hazırladığı mealdeki "Yusuf'un sevdası onun kalbine işlemiş" çevirisi olabilir. Ayrıca bağlamdaki mübalağayı ifade eden kelimeyi lafzî bir çeviri ile "sevgi" yerine "aşk" olarak çevirmek daha doğru gibi görünmektedir. Fakat deyimın gündelik dilde kullanılmayan bu ibareler yerine diğer mütercimlerin kullandığı "bağrını yakmak" veya "sırılsıklam aşık olmak" deyimleri ile çevrilmesi daha güncel bir çeviri olacaktır. Bununla birlikte "bağrını yakmak" deyimini kullanan Atay-Kutluay mealinde "sevgisi bağrını yakmış" ifadesinde tamlayan kelime olmadığı için kimin sevgisi (kadının kendi aşkı mı yoksa kalbindeki Yusuf aşkı mı) olduğu muğlak kalmıştır. Esed mealindeki "tutkudan yüreği paralanmış" şeklindeki çevirinin "bağrını yakmak" veya "sırılsıklam aşık olmak" deyimleri kadar olmasa da yerinde bir çeviri olduğunu söyleyebiliriz.

Ayetin çevirilerindeki ikinci önemli sorun da "تَرَاوُدْ فَتِيهَا عَنْ نَفْسِيْ" ibaresinin çevirisindedir. Bu ibare Elmalılı, Çantay, Gölpınarlı, Ateş, Özek vd., Feyizli, Altuntaş-Şahin ve Ustaosmanoğlu meallerinde önceki ibare gibi lafzî bir çeviri yapılarak "nefsinden murat almak istemek-talep etmek" ifadesi ile karşılanmıştır. Yavuz'un "nefsine yaklaşmak istiyormuş" ve Y.N. Öztürk'ün "nefsinden gönlünü eğlendirmek istemiş." çevirileri de biraz daha açıklayıcı olmakla birlikte yine de ibarenin anlamını tam yansıtmamaktadır. Ayrıca bu çevirilerdeki deyimler Türkçe bir deyim değil Arapça ibarenin etkisinde kalınarak yapılan bir tercümenin eseridir. Atay-Kutluay mealindeki "kölesinin olmak istiyormuş" şeklindeki çeviri kullanılan deyim açısından yanlış değildir. Fakat Esed'in "kölesinin gönlünü çelmeye kalkmış"; Şener vd.'nin "koynuna almak istemiş"; İslamoğlu'nun "hizmetçisini baştan çıkarmaya yeltenip duruyormuş" ve M. Öztürk'ün "Aziz'in karısı uşağıyla düşüp kalkmak istemiş" şeklindeki çevirileri ibarenin ifade ettiği manayı daha iyi yansıtmaktadır.

Ayetteki geri kalan bazı ifadelerin çevirisinde de lafzî tercümeler yapıldığı için akıcılığın bozulduğu görülmektedir. Mesela nekre gelen "نِسْوَةٌ فِي الْمَدِيْنَةِ" kelimesinin çevirisini Elmalılı, Çantay, Atay-Kutluay, Yavuz, Ateş, Feyizli, Altuntaş-Şahin, Ustaosmanoğlu "şehirde"/ "şehirdeki" ve "birtakım"/"bir kısım kadınlar" şeklinde çevirmişlerdir. Burada kullanılan "birtakım" belgisiz sıfatı doğru olmakla birlikte Y.N. Öztürk, Özek vd. ve M.

Öztürk'ün "şehirde-şehirdeki bazı kadınlar" şeklindeki çevirileri akıcılığı daha iyi sağlamaktadır. Gölpınarlı, Esed ve İslamoğlu "kadınlar" lafzının nekre olmasını dikkate almayarak bu belgisiz sıfatı eklememişlerdir. Ayetin sonundaki "إِنَّا لَتَرِيهَا فِي صَلَالٍ مُّبِينٍ" ibaresinin çevirisinde de yine mütercimlerin büyük bir kısmı lafzî tercüme yapmıştır. Çantay, Gölpınarlı, Ateş, Esed, Özek vd., Feyizli, Altuntaş-Şahin ve Ustaosmanoğlu'nun "sapıklık-yoldan çıkmış-sapma içinde" şeklindeki çevirileri motamot tercüme örneğidir. Y.N. Öztürk'ün "çılgınlığa düşmüş" ifadesi sorunludur. Bunun yerine Elmalılı, Yaşar-Kutluay ve Yavuz'un kullandığı "çıldırmış, sapıtmış " gibi ifadeler daha isabetlidir. İslamoğlu'nun "bizim ona dair düşüncemiz işi iyice azıttığı yönündedir" şeklindeki çevirisi de lafızlara ve bağlama uygun gibi görünmektedir fakat daha uzun bir çeviridir. Şener vd. ve M.Öztürk'ün çevirileri ise daha veciz ve isabetli gibi gözükmemektedir. Bununla birlikte bu çevirilerde "bes belli iyice azmış" ifadesi yerine "bizce kesinlikle azmış" gibi daha keskin ifadeler kullanılması ibaredeki vurguyu daha iyi yansıtabilir.

Ustaosmanoğlu ve Şener vd.'nin ayetin başında yer verdiği parantez içindeki tefsir mahiyetinde olan ifadeler, ayetin önceki ayetlerle bağlantısını iyi yansıtmaktadır. İslamoğlu da dipnotta ayetteki lafızlarla ilgili açıklayıcı ifadelerle yer vermiştir. Kadınların bu konuşmalarında bazı yazarların ünlem işaretini kullanmaları, ayetteki şaşkınlık ve ayıplama yönünün daha çok hissedilmesini sağlamıştır. Bu çeviri örneklerinden hareketle deyimlerin çevirisinde Türkçe'ye uygun ifadeler kullanmanın mühim olduğunu söyleyebiliriz. Deyimler ve mecaz anlam içeren ifadelerin Türkçe'ye güncel ifadelerle aktarılması gereklidir. Aksi takdirde anlamdaki akıcılık sağlanamayacaktır.

2.2.2. Hûd Suresinin (11) 71. Ayet

Tablo 7.B. Hûd Suresinin (11) 71. Ayeti Meallerinin Mukayesesi

وَأَمْرًا قَائِمَةً فَضَحِكْتَ فَبَشَّرْنَاَهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ	
Elmalılı	<i>Haremi dinliyordu, bunu duyunca güldü, bunun üzerine ona İshak'ı müjdeledik, İshak'ın arkasından da Ya'kub'u.</i> ²⁹⁶
Hasan Basri Çantay	<i>(İbrâhîmin) karısı (hizmet için) ayakda idi. (Bu söz üzerine) güldü. Biz de ona İshakı, İshakın ardından da (torunu) Ya'kubu müjdeledik.</i> ²⁹⁷
Abdülbaki Gölpınarlı	<i>Karısı, ayakta durup sevincinden gülmedeydi ki biz ona, İshak'ı müjdeledik, İshak'tan sonra da Yakup'u.</i> ²⁹⁸

²⁹⁶ Yazır, c.4, s.2799.

²⁹⁷ Çantay, c.1, s.336.

²⁹⁸ Gölpınarlı, c.1, s.260.

وَأَمْرَاتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَقَ يَعْقُوبَ	
Hüseyin Atay-Yaşar Kutluay	<i>Bu arada, İbrahim'in ayakta duran karısı gülünce, "Ona İshak'ı ardından Yakub'u müjdelerez" dediler.²⁹⁹</i>
Ali Fikri Yavuz	<i>İbrahim'in hanımı hizmette bulunurken, bu söylenenleri duyunca güldü. Bunun üzerine, biz de ona İshak'ı ve İshak'ın arkasından da torunu Yakub'u müjdeledik.³⁰⁰</i>
Süleyman Ateş	<i>Ayakta durmakta olan karısı, güldü. Biz de ona İshak'ı müjdeledik. İshak'ın ardından da Ya'kub'u.³⁰¹</i>
Muhammed Esed	<i>Ve (yanlarında) ayaküstü bekleyen karısı, orada öyle [sevinçle] gülümsüyordu;* işte bu haldeyken o'na İshâk'ı[n doğumunu] müjdeledik ve İshâk'ın ardından da [o'nun oğlu] Yakub[un doğumunu].</i> <i>*Yani, yabancıların Allah'ın elçileri olduğunu ve kendilerinden korkmaları için bir sebep bulunmadığını anladığı sevinç ve rahatlama içinde gülüyordu (Zemahşerî); parantez içindeki "sevinçle" ifadesi bu durumu belirtmek içindir. Kitâb-ı Mukaddes'de, Sarah'ın kocamış kadın haliyle çocuk doğuracağı kendisine bildirilmesi üzerine "kendi kendine güldüğü"nü ifade eden anlatım Kur'ân'inkinden ayrılmaktadır, çünkü Kur'ân'da yukarıda görüldüğü gibi, doğacak çocuğun müjdenmesi kadının güldüğünü nakleden ifadeden sonra gelmekte ve bu anlatım akışı içinde "bunun üzerine" ya da "bundan sonra" anlamı ifade eden fe bağlacıyla başlamaktadır.³⁰²</i>
Yaşar Nuri Öztürk	<i>Orada dikilmekte olan karısı güldü. Bunun üzerine ona İshak'ı müjdeledik, İshak'ın arkasından da Yakub'u.³⁰³</i>
Ali Özek ve Diğerleri	<i>O esnada hanımı ayakta idi ve (bu sözleri duyunca) güldü. Ona da İshak'ı, İshak'ın ardından da Ya'kub'u müjdeledik.³⁰⁴</i>
Hasan Tahsin Feyizli	<i>(İbrahim'in) karısı (Sâra) ayakta iken (bu müjdeyi işitince hafif) güldü. Biz ona da (o meleklerle) İshak'ı, İshak'ın ardından da (torunu) Yakûb'u müjdeledik.*</i> <i>*Hz. İsmail ise Hz. İshak'tan 13 sene önce Hz. Hâcer'den doğmuştu. Bkz. 37/102³⁰⁵</i>

²⁹⁹ Atay-Kutluay, s.228.

³⁰⁰ Yavuz, s.230.

³⁰¹ Ateş, s.228.

³⁰² Esed, s.437, 439.

³⁰³ Yaşar Nuri Öztürk, s.230.

³⁰⁴ Özek ve diğer, s.228.

³⁰⁵ Feyizli, s.228.

وَأَمْرَاتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحَكْتُ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَقَ يَعْقُوبَ	
Halil Altuntaş- Muzaffer Şahin	<i>İbrahim'in karısı ayakta idi. (Bu sözleri duyunca) güldü. Ona da İshak'ı müjdeledik; İshak'ın arkasından da Yakûb'u.</i> ³⁰⁶
Mahmut Ustaosmanoğlu	<i>(O esnada) hanımı (Sâre) ise (hizmet için perde arkasında) ayakta idi, (Lût kavminin helâkine ve eşinin korkusunun gidişine sevinerek) birden gülüverdi. Biz de onu (bu sevinçten daha büyük bir sürûra mazhar etmek için, onca yaşına rağmen kendisine ihsan edilecek) İshâk (isimli mübarek bir çocuk) ile, İshâk'ın ardından da Ya`kûb (nâmında bir torun) ile müjdeledik.</i> <i>Sâre (Radiyallâhuanhâ) İbrâhîm (Aleyhisselâm)ın endişesinin gittiğini görünce sevinçten gülmeye başladı. İbrâhîm (Aleyhisselâm)ın Hâcer valideden on üç sene evvel İsmâîl adında bir oğlu olmuştı. Ama doksanlı yaşlarına varmış olmasına rağmen çocuk sahibi olamamış olan Sâre vâlîde İshâk isimli bir oğlu olacağı müjdesini alınca hayretini gizleyemeyerek bunun nasıl olacağını sordu, daha sonraki âyet-i kerîmelerde beyan edildiği üzere ona bu işin mucize kabilinden olacağı bildirildi.</i> ³⁰⁷
Abdulkadir Şener ve Diğerleri	<i>Biz, İbrahim'in orada ayakta duran yaşlı karısına (elçilerimiz vasıtasıyla) İshak adlı bir çocuğu, üstelik bir de ondan torunu Yakub'un olacağını* müjdeleyince güldü ve bir çılgık attı.</i> <i>*O dönemde yaşlıların çocuğu olsa bile kötürüm oluyor ya da yaşamıyordu. Hz. İbrahim'in karısı Sâre'nin şaşkınlığı karşısında melekler, çocuğu olmaktan öte o çocuğun, çocuğu olabilecek derecede sağlıklı olacağını müjdelemişlerdir.</i> ³⁰⁸
Mustafa İslamoğlu	<i>Karısı ise ayakta duruyordu; derken hayız alameti hissetti. İşte bu şekilde Biz o kadına İshak'ı müjdeledik; üstelik İshak'ın ardından da (onun oğlu) Yakub'u (müjdeledik).</i> <i>* Veya: "...haber üzerine gülmeye başladı". Tercihimiz ed-dahikin "inkîşaf, uyanma, olgunlaşma ve buluş" anlamından dolayıdır (Mekâyîs). Allame Tabatabâî de bu mânayı tercih etmiştir (Bkz: el-Mîzân). Aşağı aldığımız yaygın mâna olan "gülmeye başladı" da muhtemel olmakla birlikte, tercihimiz olay örgüsüyle daha bir uyumludur.</i> ³⁰⁹
Mustafa Öztürk	<i>O sırada İbrahim'in misafirlere hizmet için ayakta duran yaşlı karısına İshak adlı bir evlat ve Yakub adlı bir torun sahibi olacağı müjdesini verdik. Bu müjdeyi işitince İbrahim'in karısı önce gülümsedi.</i> ³¹⁰

³⁰⁶ Altuntaş ve Şahin, s.247.

³⁰⁷ Ustaosmanoğlu, s.228.

³⁰⁸ Şener vd, s.228.

³⁰⁹ İslamoğlu, s.412, 413.

³¹⁰ Mustafa Öztürk, Kur'ân- Kerim Meali: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri, s.290.

Meallerde ayetin çevirilerinde bazı hatalar bulunmaktadır. Bu hataların sebebi ise cümledeki gramer kurallarının gözden kaçmasıdır. Tefsirlerdeki ayetle ilgili bilgilere baktığımızda, bu cümlelerin diğer ayetin devamı ve “وَأَمْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ” lafzının “hâl”i konumunda olduğunu görürüz.³¹¹ Yine bu bilgilere göre Hz. İbrahim’in eşi perde arkasında meleklerin Hz. İbrahim’le konuşmasını ayakta dinlemektedir veya yanlarında onlara hizmet etmek için ayakta beklemektedir. Her iki durumda da onun meleklerin sözlerine gülmesi, bir rahatlama sebebiyle olmuştur. Bu sevinç ise herhangi bir kavme azap gönderileceğinden dolayı olmayıp; Lût kavminin çok kötü işler yaptığını ve Hz. Lût’un kurtarılacağını bilmesi ya da gelenlerin kendilerine kötülük etmeyecek birileri olduklarını anlaması sebebiyledir. Zayıf bir rivayette onun güldüğü değil hayız görmeye başladığı bilgisi verilmiştir.³¹² Fakat bu bilgi olayların seyri dikkate alındığında pek doğru görünmemektedir. Zira burada böyle bir te’vile ihtiyaç yoktur. Ayetin devamında ise bu şekilde bir rahatlama ve sevinç ile hafifçe güldükten sonra melekler vasıtasıyla kendisine bir oğlu ve ondan da bir torunu olacağı müjdesi verilmiştir.

Önceki ayetteki cümlelerin devamı olmasından dolayı hâl konumunda olan “وَأَمْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَصَحَّكَتْ” ifadesine Elmalılı, Çantay, Y.N. Öztürk, Altuntaş-Şahin, Ustaosmanoğlu ve İslamoğlu meallerinde ibareye hâl anlamı verilmemiştir. Ayrıca İslamoğlu “gülmek” yerine “hayız görmek” anlamını tercih etmiştir. Yavuz, Özek vd., Feyizli ve Ateş meallerinde ise hâl anlamı sadece ayakta durma hali için kullanılarak peşinden gelen atıf bu ifadeye bağlanmamıştır. Esed’in çevirisi ibaredeki hâl-durum bilgisi anlamını vermektedir. Fakat bu çeviriden kadının gülmesinin bir önceki ayetin içeriği ile bağlantısı kurulmamıştır. Gölpınarlı’nın çevirisi doğru olmakla birlikte güncelliğini yitirmiştir. Meallerin ilk baskı tarihleri (Gölpınarlı:1955, Yavuz:1967) dikkate alındığında bu ifadelerin o zamanki çeviriler içinde başarılı olduğu söylenebilir. Bugün ise bu ifadeler yerine “ayakta iken sevincinden gülünce” ya da “(bu habere sevindiği için) güldüğü sırada” gibi çeviriler fikrimizce daha uygundur. Atay-Kutluay mealinde bu kısmın çevirisi doğru olmakla birlikte devamındaki çeviri yanlış gibi gözükmemektedir.

Ayetin çevirisinde Şener vd. ve M. Öztürk meallerinde bu ayet, gramer açısından bir önceki ayetin devamı olarak görülmediğinden diğer meallerden farklı çeviri yapılmıştır. Bu çeviride ise gülme fiili sona alınmış meleklerin bildirdiği müjdeye tepki olarak anlaşılmıştır. Meallerde Türkçe tercümenin anlaşılabilirliği ve ifade güzelliği açısından ayetteki sırayı dikkate

³¹¹ Ebussuud Efendi, İrşâd-u Aklis’-Selîm,

³¹² Zemahşeri, s.490.

almadan çeviri yapmak bazen bir gereklilik olmaktadır. Fakat burada böyle bir gereklilik yoktur. Bununla birlikte ayetteki tertibe uyularak yapılan çeviriler anlamayı daha kolay kılmaktadır.

“فَبَشِّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ” ibaresinin çevirisinde meallerin hemen hepsinde öge eksikliğinden dolayı bir anlatım bozukluğu olduğu görülmektedir. Sözelimi “biz ona İshâk’ı, İshak’ın arkasından da Yakub’u müjdeledik” ifadesinde sanki kendisine müjde verilen kişiler İshak ve Yakup (a.s.) gibi anlaşılmaktadır. Bu eksikliği Esed “İshak’ı(n doğumunu)...ve.. (onun oğlu) Yakubu(n doğumunu)”; Ustaosmanoğlu “İsmail (isimli mübarek bir çocuk) ile İshâk’ın ardından da Ya`kûb (nâmında bir torun) ile”; Şener vd “Yakub’un olacağını” ve M. Öztürk de “İshak adlı bir evlat ve Yakub adlı bir torun sahibi olacağı müjdesini verdik” şeklindeki ifadeler ile gidermişlerdir. Bunlar arasında M.Öztürk’ün çevirisinin veciz ve vakıayı iyi yansıtan bir üsluba sahip olduğu söylenebilir.

Ayetin çevirisi tek başına olayların arka planını anlamaya yeterli değildir. Meallerin tercüme olması hasebiyle veciz bir tarzda yazılmış olsa da parantezler ve dipnotlarda anlatımda kalan boşluklar tamamlanabilir. Nitekim Çantay, Esed, Özek vd., Feyizli, Altuntaş-Şahin, Ustaosmanoğlu, Şener vd ve İslamoğlu meallerinde parantezlerle açıklamalar verilmiştir. Feyizli çok kısa bir dipnot vermiştir. Esed, Ustaosmanoğlu, Şener vd. ve İslamoğlu meallerinde de dipnotlara yer verilmekle birlikte israiliyat kökenli bilgiler de vardır.

2.3. Diğer ilimlerin terminolojisinin meale yansıtılması

Kur’ân tercümelerinde sık görülen hatalardan biri ayetteki kelimelere, sonradan teşekkül eden ilimlerdeki kavramların etkisinde kalarak anlam vermektir. Kur’ân nazil olduğu süreçte Arap dilindeki bazı kelimeler dînî anlamlar kazanmıştır. Fakat kelimelerin –anlam daralmaları ve genişlemeleri şeklinde- anlam değişimleri tarih boyunca sürmüştür. Fıkıh, Kelam, Tasavvuf gibi ilimlerin kelimelere yüklediği anlamlar, kelimelerin Kur’ân’daki anlamlarının önüne geçmiştir. Tefsirlerde birçok kelimenin yorumunda bu ilimlerin terminolojisi hakimdir. Meal sahipleri ise, semantik tahliller yapmak yerine, bu ilimlerdeki kavramların etkisinde kalarak çeviriler yapabilmektedirler. Bu çeviriler ayetin, yanlış anlaşılmasına neden olduğu gibi bağlama uymayan bilgiler içerdiği de ifade edilmektedir.³¹³ Kur’ân meallerinde bilimsel gelişmeleri ayetlerle ilişkilendirme çabası ise; Astronomiden Tıbbı, Coğrafyadan Tarihe çeşitli pozitif ilimlerin kavramlarının ayetlerin açıklamalarında kullanılmasına yol açmaktadır. Bilimselci tefsir geleneğinin etkisiyle meallerde görülmekte

³¹³Cündioğlu, *Kur’ân Çevirilerinin Dünyası*, s.44.

olan bu durum, Kur'ân'ın mucize olan yönünü göstermeyi amaçlasa da ayetlerin asıl ilgili olduğu konuları gölgede bırakabilmektedir. Ayrıca Kur'ân'ın; içerdiği mesajın doğruluğunda şüphe olmayan ilahi bir kitap, bilimin ise değişmesi mümkün teorilere dayalı beşeri bir bilgi alanı olmasından dolayı ayetlerin bilimsel gerçeklere dayanak olabileceğini söylemek doğru gözükmemektedir.³¹⁴

Fıkıh ilmi İslam toplumlarında, insan ilişkilerini ve dolayısıyla toplumsal hayatı düzenleyen aktif bir ilim olduğu için, terimleri yaygınlaşmış ve aslında Kur'ân'dan hareketle ortaya konulmuş olan bu terimler ayetlerdeki kelimelerin anlamlarının daralmasına yol açmıştır. Mesela "اللَّهُ يُفْتِيكُمْ"³¹⁵ ifadesindeki fiilden ilk anladığımız mana; zihnimize yerleşmiş bir ön kabul nedeniyle "Allah'ın fetva vermesi"dir. Fakat fetvanın akla ilk gelen anlamı, herkes için bağlayıcı olmayan genel geçer hükümlerdir. Çeviri de bu şekilde yapıldığı takdirde kelimenin geçtiği yerde murad edilen kesinlik anlamı tercümeyle yansımamış olacaktır. Bunun yerine "Allah bu konuda şöyle hüküm veriyor" gibi bir çeviri daha uygun olabilir.³¹⁶

Kültürümüzde tasavvufun önemi ve İslam'ın toplumlar arasında yerleşmesine olan katkısı büyüktür. Tefsir kitaplarında kimi zaman bu yorumlara değinilmiş, tasavvuf eserlerinde ise Kur'ân ayetleri üzerinden işârî ve bâtinî birçok yorum yapılmıştır. Fakat Kur'ân'ın nüzulünden sonra zuhur eden bu ilmin Kur'ân ayetlerinin gerçek anlamlarının önüne geçmemesi gerekir. Mealler sonuçta tefsir kadar ayrıntılı eserler olmadığından, tasavvuf ilmiyle ilgilenenlerin beklentisi olan "tasavvufi kavramların açıklamasının meallerde zikredilmesi"³¹⁷ görevini icra edemez. Zira bu durum –şu an olduğu gibi- ayetlerdeki kelimelerin anlamının, tasavvufi kavramların gölgesinde kalıp zamanla bu kelimelerde anlam daralması oluşmasına yol açmaktadır. Bu yüzden tercümede bu tür kelimelerin zamanla kazandığı yeni anlamlar yerine sözlük anlamlarının kullanılması gerekir.³¹⁸

Tefsir ilmindeki kavramlar da Kur'ân çevirilerindeki anakronistik yorumlarda etkili olan kavramlardandır. Bu başlık altında vereceğimiz örnek ayetin çevirilerindeki "te'vil" kelimesi de tefsirlerdeki anakronistik yorumların mealler üzerindeki etkisini göstermektedir.

³¹⁴ Mustafa Öztürk, *Meal Kültürümüz*, s.89, 90-96-97.

³¹⁵ Kur'ân-ı Kerîm, Nisa Suresi (4) 176. Ayet.

³¹⁶ Hacı Çiçek, "Yesteftûnek ve Yüftiküm" *Kelimelerinin Türkçe'ye Çeviri Sorunu*, İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, no.1, (Güz, 2011), s.207.

³¹⁷ Mehmet Demirci, "Tasavvufi Yorumlar Açısından Kur'an Meâlleri", *Kur'an Meâlleri Sempozyumu (24-26 Nisan 2003-İzmir)*, 2.Baskı, Ankara:DİB Yayınları, 2010 c.2, s.118.

³¹⁸ Murat sülün, "Meâller Kur'an Mesajını Türk Toplumuna İletmede Ne Kadar Başarılıdır?", *Kur'an Meâlleri Sempozyumu (24-26 Nisan 2003-İzmir)*, 2.Baskı, Ankara:DİB Yayınları, 2010 c.2 s.407

Yûnus Suresinin (10) 39. Ayeti

Tablo 8. Yûnus Suresinin (10) 39. Ayeti Meallerinin Mukayesesi

بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذَّابَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ	
Elmalılı	<i>Hayır onlar, ilmini ihata etmedikleri ve te'vili kendilerine hiç gelmemiş olan bir şey'i tekzib ettiler, bunlardan evvel geçenler de böyle tekzib etmişlerdi amma bak zâlimlerin akıbeti nasıl oldu?³¹⁹</i>
Hasan Basri Çantay	<i>Hayır, onlar ilmini kavrayamadıkları şey'i yalan saydılar. Kendilerine te'vili (hakkında bir idrâk) gelmedi. Onlardan evvelki (ümme'tler) de (peygamberlerini) böyle tekzîb etdiler işte. Bak, o zaalimlerin sonucu nice olmuştur!³²⁰</i>
Abdülbaki Gölpınarlı	<i>Hayır, onlar bilgileriyle kavrayamadıkları ve henüz zuhur etmeyen vaatleri yalanladılar. Tıpkı bunun gibi evvelce gelip geçen ümmetler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Bak da gör, zulmedenlerin sonları neye varmış, nice olmuştur.³²¹</i>
Hüseyin Atay-Yaşar Kutluay	<i>Onlar, ilmini kavrayamadıkları ve henüz yorumu da kendilerine bildirilmemiş olan şeyi yalanladılar. Onlardan öncekiler de böylece yalanlamışlardı. Zalimlerin sonunun nasıl olduğuna bir bak.³²²</i>
Ali Fikri Yavuz	<i>Hayır, o kâfirler, ilmini kavrayamadıkları Kur'an'ı yalanladılar ve kendilerine, hakikat ve inceliği hakkında bir anlayış da gelmedi. Onlardan önce gelen ümmetler de Peygamberlerini, işte böyle yalanlamışlardı. Amma bak, zalimlerin âkibeti nasıl oldu!...³²³</i>
Süleyman Ateş	<i>Hayır, bilgisini kavrayamadıkları, sonucu henüz başlarına gelmemiş olan bir şeyi yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı. Bak, o zalimlerin sonu nice oldu?³²⁴</i>
Muhammed Esed	<i>Hayır hayır, aslında onlar özünü, hikmetini kavrayamadıkları ve önceden kendilerine açıklanmamış her şeyi yalanlamaya eğilimliler. 63 Onlardan önce gelip geçenler de işte böyle gerçeği yalanlamaya yeltenmişlerdi.</i>

³¹⁹ Yazır, c.4, s.2728.

³²⁰ Çantay, c.1, s.314.

³²¹ Gölpınarlı, c.1, s.241.

³²² Atay-Kutluay, s.212.

³²³ Yavuz, s.214.

³²⁴ Ateş, s.214.

بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعَلَمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلَهُ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ	
	(Gerçeği görmek istiyorsan) zalimlerin sonunun nasıl olduğuna bir bak!³²⁵
Yaşar Nuri Öztürk	Hayır, düşündükleri gibi değil. Onlar, ilmini kuşatamadıkları ve yorumu kendilerine hiç gelmemiş bir şeyi yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamıştı. Bak da gör nasıl olmuştur zalimlerin sonu!³²⁶
Ali Özek ve Diğerleri	Bilakis, onlar hakkıyla bilmedikleri ve bildirdikleri kendilerine (vakıa olarak) gelmemiş Kur'an'ı yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı. Şimdi bak, zalimlerin sonu nasıl oldu!³²⁷
Hasan Tahsin Feyizli	Hayır, (o inkârcılar,) ilmini kavrayamadıkları ve hakikati/yorumu kendilerine gelmemiş olan şeyi yalanladılar. Onlardan öncekiler de böylece (peygamberlerini) yalanlamışlardı. İşte bak zalimlerin sonu nice oldu?³²⁸
Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin	Hayır öyle değil. Onlar, ilmini kavrayamadıkları ve kendilerine yorumu gelmemiş olan bir şeyi yalanladılar. Kendilerinden öncekiler de(peygamberleri ve onlara indirilen kitapları) böyle yalanlamışlardı. Bak, o zalimlerin sonu nasıl oldu.³²⁹
Mahmut Ustaosmanoğlu	Doğrusu onlar ilmini (tüm yönleriyle) kavramamış oldukları bir şey (olan Kur'an-ı Kerîm)i (hiç düşünmeden ve inceleme gereği bile hissetmeden duyar duymaz) yalanladılar. Oysa henüz onun te'vîli (, gerçek manası ve geleceğe dâir verdiği haberlerin âkıbeti) kendilerine gelmemiştir. İşte onlardan öncekiler de böylece (hiç düşünmeksizin kendi peygamberlerinin getirdikleri kitapları) yalanlamıştı. Şimdi bak ki o zâlimlerin (feci) âkıbeti nice olmuş?³³⁰
Abdulkadir Şener ve Diğerleri	Hayır hayır! Onlar derinliğine bir bilgi edinmeden ve henüz ne olup biteceğini anlayıp dinlemeden Kur'an'ı yalanlama yoluna gittiler. Onlardan önce bir kısım topluluklar da ilahi kitapları böyle

³²⁵ Esed, c.1, s.401.

³²⁶ Yaşar Nuri Öztürk, s.214.

³²⁷ Özek vd., s.212.

³²⁸ Feyizli, s.212.

³²⁹ Altuntaş-Şahin, s.229.

³³⁰ Ustaosmanoğlu, s.212.

	بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعَلَمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ
	yalanlamışlardı. Bu zalimlerin âkibetine/nasıl yok olup gittiklerine bir bakın.³³¹
Mustafa İslamoğlu	Fakat hayır, aksine onlar özünü kavramaktan âciz kaldıkları, üstelik o mesajın ayrıntılı açıklaması da (henüz) kendilerine ulaşmamışken* yalanlamayı tercih ettiler. Onlardan öncekiler de işte böylesi bir yalanlamaya yeltenmişlerdi; fakat (onların akıbetini merak ediyorsan), dön de zalimlerin sonunun ne olduğuna bir bak! *Veya: "O mesajın (tehdidi) henüz başlarına gelmemişken.." Vahyin "özü" yani maksadı, ya da ilâhî mesajın temelini oluşturan akideyle ilgili âyetler, Mekke sürecinde inen âyetler olsa gerektir. Kur'an vahyinin temelini teşkil eden Mekki ilkeler, yine vahiy tarafından Medine'de detaylandırılarak bir tür 'tefsir' ve 'te'vil' edilecektir. Fakat, bu da henüz gerçekleşmiş değildir; yani kendilerine ulaşmamıştır. Kur'an'ı ilâhî bir hitap olarak gönderen, onu indirdiği gibi açıklamayı da üstlenmiştir.³³²
Mustafa Öztürk	Gerçek şu ki onlar iyice düşünüp tartmadıkları, dolayısıyla gerçek mahiyetini kavramadıkları, ayrıca birçok ayette kendilerine haber verilen kıyamet, ahiret, azap gibi gerçeklerle de henüz karşılaşmadıkları için Kur'an'ın Allah kelamı olduğu gerçeğini yalanladılar. Onlardan önce gelip geçen nice toplumlar da (Allah'ın ayetlerini) böyle yalanlamışlardı. Ama bak(ın) o kafirlerin akıbetine, nasıl da helak olup gittiler!³³³

Te'vil kelimesi "أول" fiilinden gelen mastar sîgasında bir kelime olup "sonuç, kastedilen nihai anlam" gibi anlamlara gelmektedir. Birinci bölümde "Meal Kelimesi, Te'vil ile İlişkisi ve Bu İsimlendirmenin Etkileri" başlığı altında incelediğimiz üzere bu kelime Kur'an'da çeşitli ayetlerde yer almaktadır. Tefsir ilminde çokça geçen bir terim olması dolayısıyla bu kelimenin aklımıza gelen ilk anlamı açıklama veya yorumdur. Fakat bu anlamlar kelimenin zaman içerisinde kazandığı özel anlamlardır. Kelimenin kökünden hareketle ortaya çıkan anlam "sonuç"tur. Çünkü bu fiilde "bir şeyi sonuna kadar götürmek" anlamı vardır. en-Nisâ suresinin (4) 59.ayetinde³³⁴ kelimenin bu anlamı daha belirgindir.

³³¹ Şener vd, s.212.

³³² İslamoğlu, s.379, 380.

³³³ Mustafa Öztürk, Kur'an-ı Kerim Meali: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri, s.271.

³³⁴ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا

Örnek olarak ele aldığımız yukarıdaki çevirilerde ise daha çok "açıklama" anlamında kullanılmıştır. Fakat bu çeviri tefsir kavramı olan "te'vil" in etkisinde kalınarak yapılan bir çeviri olduğu söylenebilir.

Tablodaki meallere baktığımızda "بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ" ibaresindeki zamirin inkârcıların yalanladıkları ve ilmini kavrayamadıkları şeyin ne olduğu hakkında Gölpınarlı, Yavuz, Özek vd., Ustaosmanoğlu, Şener vd. ve M. Öztürk dışındaki meallerde bilgi verilmemiştir. Zikrettiğimiz bu meallerde ise yalanlanan şeye dair genel olarak "Kur'ân", özel olarak ise "Kur'ân'da yer alan tehditler olarak" iki şekilde bilgi verilmiştir. Bu ibare için "İlmini-bilgisini kuşatamadıkları" gibi tam Türkçe olmayan ifade bir ifade kullanan meal sahipleri olmakla birlikte genel olarak Türkçe karşılığı olan "ilmini kavrayamadıkları" karşılığı verilmiştir. Devamındaki "وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ" ibaresinin cümledeki konumuyla ilgili tercihlerde ise temelde iki yaklaşım mevcuttur. Birincisi vav harfinin sıra cümlesine atıf olması; ikincisi ise ism-i mevsulden hâl olması³³⁵ görüşlerine dayanmaktadır. Bu tercihe dayanarak yapılan tercümeler sorun oluşturmamaktadır. Asıl sorun te'vil kelimesine verilen anlamlardır. Elmalılı ve Çantay meallerinde te'vil kelimesi olduğu gibi verilmiştir. Te'vil kelimesinin anlamını el-A'râf suresinin (7) 53. ayetinin açıklamasında "akıbet" olarak zikreden³³⁶ Elmalılı burada böyle bir açıklama yapmamıştır. Kelimeye; Atay-Kutluay "yorum", Yavuz "hakikat ve inceliği hakkında anlayış", Esed "açıklanmamış her şey", Y.N. Öztürk "yorumu kendilerine hiç gelmemiş", Feyizli "hakikati/yorumu", Altuntaş-Şahin "yorumu gelmemiş bir şeyi" ve İslamoğlu "mesajın ayrıntılı açıklaması" anlamlarını vermişlerdir. Görüldüğü üzere bu çevirilerin hepsi açıklama, yorum ve anlama ile ilgili olan ifadelerdir. Bu durum ise ayetteki ilk ibare olan "bilgisini tam kavrayamadıkları şeyi inkar etmeleri"nden sonra gelen "وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ" ibaresinin ve te'vil kavramının anlayışla ilişkilendirilmesinden kaynaklanmaktadır. İslamoğlu ayetin açıklamasında doğru anlamı zikretse de tercih ettiği mana olmadığı söylenebilir. Ustaosmanoğlu mealinde de te'vil kelimesinin lafzî çevirisini vermiş, fakat parantez içinde doğru olduğunu düşündüğümüz anlamı zikretmiştir. Fikrimizce bu ifadenin parantez içinde kalmaması daha isabetli olacaktır. Şener vd. mealindeki "henüz ne olup biteceğini anlayıp dinlemeden" çevirisi akıbet anlamını çağrıştırmaktan ziyade anlamayla ilgili olduğu için ibareyi tam karşılayan bir çeviri olduğunu söyleyemeyiz. İbareyi, te'vil kelimesinin terim manasını meale yansıtmadan çeviren yazarlar; Gölpınarlı, Ateş, Özek

³³⁵ Ebussuud, *İrşâdu Akli's-Selîm*, 1.baskı, Beyrut:Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999, c.3, s.241.

³³⁶ Yazır, c.3, s.2168.

vd. ve M. Öztürk'tür. Ayrıca ibareyi tefsîrî tercüme ile aktarmış olmak bakımından M. Öztürk'ün çevirisinin ise ayetteki mesajı daha anlaşılır kıldığı söylenebilir.

Bu vb. birçok örnekte, kelimelerin terim anlamlarından hareketle Türkçeye çevrilmesinden kaynaklanan hatalar görülmektedir. Bunların düzeltilmesi için kelimelerin bu çerçevede müstakil çalışmalar yapılması gerektiği açıktır.³³⁷

2.4. Bağlam sorunu

Kur'ân meallerinin amacı metnin ne demek istediğini doğru ve konuyu çok özet olarak sunacak şekilde aktarmaktır. Metni doğru anlamak için kimi zaman "lafzın ne dediği" sorusuna cevap aramak yeterli olmaz. Lafızların anlamı ile birlikte bağlam bilgisinin tespitine de ihtiyaç duyulmaktadır. Bağlam en genel tanımıyla; sözün söylendiği ve alakalı olduğu şartları ifade etmektedir. Ayetlerin bulunduğu suredeki –özellikle birbiriyle kuvvetli bağlantısı olan kısa- ve aynı lafızları içeren başka ayetlerle alakası (Kur'ân bütünlüğü), ayetlerin iç bağlamını oluşturmaktadır. Bu husus, önceki başlıklarda değindiğimiz üzere ayetlerin vermek istediği mesajı anlamak için önemli bir ölçüttür. Fakat iç bağlam bilgisi ayetlerin anlamını tespit etmek için yeterli değildir. Lafızları anlamak için "kime, nerede, ne zaman, nasıl ve neden" söylendiğinin tespiti de önemlidir. Bu soruların cevaplarını bulmak ise tarihi ve sosyo-kültürel şartları bilmek ile mümkün olur.³³⁸ Kur'ân'ın insanlara hitap eden bir "söz" olduğu göz önüne alındığında; Mekke-Medine dönemi özellikleri, nüzul sebepleri, gelenekler, coğrafi konum ve kıssalarda değinilen tarihi olaylar gibi hususların bu çevresel şartları oluşturduğu anlaşılır. Çevresel şartlar ayetlerin dış bağlamı ile ilgilidir. Bu hususlar hakkındaki bilgiler kesin değildir. Örneğin her ayetin bir sebep-i nüzulü olmadığı gibi, bazı ayetler hakkında birden fazla sebep-i nüzul rivayeti olabilmektedir. Bu durumda mütercim ayetleri çevirirken rivayetleri değerlendirerek tercihte bulunması veya mümkünse rivayetleri cem etmesi gerekir. Bu bilgiler farklı rivayetlere dayandığı için her müfessirin üzerinde uzlaşabileceği nesnel bilgiler olmasa da mütercimin bağlam bilgisini anlama çabasında olması ve bunu çeviriye yansıtması mealin anlaşılabilirlik düzeyini artırabilir.

Meallerde bağlam bilgisinin tespiti mühim olduğu kadar bu bilgiyi mütercimin kendi kafasındaki kalıplara göre yorumlamaması da önemlidir. Zira ilgili ayeti çevreleyen şartlara

³³⁷ Nitekim Murat Sülün, Kuran Çalışmaları Vakfı'nın desteğiyle iki ayrı ekiple sürdürdüğü "*Kök ve Türevleriyle Kuran Kelimeleri*" çalışmasını bitirmek üzeredir. Burada Kuran'daki yaklaşık 1850 kelime kökü tahlil edilmekte; köklerden türeyen tüm Kuran kelimeleri (i) kök anlamları, (ii) dilde, (ii) Kuran'da ve (iv) tarihsel süreçte hangi manalarda kullanıldıkları yansıtılmaktadır.

³³⁸ Fatih Tiyek, "Kur'ân'ı Anlamada Bağlamın Rolü ve Meallerdeki Bağlamsal Sorunlar", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi SBE, 2014), s.155.

ait malzeme aynı olsa da bağlama dair yapılan yorumlar esas alınan kıstaslara göre değişebilmektedir. Bu nedenle, ayetin mesajını doğru tespit etmek için kullanılan bağlam bilgisinin de öznellik içerdiği söylenebilir. Bu öznelliği ortadan kaldırarak bağlamı doğru anlamak da yine müellifin çabasına bağlıdır.³³⁹ Mütercimim içinde bulunduğu şartlar (örneğin: sahip olduğu geleneksel anlayış), zihninde ayetlerin bağlamından farklı bir bağlam oluşturduğu için ayetlerdeki bağlamı yanlış yorumlama riski vardır. Fakat bu şartlardan sıyrılarak ayetleri Kur'ân'ın nazil olduğu dönemdeki şartlar çerçevesinde anlamaya çalıştığı takdirde doğru anlamı mealine yansıtması mümkün olacaktır. Ayetlerin iç bağlam bilgisinde dikkat edilmesi gereken bir husus da belirli bir konuya dair bir araya getirilen ayetlerin (konulu tefsirlerle) açıklanmasıdır. Burada ayetin bulunduğu bağlam göz ardı edilirse, farklı bağlamları olan fakat aynı lafzıları içeren ayetlerin bağlamlarını teke indiren öznel yorumlar ve ilgisiz anlamlar ortaya çıkabilir.

Bağlam bilgisinin değerlendirilip meallere yansıtılmasında iki önemli üslup sorunu ortaya çıkmaktadır. Bunlar (i) yerel ögeler ve (ii) özel hükümler içeren ayetlerin, günümüz insanına nasıl aktarılabilirliği; yani bu ayetlerin evrensel mesajlarının çeviriye nasıl yansıtılabilirliği. Bu konu bağlam başlığı altında ele alınabilir:

- a. Bağlamda evrensellik ve yerellik: Kur'ân belli bir kültürün değerleri üzerinden insanlığa hitap eden bir kitaptır. Kur'an'da birçok vesile ile geçmekte olan evrensel değerler ve dînî-uhrevî ifadeler görmezden gelinemez. Bu bakımdan, yerel motifler bulunması Kur'an hükümlerinin evrensel olmasına engel değildir. Yerel ögelerin ve belirli kişiler hakkında nazil olmuş ayetlerin çevirisinde, Kur'ân'ın insanlığa ideal bir yaşam tarzı sunduğunu dikkate alan bir çeviri tarzının esas alınması gerekir. Kur'ân'ı doğru anlamak içinse önce nazil olduğu şartları bilmek gerekir. Bu şartlar içinde hangi anlamı kastettiği anlaşıp, bizim o şartları anlayabileceğimiz şekilde yapıldığı takdirde çeviri daha faydalı olacaktır.³⁴⁰

Kur'ân'daki bazı ifadelerin hususî olduğu bilgisi malumdur. Özellikle ayetlerde yer alan hitaplarda birçok özel ifade vardır. Hz. Peygamber (sas) ve diğer peygamberlere yönelik hitaplar bunlardan bazılarıdır. Bu özel hitapların çevirisinde bir sorun yoktur fakat bazı özel hitapların ifade ettiği (mesela: Hz. Peygamber'in şahsında bütün insanlara yönelik) genel anlamların da çeviriye yansıtılması faydalı olacaktır. Bazı hitaplarda ise

³³⁹ Tiyek, s.193.

³⁴⁰ Murat Sülün, **41 Temsil ile Kur'ân Gerçeği: Kur'ân-ı Kerim'e Giriş**, 1.baskı, İstanbul:Çamlıca Yayınları, 2017, s.126-127.

lafız umûmî olmakla birlikte hitabın husûsî olduğu (örneğin “Ey iman edenler” ifadesinin bazı yerlerde Ehl-i Kitap için kullanılması) örnekler de vardır.³⁴¹ Fakat lafız itibariyle husûsî olan bu hitapları, ifade ettiği mesaj itibariyle umûmî (ve evrensel) olabilir. Bunların tefsir eserlerinde ayrıntılı bir şekilde açıklanıp ele alınması mümkün iken meallerde mümkün değildir. Meallerde bu hitaplar genellikle umûmî olarak çevrilmektedir. Fakat hitaplardaki ifadenin öncelikli olarak Kur’ân’ın ilk muhatapları olan –mümin, kafir, münafık, müşrik- nüzul sürecinde yaşamış insanlara yönelik olduğu müsellemidir. Bu yüzden bu ifadelerin, Kur’ân’ın dolaylı muhatapları olan günümüz insanına yönelik çevirisinde nasıl bir yol izleneceği bir problem olarak görünmektedir.³⁴² Bu problemi çözmek için umûmî ve husûsî hitaptan sadece birini tercih etmek yerine, umuma delalet eden çeviri öncelikli olarak her ikisinin de olduğu bir yöntem kullanılması isabetli olabilir. Buna göre Kur’ân’da çokça geçen ve devamında onların durumları ve özellikleri ile ilgili bilgiler veren “iman edenler, (tevhidi ve ahireti) inkar edenler” gibi ifadeler bugünün insanlarını da kapsayacak ve lafzın ifade ettiği gibi umûmî bir tarzda çevrilmesi faydalı olacaktır.

- b. Kur’ân’ın tarihsel bağlamı: Kur’ân-ı Kerîm’in tarihselliği, onun nazil olduğu dönemdeki kültürel öğeleri yansıtacak ifadeler içermesi ile ilgilidir. Bu öğelerin bazıları tarihsel şartlar değiştiği için artık tedavülde değildir. Bu açıdan Kur’ân-ı Kerîm belirli bir tarihsel bağlama sahip olduğu için ayetlerde geçen bu tarihi öğelerin doğru anlaşılması, dönemin şartlarının doğru anlaşılmasını gerektirir. Meal hazırlayanları ilgilendiren husus ise bu öğeleri içeren ayetlerin okurlara kısaca açıklanıp, ayetteki mesajın doğru bir şekilde aktarılmasıdır. Örneğin Maide suresi (5.) 103. ayette geçen “bahîre, sâibe, vasîle ve hâm” ifadeleri, müşriklerin yanlış inançlarını Allah’a isnat ederek uydurdukları hayvan isimleridir ve dolayısıyla tarihsel öğelerdir. Bağlamı açıklamadan sadece bu kelimeleri çevirmek ayetteki mesajın anlaşılmasına neden olur. Çünkü bunlar günümüzde bilinmeyen özel isimlendirmelerdir. Bu sözcükleri lafız anlamları ile karşılamak yerine okunduğu gibi çevirerek dipnotlarla açıklamak daha uygun olabilir.³⁴³ Tarihsel bağlamı delil göstererek, Kur’ân’ın nüzul devrindeki hükümlerin günümüz için bağlayıcı olmadığını söylemek ise öznel bir yaklaşımdır. Tarihsel bağlamın ayetlerin anlamındaki belirleyiciliği, çeviride anakronizme düşmekten korunmak noktasında da önemlidir. Tarihselliği öne

³⁴¹ Mustafa Öztürk, *Meal Kültürümüz*, s.65, 66.

³⁴² Mustafa Öztürk, *Meal Kültürümüz*, s.87.

³⁴³ İshak Özgel, “Yorum ve Anlam Farklılığı Ayrımında Tarihsel Anlamın Kur’ân Çevirilerindeki Yeri”, **Kur’an Meâlleri Sempozyumu (24-26 Nisan 2003-İzmir)**, 2.Baskı, Ankara:DİB Yayınları, 2010, c.1, s.139, 140.

sürerek namaz, oruç, hac gibi farzların bugünkü anlamının farklı olabileceğini söylemek ise, bağlamı kendi görüşüne göre yorumlamak anlamına gelir. Her ne kadar Kur'ân'ın dolaylı muhatapları olsak da ayetlerin tarihsel bağlamına atfedilen değerle ileriye giderek Kur'ân'da tarihsel öğelerin hakim olduğunu söylemek doğru değildir. Böyle yaparak öznel yorumlara yer vermek yerine, doğru anlamı sade ve nesnel fakat anlaşılır biçimde vermeye çalışmak temel amaç edinilebilir.

Bu başlık altında örnek olarak seçtiğimiz ayetin mealleri, bağlam bilgisinin meallerde dikkate alınmasını göstermesi açısından önemlidir.

2.4.1. en-Nisâ Suresinin (4) 79. Ayeti

Tablo 9: en-Nisâ Suresinin(4) 79. Ayeti Meallerinin Mukayesesi

مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا	
Elmalılı	<i>Sana güzellikten her ne ererse bil ki Allahdandır, kötülükten de başına her ne gelirse anla ki sendendir, biz seni insanlara bir Resul olarak gönderdik, şahid ise Allah yeter.³⁴⁴</i>
Hasan Basri Çantay	<i>Sana gelen her iyilik Allahdandır. Sâna gelen her fenalık da kendindendir. Seni (Habîbim) insanlara bir peygamber olarak gönderdik. (Buna) hakkıyla şâhid olarak da Allah yeter.³⁴⁵</i>
Abdülbaki Gölpınarlı	<i>Sana gelen iyiliğe ait şey Allah'tandır, kötülüğe ait olansa nefsinden ve biz seni insanlara peygamber olarak gönderdik, buna tanık olarak Allah yeter.³⁴⁶</i>
Hüseyin Atay-Yaşar Kutluay	<i>Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır, sana ne kötülük dokunursa kendindendir. Seni insanlara peygamber gönderdik, şahid olarak Allah yeter.³⁴⁷</i>
Ali Fikri Yavuz	<i>Sana gelen her iyilik Allah'ın lütfudur; ve sana gelen her fenalık da kendinden (yaptığının cezası) dır. Biz seni insanlara bir Peygamber olarak gönderdik. Buna şahid ise, Allah yeter.³⁴⁸</i>

³⁴⁴ Yazır, c.2, s.1390.

³⁴⁵ Çantay, c.1, s.135.

³⁴⁶ Gölpınarlı, c.1, s.102-103.

³⁴⁷ Atay-Kutluay, s.89.

³⁴⁸ Yavuz, s.91.

مَا آصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا آصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا	
Süleyman Ateş	<i>Sana gelen her iyilik Allah'tandır, sana gelen her kötülük de kendi(günahın yüzü)ndendir. Seni insanlara elçi gönderdik. (Buna) şahid olarak Allah yeter.</i>³⁴⁹
Muhammed Esed	<i>Size gelen her iyilik Allah'tandır; başınıza gelen her kötülük de kendinizden.* SENİ [ey Muhammed,] bütün insanlığa bir elçi olarak gönderdik: ve hiç kimse [buna] Allah'ın şahitliği gibi şahitlik yapamaz.</i> <i>*Bu ifade ile "hepsi Allah'tandır" şeklindeki önceki ifade arasında bir çelişki yoktur. Kur'ânî dünya görüşünde Allah, bütün hadiselerin nihaî kaynağıdır. Sonuçta, insanın karşılaştığı her iyilik ve başına gelen her kötülük, son tahlilde Allah'ın iradesinin bir eseridir. Ancak insanın "kötü kader" saydığı her şey, gerçekte, nihaî sonuçları itibariyle kötü değildir; zira "mümkündür ki nefret ettiğiniz bir şey sizin için iyi olabilir, ve yine mümkündür ki sevdiğiniz bir şey de sizin için kötü olabilir: Allah bilir, ama siz bilmezsiniz" (2:216). Böylece, zahiri birçok "kötülük", çoğu zaman, bir sınavdan ve ilahî kaynaklı bir olgu olan, sıkıntı çekerek ruhsal olgunluğa erişme aracından başka bir şey olmayabilir ve mutlaka başına kötülük gelen kişinin yanlış bir seçiminin veya yanlış fiilinin sonucu olması gerekmez. O halde, açıktır ki bu ayetin sözünü ettiği "kötülük" veya "kötü kader" sınırlı bir muhtevaya sahiptir, çünkü kelimenin ahlaki anlamında kötülüğe işaret etmektedir; yani, kişinin eylemlerinden veya davranışlarından kaynaklanan azaba. Bu da, Allah'ın bütün mahlukatı için koyduğu ve Kur'an'ın "Allah'ın metodu" (sünnetullâh) olarak tanımladığı sebep-sonuç kanunu ile uyum halindedir. Bu gibi sıkıntılar için insan yalnızca kendini suçlamalıdır. Zira "Allah hiç kimseye zerre kadar haksızlık yapmaz" (4:40).³⁵⁰</i>
Yaşar Nuri Öztürk	<i>İyilik ve güzellikten sana her ne ererse Allah'tandır. Kötülük ve çirkinlikten sana ulaşan şeyse kendi nefsindendir. Biz seni insanlara bir resul olarak gönderdik. Tanık olarak Allah yeter.</i>³⁵¹
Ali Özek ve Diğerleri	<i>Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsindendir. Seni insanlara elçi gönderdik; şahit olarak da Allah yeter.*</i> <i>* 78 ve 79. âyetler birlikte değerlendirildiğinde, İslâm'ın hayır, şer, kaza ve kader mevzularındaki inanç ve düşüncesine ışık tuttuğu görülür. İnsanlar umumiyetle elde ettikleri başarı ve iyi neticeleri kendilerine (veya inananlar Allah'a) mal ederler. Felâket, kötülük ve başarısızlıkları ise yükleyecek birisini ararlar; kendilerini kınamak ve suçlamaktan kaçarlar. Halbuki her şeyi yaratan Allah'tır; her şey O'nun takdir ve kudreti ile var olur. Ancak Allah, hiçbir kimse için doğrudan doğruya felâket ve kötülüğe rıza</i>

³⁴⁹ Ateş, s.89.

³⁵⁰ Esed, c.1, s.154, 155.

³⁵¹ Yaşar Nuri Öztürk, s.91.

مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا	
	<i>göstermez; kulun işlediği her günah, suç ve kötülükte bizzat kendi iradesi devreye girer ve Allah, kulu öyle istediği için, iradesini o yolda sarfettiği için öyle yaratır. Şu halde kul kâsıbdır; hak eder, murat eder, Allah hâlıktır; kulun iradesine göre yaratır.</i>³⁵²
Hasan Tahsin Feyizli	<i>Sana gelen her iyilik Allah'tandır. (Yine) sana gelen her kötülük de kendindendir. (Ey Muhammed,) seni insanlara bir rasûl olarak gönderdik. (Buna) hakkıyla şahit olarak Allah yeter.</i> <i>(Ayet-i Kerimede de görüldüğü gibi, "hayır" da "şer" de Allah tarafından yaratılmış olup bunlardan birini kendi isteğiyle seçen, kulun kendisidir. Yüce Rabb'imizin kullarının sadece iyi şeyleri seçmesine ve yapmasına rızası vardır, diğerlerine ise yoktur. Kul, kendi istek ve iradesiyle onu seçer, ister ve ona yönelir. Allah Teâla da kulun bu ısrarlı isteğini dilerse yaratır. Ancak Allah (cc), kulu hakkında haksız ve sebepsiz yere şerri yaratmaz (10/44). Yine böylece Allah (cc), kulunu kendisi saptırmaz; ancak, nefesine uyararak yoldan sapmış kimseyi, yaptığıının karşılığı olarak sapıklığında bırakır.)</i>³⁵³
Halil Altuntaş- Muzaffer Şahin	<i>Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır. Sana ne kötülük gelirse kendindendir. (Ey Muhammed!) Seni insanlara bir peygamber olarak gönderdik. Şahit olarak Allah yeter.</i>³⁵⁴
Mahmut Ustaosmanoğlu	<i>(Ey insan!) Güzel bir şey sana ulaşacak olursa (işte bu senin gayretinle olmayıp) Allâh'ın fazlın) dandır. Ama kötü bir şey sana çatacak olursa (işte o da sebep olma bakımından) kendi nefsindendir. (Habîbim!) Biz seni insanlara (elçilik görevini ulaştırmakla memur) bir Rasûl olarak gönderdik (bir yaratıcı olarak göndermedik ki, başlarına gelen belâları senden biliyorlar)! Zaten (davanda hak olduğuna dâir hakkıyla şâhitlikte bulunan bir) Şehîd olarak Allâh yeterli olmuştur! (Nitekim doğruluğuna delâlet eden birçok mûcizeyle seni destekleyerek bu şâhitliğini gerçekleştirmiştir.)</i>³⁵⁵
Abdulkadir Şener ve Diğerleri	<i>Hala diyorlar ki: "Başına bir iyilik gelirse bu Allah'tandır, herhangi bir kötülük gelirse bu da sendendir."* Oysa Biz seni insanlara elçi olarak gönderdik/onların başına gelenlerle senin ne ilgin olabilir ki? (Onlar inanmasalar da) senin peygamberliğine tanık olarak Allah yeter.</i> <i>*Bazı müfessirler bu ayetin önceki ayetle ilgili olduğunu ve başında gizli bir "diyorlar ki" fiilinin bulunduğunu ifade etmişlerdir ki, konunun akışı açısından biz bu anlamı daha</i>

³⁵² Özek ve dğr., s.89.

³⁵³ Feyizli, s.89.

³⁵⁴ Altuntaş ve Şahin, s.100.

³⁵⁵ Ustaosmanoğlu, s.89.

مَا آصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا آصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا	
	uygun bulduk. Ayete müstakil bir anlam verme de mümkündür. Bu takdirde şöyle bir yorum yapılabilir: İyiliği de kötülüğü de tercih eden insan, bunların her ikisini yaratan da Allah'tır. Yüce Allah yarattıklarını insanın yararını ve iyiliğini gözeterek düzenlemiştir. Ancak insan, davranışlarıyla bu iyilik üzere kurulmuş düzeni bozup kötülüğün oluşmasına sebep olduğu için kötülük, insana isnad edilmiştir. Ancak Kur'an her şeyin yaratıcısının Allah olduğunu bildirir Bkz. Furkan 25/2; Saffat 37/96³⁵⁶
Mustafa İslamoğlu	Uğradığınız her iyilik Allah'tandır; başınıza gelen her kötülük de kendinizdendir. BİZ SENİ bütün insanlığa elçi olarak gönderdik; ve buna (birinin şahid olması gerekirse), en büyük şahit olan Allah yeter.* * Bu varlıkta iyiliğin aslı kötülüğün ârzi olduğuna delâlet eder. Her şey mâ hulika lehi (yaratılış gayesi) istikametinde hareket ettiği sürece iyidir. Bu iyilik eşyanın kendisinde var olan değil, yaratanın ona yüklediği bir iyilik olduğu için Allah'a atfedilmelidir.³⁵⁷
Mustafa Öztürk	Bu yüzden hâlâ, "Sana gelen iyilik Allah'tandır; başına gelen kötülük de sendendir." diyorlar. Hâlbuki biz seni bu insanlara Allah'ın elçisi, ayetlerinin tebliğcisi olarak gönderdik. Bu gerçeğe Allah'ın şahitlik etmesi kâfidir.³⁵⁸

Bu ayet müstakil olarak ele alındığında "kötülüklerin kulların günahları dolayısıyla ortaya çıktığı, iyi ve hayırlı şeylerin ise Allah'ın dilemesi ile ortaya çıktığı ve buradaki hitabın, Allah'ın Hz. Peygamber (sas) şahsında tüm insanlığa hitabı olduğu" söylenebilir. Fakat bu şekilde çevirmek ayetin iç ve dış bağlam ile alakasını dikkate almamak demektir. Bu durum ise ayetteki bazı ifadelerin yanlış anlaşılmasına yol açabilir. Buradaki iç bağlama göre ayet, kendisinden önceki ayetlerde anlatılan hususların devamıdır. Dış bağlamı ise 77.³⁵⁹, 78.³⁶⁰ ve 79. ayetlerde geçen ifadelerin hangi olay üzerine nazil olduğu ve Hz. Peygamber (sas)'e karşı yapılan yanlış bir davranışı eleştirmesi ile ilgilidir. Tefsirlerdeki açıklamalarda 77. ayetin, yeni Müslüman olmuş bir grubun savaşmak istemesi üzerine nazil olduğu ifade edilmiştir. Bu grup Hz. Peygamber (sas)'ın "kendilerine henüz savaşmanın emredilmediğini, bunun yerine namaz kılmanın ve zekat vermenin emredildiğini" hatırlatması üzerine, bu cevabı

³⁵⁶ Şener ve dğr., s.89.

³⁵⁷ İslamoğlu, s.166, 167.

³⁵⁸ Mustafa Öztürk, Kur'an-ı Kerim Meali: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri, s.136.

³⁵⁹ { أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ }
كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقَى
{ وَلَا تَظْلَمُونَ فَتِيلًا }

³⁶⁰ { أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ وَإِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا }
{ هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَالِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا }

yadırgamışlardır. Bir müddet sonra kendilerinden savaşmaları istendiği zaman ise önceki tavırlarının aksine, ölmekten korktukları için savaşmak istememişlerdir.³⁶¹ 78. Ayetin açıklamasında ise önce savaşmak isteyip sonra ölümden korkarak savaşmak istemeyen bu gruba nerede olurlarsa olsunlar en nihayetinde ölümün onları bulacağı hatırlatılmıştır. Ayette; "savaş yokken mevcut rahatlığın Allah'tan ve savaş zamanı geldiğinde meşakkatin Hz. Peygamber (sas)'den" olduğunu söyleyen aynı grubun bu yanlış düşüncesi eleştirilerek her şeyin Allah'tan olduğu gerçeği hatırlatılmış, Hz. Peygamber (sas)'in emrine uymayanlar kınanmıştır.³⁶² 79.ayet ise bu iki ayetin devamıdır. Fakat " مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا " ibaresi istemedikleri-kötü gördükleri şeyleri Hz. Peygamber (sas)'e yüklemeye çalışan grubun düşüncesinin eleştirisi olduğu daha isabetli olabilir. Bu anlam ayetin bulunduğu bağlam dikkate alındığında daha doğru gözükmektedir.

" مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ " ibaresinin çevirisinde Şener ve Diğerleri ile M. Öztürk meallerinin dışındaki meallerde, yazarlar bağlamın dışına çıkarak anlamlar vermişlerdir. Hepsi bu ayeti insanın iradesi ile ilişkilendirerek; kişiye gelen her iyiliğin Allah'ın lütfu, her kötülüğün de kendi yaptıklarının sonucu olduğunu ifade eden çeviriler yapmışlardır. Fakat bunun önceki ayetteki ifadenin devamı olduğunu dikkate almadan böyle bir çeviri yapılması, önceki ayette her şeyin Allah'tan geldiği hükmü kesin bir şekilde ifade edildiği için, iki ayetteki ifadelerin birbiri ile çelişkili olduğunu düşündürebilir. Bunu fark eden Elmalılı (tefsir kısmında), Esed, Özek vd., Feyizli ve İslamoğlu bu durumu gidermek için insanın tercihlerinden, Allah'ın dilemesinden, eşyanın iyilik ve kötülük vasfından ve hidayet ile dalalet meselelerinin mahiyetinden bahseden açıklamalar yapmışlardır. Ustaosmanoğlu mealinde ise bu açıklamaların özeti sayabileceğimiz ifadeler parantez içinde verilmiştir. Şener vd. mealinde farklı bir çeviri tercih edilmekle birlikte bu anlamın da mümkün olabileceği düşünülerek dipnotta bu meallerdekine benzeyen açıklamalar yapılmıştır. Diğer meal sahipleri ise, iki ayet arasında çelişki oluşturan bu çeviriyi giderecek bir açıklama yapmamışlardır. Yaptıkları açıklamalar ise, doğru olsa da bu bağlamla ilgili değildir. Fakat bu ibarenin Şener vd. ve M. Öztürk meallerindeki çevirilerde olduğu gibi Hz. Peygamber'i eleştirip onun emirlerine uymak istemeyen grubun sözünün kınanmak için vurgulanmasını ya da tekrar edilmesini ifade etmesi daha doğru gözükmektedir. Ayrıca bu ibare devamındaki " وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا " ibaresinden de anlaşılacağı üzere ayetlerin ilgili olduğu grubun Hz. Peygamber (sas)'e karşı şüphelerinin olduğunu

³⁶¹ Taberi, c.8, s.547.

³⁶² Taberi, c.8, s.551, 555.

düşündürmektedir. Şener vd ve M. Öztürk meallerinde bağlam dikkate alındığı için bu ibarenin çevirisi ilk ibare ile uyumludur. Diğer meallerde buna dikkat edilmediği için, ayetin sonundaki ibare müstakil bir hüküm gibi çevrilmiştir. Bir sonraki ayette geçen(en-Nisâ suresinin (4) 80.³⁶³) Hz. Peygamber (sas)’e itaat meselesi de bahsettiğimiz anlamı destekler gibi gözükmektedir. Yani O’nun emirlerini eleştiren ve başlarına gelen kötülükleri O’na yüklemeye çalışan insanların itaatsizliklerinin aynı zamanda Allah’a itaatsizlik olduğu buyurulmuştur. Ayete doğru anlam vermek için bu bağlam özellikleri dikkatle incelenmesi faydalı olacaktır.

2.5. Kur’ân’ın üslup özelliklerinin iyi yansıtılmaması

Kur’ân-ı Kerîm’in ifade tarzı, belirli bir formun özellikleri ile sınırlı değildir. Aksine birçok üslup özelliğini bir arada bulundurmaktadır. Bu üslup şiir formuna benzetilmekle birlikte şiiri de aşan bir ifade tarzına sahiptir. Aynı zamanda düz yazıya benzeyen yönleri de vardır. Fakat bu üslubun şiir ve düz yazı formlarından birine tamamen benzediğini ifade etmek mümkün gözükmemektedir. Sözgelimi Mekkî ve Medenî ayetlerin üslubu arasında, sosyal bağlamın değişmesine binaen belirgin bir farklılık vardır. Buna göre Mekkî ayetlerde daha kısa ayetler ve şiirsel bir üslup hakimken; Medenî ayetlerde daha uzun ve düzyazı üslubu hakimdir. Bununla birlikte Kur’ân’da, ifadeyi zenginleştiren; nida, yemin, te’kid, temsil, teşbih, hazif ve hasr gibi birçok anlatım yöntemi mevcuttur. Cümle yapılarında da bu çeşitlilik mevcut olup, ayetin bulunduğu siyaka ve sibaka göre kimi yerde mâzi, kimi yerde muzârî kalıplar; kimi yerde ise isim kalıpları kullanılmıştır. Bazı konular uzun uzun açıklanırken bazı konulara kısaca değinilmiştir. Ayrıca Kur’ân, belâgat açısından da çok çeşitli sanatlar içermektedir. Dînî/uhrevî konuların açıklanmasında mecâzî/metaforik üslubun kullanılması bunun bir örneğidir. Hükümlerle ilgili emir-nehiy sîgası ile gelen cümlelerin sadece farz veya harama delalet etmeyip “ibâha” ve “nedb” ifade etmesi de yine onun üslubu ile ilgilidir. Kur’ân’daki bu ifade zenginliği, onu diğer sıradan metinlerden farklı kılmış ve hasımlarını onun benzerini ortaya koyma noktasında aciz bırakmıştır.

Kur’ân’ın eşsiz ifade üslubu, onun ifade tarzının aynısını çeviriye yansıtmak şekilde yapılmasını imkânsızlaştırmaktadır. Tercüme yöntemleri bu konuda yetersiz kalmaktadır. Zira Kur’ân’ın birebir lafzî tercümesi, diller arası eşdeğerliliğin olmamasından dolayı mümkün gözükmemektedir. Ayrıca lafzî tercüme, orataya konulan eserin anlaşılabilirliğini zorlaştırmaktadır. Konuyu Arapça ve Türkçe özelinde ele alacak olursak; iki dil arasındaki

{ مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيطًا }³⁶³

yapı ve ifade farklılıklarının mevcut olduğu inkar edilemez. Bu farklar görmezden gelinerek Arapça odaklı tercüme yapıldığında ise ortaya çıkan ifadeler tam Türkçe olmamakta ve anlatım bozuklukları içerebilmektedir. Tefsîrî tercüme de Kur'ân'ın üslubunun yansıtılması açısından her zaman yeterli olmayabilir. Çünkü tefsîrî tercümede, lafızdan ziyade anlamın yansıtılması önemli olduğu için daha esnek bir çeviri tercih edilebilmektedir. Bu da kaynak dil olan Arapçadaki ifadelerin vecizliğini, vurgusunu ve güzelliğini bazen ortadan kaldırır. Fakat bu sorunlar "çok güzel bir ifade tarzı taşıyan Kur'ân meali" ortaya koyma ideale engel olmamalıdır. Bu iki yöntemdeki sorunları dikkate alan bir çeviri yöntemi takip edildiği takdirde, güzel bir ifade tarzına sahip meal çalışmaları ortaya koymak mümkün olacaktır.

Kur'ân'da birçok yerde aynı kelimeler geçmektedir. Fakat hepsinin aynı anlamda olduğunu söylemek mümkün değildir. Eş anlamlı kelimelerin Kur'ân'daki varlığı tartışmalıdır. Kelimelerin birbirinden farklı olduğu kabul edildiği takdirde her kelimeye farklı anlam vermek gerekir. Her kelimeye farklı anlam vermek Türkçe'nin sınırları açısından zordur. Eş anlamlı kelimelerin varlığı kabul edildiği takdirde ise benzer kelimelere aynı anlamı vermek tercümede tekdüzeliğe yol açabilir ve bu nedenle Kur'ân'ın üslubu çeviriye yansımayabilir. Bunu önlemek için ayetteki mesaj, vurgu ve anlam inceliğini yansıtan kelime/ibareler seçilmelidir. Bir sözcüğü bir kelimeyle karşılamak mümkün olmadığında birden fazla sözcük kullanılabilir.³⁶⁴ Meali Mushaf sınırlarına sığdırma çabasının da Kur'ân'ın üslubunu çeviriye yansıtma amacına engel olmaması gerekir. Çeviride dikkate alınması gereken en önemli özelliklerinden birisi de Kur'ân'ın önce Hz. Peygamber (sas)'e sonra da doğrudan veya dolaylı olarak tüm insanlara hitap eden bir üsluba sahip olmasıdır. Kur'ân'da birçok nida ve soru ibaresinin bulunması bu üslupla ilgilidir. Hatta Kur'ân'ın ilk vahyi "اقْرَأْ" emriyle başlamıştır. Günümüzde yazılı bir metni okumak olarak anlaşılsa da bu emrin Hz. Peygamber (sas)'e yönelik bir emir olduğu düşünüldüğünde onun vahyedilen emrin insanlara okunmasını/bildirilmesini ifade ettiğini anlamak mümkündür. Bu da Kur'ân'ın sözlü kültürle olan ilgisini göstermektedir. Bununla birlikte yazılı bir metin haline geldikten sonra Kur'ân'ın sözlü bir hitap olan yönü arka planda kalmış ve üzerinde daha çok yazılı olan halini dikkate alan çalışmalar yapılmıştır. ³⁶⁵ Sözlü bir hitap olan Kur'ân'ı anlamak için bağlam bilgisi çok önemlidir. Bununla beraber, çeviriye bu hitabet özelliğinin nasıl yansıtılacağı da önem arz etmektedir. Hitabın sözlü etkisi ve vurgusunu çeviriye yansıtmak için noktalama

³⁶⁴ İrfan Kara, "Eşanlamlılık ve Kur'an Lafızlarında Eşanlamlılık Olgusu", **Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, no.28, (2016), s.87, 88.

³⁶⁵ Cündioğlu, *Kur'ân Çevirilerinin Dünyası*, s.87, 92, 93.

işaretlerinden faydalanmak gereklidir. Çünkü alay, müjde, uyarı, öfke ve şaşırma gibi duygularla ilgili ifadeler düzyazıda ancak en uygun karşılıklar ve noktalama işaretlerinin yardımıyla diğer dile aktarılabilir. Aşağıda vereceğimiz ayet mealinde Kur'ân'ın anlatım üslubunu çeviriye yansıtmada yapılan bir hatayı ele alacağız.

2.5.1. el-İsrâ Suresinin (17) 36. Ayeti

Tablo 10: el-İsrâ Suresinin (17) 36. Ayeti Meallerinin Mukayesesi

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا	
Elmalılı	<i>Bir de hiç bilmediğin bir şey'in ardınca gitme, çünkü kulak, göz, gönül, bunların her biri ondan mes'ul bulunuyor.³⁶⁶</i>
Hasan Basri Çantay	<i>Senin için hakkında bir bilgi haasıl olmayan şey'in ardına düşme. Çünkü kulak, göz, kalb: Bunların her biri bundan mes'uldür.³⁶⁷</i>
Abdülbaki Gölpınarlı	<i>Bilmediğin şeyin üstünde durup ısrar etme; çünkü kulak da, göz de, gönül de, hepsi de sorumludur bundan.³⁶⁸</i>
Hüseyin Atay-Yaşar Kutluay	<i>Bilmediğin şeyin ardına düşme; doğrusu kulak, göz ve kalp, bunların hepsi o şeyden sorumlu olur.³⁶⁹</i>
Ali Fikri Yavuz	<i>Hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyin ardınca gitme, çünkü kulak, göz ve kalb, bunların hepsi ondan sorumludur.³⁷⁰</i>
Süleyman Ateş	<i>Bilmediğin bir şeyin ardına düşme, çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi o(yaptığı)ndan sorumludur.³⁷¹</i>
Muhammed Esed	<i>Bilmediğin şeyin ardına düşme;* çünkü, işitme duyusu, görme duyusu ve kalp, bunların hepsi [Hesap Günü'nde] bundan sorguya çekilecektir!</i> <i>* Yahut: "Bilmediğin konuda fikir beyan etme" [veya "bilmediğin şeyin ardından gitme"]. Bunun, olaylar ya da insanlar hakkında ileri sürülen mesnetsiz iddialara (ve dolayısıyla iftira ve yalan şehadete), olaylarla doğrulanmayan, tahmine dayanan beyanlara ya da elde doğru değerlendirmeye yetecek veriler olmadığı halde birtakım toplumsal olay ve oluşumlara karışma tavrına işaret eden bir ifade olduğu söylenebilir.³⁷²</i>

³⁶⁶ Yazır, c.4, s.3177.

³⁶⁷ Çantay, c.2, s.515.

³⁶⁸ Gölpınarlı, c.1, s.325, 326.

³⁶⁹ Atay-Kutluay, s.284.

³⁷⁰ Yavuz, s.286.

³⁷¹ Ateş, s.284.

³⁷² Esed, c.2, s.565, 566.

Yaşar Nuri Öztürk	<i>Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme! Çünkü kulak, göz ve gönülün hepsi bundan sorumlu tutulacaktır.</i> ³⁷³
Ali Özek ve Diğerleri	<i>Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.</i> ³⁷⁴
Hasan Tahsin Feyizli	<i>Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme (nefsine uyararak) düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül; bunların hepsi ondan sorumludur.</i> ³⁷⁵
Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin	<i>Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur.</i> ³⁷⁶
Mahmut Ustaosmanoğlu	<i>(Görmediğin şeye "Gördüm", duymadığın şeye "Duydum", bilmediğin bir şey hakkında da "Biliyorum" diyerek) kendisi hakkında sana âit hiçbir bilgi ol mayan şeylerin ardınca gitme! (Herhangi bir konuda zanlarla, sezgilerle ve tahminlerle hüküm verme!) Kulak da, göz de, gönül de; işte bunların hepsi de, şüphesiz ki o (insan) on(lar)dan sorumlu olmuştur.</i> ³⁷⁷
Abdulkadir Şener ve Diğerleri	<i>Ey insanoğlu! Bilmediğin şeyin ardına düşme. Çünkü göz, kulak ve kalp/akıl bundan sorguya çekilecektir.</i> ³⁷⁸
Mustafa İslamoğlu	<i>Ve bilmediğin bir şeyin peşinden gitme!* Çünkü kulak, göz ve gönül; bütün bunlar (hesap günü) ondan dolayı sorumlu tutulacaktır.</i> <i>* La takfu, "peşine düşme, ardınca gitme" anlamına (Ferrâ). İz sürücülük sanatına kıyâfe, bu işin uzmanına da kâif denilirdi. Bir önceki âyetle birlikte düşünüldüğünde yanlış ölçme ve değerlendirmenin yetersiz ya da yanlış bilgiden kaynaklandığını açıklayan bir ifade. Alternatif bir anlamı da şudur: "Bilmediğin bir konuda konuşma!"³⁷⁹</i>
Mustafa Öztürk	<i>Aslını esasını bilmediğin şeyin ardına düşme, (yani bilgi sahibi olmadığın konularda ahkâm kesme, bilir bilmez yere konuşma, yalancı şahitlik yapma, iftira atma). Çünkü göz, kulak ve kalp, hâsılı bütün bu uzuvlar yaptıklarından sorumludur.</i> ³⁸⁰

³⁷³ Yaşar Nuri Öztürk, s.286.

³⁷⁴ Özek vd., s.284.

³⁷⁵ Feyizli, s.284.

³⁷⁶ Altuntaş-Şahin, s.355.

³⁷⁷ Ustaosmanoğlu, s.284.

³⁷⁸ Şener vd, s.284.

³⁷⁹ İslamoğlu, s.534, 535.

³⁸⁰ Mustafa Öztürk, Kur'ân-ı Kerim Meali: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri, s.355.

Ayetin öncesinde bazı dînî ve ahlakî öğütler sıralanmıştır. Bu ayette ise insanın yapmaması gereken bir davranış birbirine uyumlu harflerle akıcı, veciz ve vurgulu bir şekilde ifade edilmiştir. İlk kısımda nehiy ifadesi, ikinci kısımda ise bu nehyin gerekçesi veya sonucu olan ifade yer almaktadır. Ayetin çevirisinde lafzî çeviri yöntemi ile sınırlı kalındığında Türkçe anlatım açısından sıkıntılar ortaya çıkacaktır. Öncelikle ayetin ne ifade ettiğini anlamak gereklidir. Çevirinin etkileyici olması ise anlatım üslubuna ve anlaşılır ifadeler kullanmaya bağlıdır.

Kaynaklarda "وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ" ifadesinin "hakkında bilgin olmayan (emin olmadığı) şeyi söyleme", "yalancı şahitlik etme" ve "seni ilgilendirmeyen şeyi araştırma" anlamlarına geldiği bilgisi yer almaktadır.³⁸¹ Bu ibarenin çevirisinde tabloda yer alan meallerin hepsi aynı deymi tercih etmişlerdir. Esasen "ardına düşmek" deymi ibarede geçen fiil için uygundur ve Türkçe anlamı açıktır. Fakat ifade ediş şekilleri farklıdır. Elmalılı, Atay-Kutluay, Yavuz, Ateş, Y. N. Öztürk, Özek vd., Altuntaş-Şahin, Şener vd. aynı çeviri yapımışlardır. Bununla birlikte ibareye açıklama eklememişlerdir. Bu nedenle çevirilerden "kişinin kesin bilgi sahibi olmadığı konularda konuşmaması" gibi daha mukayyed bir mana değil, "bilmediği herhangi bir bilgiyi araştırmaması gerektiği" gibi mutlak bir mana çıkabilir. Feyizli bu ortak çeviriye ilave olarak parantez içinde "nefsine uyarak" kaydını düşmüştür. Fakat yine de yapılmaması gereken fiilin ne olduğu muğlak gözükmektedir. Gölpınarlı'nın çevirisi bu çevirilerle aynı olmasa da anlam kapalılığı içermektedir. Esed ve İslamoğlu da benzer çeviri yapmakla birlikte dipnotta bu nehyin ne anlama geldiğini açıklamışlardır. Ustaosmanoğlu'nun bu ibaredeki çevirisi parantez içinde verdiği açıklamalarla anlaşılır olmuştur. Fakat nehyi ifade etmek için kullandığı "ardınca gitme" ifadesi yerine "ardına düşme" deymi daha güncel olabilir. Bu çeviriler arasında M. Öztürk'ün "aslını esasını bilmediğin şeyin ardına düşme" şeklindeki çevirisi daha güncel ve veciz olabilir. Zira "aslını-esasını bilmek" ve "ardına düşmek" deyimleri birbirine uyumludur ve ayetteki vurguyu da iyi yansıtmaktadır. Ayrıca bu ifadeler nehyin detaylarını da içermektedir.

Ayetin ikinci kısmı ve bir nevi ayetteki nehyin gerekçesi veya sonucu sayabileceğimiz "إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا" ibaresinin çevirisinde vurguyu yansıtmaya açısından bazı problemler vardır. Atay- Kutluay ve Ustaosmanoğlu dışındaki meallerde kullanılan "çünkü" ifadesi, bu ibarenin öncesinin sonucu olduğunu göstermektedir. Atay-Kutluay mealinde bu kelime yerine "doğrusu" ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade "inne" edatının

³⁸¹ Taberi, c.17, s.446-448.

ibareye kattığı vurguyu tam yansıtmamaktadır. Ayette zikredilen uzuv/duyuların sorguya çekilmesi ifadesinde ise mecâzî bir anlam vardır. Fakat müelliflerin kullandığı zamirler mecâzî bir anlatım oluşturmaktan ziyade, sorumluluğun tam olarak neden kaynaklandığını anlatmada yetersiz gözükmektedir. Elmalılı, Çantay, Gölpınarlı, Atay-Kutluay, Yavuz, Ateş, Özek vd., Feyizli, Altuntaş-Şahin ve M.Öztürk meallerinde “hepsi bundan sorumludur” ya da “bunların hepsi ondan sorumludur” gibi çeviriler yapılmıştır. Fakat bu çeviri Türkçe açısından anlatım bozukluğu oluşturmaktadır. Sorumluluk insana ait bir özelliktir ve devam eden bir sürece işaret eder. Esed, Y. N.Öztürk, Şener vd ve İslamoğlu meallerinde zamirlerden dolayı anlamdaki kapalılık devam etmekle birlikte “sorumlu olacaktır” veya “sorumlu tutulacaktır” ifadeleri duyuların mecâzî sorumluluğunu anlatma bakımından daha uygun ve vurguludur. Ustaosmanoğlu mealindeki “sorumlu olmuştur” ifadesi, ibarenin sonundaki ism-i mef’ûl sîgasının ifade ettiği süreklilik anlamını yansıtmamaktadır.

Çeviriler genel olarak ayetin mesajını ifade etmiştir. Fakat açıklık ve güzel ifade etme açısından problemlidir. Ayeti anlamak kadar çeviriye başarılı bir şekilde yansıtmak da önemlidir. Bu aktarımın etkileyici bir tarzda yapılması mealin kalitesini artıracaktır.

B. ÇEVRESEL ETMENLER

Kur'ân meallerinde meydana gelen hatalar, sadece temel etmenlerden kaynaklanmamaktadır. Kur'ân'da hata oluşmasına dolaylı olarak yol açan etmenler de vardır. Bu etmenler doğrudan Kur'ân meallerinde hata oluşturmaya da mütercimmin bunlardan etkilenmesi meal hazırlamadaki motivasyonunu etkileyebilmektedir. Bu etmenler nedeniyle meal hazırlamanın mühim ve ciddi bir iş olarak görülememesi, meal hazırlama isteği olan herkesi bu alana yönlendirmekte, ilmî birikimi ve kabiliyeti yüksek olan akademisyenlerin bu alana ilgisini kırmaktadır. Mütercimlerin bu işi ciddiye almaması ise çeviride hataların artmasını kolaylaştırmaktadır. Meal hazırlamaya olan bu yoğun rağbet ciddi bir denetim kurumunun olmaması ve akademide meal eleştirileri üzerine yoğunlaşan çalışmaların yeterli olmamasından kaynaklanmaktadır. Okurların meallerden beklentileri de meal alanında ortaya çıkan ürünlerin kalitesine etki etmektedir. Örneğin meal okurlarının ayrıntılı çalışmalar yerine daha kısa ve özet bilgiler içeren mealler tercih etmeleri kapsamlı meallerin daha az tercih edilmesine; dolayısıyla meal çevirenlerin yetkin ve derin eserler ortaya koyma çabasında olmamalarına neden olur. Yayınevleri de talebe göre hareket ettiğinden dolayı kısa sürede kaleme alınmış eserleri basmayı tercih eder. Ayrıca kendi yayınevlerinden bir hatta birkaç tane meal çıkarma yarışında olmaları ise piyasada mevcut meal sayısını günden güne artırmaktadır.³⁸² Hal böyle iken Kur'ân ayetlerinin meallerdeki anlamlarının yüzde yüz doğru olduğu algısı ve sadece meallerden hareketle herkesin kendinde dini hükümlere dair yorum yapma hakkının olduğunu düşünmesi, inanç ve ibadet noktasında bazı problemlere neden olmaktadır. Ele aldığımız bu konu başlığı altında meallerdeki hataları bu sosyo-kültürel etmenler açısından ele almanın daha iyi bir meal hazırlamaya katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

1. İşin Teorik (Fıkhî-Kelâmî) Veçhelerinden Kaynaklanan Etmenler

1.1. Kur'ân-ı Ker'im'in Tam Tercümesinin İmkansız Görülmesi

Kur'ân-ı Kerim Allah'ın Hz. Peygamber (sas)'e gönderdiği bir vahiyler bütünüdür. İki kapak arasında bir kitap olarak değil Hz. Peygamber (sas)'e iletilen bir söz olarak ortaya çıkmıştır. Vahyin Cebrail (as)'a nasıl iletildiği konusunda ise farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşlere göre vahyin; ya Cebrail (as)'ın Allah Teâlâ'dan Kur'ân'ı Arapça lafızları ile dinlemesi ya Levh-i Mahfuz'dan öğrenmesi ile ya da kendisine Kur'ân'ın manasının verilmesi ile ilk aşaması gerçekleşmiştir. Sadece manasının Allah'a ait olduğunu ifade eden görüşe göre

³⁸² Cündioğlu, *Kur'ân Çevirilerinin Dünyası*, s.105, 106.

Kur'ân lafızlarının Cebrail (as) veya Hz. Peygamber (sas)'e ait olduğu söylenmiştir.³⁸³ Lafızların Hz. Peygamber (sas)'e ait olduğunu ifade eden görüş tutarlı gözükmemektedir. Zira müşriklerin Kur'ân'a karşı en çok öne sürdükleri iddia onun bir beşer sözü olmasıdır. Kur'ân'da bu durum, birçok ayette reddedilmiş ve "değerli bir elçi" olarak bahsedilen Cebrail (as)'ın sözü/getirdiği vahiy olduğu söylenmiştir.³⁸⁴ Kur'ân lafızlarının Hz. Peygamber (sas)'e ait olduğu fikri "Kur'ân'ın manasının lafızlarından daha önemli olduğu" gibi birçok sorunsalı da beraberinde getirmektedir. Fakat Kur'ân manası ile olduğu gibi lafızları ile de ilahi bir kitaptır. Bu nedenle hiçbir çeviri Kur'ân hükmünde olamaz. Ancak onun içerdiği mesajı Arapça bilmeyenlere iletmek amacı ile farklı dillerde yazılan tercümeler olabilir.

Kur'ân'ın tercüme edilmesinin bir mesele olarak ortaya çıkması, İslam alimlerinin taşıdığı endişenin bir sonucudur. Bu endişe klasik dönemden ziyade modern dönemde, İslami yenilenme çalışmaları çerçevesinde ortaya atılan yeni teoriler neticesinde oluşmuş bir endişedir. Klasik dönemde Kur'ân'ın tercümesi, tercümenin mümkün olup olmayışından çok tercümeyle namaz kılmanın hükmü tartışma konusu olmuştur.³⁸⁵ Kur'ân'ın tercümesinin imkânı konusundaki genel kanaat ise günümüzdeki mevcut meal sayısının fazlalığından da anlaşılacağı üzere caiz olduğu yönündedir.³⁸⁶ Fakat yapılan bu tercümelere "tercüme" veya "çeviri" demek yerine çoğunlukla "meal" denmiş olması Kur'ân'ın tam karşılığını içeren bir tercüme yapmanın imkânsız görüldüğüne işarettir. Bununla birlikte Kur'ân'ın tercüme edilmesine olan ihtiyaç nedeniyle mealler hazırlanmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm'in tercüme edilmesinin caiz olup olmadığı meselesi küçük bir başlık altında incelenemeyecek kadar derin ve önemli bir meseledir. Fakat bu alanda ciddi çalışmalar yapılmıştır.³⁸⁷ Bu cevazı destekleyenler ve reddedenlerin öne sürdüğü iddiaları incelemek, meal hazırlama faaliyetinin neden bu kadar önemli olduğunu anlamak bakımından önemlidir. Zira bu tartışma Kur'ân'a karşı duyulan bir hassasiyetten doğmuş, caiz olduğunu savunanlar ise bu hassasiyeti delmeden ve çok mühim bir ihtiyacı karşılamak üzere görüşlerini ortaya koymuşlardır.

Tercümeyi gereksiz görenlerin en büyük endişesi Kur'ân'ı tercüme etmenin onu tahrif ve tebdil edebileceği olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm hem lafzı hem manalarıyla mu'ciz bir kelimadır.

³⁸³ Menna' el-Kattan, **Mebahis Fi Ulûmi'l-Kur'ân**, 2.Baskı, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2014, s.36.

³⁸⁴ Bkz. 19-23, en-Necm 53/3-6, el-Hâkka 69/40-43 et-Tekvîr 81/19-23.

³⁸⁵ Ömer Başkan, Çevirinin Temel Nitelikleri Bağlamında Kur'an Çevirisinde Yöntem Sorunu Üzerine, **Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.7, S.14, (2008), s.103.

³⁸⁶ Bilgin, s.4.

³⁸⁷ Örn. Hidayet Aydar "Kur'ân-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi" adlı eseri.

Onu tercüme etmenin, lafzının mu'ciz olduğu gerçeğini reddetmek anlamına geldiği düşünölmüştür. Ayrıca Kur'ân'ın Müslömanlar arasındaki dil birliğini sağlayan bir etken olması ve onun tercüme edilmesi durumunda bu dil birliğine hanel geleceği iddia edilmiştir.³⁸⁸ Bu iddia sahiplerinin ana dilinin Arapça olması ve diğer dillerde konuşan Müslömanların tercümeyle olan ihtiyacını kavrayamamaları, bu şekilde düşünmelerine yol açmış olabilir. Zira Müslöman olan her bir ferдин Arapça öğrenip üstelik, derin ilmi birikim gerektiren Kur'ân dilini anlamasının imkânsızlığı aşikârdır. Fakat tebdil ve tahrif endişesi mühim bir husus olup, yapılacak olan tercümelerde çok zorunda kalmadıkça te'vile başvurmamak ve yapılan çevirinin Kur'ân'ın yerini tutamayacağıının bilincinde olunması hususlarında bir uyarı niteliği taşımaktadır.

Kur'ân'ın tercüme edilmesinin caiz olmadığını savunanların taşıdığı bir diğer endişe; tercümeler arasında farklılıkların olması ve bunların ümmet içinde ayrılıklara sebep olacağı endişesidir. Bu farklılıklar ayetlerin muhtemel manalara gelmesinden kaynaklanabildiği gibi mütercimnin tutumundan da kaynaklanabilir. Bu yüzden tercümeyle cevaz belirli şartlar çerçevesinde verilmiştir. Bu şartlardan birisi de ayetlere verilen anlamlarda mesnetsiz davranmamaktır. Mütercimnin bu şartlara uyması halinde mealler arası ciddi farklar ortaya çıkmayacaktır. Günümüzde dünya üzerinde birçok dilde tercümeler mevcut olup, büyük ayrılıklara sebebiyet vermeyişi de bu iddianın bir endişe olarak kaldığına delil olabilir. Buna benzer bir diğer endişe de Kur'ân'ın tercüme edilmesi durumunda, Kur'ân lafzı ile ilgili ilimler olan; tecvid, kıraat, hafızlık gibi ilim ve faaliyetlerin değersizleşeceği iddiasıdır. Sayılan bu ilimler ve Kur'ân hıfzının devam etmesi de bu endişenin de vuku bulmadığını gösterir.³⁸⁹

Tercümenin Kur'ân bağlamında gerekli görölmesinin birçok haklı gerekçesi vardır. Öncelikle Kur'ân-ı Kerim, dili her ne kadar Arapça olsa da tüm insanlığa hitap etmektedir. İmansızlığa bahaneler sürmek Kur'ân'a göre geçersizdir. İnsanların mükellef oldukları bu mesajı yani Kur'ân'ı anlamamaları durumunda İslami tebliğ yerine gelmemiş olur. Bu tebliğin yerine gelmesi için ise tercüme bir zorunluluk haline gelmiştir. Asr-ı saadet devrinde dahi tercüme önemli görölmüştür. Nitekim Hz. Peygamber (sas) bazı sahabileri yabancı dil öğrenmeye teşvik etmiştir. Bu saydığımız hususlar esasen Kur'ân'ın tercümesine olan ihtiyacı göstermek için yeterlidir. Bunlara ilaveten Kur'ân'ın bizzat Müslömanlar tarafından sahih bir şekilde tercümesini gerektiren bir husus vardır ki bu da Batılı müsteşriklerin Kur'ân'ı ön yargılı bir biçimde tercüme etmelerinin mümkün olmasıdır. Müslömanların Kur'ân'ı en sahih

³⁸⁸ Muhsin Demirci, *Kur'ân Tarihi*, s.261-3

³⁸⁹ Aydar, *Kur'ân- ı Kerim'in Tercümesi Meselesi*, s.221, 2, 3, 9

ve sadra şifa olacak şekilde tüm dillere tercüme etmek ve hatta mevcut çevirileri çok dikkatli bir şekilde inceleyerek bunlar hakkında değerlendirmelerde bulunması da yine tebliğ açısından önemlidir.³⁹⁰

Kur'ân tercümelerinin cevazı hususu, tercümede hangi yöntemin kullanılması gerektiği hususunda belirleyici olmuştur. Kur'ân'ın tercümeler yoluyla tahrif edilmesinden endişelenen alimlerin kısa ve lafızdan uzaklaşmayan bir tercüme metodu olan harfî tercümeyi benimsedikleri ifade edilmiştir. Bu metot özellikle 20. yüzyılda neşredilmiş olan meallerin üslubu üzerinde etkili olmuştur. Fakat ayetlerdeki mesajın anlaşılmasına tek başına yeterli olmamıştır. Ayrıca meallerin harfî tercüme sebebiyle eksiklikler içerdiği söylenebilir. Çünkü Arapça metindeki sıraya ve kelimelere uyumlu olma gayretini içeren bu yöntem, Türkçe açısından anlatım bozuklukları içeren çeviriler ortaya konmasına yol açabilmektedir. Harfî tercümeden kaynaklanan bir diğer sorun ise çeviride kullanılan dilin güncelliğini tam sağlayamamasıdır. Yine çevirilerde edebi üslup açısından sorunlu ve yanlış çevirilerin ortaya çıkmasının da lafzî tercümeyle bağlılığın bir sonucu olduğu söylenebilir.³⁹¹ Tezimizin ilk bölümünde bahsettiğimiz üzere "meal" kavramı da siyasi bir endişenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Daha esnek bir tercüme yöntemini esas alan bu yöntem Kur'ân lafızlarının önemini korunmasına yardımcı olmuştur. Fakat eksik çeviri anlamını ihtiva eden "meal" adlandırması, "çevirinin hiçbir zaman tam olamayacağı" ön kabulünü içerdiğinden dolayı mütercimlerin çevirideki çabasının eksik kalmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle mütercimlerin meal yazımının ciddi bir ameliye olduğunun bilincinde olması ortaya çıkacak eserin kalitesi açısından önemlidir.

2. Okur Kitlelerinden Kaynaklanan Etmenler

2.1. Halkın Meallere Olan İlgisinin Yeterli Olmaması

Ülkemizde Kur'ân-ı Kerîm'e yönelim söz konusu olduğunda "(i) ona özel bir değer atfedip daha çok lafızlarının özelliği ile ilgilenen halk ve (ii) onu anlamaya ve incelemeye çalışan aydınlar" olarak iki ayrı yaklaşımdan söz edilebilir.³⁹² Fakat çoğunluk göz önüne alındığında geçmişten beri Mushafçı bir anlayışın hakim olduğu söylenebilir.³⁹³ Kur'ân eğitimi öncelik verilen konu çoğunlukla onun Arapça metnini okumanın öğretilmesi olmuştur. Kur'ân okuyarak sevap kazanma amacı ile ilgili olan bu durum halkın Kur'ân'ı

³⁹⁰ Demirci, 264-266

³⁹¹ Mustafa Öztürk, Meal Kültürümüz, s.48.

³⁹² Murat Sülün, *Türk Toplumunun Kur'ân-ı Kerîm Kültürü*, s.37

³⁹³ Sülün, *Türk Toplumunun Kur'ân Kültürü*, s.28.

anlamaya olan ilgisinin gölgede kalmasına sebep olmuştur. Fakat zamanla meallere olan ilgi ve meal sayısı artmıştır. Belli bir dönem ülkemizde etkili olan "mealcilik" akımı da meallerin sayısının artmasının nedenlerinden biridir. Ayrıca gerek Diyanet'in meal dağıtım faaliyetleri gerekse okurların ilgisi sebebiyle hemen her evde bir meal bulmak mümkündür. 2014 yılında yapılan "Türkiye'de Dini Hayat Araştırması" na göre halkın çoğunluğunun düzenli aralıklarla olmasa da meal okuduğu bilinmektedir.³⁹⁴ Özellikle Kur'âncılık fikrinin ülkemizdeki yansıması olan mealcilik hareketinin önemini yitirmesinden sonra okurların çoğunluğuna göre, meallerin Kur'ân'ın aynısı değil yorumundan ibaret olduğu fikri daha yaygındır.³⁹⁵ Kur'ân mealleri ile ilgili okurlarda bu dengeli görüş hakim olmakla birlikte halkın meal seçimindeki ölçütler değişebilmektedir. Bu ölçütlerden en önemlisi belirli grupların kendilerine ait mealleri okumak istemesidir ki, okurun eserdeki kaliteyi kaliteyi değil belli bir gruba mensubiyetin öncelediğini gösterir. Bu durumun mealler üzerindeki etkisi ise mütercimlerin motivasyonlarının düşmesine sebebiyet vermesidir. Zira meal sahipleri, sadece meal hazırlama ameliyesi ile okuyucunun gözünde başka önemli çalışmalar (örneğin doktora tezi) hazırlamış gibi olmamaktadır. Yani meşakkatli ve büyük bir dikkatle birikim gerektiren bu iş, meal sahiplerine okurların gözünde özel bir yer kazandırmamaktadır. Tabi ki günümüzde her meal sahibi kanaat önderi olarak kabul edilemez. Çünkü meal hazırlayan sayısı fazla ve isteyen herkes bu mecrada eser verebilmektedir. Zira ilk Kur'ân tercümelerini hazırlayanların eserleri çok iyi biliniyor ve önemseniyorken günümüzde meal hazırlamak sıradan bir uğraş gibi görülmeye başlanmıştır. Halk nezdinde eserler ve yazarları yeterince araştırılmamaktadır. Okurlardan beklediği ilgiyi görmeyen yazarlar ise eserlerini daha iyi bir düzeye getirme konusunda istekli olmamaktadır. Bu da meallerin eskiye nazaran daha iyi olmakla birlikte daha iyi bir kalitede olmasının önündeki sorunlardan biridir.

2.2. Mealler Üzerine Yapılan Çalışmaların Takip Edilmemesi

Halkın meale olan ilgisi artsa da gerçekten okuyan, araştıran ve eserlerin niteliğini değerlendiren bireylerin oranı düşüktür. Meal çalışmalarını takip eden ve meal sahiplerine eserleri ile ilgili dönüşler yapan kişilerin sayısı azdır. Zira meallerin halka hitap ederek hazırlanması gerekir ve eserlerdeki dil ve üslup ile ilgili sorunlar, okurlardan gelen geri dönüşlerle anlaşılabilir. Fakat akademik çevre ve alana özel ilgi duyan bazı kimseler dışında meallerle ilgili değerlendirme yapılmamaktadır. Ayrıca akademik anlamda meallerle ilgili yapılan çalışmaların halk tarafından incelenip incelenmediği merak konusudur. Çünkü

³⁹⁴ Türkiye'de Dini Hayat Araştırması, Ankara: 2014, s.95.

³⁹⁵ Ömer Dumlu, Toplumun Kurân, Meâl Ve Tefsir Algısı (Durum Tespiti Ve Öneriler), Murat Sülün (Ed.), Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru; Tefsir ve Toplum içinde (17-28), İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011, s.23.

meallerdeki bazı klasikleşmiş çeviri hatalarını (mesela "ebabil kuşları", "havz-ı kevser" vb. ifadeler) incelemiş ve bu hataları tespit etmiş eserler olmasına rağmen bazı meallerde aynı çeviriler devam etmektedir. Bu durum aslında meal hazırlayanlardan kaynaklansa da meal hazırlayan için okurun beklentisi ve fikirleri de önemlidir. Mütercimın aynı hataya devam edip bunları yeni baskılarla düzeltmemesi dönütlerin az olduğunu düşündürmektedir. Bu durumun meal sahibinin eleştirileri dikkate almamasından kaynaklanması da mümkündür. Muhatap kitle olan meal okurlarının nitelikli eserleri alıp okuyabilmesi için eser seçiminde titiz olması ve mealler hakkında yapılmış çalışmaları incelemesi gerekmektedir. Ayrıca "Kur'ân'ın lafzını öğrenmenin manasını anlamaktan daha önemli olduğu" şeklindeki geleneksel yaklaşımın yanlışlığının farkına varılmalı; Kur'ân'ın meal ve tefsirlerden hareketle anlamına dair alınacak eğitimin, Kur'ân'ı Arapça aslından öğrenmek kadar önemli olduğu bilinmelidir. Özellikle Kur'ân'ın lafzını ezberlemiş olan değerli hafız bireylerimizin, meal ve tefsire dair ciddi okumalar yapması gerekmektedir. Çünkü kişinin öğrendiği ilim ile amel etmesi öncelikle onu anlamasına bağlıdır. Söz konusu Kur'ân-ı Kerim olunca bu hususun önemi daha fazladır.

3. Yayınevlerinden Kaynaklanan Etmenler

3.1. Yayınevlerinin Meallerin Ticari Yönü ile Daha Çok İlgilenmesi

Baskısı yapılan herhangi bir kitap söz konusu olduğunda, çoğunlukla hedef kitlenin beklentisine uygun eserler ortaya konulmaktadır. Kur'ân tercümeleri için de aynı durum geçerlidir. Yayınevleri de bu nedenle meal baskısı yapmayı önemsemektedirler. Baskı için seçtikleri mealin meşhur olmasına da gerek yoktur. Çünkü halkın meallere ilgisi nedeniyle meşhur olmayan mealler bile iyi satılabilmektedir.³⁹⁶ 1914-2015 tarihleri arasında basılan mealler incelendiği³⁹⁷ takdirde neredeyse her mealin baskısının sadece bir yayınevi tarafından basıldığı görülecektir. Bu da meal baskısı yapan yayınevlerinin sayısının neredeyse mevcut meal sayısı kadar olduğunu gösterir. Özellikle 1990 sonrasında basılan meal sayısı bir hayli artmış; önceki 85 yılda basılan meallerin toplamı kadarından fazlası son otuz yıl içerisinde basılmıştır. Tabi ki bu durumun sadece yayınevlerinden kaynaklandığı söylenemez. Çünkü eseri hazırlamak isteyen kesim mütercimlerdir. Fakat her yayınevinden mutlaka bir meal çıkmış olması da dikkat çekicidir. Bu durum yayınevi sahiplerinin yazarlara meal çıkarma konusunda teklifler götürmüş olabileceği fikrini akla getirmektedir. Zira

³⁹⁶ Dumlu, s.24.

³⁹⁷ Kur'ân meallerinin bibliyografyasına dair yaptığımız bu değerlendirmelerde Doç. Dr. Muhammed Abay'ın hazırladığı "Türkçedeki Kur'an Meâllerinin Tarihi ve Kronolojik Bibliyografyası" isimli eserindeki bilgiler esas alınmıştır.

yayınevleri için eserin isminin "Kur'ân meali- tercümesi" olması yeterlidir. Yayınlanan bazı meallerde "anonim" olduğu kaydının düşülmesi buna delil olabilir. Özellikle de "Haber", "Yeni İstanbul", "Milliyet", "Güneş" ve "Tercüman" gibi bazı gazeteler anonim Kur'ân mealleri yayınlamışlardır.³⁹⁸

Bazı ilahiyat fakültelerinin yayınevleri ve Diyanet işlerine ait yayınevinde yapılan mealler dışında, meal çalışmalarını devam ettiren yayınevi yok denecek kadar azdır. Yayınevlerinin büyük bir kısmının meal sahasına ekonomik sebeplerle yaklaştığı görülmektedir. Bahsettiğimiz oranlardan anlaşılacağı üzere "her yayınevi bir tane bile olsa meal çıkarmak" için adeta yarışır haldedir. Bu durumun en somut örneği, Elmalılı meali üzerinde yapılan sadeleştirme çalışmalarıdır. Toplam 25 yayınevi farklı bir yazarın mealini yayınlamayıp sadece Elmalılı sadeleştirmesi basmıştır. Böylece telif haklarının kaldırılması ile her türlü çalışmaya açık hale gelen Elmalılı mealinin, yayınevlerinin "mutlaka bir meal basmış olmak" hedefi için ideal bir eser olduğu söylenebilir. Bu sadeleştirmeler meallerin bilimsel değerinden ziyade piyasasının önemsendiğinin en büyük kanıtıdır. Çünkü sadeleştirme yapılan bu eserlerde çoğu zaman sadeleştirme yapan kişinin ismi verilmemiş, sadece yayınevi zikredilmiştir. Bu durum ise sadeleştirmelerde hata bulunduğu anda, bu hatanın iletileceği muhatabın belirsiz olması anlamına gelir. Ayrıca sadeleştirme adı altında yapılan çalışmalar Elmalılı'nın orijinal kelime tercihlerini değiştirdikleri için, ortaya Hak Dini Kur'ân Dili tefsirindeki güzelliği bozan çevirilerle farklı yeni mealler ortaya çıkabilmektedir.³⁹⁹ Yayınevlerinin, eserdeki tefsir metninin meal metnini açıklayacak ve tamamlayacak şekilde yazılan bu üslubu görmezden gelerek meali tefsirden ayırmaları da bu durumun bir sonucudur.

3.2. Yayınevlerinin Meal Sahibi Üzerindeki Etkisi

Yayınevlerinin mütercimleri acele ettirmesi, meal hazırlayanlar üzerinde baskı oluşturabilmekte bu nedenle meallerdeki çeviri kalitesi düşebilmektedir. Elbette ki bu konu meal sahipleri ile yayıncıların arasında kaldığından, meallerin yazılmasına yayınevlerinin ne kadar süre tanıdığı tespit edilememektedir. Çoğu meal sahibinin eserinde, yaptığı çalışmaya dair nasıl bir metot kullandığını ve mealini ne kadar sürede hazırladığını açıklamaması da yayınevlerinin bu konudaki tutumlarına dair bilgi alamamamıza yol açmaktadır. Fakat ortada bir aceleciliğin olduğu söylenilebilir. Çünkü yazılan mealler yeteri kadar kontrol edilmediği için ilk baskılarda hatalar olmakta, bu hatalar sonraki baskılarda telafi edilmektedir. Fakat

³⁹⁸ Abay, s.274, 275.

³⁹⁹ Cündioğlu, *Kur'ân Çevirilerinin Dünyası*, s.120.

hatalı olan baskılar da satılmaktadır. Okuyucuya haksızlık etmek demek olan bu durum un acelecilikten kaynaklandığı söylenebilir. Bu vebale girmemek için yayınevlerinin meal basımına diğer kitapların basımından farklı bir anlam atfetmeleri ve daha hassas davranmaları gereklidir. Aksi taktirde eserine büyük emek harcamış olan meal sahibi, editörler ve baskıdan kaynaklı hatalar yüzünden emeğinin karşılığını görmeyecek, üstelik okuyucu karşısında mealindeki küçük eksikliklerden dolayı mahcup olabilecektir.

4. Akademi ve DİB'in tutumundan kaynaklanan etmenler

Meallerdeki hataların düzenli bir şekilde takip edilmemesi de hazırlanan meal çalışmalarının niteliğini etkilemektedir. Zira meallerde hata olduğunda müellifi uyarması ve yazarın hatasını devam ettirdiğinde halkı uyarması gereken merciler akademi ve DİB gibi gözükmektedir. Şüphesiz herkesin eser ortaya koyma özgürlüğü vardır. Fakat Allah kelâmı Kur'ân-ı Kerim'in dilimize çevirisinin istenen kalitede ve hataları en aza indirerek yapılması için incelemeler ve denetlemeler gerekmektedir. Akademide mealler üzerinde inceleme çalışmaları yapılmamış değildir. Bu alanda yapılmış yüksek lisans/doktora tezleri ve makaleler vardır. Kur'ân Mealleri sempozyumunda ele alınan hususlar da meallerdeki hataların incelenmesi açısından önemli bir çalışmadır. Fakat bu çalışmalar daha çok meşhur mealler üzerinde odaklanmıştır ve meal sahipleri için bağlayıcı olmamaktadır. Bu alandaki sorun denetimsizlikle sınırlı da değildir. Bu yüzden akademi ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın meal çalışmaları ile ilgili tavırlarını ayrı ayrı ele almak yerinde olacaktır.

4.1. Akademinin Meallere Yaklaşımı İle İlgili Sorunlar

Özellikle İlahiyat alanında yazılan eserlerde ayetlerin çevirileri verilirken meallerden oldukça istifade edilmektedir. Fakat bu türden birçok eserde ayet meallerinin nereden alındığına dair bir açıklama veya atıf yapılmamaktadır. Bu durum yazar açısından intihal yapmış olma tehlikesi arz etmekle birlikte meallere verilen emeği önemseme açısından da sorunludur. Bazı eserlerde yazarlar meallerden yaptıkları alıntılara her sayfada atıf vermeseler de eserin metoduna dair bilgi verdikleri giriş kısmında hangi meallerden yararlandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca akademide Kur'ân meallerinde ihtisası olan isimlerin hazırlanan yeni meallerle ilgilenmeleri beklenmektedir. Mealler üzerinde yapılan çalışmalarda ise, çalışmanın meal sahibine sunulması ve mealini geliştirmesi yönünde tavsiyeler verilmesi meallerdeki hataların en aza indirilmesine yardımcı olacaktır.

Kur'ân'daki kavram ve terkiplerin çevirisi ile ilgili yapılan çalışmalar meallerin gelişmesinde çok önemlidir. Sadece mevcut meallerin incelenmesi de yeterli değildir. Çünkü yeni meal hazırlamak isteyen araştırmacılara önceki meallerde yapılan hataları

tekrarlamamaları için rehberlik etmek gereklidir. Bu tür çalışmalar mevcut olmakla birlikte - tezimiz de bu çalışmalardan biridir- bunların niceliği ve -gerekli değerlendirmeler vasıtasıyla- niteliği artırılmalıdır. Yine bu konuyla ilgili yapılmış çalışmaların incelenmesi ve gerekirse onlar da değerlendirilmesi faydalı olacaktır. Aksi takdirde bu tür çalışmaları kendine rehber edinmek isteyen araştırmacılar yanlış veya eksik bilgilerle karşı karşıya kalabileceklerdir. Mealler ve meal değerlendirmeleri üzerinde yapılacak olan çalışmaları tefsir ve meale dair ihtisasa sahip olan kişilerin yaptığı takdirde meallerdeki hataların en aza indirilmesi konusunda faydalı olacaktır.

4.2. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Meallere Yaklaşımı İle İlgili

Sorunlar

Diyanet İşleri Başkanlığı meal hazırlama konusunda çalışmalar yapmış ve bu çalışmalarını güncellemiştir. Bunun sebebinin, hazırlanan mealleri incelenerek yeterli olmadığı düşüncesiyle daha iyi bir mealin ortaya konması amacı olduğu söylenebilir. Fakat hazırlanan diğer mealler söz konusu olduğunda herhangi bir incelemenin yapılmadığı görülmektedir. Basılacak olan yeni meallerin Diyanet'in incelemesinden geçmesi gerektiğine dair haberler yer almakla birlikte bu incelemenin, mevcut meallerdeki hataların incelenmesinden ziyade İslam'a aykırı bilgiler içeren eserlerin şikâyetine binaen yapıldığı anlaşılmaktadır.⁴⁰⁰ Mealler için bu denetim gerekli olmakla birlikte yeterli olmadığı söylenebilir. Ayrıca sadece yeni çıkan meallerin değil hali hazırda basılmış olan eski meallerin de incelenmesi gerekir. Bu incelemeler yapılırken dikkat edilmesi gereken en önemli husus ise meallerin sonuçta bir yorum olduğunu göz ardı edilmemesidir. Bu yüzden yapılan çevirinin farklı yorumlar içermesi ile hatalı olması arasındaki ayrıma dikkat edilmelidir. İncelenen meallerdeki hataları düzeltmek de meal sahibinin sorumluluğundadır. Bu yüzden meal üzerinde yapılan inceleme öncelikle eserin sahibine iletilmeli; bu incelemeyi dikkate almadığı takdirde okurlara mealdeki hatalara dair bilgi veren çalışmalar yayınlanması meallerdeki hataları azaltmada etkili olabilir.

Diyanetin meallere yaklaşımı ile ilgili diğer önemli sorun ise, Diyanet kurslarındaki hafızlık eğitiminde Kur'ân'ın anlamına verilen önemdir. Her yıl binlerce hafız mezun olmaktadır. Fakat bu hafızlara Kur'ân'ın anlamı ile ilgili eğitim verilmemekte ya da onlarla mealler üzerinde çalışma yapılmamaktadır. Bu durum Kur'ân metninin anlamından daha

⁴⁰⁰ Diyanet'in Onaylamadığı Meal Yayınlanmayacak. 2018.

<https://www.diyanehaber.com.tr/diyanet/diyanetin-onaylamadigi-meal-yayinlanmayacak-h611.html> (20 Temmuz 2020).

önemli olduğuna dair geleneksel yaklaşımımızın bir neticesi olabilir. Fakat Kur'ân'ın anlamı da çok önemlidir. Bir rivayete göre Hz. Ömer ve Hz. Ebubekir'in Kur'ân'ın bir kısmını anlamayı, harflerini ezberlemeye yeğlediklerini ifade etmişlerdir.⁴⁰¹ Hafızların Kur'ân'a dair ilimlerinin tam olması için ezberledikleri ayetleri meallerden okumalı ve anlamlarını öğrenmelidirler. Bu çalışma Diyanet'in teşviki ile olduğunda daha etkili olabilir. Kur'ân'ın anlamına atfedilecek olan bu değer meallerdeki hatalarla doğrudan ilgili değildir. Fakat meal konusunun önemsenmesi ve bu konuda eğitim verilmesi, daha bilinçli bir okur kitlesinin oluşmasına ve dolayısıyla meallerdeki hataların daha çok tespit edilmesine imkan sağlayabilir.

⁴⁰¹ Kurtubi, **el-Cami' li-Ahkâmi'l-Kur'ân**, (thk. Ahmed el-Berdûnî), 2.baskı, Mısır:Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, 1964, c.1, s.23.

SONUÇ

Kur'ân meallerindeki hatalar genel olarak tek bir veçheden ele alınmaktadır. Bu da meallerdeki hataların önemli olduğu kadar mealî hazırlayan kişi ve onu etkileyen dış etmenlerin varlığının bu hatalar üzerindeki payını dikkate almamaya neden olmaktadır. Bu hataların sebeplerine tek bir pencereden bakmak, meselenin çözümü için yeterli olmamaktadır. Çünkü meallerin bugünkü şeklini almasında gerek siyasi gerekse toplumsal birçok amil etkili olmuştur. Meal hazırlama sürecini dolaylı olarak etkileyen bu amiller özellikle meallerde hangi yöntemin seçilmesi gerektiği hususunda belirleyici olmuştur. Nispeten daha eski mealler incelenirken bu amillerin özellikle göz önünde bulundurulması gerekir.

Kur'ân meallerini ortaya çıkaran en önemli etken, Arapça bilmeyen halka Kur'ân'ı anlatmak ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç ise Kur'ân üzerinde yapılan çalışmaların başlaması ve cumhuriyetin ile halkın tefsir ihtiyacını karşıladığı tekke ve medrese gibi kurumların kapatılması sonrasında belirginleşmiştir. Meal hazırlamanın hükümet emri ile gerçekleşmesinden sonra ise tartışmalar ideal bir Kur'ân mealinin nasıl olması gerektiği konusunda yoğunlaşmıştır. İlerleyen süreçte, genel olarak aynı yöntem hakim olmakla birlikte, farklı meal yöntemleri de denenmiştir. Bu yöntemlerdeki eksiklikler ve meallerdeki hataları konu edinen çalışmalar yapılmış olmakla birlikte bunlar daha çok meselenin teorik yönüyle ilgilidir. Çeşitli mealleri mukayese ederek Kur'ân meallerindeki hataları ele aldığımız tezimizde geçmişten bugüne -özellikle alanda uzman kişiler tarafından hazırlanan meallerin- çevirinin anlaşılabilirliği ve akıcılığı açısından daha iyi bir noktada olduğunu söyleyebiliriz. Fakat ilk bakışta görülmeyen bu hataların ortaya çıkması ve daha iyi meallerin hazırlanabilmesi için meal mukayesesi çalışmalarının artması gerektiğini düşünüyoruz.

Tercümede asıl dildeki ifadeleri hedef dile tam olarak çevirmenin zorluğu malumdur ki Kur'ân-ı Kerîm'in tercümelerine "meal" ismi verilmesi yerinde bir tutum olmuştur. Fakat meal isimlendirmesi "Kur'ân'ın tam bir tercümesinin yapılmasının imkânsızlığı" düşüncesinden dolayı ortaya çıkmıştır. Ayrıca çoğu birbirinin aynısı olarak hazırlanmış olan birçok Kur'ân tercümesi vardır. "Kur'ân'ın tam bir tercümesinin yapılmasının imkânsızlığı" yargısı her ne kadar doğru olsa da eksik bir önermedir. Kur'ân'a hiçbir tercümenin hem lafzen hem de manen denk olamayacağı aşîkârdır. Fakat tam bir çeviri mümkün olmamakla birlikte, imkan dahilindeki en iyi çeviriyi yapmak da Kur'ân mesajını mükelleflere iletmede zorunlu gözükmektedir. Bu nedenle Kur'ân'ı tercüme etmeye niyetlenenlerin "nasıl olsa

tercüme değil, meal hazırlıyoruz” diyerek rahat davranmak yerine çok donanımlı bir şekilde ve büyük bir hassasiyetle çalışmaları gerekir. Kur’ân meallerini tezimizden hareketle, bu açıdan ele aldığımızda, her ne kadar mütercimlerin hepsi Kur’ân’ın tercümesinin cevazına dair fikirlerini eserinde belirtmemiş olsa da, eserlerinde çoğu yerde tefsîrî tercüme yerine parantez kullanmayı tercih etmiş olmalarının Allah kelamını başka bir dile tercüme ederken hassasiyet taşıdıklarına delil olduğunu söyleyebiliriz. Fakat metin içinde parantezlerin fazla olması okuyucuyu yormaktadır. Bu parantezlerin tercümenin eksik kalmasına imkan kalmayacak şekilde azaltılması ve bunlar yerine Arapça ibareler için uygun tefsîrî tercümeler yapılması fikrimizce daha doğru olur.

Meallerdeki hataları çeviri açısından incelediğimiz bölümde görüleceği üzere, Kur’ân meallerindeki hataların en önemli sebebi, çoğunlukla çevirmenin metni yanlış anlamasıdır. Çevirmenin; (a) bağlama, (b)çok anlamlı kelimelerin o ibare içindeki anlamının tespitine, (c) sonradan terim haline gelen kelimelerin çevirisine, (d) deyim ifadelerinin doğru aktarılmasına, (e) söz sanatlarının güzel biçimde yansıtılmasına, (f) edat ve bağlaçların cümlede yaptığı değişimlere işaret etmeye ve (g) çeviride doğru yöntemi kullanmaya dikkat etmesi gerekir. Çevirideki hataların yalnızca iki dil arasındaki aktarımın yapılamamasından kaynaklandığını söylemek doğru olmaz. Zira çevirinin tabiatından kaynaklanan hatalar sınırlıdır. Bunun örneklerinden biri olarak, bir kelimenin diğer dilde tam karşılığının bulunmaması gösterilebilir. Yine çeviriyi zorlaştıran ve dolayısıyla mütercimin hata yapmasına yol açan etmenlerden birisi de Kur’ân-ı Kerîm’in i’câzıdır. Eşsiz bir edebi üsluba sahip olan Kur’ân’ı tercüme etmek çok zor olmakla birlikte Arapça bilmeyenlerin Kur’ân’ı anlamasını sağlayacak nitelikli bir meal oluşturmak imkansız değildir. Bu şiir üstü üslubu tam olarak diğer dile aktarmak mümkün olmasa da en azından mefhumu –ibaredaki lafızlara en uygun olacak şekilde- aktarmak mümkündür. Bu konuda yöntem açısından dikkat edilmesi gereken hususları ele alan bazı çalışmalar vardır. Fakat mevcut mealleri iyileştirmek ve meal hazırlamak isteyenlerin işini kolaylaştırmak için, konu ile ilgilenenler tarafından Kur’ân’da’ki deyimlerin sanatlı ve etkili bir şekilde çevirisi ile ilgili çalışmalar hazırlanması faydalı olabilir.

Bir Kur’ân mealinin başarılı olabilmesi için öncelikli şart Kur’ân müterciminin sahip olması gereken özelliklerdir. Bu özellikler kısaca “geniş bir ilmî altyapıya sahip olmak” şeklinde ifade edilebilir. Bu ilimlerin içinde ise başta Arap dili ve grameri olmak üzere bunun yanında Fıkıh, Kelam, Hadis, Siyer, Tarih ve hatta Coğrafya ilimleri sayılabilir. İyi tercüme için çeviren kişinin sadece Arap dilini bilmesi yeterli değildir. Hedef dile tercümeyi en güzel şekilde gerçekleştirebilmek için kendi dilini de çok iyi bilmeli, fasih ve güncel bir üsluba sahip

olmalıdır. Bu bağlamda, tezimizde Ehliyet ve Liyakat Meselesi başlığı altında oluşturduğumuz tablolara baktığımızda bahsi geçen konularda bilgisi olmayan/olduğu bilinmeyen birçok kişinin meal hazırladığı görülmektedir. Bu kişilerin meallerinin alanda uzman kişiler tarafından dikkatle incelenmesi gereklidir.

Çeviri yaparken dikkat edilmesi gereken diğer konular çevirinin yöntemi ile ilgilidir. Çeviri ile ilgili kuramlar mütercim tarafından dikkatle araştırılıp, uygun görülen yöntemin tutarlı bir şekilde çeviriye uygulanması önemlidir. Kur’ân çevirisinde takip edilmesi gereken yöntem birçok unsuru içinde barındırmaktadır. Yani çeviri yapılırken bu etkenlerin tümünü göz önünde bulundurmak gerekir. Bu unsurlardan ilki kelimelerin yapılarına uygun anlam vermektir ve bu unsuru kelimenin cümle içindeki konumu takip eder. Küçük bir kural ihlal edildiği takdirde ayetin anlamı yanlış verilebilir. Cümle içindeki vurgular da yine çok önemlidir. İki dil arasındaki vurguyu ifade etme teknikleri birbirinden farklıdır. Örneğin Arapça da kasef anlamı ifade eden birçok edat vardır ve bu edatlar bir cümlede beraber kullanılabilir. Bu ifadeleri hedef dil Türkçe’ye aktarırken vurgu iyi yansıtılmalıdır. Bunu yaparken ise çeviride anlatım bozukluğuna düşmekten kaçınılmalıdır. Çeviride gözden kaçan hususlardan biri de harfî çevirilerin sebep olduğu anlatım bozukluklarıdır. Mesela “إِذَا جَاءَكُمُ” ibaresinde geçen “muhâcirât” kelimesinin harfî çevirisi olan “muhacirler olarak gelirse” yerine Türkçe’ye uygun bir ifade ile “muhacir olarak gelirlerse” çevirisi daha uygundur.

Meal ve tefsir alanında ihtisas yapmış akademisyenler ve Diyanet İşleri Başkanlığı, meallerdeki hatalar sorununa daha fazla önem vermediği müddetçe aynı hataların devam etmesi mümkündür. Meal çalışmaları bu iki önemli kurum tarafından dikkatle incelenmelidir. Halkın bu konuda bilinçlendirilmesi de çok önemlidir. Zira akademi alanında yapılan inceleme çalışmaları, halkın bir arada bulabileceği bir şekilde yayınlanmadığı sürece, bu çalışmaların yalnızca diğer akademisyenlerin ilgilendiği çalışmalar olarak kalması mümkündür. Bu imkanı sağlayabilecek olan ise Diyanet İşleri Başkanlığı’dır. Çünkü halka imamlar ve vaizler hitap etmektedir. Bu kişiler, mealler üzerinde yapılacak çalışmalar ışığında hataları en aza indirilen mealleri –tarafgirlik yapmadan- halka tanıtarak bilgi vermelidir. Bu sayede meal alanında daha ciddi eserlerin hazırlanması da teşvik edilebilecektir. Aksi takdirde meal hazırlama ameliyesi, okurların isteklerine göre –hataları ile birlikte- basılmaya ve yayınevleri tarafından ticari bir saha olarak görülmeye devam etme riskini taşıyabilir. Basılı meallerin incelenmesi gerekmele birlikte, çeşitli internet sitelerinde yayınlanan meallerin de incelenmesi önem arz etmektedir.

Meallerin incelenmesinin birkaç aşamayı içermesi gerektiğini düşünmekteyiz. Bu aşamalardan ilgili incelenen mealle ilgili raporun meal sahibine sunulmasıdır. Böylece mütercimlerin eser hazırlama ve yayınlama konusundaki özgürlüğü kısıtlanmamış olacaktır. Mütercime, eserini tashih edebileceği veya okurlara eserindeki hatalara dair bizzat kendisinin beyanda bulunabileceği bir mühletin tanınması da önemlidir. İkinci aşama ise meal sahibinin kendisine sunulan raporu dikkate alıp almadığını kontrol ederek buna göre işlem yapmaktır. Şayet mütercim uyarıyı dikkate almamışsa, mevcut raporun okurlara sunulması ve eserle ilgili bilgi sahibi olmalarının sağlanmasını önermekteyiz. Bu incelemenin meallerin halk arasındaki itibarının artmasını ve meal hazırlamanın ciddi bir iş olarak görülmesini sağlayacağını umuyoruz. İnceleme komisyonu/komisyonlarının ise alanda uzman Diyanet görevlileri ve akademisyenlerden oluşması gereklidir.

Kur'ân-ı Kerîm'in ülkemiz insanının gözündeki değeri çok büyüktür. Özellikle de; lafızlarını okumayı öğrenmek, ezberlemek, çeşitli vesilelerle okumak ve evlerde nüshasını bulundurmak gibi konulara önem verilir. Fakat anlamını öğrenme konusunda aynı itina bulunmamaktadır. Hatta Kur'ân'ın tamamını ezberleyerek çok zor bir işi başaran hafızlar, anlamına dair çalışma yapmayarak sadece lafızlarını bilmekle yetinmektedirler. Bu tutum ise Kur'ân'a verilen büyük önem ile tezat oluşturur. Kur'ân meallerinin daha nitelikli eserler olması için, Kur'ân'ı anlamaya verilen önemin de artması gereklidir. Bunun için Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki kurslarda ve İlahiyat fakültelerinde verilen eğitimde, Kur'ân meali okumaya olan teşvik artmalıdır. Kur'ân'ın feyzinden ve bereketinden yararlanmak onu sadece okumakla değil, anlamını kavrayıp hayata geçirmekle mümkün olur.

Meallerdeki hataları seçtiğimiz on beş meal üzerinden ele aldığımız bu çalışmada konuyu genel başlıkları ile sunmaya çalıştık. Türkiye'de bu konuda yapılmış olan birçok çalışmadan istifade ettik. Bu çalışmalar sayesinde meallerde yapılan hataların hangi başlıklar altında toplanabileceğini belirledik. Bu başlıklara tablolar oluşturmak suretiyle vermiş olduğumuz hatalı meal örneklerini bizzat mealleri mukayese ederek belirledik. Bu mukayeseyi daha çok Kur'ân'da'ki ilk on cüz üzerinden yaptık. Bu nedenle seçtiğimiz meallerdeki hataların tezimizde çalıştığımız ayetlerden ibaret olmadığını söyleyebiliriz. Bu meallerdeki hatalarla ilgili konu ve ayet odaklı olarak makale çalışmaları hazırlanabilir. Mealleri mukayese ederek, çeviriden kaynaklanan hataları bulma noktasında zorluk yaşamadık. Fakat "çevresel etmenler" olarak adlandırdığımız kısımdaki konuların tespiti zor olduğundan dolayı detaylı veriler sunamadık. Yazılı kaynaklarda yeterince bilgi olmayan bu konuyu; meallerden beklentisi bakımından meal okurları, konuya yaklaşımı bakımından meal

basımı yapan yayıncılar ve mealin hazırlanma sürecine dair bilgi vermesi için meal sahipleri ile mülakatlar yaparak detaylı bir biçimde geniş bir çalışmada sunmak mümkündür.

İncelediğimiz meallerde gördüğümüz üzere bilgili ve yetkin kişilerin meallerinde de hatalar olabilmektedir. Bu hatalar eserlerin genel olarak değerine zarar vermese de daha iyi nitelikte olmasına mani olmaktadır. Meallerin daha iyi bir noktaya getirilebilmesi için başta yazarların bilgisi ve gayreti olmak üzere, meal konusuna ilgi duyan ve Allah'ın kelamını insanlara anlatmayı amaçlayan herkesin katkısı önemlidir. Tezimizin de bu çalışmalardan biri olacağını umuyoruz.

KAYNAKÇA

- Abay, Muhammed. "Türkçedeki Kur'an Meâllerinin Tarihi ve Kronolojik Bibliyografyası", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, c.10, no.19-20 (2012). 231-301.
- Ebû Abdillâh Ahmed b. Hanbel, Müsnedü Ahmed b. Hanbel (thk. Şuayb el-Arnaut), 1. Basım, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- Ahmed Hulûsi Kimdir?. (t.y.) <https://www.ahmedhulusi.org/tr/ahmed-hulusi-kimdir> (20 Şubat 2020).
- Akdemir, Salih. **Cumhuriyet Dönemi Kur'an Tercümeleri (Eleştirel Bir Yaklaşım)**, Ankara: Akid, 1989.
- Akdemir, Salih. **Son Çağrı: Kur'an**, 2.baskı, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2009, s.445.
- Akûn, Ömer Faruk. "Abdûlbaki Gölpınarlı", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.14, İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Altuntaş, Halil ve Muzaffer Şahin. **Kur'an-ı Kerîm Meâli**, 12.Baskı, Ankara: DİB yayınları, 2011.
- Asad, Muhammad. **The Message of The Quran**, Trowbridge: Redwood Books.
- Atalay, Orhan. "Kur'an'ın Başka Dillere Çevrilmesi Ekseninde Ortaya Çıkan Tartışmaların Tarihsel Arka Plânı", **Kur'an Meâlleri Sempozyumu (24-26 Nisan 2003-İzmir)**, 2.Basım, Ankara: DİB Yayınları, 2010, c.1.
- Atay, Hüseyin. **Kuran (Türkçe Çeviri)**, Ankara: Atay Yayınları, 2013.
- Ateş, Süleyman. **Kur'an-ı Kerîm ve Yüce Meâli**, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
- Aydar, Hidayet. **Kur'an'ı Kerîm'in Tercümesi Meselesi**, İstanbul: Kuran Okulu Yayıncılık, 1996.
- Aydar, Hidayet. "Yaygınlık Bakımından Meallerimiz ve Mealler Üzerinde İstatistiksel Bir Değerlendirme", **FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, no.5 (Bahar, 2015), 109-147.
- Bayraklı, Bayraktar. **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Meali**, İstanbul: Bayraklı Yayınları: 2007.
- Başkan, Ömer. "Çevirinin Temel Nitelikleri Bağlamında Kur'an Çevirisinde Yöntem Sorunu Üzerine", **Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.7, S.14, (2008), 101-115.
- Bilen, Osman. "Tercüme ve Meâl Farklı mı?: Kur'an Meâli Kavramı Üzerine Bir Çözümleme", **Kur'an Meâlleri Sempozyumu (24-26 Nisan 2003-İzmir)**, 2.Baskı, Ankara: DİB Yayınları, 2010, c.1.
- Bilgin, Abdülcelil. "Harfi ve Tefsiri Tercümenin İşlevselliği ve Aktüel Değeri", **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, No.33 (Erzurum, 2010). 171-186.
- Biyografi; Mustafa İslamoğlu Kimdir?. (t.y.). <https://mustafaislamoglu.com/biyografi/> (17 Temmuz 2020).

- Cündioğlu, Düccane. **Kur'ân Çevirilerinin Dünyası**, 6.baskı, İstanbul:Kapı, 2018.
- Cündioğlu, Düccane. **Türkçe Kur'ân ve Cumhuriyet İdeolojisi**, 1.Basımı, İstanbul:Kitabevi, 1998.
- Çalışkan, İsmail. Mealcilikte Taklidin Son Örneği (Mustafa Sağ'ın Kur'an Mealinin Orijinallliği Üzerine Bir İnceleme), **Eskişeni**, S. 9. , (Haziran, 2008), 84-90.
- Çantay, Hasan Basri. **Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm**, 5.Basım, İstanbul:Ahmed Said Matbaası, 1965.
- Çiçek, Hacı. " "Yesteftûnek ve Yüftüküm" Kelimelerinin Türkçe'ye Çeviri Sorunu", **İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, no.1, (Güz, 2011), s.207.
- Çiçek, Mehmet. "Hermenötik-Te'vil İlişkisi ve Tefsirdeki Yeri", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 2003.
- Çiçek, Yakup ve Bünyamin Açıkalin. **Türkiye İlahiyat Fakülteleri Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Elemanları Biyografileri**, y.y., İstanbul, 2000.
- Demirci, Mehmet. "Tasavvufi Yorumlar Açısından Kur'an Meâlleri", **Kur'an Meâlleri Sempozyumu (24-26 Nisan 2003-İzmir)**, 2.Baskı, Ankara:DİB Yayınları, 2010, c.2.
- Demirci, Muhsin. **Kur'ân Tefsirinde Farklı Yorumlar**, 1.baskı, İstanbul: Marmara Üniversitesi İFAV Yayınları, 2017.
- Demirci, Muhsin. **Tefsir Terimleri Sözlüğü**, 6.baskı, İstanbul: İFAV, 2017..
- Din İşleri Yüksek Kurul Üyesi Doç. Dr. Halil ALTUNTAŞ'ı Tanıyalım*, 2014, <https://www.dinihaber.com/muftu-tanitim/din-isleri-yuksek-kurul-uyesi-doc-dr-halil-altuntasi-taniyalim-h3014.html> (18 Temmuz 2020).
- Diyanet'in Onaylamadığı Meal Yayınlanmayacak. 2018. <https://www.diyanehaber.com.tr/diyanet/diyanetin-onaylamadigi-meal-yayinlanmayacak-h611.html> (20 Temmuz 2020).
- Dumlu, Ömer. Toplumun Kur'an, Meâl Ve Tefsir Algısı (Durum Tespiti Ve Öneriler), Murat Sülün (Ed.), **Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru; Tefsir ve Toplum** içinde, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011, 17-28.
- Ebussuud, **İrşâdu Akli's-Selîm**, 1.baskı, Beyrut:Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999, c.3.
- el-Buhârî, Muhammed b. İsmail. **es-Sâhîhu'l-Buhârî**, 1. Basım, Beyrut: Dâru İbn-i Kesîr, 2002, s.9.
- el-Ferâhidî, Halil b. Ahmed. Kitâbu'l-Ayn, Mehdi el-Mahzûmî ve İbrahim es-Samerrâî (thk.), Dâru ve Mektebetü Hilâl, (t.y.)
- el-Ferâhidi, Halil b. Ahmed. **Kitâbu'l-Ayn**, Abdu'lhamid Hendâvî (tahkik), 1. Basım, Beyrut:Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

- el-İsfahânî, Er-Râgıb. **Müfredâtu Elfâzi'l-Kur'ân** (thk. Safvan Adnan Davudi), 5. Basım, Şam:Dâru'l-Kalem, 2011 s.636.
- el-Kattan, Menna'. **Mebahis Fi Ulûmi'l-Kur'ân**, 2.Basım, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2014, s.36.
- Elmalı, Ayşe. "Hocamız Prof. Dr. Abdulkadir Şener ile Söyleşi", **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, S.12, 2008, 33-44.
- Elmalılı Muhammed Hamdi, **Hak Dini Kur'ân Dili**, İstanbul: Matbaai Ebüzziya, 1935.
- Eroğlu, Ali. "Tercüme Problemleri ve Mealler", **Kur'ân Meâlleri Sempozyumu (24-26 Nisan 2003-İzmir)**, 2.Baskı, Ankara:DİB Yayınları, 2010, c.1.
- er-Razi, İbn Ebi Hatim. (thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib), **Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm**, Riyad:Mektebetü Nizar Mustafa el-Bâz, 1997.
- Esed, Muhammed. **Kur'ân Mesajı: Meal-Tefsir**, Cahit Koytak ve Ahmet Ertürk (çev.), 2.baskı, İstanbul:İşaret Yayınları.
- et- Taberî, Muhammed b. Cerîr. **Câmiu'l-Beyân**, Abdullah b. Abdü'l-Muhsin et-Türkî (tahkik), 1.Basım, Kâhire:Dâru'l-Hicr, 2001, c.21.
- Feyizli, Hasan Tahsin. **Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli**, İstanbul: Server İletişim (Seçil Ofset), 2002.
- Gezgin, Ali Galip. "Kur'ân'ı Anlamak İçin Hermenötik mi Semantik mi", **Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, no.7, 2001.
- Gezgin, Ali Galip. **Tefsir'de Semantik Metod**, 2.Basımı, İstanbul: Rağbet, 2015.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. **Kur'ân-ı Kerîm Meâli**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1958.
- Günay, İlhami. **Başlangıcından Bugüne Kur'ân'ın Türkçe Tefsir ve Tercümesi**, 1.Basım, İstanbul: Ensar, 2016.
- Gürbüz, Faruk. "Tercüme Problemleri ve Mealler", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Atatürk Üniversitesi SBE, 2003.
- Hacımüftüoğlu, Halil. Türkçe Kur'an Tercümelelerinde Metot Sorunu, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi SBE, 2006.
- "Hayat Dedikleri: 19.Bölüm", [Televizyon Programı], Ankara: Diyanet TV, (13 Mayıs 2019).
- Hayrettin Karaman Hakkında. <http://www.hayrettinkaraman.net/kimdir.htm> (15 Mart 2020).
- Işık, Emin. "Hasan Basri Çantay", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.8, İstanbul:TDV Yayınları, 1993.
- İbn-i Manzur, Cemalüddîn. **Lisanu'l-Arab**, 3.Basım, Beyrut:Dâru Sâdir, 1993, c.12.
- İbn'ül-Fâris, **Mu'cemu Mekâyisi'l-Luga**, Abdusselâm Muhammed Hârûn (tahkik), Şam:Dâru'l-Fikr: 1979.

İbrahim Kafi Dönmez; Müellifin Özgeçmişi. 2017. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muellif/ibrahim-kafi-donmez> (10. Mart 2020)

İmam İskender Ali Mihr Hazretleri. (t.y.). mihr.com/kitaplar/263/imam-iskender-ali-mihr-hazretleri (15 Şubat 2020).

İslamoğlu, Mustafa. **Hayat Kitabı Kur'ân/Gerekçeli Meal-Tefsir**, 2.Baskı, İstanbul:Düşün Yayıncılık, 2008, s.12, 13.

İsmail Kazdal. (t.y.) <https://www.biyografya.com/biyografi/10276> (20 Şubat 2020).

Kahraman, Kemal. "Muhammed Esed", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul:TDV Yayınları, 2005, C.30.

Kahveci, Niyazi. **İniş Sırası ve Sebepleri İle Kur'an-ı Kerim Tercümesi**, 1.baskı, Ankara:Sinemis, 2011.

Kara, İrfan. ", Eşanlamlılık ve Kur'an Lafızlarında Eşanlamlılık Olgusu", **Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, no.28, 2016.

Cahit Karaalp, "Son Dönem Meallerinde Kur'ân'ın Yeniden Yorumlanması Çabaları: Tahlil ve Tenkit", **Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.5, S.1, Bahar, 2019, 53-78.

Kurtubi, **el-Cami' li-Ahkâmi'l-Kur'ân**, (thk. Ahmed el-Berdûnî), 2.baskı, Mısır:Dâru'l-Kütübi'l-Misriyye, 1964, c.1.

Mahmud Efendi. 2014. <https://www.biyografya.com/biyografi/19006> (17 Temmuz 2020)

Mustafa Çağrııcı; Müellifin Özgeçmişi. 2019. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muellif/mustafa-cagrici> (10 Mart 2020)

Mustafa Yıldırım Özgeçmiş, <http://kisi.deu.edu.tr/mustafa.yildirim/>, (18 Temmuz 2020)

Orhan, Burhan. **Açıklamalı Kur'ân-ı Kerim Meâli**, İstanbul:Kitsan, 2007.

Özek, Ali ve diğerleri. **Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli**, 1. Basım, Ankara: TDV yayınları, 1999.

Özgel, İshak. "Yorum ve Anlam Farklılığı Ayrımında Tarihsel Anlamın Kur'ân Çevirilerindeki Yeri", **Kur'an Meâlleri Sempozyumu (24-26 Nisan 2003-İzmir)**, 2.Baskı, Ankara:DİB Yayınları, 2010.

Özlem, Doğan. **Hermenötik (Yorumbilgisi) Üzerine Yazılar**, 1.Basım, Ankara:Ark, 1995.

Öztürk, Mustafa. **Cumhuriyet Türkiye'sinde Meal ve Tefsirin Serencamı**, Ankara: Ankara Okulu yayınları, 2012.

Öztürk, Mustafa. " İslami Kökenciliğin Bir Tezahürü: Mealcilik", **İslâmiyât Dergisi**, Sayı 10, no.1, 2007, 117-138

Öztürk, Mustafa. **Kur'ân-ı Kerim Mealî: Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri**, 2. Basım, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018.

- Öztürk, Mustafa. Türkçe'deki Telif/Tercüme Meallerin Tanıtılması, Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru Tefsir ve Toplum, Murat Sülün (Ed.), **Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru; Tefsir ve Toplum** içinde (150-201), İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011, s. 184.
- Öztürk, Mustafa. "II. Meşrutiyet'ten Günümüze Kur'an Mealleri", **TALİD**, Vol.9, No.18, 2011.
- Öztürk, Yaşar Nuri. **Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli**, 96.Basım, İstanbul: Yeni Boyut Yayınları, 1999.
- Peker, Hüseyin. **Son İlahi Mesaj: Kur'an ve Açıklamalı Meâli**, 1.Basım, Samsun: Ceylan Ofset.
- Prof. Dr. Ali Özek'in Özgeçmişi. 2017. <https://www.aliozek.com/hakkimizda> (15 Mart 2020).
- Prof. Dr. Sadrettin Gümüşi; *Biyografi*. (t.y.) <http://sgumus.fsm.edu.tr/Biyografi> (20 Temmuz 2020)
- Prof. Dr. Süleyman Ateş; Hayatı. (t.y.) http://www.suleyman-ates.com/index.php?option=com_content&view=article&id=19&Itemid=42 (20 Şubat 2020)
- Sadi Irmak. 2009. https://www.tbmm.gov.tr/biyog/cumsen_8.htm (20 Şubat 2020).
- Salih Parlak. (t.y.). <http://www.salihparlak.com/about/> (15 Şubat 2020).
- Sadak, Bekir. **Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı**, 2. Basım, İstanbul: MÜİF Vakfı Yayınları, 2009.
- Sami, Şemsettin. **Kâmûs-ı Türkî**, 15. Basım, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2006.
- Sofuoğlu Kılıç, Nilgün. "Sofuoğlu, Mehmet Cemal", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.Ek 2 , İstanbul:TDV Yayınları.
- Sülün, Murat. **Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı**, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2012.
- Sülün, Murat. **Kur'an Kılavuzu**, 2.Basım, İstanbul: Ensar, 2013.
- Sülün, Murat "Meâller Kur'an Mesajını Türk Toplumuna İletmede Ne Kadar Başarılıdır?", **Kur'an Meâlleri Sempozyumu (24-26 Nisan 2003-İzmir)**, 2.Basım, Ankara:DİB Yayınları, 2010.
- Sülün, Murat. **41 Temsil ile Kur'an Gerçeği: Kur'an-ı Kerim'e Giriş**, 1.Basım, İstanbul:Çamlıca Yayınları, 2017.
- Şeker, Mehmet. "İslam Tarihinde Kur'an-ı Kerim'in Türkçe İlk Çevirileri", **Kur'an Meâlleri Sempozyumu (24-26 Nisan 2003-İzmir)**, 2.Basım, Ankara:DİB Yayınları, 2010.
- Şener, Abdulkadir ve diğerleri, **Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meali**, İzmir:TDV yayınları, 2009.
- Taha, Şeref Aziz ve Kemal Çelik, **Kur'an-ı Kerim: Türkçe Çeviri**, Ankara: Araştırma Yayınları, 2004.
- Türkmen, Sadık. **Akıl ve Bilim Işığında Kur'an'ın Türkçe Çevirisi**, 4.baskı, c.1, İstanbul: Turksad21 Yayıncılık, 2009.

Üneys, İbrahim ve dğr. **el-Mu'cemu'l-Vasît**, 4.Basım.

Yakıt, İsmail. "Doğru Bir Kur'ân Tercümesinde Semantik Metodu Önemi", **I. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri (1-5 Kasım 1993)**, Ankara: TDV İSAM Yayınları, 1995, 412-417.

Yaşar Nuri Öztürk Biyografisi. 2016. <https://www.biyografya.com/biyografi/6566> (10 Mart 2020)

Yavuz, Yusuf Şevki. "Elmalılı Muhammed Hamdi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, c.11 , İstanbul:TDV Yayınları.

Yılmaz, Hasan. "Kur'ân Meali Bağlamında Harfî Tercüme İle Tefsirî Tercüme Türü Arasında Bir Mukayese", **Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı.3, No.6, Kars, 2016.

Ustaosmanoğlu, Mahmut. **Kur'ân-ı Mecîd ve Tefsirli Meâl-i Âlîsi**, İstanbul: İsmailağa Yayınevi, 2007.

Yücel, Faruk. **Tarihsel ve Kuramsal Açıdan Çeviri Edimi**, Ankara:Dost, 2007.

Yüksel, Edip. **Mesaj: Kur'ân Çevirisi**, İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2013.

Yüksel, Mehmet. "Çeviri Kuramı ve Problemleri Açısından Tanzimat'tan Günümüze Matbu Kur'an Meallerinin Önsözlerinin Değerlendirilmesi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, 2011.

Zemahşeri, **el-Keşşâf**, Halil Me'mûn Şîhâ (tahkik), 3.baskı, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2009.